

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra dějin a didaktiky dejepisu

Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty

Rigorózní práce

Vypracovala: Mgr. Ivana Nohová
Konzultant: Prof., PhDr. Petr Čornej, DrSc.
Datum odevzdání: jaro 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty“ vypracovala samostatně a použila jen prameny a literaturu, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne 21. 3. 2008

..

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu Prof., PhDr. Petru Čornejovi, DrSc. za jeho cenné rady a připomínky při přípravě této rigorózní práce. Děkuji i dalším, kteří mi byli jakkoliv nápomocni.

Obsah

Úvod	5
Situace v českých zemích v padesátých a šedesátých letech patnáctého století	7
Příčiny vzniku Zelenohorské jednoty	11
Ustavení Zelenohorské jednoty	18
Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty	22
Rožmberkové	23
Šternberkové	53
Hazmburkové	80
Bohuslav ze Švamberka	88
Vilém z Ilburka	103
Páni z Plavna	109
Děpolt z Rýzmberka	118
Jindřich z Hradce	130
Gutštejnové	142
Dobrohost z Ronšperka	162
Závěr	170
Seznam zkratk	173
Prameny a Literatura	174
Přílohy	182

Úvod

Jako téma rigorózní práce jsem si zvolila „Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty“, která se ustavila 28. listopadu 1465 na Zelené Hoře u Nepomuku. Touto problematikou jsem se zabývala již ve své diplomové práci, kterou jsem obhájila na katedře dějepisu a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK v květnu 2006. Tato práce je rozšířená o nové poznatky získané z dalších pramenů a literatury a některé údaje jsou změněny na základě nově objevených skutečností.

Panský odboj, zastřený pod rouškou náboženského boje, proti kališnickému králi Jiřímu z Poděbrad trval až do jeho smrti v březnu 1471. Poděbradovou smrtí se ale situace v Českém království neuklidnila. Novému králi Vladislavu Jagellonskému se katolické panstvo podřídilo až v letech 1478 – 1479 po uzavření dohod mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským. Mě ovšem nezajímalo pouze období aktivního odboje katolického panstva proti králi, ale i léta předcházející a zároveň následující, kdy docházelo k uzavírání sňatků mezi členy rodů participujících na vzniku Zelenohorské jednoty. Dá se říci, že jsem se snažila postihnout celé 15. století.

Struktura práce je následující: Po úvodních slovech následuje kapitola, kde velmi stručně a v hrubých rysech pojednávám o situaci v Českém království v padesátých a šedesátých letech 15. století. Kapitola končí událostmi v polovině šedesátých let, kdy dochází ke vzniku Zelenohorské jednoty. Poté následují kapitoly, které se zabývají příčinami vzniku a ustanovením panské odbojné jednoty.

Jádro rigorózní práce tvoří šestá až patnáctá kapitola, zabývající se katolickými rody a jejich členy, kteří se podíleli na panském odboji proti králi. Jednotliví členové a rody jsou zařazeny dle toho, na jakém místě se vyskytují na seznamu členů Zelenohorské jednoty. Každá kapitola se věnuje nejen příslušnému jednotníku, ale i jeho širší rodině, neboť skrze ní lze často prokázat spříznění s některým z členů jednoty.

Nejdůležitějšími prameny bylo pro mne pět archivních fondů. Fond Historica se nachází v Státním oblastním archivu v Třeboni a čerpala jsem z něj především údaje do úvodní části mé práce. V Národním archivu v Praze jsem čerpala poznatky ze tří fondů: sbírky Dobřenského, Wunschwitzovy sbírky a z kolacionovaných opisů z chebského archivu z let 1450 – 1520. Genealogická sbírka Jana Václava hraběte Dobřenského z Dobřenic poskytla pro moji práci řadu

údajů, které však bylo nutné ověřovat i v jiných pramenech a literatuře. I přes četné chyby byly pro mne Dobřenského genealogické vývody přínosné. Sbíрка Bohumíra Daniela Wunschwitze z počátku 18. století mi sloužila především ke kontrole údajů ze sbírky Dobřenského a z literatury. Opisy z chebského archivu pořízené na přelomu 19. a 20. století mi poskytly možnost nahlédnout do korespondence některých jednotníků, která nebyla otištěna v žádné edici. Především se jednalo o korespondenci Buriana z Gutštejna, Jindřicha Plavenského, Bohuslava ze Švamberka, Viléma z Ilburka a Zdeňka ze Šternberka. Jejich dopisy, často adresované chebské radě, vypovídaly nejen o politickém dění, nýbrž i o rodinných záležitostech a oslavách. Řadu poznatků jsem načerpala z užití písemné Pozůstalosti Augusta Sedláčka uložené v Historickém ústavu Akademie věd České republiky. Sedláčkův lístkový katalog k šlechtickým rodům mi poskytl mnoho cenných informací nejen genealogického rázu, ale i odkazů na další prameny a literaturu.

Nejvíce poznatků jsem načerpala z edic pramenů, které obsahovaly vzájemnou korespondenci mezi jednotníky i dopisy jednotlivých členů Zelenohorské jednoty s jinými osobami. Jednalo se především o edice Archiv český, Království dvojího lidu a Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Řadu zajímavých informací mi poskytla i edice F. Priebatsche Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles I – III či Fontes rerum Austriacarum. Zmíněná korespondence se zabývá významnými událostmi dramatického úseku českých dějin, které autoři dopisů spoluvytvářeli či alespoň komentovali. Poskytuje nám tak průhledy do každodenního života a myšlení příslušníků Zelenohorské jednoty.

Co se týče literatury na téma příbuzenských vztahů členů Zelenohorské jednoty, nebyla tato látka dosud předmětem příliš velkého zájmu historiků. Již H. Markgraf sice v sedmdesátých letech 19. století poukázal na blízké spříznění Šternberků s Hazmburky, s pány z Hradce a se Švamberky, Rožmberků se Švamberky a Švamberků s pány z Plavna¹, avšak autoři dvacátého století tomuto tématu nevěnovali pozornost. Někteří autoři se pokusili pouze o historii

¹ H. Markgraf, Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad I., Historische Zeitschrift 38, 1877, s. 57. H. Markgraf píše, že „diese Herrengeschlechter immer unter einander heiratheten...um nur einige Beispiele anzuführen, Zdenco's von Sternberg Gemahlin eine Agnes von Hasenburg, seine Schwester Katharina heirathete in erster Ehe Johann von Neuhaus und seine Tochter Elisabeth wieder dessen Sohn Heinrich. Ulrich von Rosenberg verheirathet seine Tochter Ludmilla an Bohuslaw von Schwamberg, dessen Mutter Margarethe eine Tochter Heinrichs des Aeltern von Plauen, des Gemahls einer Sternberg, war, und dessen Schwester Margarethe später (in zweiter Ehe) sich an Zdislaw von Sternberg einen Sohn Zdenco's vermählte, während wieder Zdenco's Tochter Kunigunde Bohuslaw's Sohn Hinko heirathete.“ (Tamtéž, s. 57)

jednotlivých šlechtických rodů, někdy spojenou i s genealogickými závěry. Za zmínku stojí především Hrady, zámky a tvrze Království českého od Augusta Sedláčka a encyklopedie Ottův slovník naučný. Rodem Rožmberků a Šternberků se zabývá řada autorů, ale ostatním rodům zastoupených v Zelenohorské jednotě se věnují autoři jen výjimečně. Výjimkou, která v tomto případě potvrzuje pravidlo, je rod Švamberků, jehož historii sepsal Jiří Jánský do obsáhlé knihy. Rýzmbekům se věnoval v druhé polovině 19. století M. Kolář, v šedesátých letech 20. století pak V. Holý. O Ilburcích napsala práci H. Teršlová, o Gutštejnech M. Ransdorf. V díle M. Koláře i J. Jánského pak nacházíme informace týkající se Ronšperků. Tyto a další články a knihy opatřené často poznámkovým aparátem byly i přes některé faktografické chyby pro mou práci užitečné. Pro bližší informace odkazuji na použitou literaturu.

Na následujících řádcích se tedy zamýšlím věnovat příbuzenským vztahům členů Zelenohorské jednoty. Zajímá mě, jak byly jednotlivé rody participující na panském odboji proti králi Jiřímu z Poděbrad navzájem spřízněny a jak tyto vztahy ovlivňovaly cíle a jednání jednotlivých jednotníků. Nebudu se zabývat pouze obdobím do roku 1465, ale zaměřím se i na období boje Zelenohorské jednoty proti králi a na dobu jagellonskou. Jistě bude zajímavé vysledovat, jak účast v Zelenohorské jednotě posílila přátelské a příbuzenské vztahy mezi jednotníky, které byly v době Vladislava Jagellonského utvrzeny dalšími sňatky potomků jednotníků.

Situace v českých zemích v padesátých a šedesátých letech patnáctého století

Po dlouhém bezvládní se roku 1453 ujímá vlády ve všech dědičných zemích (v rakouských oblastech, Uhrách a Koruně české) třináctiletý Ladislav Pohrobek. Opět se ukázalo, že katolický král si nemůže rozumět s kališnickým obyvatelstvem a politiky. Dle vyprávění Aenea Silvia Piccolominiho, proslulého humanisty a znalce české otázky, Ladislav „*nevstoupil nikdy ani do kacířských kostelů, ačkoliv byl k tomu často vyzýván, ani se nezúčastnil jejich bohoslužeb. Jakýsi kněz, náležející k Rokycanově straně, hodlal sloužit bohoslužby v hradní kapli a přistoupil k oltáři oděn v mešní roucho. Na tomto místě rozkázal král sloužit mši, které by se zúčastnil. Jakmile ale zjistil, že tuto službu si osobuje kacíř a že nechce uvolnit místo jinému, poslal velitele stráže s rozkazem, aby bezbožného kněze, jestliže neodejde, vyvrhl z kaple a svrhl z nejbližší skály. Tomu byl život dražší než neústupnost. Když král o slavnosti Božího těla spatřil z okna Rokycanu, jak nese městem nejsvětější svátost, neprokázal žádnou známku úcty.*“²

To byl také nepochybně jeden z důvodů proč se poté, co Ladislav v listopadu roku 1457 zemřel na leukémii, přestala utrakvistická většina ohlížet na dynastické smlouvy Karla IV. i na lesk tradičních evropských panovnických rodů. Jako vzor zde nepochybně působily Uhry, kde šlechtické kruhy zvolily počátkem roku 1458 panovníkem muže ze svého středu, mladého Matyáše Korvína. Husitská strana proto kandidovala na český trůn Jiřího z Poděbrad. S tímto řešením nakonec souhlasili i představitelé katolické šlechty, pro které Jiřího osobnost skýtala záruku, že nedojde k návratu zabraných statků zpět do držení římské církve³. V dané situaci neobstál proti Jiřímu ani francouzský princ.

Významný přelom v českých dějinách znamenal 2. březen roku 1458, kdy byl Jiří Poděbradský zvolen na Staroměstské radnici hlasy zástupců českých stavů králem⁴. Byla to první volba českého panovníka, provedená bez ohledů na jakákoliv starší ujednání, příbuzenské svazky a dynastický původ. Český trůn se stal svobodně volitelným, což znamenalo průlom do tradičních středověkých

² Enea Silvio Historie česká, Praha 1998, s. 217.

³ Katolický předák Zdeněk ze Šternberka na Staroměstské radnici na počátku března „*první pokleknuv před Jiřím pozdravil jeho co krále*“ (Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 23), aby mu však za několik let odepřel poslušnost a obdobným způsobem asistoval při opoziční volbě z roku 1469.

⁴ Prozíravé stanovisko mistra Jakoubka ze Stříbra, který již roku 1420 doporučoval zvolit českého husitu, došlo svého naplnění bezmála o čtyřicet let později.

zvyklostí. Svědčilo to o politické moci stavů a dokreslovalo změny, které husitská revoluce přinesla.

Reakce většiny českých lidí na volbu nového krále byla jednoznačně kladná. Dle popisu anonymního kronikáře „z toho byla veliká radost věrným Čechuom; a mnozi sú plakali pro radost, že milý buoh wyswobodil se z toho, že sú již wyšli z moci německých králouw, kteříž sú myslili zlé učiniti lidu českému, a zwláště těm, kteříž přidrži se čtenie swatého“⁵.

Pro Evropu byl ale Jiří z Poděbrad nejen „povýšencem“ pochybného původu, nýbrž i „husitským kacířem“, jehož přímí předkové patřili k přátelům Jana Husa a Jana Žižky. Pokud si však chtěla česká společnost udržet výsledky revoluce, lepší řešení než „husitský král“ pro ni neexistovalo.

Pro zvolení Jiřího Poděbradského se vyslovili jen představitelé stavů Království českého, zatímco zástupci katolických vedlejších zemí se aktu na Staroměstské radnici nezúčastnili. Proti novému králi se postavili i moravští katolíci. Díky diplomatickým schopnostem se Poděbradovi podařilo získat uznání na celém teritoriu Koruny české. Uměním kompromisu, politickým rozhledem i vhodně sjednanými sňatky⁶ si vydobyl respekt v středoevropském prostoru a uvolnil si ruce pro obnovu válkami zničeného Českého království.

Základem Poděbradovy politické koncepce byla kompaktáta. Dodržování jihlavských úmluv představovalo podmínku pro poklidné soužití kališnické většiny s katolickou menšinou, pro vzájemně tolerantní vztah obou vyznání. Zároveň Jiří z Poděbrad chápal kompaktáta jako určující dokument pro postavení českých zemí v Evropě. Jihlavské dohody říkaly, že čeští kališníci jsou i přes věroučné rozdíly pevnou součástí jednotné římské církve a nesmějí být pro své přesvědčení haněni, ponižováni a označováni za kacíře. Realita však nebyla tak idylická a většina evropského obyvatelstva nadále viděla v českých utrakvistech heretiky.

Jiří z Poděbrad chtěl být svým poddaným příkladem, kompaktáta dodržoval a při každé příležitosti vystupoval jako spravedlivý král „dvojího lidu“, pečující jak o kališníky, tak o katolíky. Jiné církve neuznával a neváhal proti nim zasáhnout⁷. Snášenlivost ve věcech víry dal najevo i svým druhým sňatkem, kdy se jeho manželkou stala Johana z Rožmitálu pocházející z tradičně katolického

⁵ SLČ, Praha 1829, s. 170.

⁶ Dceru Kateřinu provdal za Matyáše Korvína, podobné svazky uzavřel i se saskými vévody a braniborskými Hohenzollerny.

⁷ To se týkalo především rodící se jednoty bratrské.

rodu. Mezi panovníkovými osobními rádci byli zastoupeni jak lidé katolického, tak i kališnického vyznání.

Den 31. března roku 1462 nevstoupil do českých dějin s příjemnými zprávami pro lid kališnické konfese. Tehdy papež Pius II., vlastním jménem Aeneas Silvius Piccolomini, prohlásil při jednání s českým poselstvem kompaktáta za zrušená⁸. Piův tah povzbudil katolíky nejen v Království českém ale i ve vedlejších zemích.

Jiří z Poděbrad se pokusil čelit nebezpečí katolické restaurace rozsáhlými projekty, jejichž cílem bylo nedopustit izolaci českého státu a oslabit mezinárodní vliv papežské kurie. Původní Mariniho návrh na ustavení válečného spolku proti Turkům nahradila širší koncepce mírové unie evropských panovníků, jejímiž hlavními orgány by byly stálý kongres se zákonodárnou pravomocí a soudní dvůr⁹. V projektu byla již opuštěna idea univerzální středověké říše, které by stáli v čele císař a papež. Text návrhu na zřízení institucí, připomínajících svým způsobem novověké projekty typu dnešních Organizace spojených národů, Rady bezpečnosti a Evropské unie, se však nesetkal s pozitivním ohlasem¹⁰.

Ani okázalá cesta reprezentativního poselstva, které pod vedením králova švagra Lva z Rožmitálu navštívilo v letech 1465 až 1467 západoevropské panovnické dvory, nevzbudilo nic víc než pozornost a nezávazné projevy sympatií. To však už Jiří musel vzdorovat široce založenému pokusu vnitřních i zahraničních sil o zvrát poměrů v českém soustátí. Nejprve pozdvihla hlavu nezkrotná katolická Vratislav, po ní bašta českého katolicismu Plzeň a téměř současně Zelenohorská jednota

⁸ Papež ostatně jihlavské úmluvy nikdy neuznal.

⁹ Podrobně se tímto návrhem zabývá V. Vaněček – J. Kejř, Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále z let 1462/1464, Praha 1964; J. Macek, K zahraniční politice krále Jiřího, Československý časopis historický XIII, 1965, s. 19 – 48.

¹⁰ Při jednání s českou delegací jej odmítl i francouzský král Ludvík XI., v něhož Poděbrad vkládal určité naděje. Král Francie měl dle pražského plánu svolat kongres evropských panovníků, na kterém by se projednal a upravil návrh charty všeobecné mírové organizace. Ke svolání kongresu však nikdy nedošlo.

Příčiny vzniku Zelenohorské jednoty

Jaké byly příčiny opozice? Co vedlo panstvo k odboji proti králi, na jehož volbě se aktivně podílelo?

K ustavení Zelenohorské jednoty dochází na sklonku listopadu roku 1465. Vlastní formování nového politického útvaru trvalo několik měsíců, ale kořeny odporu panstva proti Jiřímu Poděbradskému sahají již do počátku Jiříkovy vlády.

České panstvo bylo politickým stavem, z něhož král Jiří vzešel a který pomáhal povznést svého člena na královský trůn. Páni tudíž očekávali, že se jim nový král náležitě odmění. Jiřík podělil své druhy a pomocníky zemskými úřady, odúmrťemi, úřady ve vedlejších zemích Koruny české, přesto panstvo chtělo více. Především chtělo výrazný podíl přímo na vládě, což bylo v rozporu s představami nového krále. Jiří z Poděbrad byl zastáncem pevné, centralizované monarchie. Po boku měl sice královskou radu, ale nedal se jí ovládat. Vždy se považoval za suverénního panovníka. U mnohých, kteří se rovnali králi rodem, procitla žárlivost i závist.

Dokud bojoval Jiřík o uplatnění, zápasil ve jménu stavovské obce. Jakmile se stal králem, proměnila se přirozeně podstata jeho názorů. Svě posláni spatřoval v upevnění centralizované panovnické moci, neboť jen tak si mohlo království oddechnout od anarchie. Panstvo ovšem na prospěch celku nepomýšlelo a cítilo v králových činech útok na práva svého stavu.

Král Jiří rozladil panstvo již v roce 1459, kdy vypsál vysokou berni. Jiříkovy vojenské výpravy za hranice Čech se též dotýkaly stavovského sebevědomí. Panstvo se odvolávalo na práva, která získalo za Jana Lucemburského a nechtělo souhlasit s vojenským tažením mimo Čechy, pokud k tomu králi nedalo výslovně souhlas.

Na šlechtu těžce doléhaly mincovní zmatky, především úpadek hodnoty českého groše. Vrchnosti braly od poddaných na jaře a na podzim peněžní rentu, jež byla po staletí stanovena určitou částkou. Pokud klesala hodnota groše, šlechtici mohli nakupovat na trzích méně zboží. Panstvo obviňovalo krále, že trpí špatnou mincí¹¹ a že myslí jen na posilování královského majetku.

¹¹ Není však pravdou, že by král lehkou mincí opomíjel. Svědčí o tom dopis Jiřího Poděbradského Janovi z Rožmberka z 1. prosince roku 1459. „*Již toho děle nechtiece trpěti, ačkoli i prvé s mnohými kniežaty okolními o ty věci pilně sme mluvili; i wzeli sme cesty některé před se, aby naše dobrá mince w zemi šla, a jiné všecky zlé vyraženy byly.*“ (AČ V, s. 281, č. 17) Proto Jiří z Poděbrad nařídil, aby ve všech městech byl provolán zákaz přinášet drobné cizí peníze do země a

Především v dobách moru¹² připadaly králi rozsáhlé šlechtické statky, kde nebylo dědiců, jako odúmrtě. Král si je ponechával nebo jimi obdarovával své oblíbence. Přirozeně že ti, na něž se nedostalo, byli nespokojení.

Odpor na straně šlechty vzbuzovala Jiříkova spolupráce s nižší šlechtou a městy. Páni, především nejstarobylější a nejzámožnější část urozené šlechty, střežili své první místo v zemi a tradičně už pohlíželi s despektem na málo zámožné či nedostatečně urozené nižší šlechtice či měšťany¹³. V Jiříkově městské politice spatřovali urážku své urozené hrdosti. Starý letopisec se přímo zmiňuje o tom, že panstvo vytýkalo králi, „*panuow žeby do rady nepojimal, ale měšťany*“¹⁴.

V Čechách se začal přičiněním zemského správce zmáhat obchod. Jiří z Poděbrad v městech podporoval patriciát a zamýšlel zvelebit jednu z hlavních domén patriciátu, dálkový obchod. Páni měli samozřejmě zájem na vybírání cel, mýt a jiných poplatků. Již roku 1455 si norimberští obchodníci stěžovali na násilí Gutštejnů, Švamberků a Rýzemberků, kteří nutili je i jiné kupce, aby jezdili po jejich silnicích. To ale nechtěli trpět Jindřich z Plavna a Jakoubek z Vřesovic. Kupcům tak vznikala velká škoda. Norimberští kupci proto žádali krále o volný průjezd na jakýchkoli cestách mezi Norimberkem a Prahou¹⁵. Ze strany pánů to byl pokus zlepšit finanční výnos panství, neboť výnos peněžní renty klesal. Také zde se tedy nutně musely srazit zájmy správce a pánů.

Poděbrad neváhal dát přednost schopnému, byť méně urozenému, před urozeným, ale neschopným. Obklopoval se vynikajícími odborníky domácími i zahraničními bez ohledu na touhy a nároky privilegovaných. V tom se královny názory střetly i s Joštem z Rožmberka. Ten přiznával králi, že je v zemi více zemanů, měšťanů a sedláků než pánů, to však ale neznamená, že je v nich více síly než v panstvu. Řád boží a lidský je prý založen na vedoucím postavení

odnášet odtud domácí české pod ztrátou hrdla. Ve všech městech byli ustanoveni zvláštní úředníci na trzích a v branách, aby přísně dohlíželi nad zachováním tohoto zákazu. „*A dalšího úmyslu i opatření w té věci potom toho zpraven budeš.*“ (AČ V, s. 281, č. 17). Podobně i dopis z 2. ledna roku 1460 (AČ V, s. 281 – 282, č. 18). Tehdy dal král razit nové drobné peníze, které měly být vyměněny za špatné. Cizí peníze měly být vyloučeny z oběhu.

¹² Např. v letech 1463 – 1464.

¹³ Velký odpor panstva vzbuzoval kupříkladu Zdeněk Kostka z Postupic, člen královské rady. Páni na něj žárlili a nazývali jej povýšencem, neboť král svého oblíbence povýšil z rytířského do panského stavu. Starobylé panské rody chtěli udržet naprostou uzavřenost svých řad a cítili jako vetřelce každého, kdo nově zasedl do panských lavic na sněmu i soudu.

¹⁴ SLČ, Praha 1829, s. 182.

¹⁵ FRA XLII, s. 168 – 169, č. 125 (psaní Norimberských svým vídeňským agentům z 14. dubna 1455).

panstva. „A protož kdo chce nové rady dělati, nechť sobě dá nový svět stvořiti; pakli to nemůže býti, zachovávejme starodávné řády.“¹⁶

Nespokojenost českého panstva vyvolávala i otázka nástupnická. Soudilo se, že Jiří z Poděbrad bude chtít zachovat trůn v poděbradském rodě. Z hlediska přísného nástupnického řádu byl král Jiří bez legitimních nástupců, i když měl čtyři syny. Všichni se totiž narodili před královskou korunovaci¹⁷. Jiřík se ale ani v této záležitosti necítil vázán strohým výkladem nástupnických práv. Považoval Viktorina nebo Jindřicha za budoucí české krále. Panstvo na oba žárlilo a kladlo si podmínku, že Jiříkův nástupce musí být opět volen.

Poprvé se katolická panská skupina v počtu 24 pánů spojila na květnovém sněmu roku 1461. Tehdy šlo o odpor vůči královské restituci bývalých církevních statků a o potvrzení kompaktát králem za zemský zákon. Zde máme již předobraz budoucí Zelenohorské jednoty, z jejichž šestnácti signatářů vystoupilo již 15 tu. První zformování jednoty v souvislosti s obranou statků zabraných v husitské revoluci prokazuje úzkou návaznost na boje o zemský soud v letech 1437 – 1460, neboť právě on svými výnosy rozhodoval o všech majetkových otázkách¹⁸.

Z materiálu revizní komise vyplývá, že mezi nejvíce postižené z jednotlivců patřili Šternberkové (druzí v celkovém pořadí všech držitelů zástav), z Rýzemberka (čtvrté místo), ze Švamberka (šesté místo), z Gutštejna (čtrnácté místo) a z Hazmburka (patnácté místo)¹⁹.

Vzor vratislavského odboje a neustálý tlak Říma napomáhali k tomu, že se postupně vytvářela proti králi panská jednota. Již v roce 1464 ve Francii věděli, že panstvo nesouhlasí s králem. O rok později pak propukl odpor veřejně.

Prvním ohniskem odporu proti králi Jiřímu se stala Morava. Pře Hynka Bítovského z Lichtenburka s králem, jemuž odmítl poslušnost, vedla až k zaslání Hynkovy stížnosti na „kacířského krále“ do Říma²⁰. Ten prý ze zášti ke katolíkům rozbořil Hynkův hrad Cornštejn²¹. Žalobci nevadilo, že král zasáhl

¹⁶ F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV, Praha 1939, s. 454.

¹⁷ Po roce 1458 královna Johana neporodila Jiřímu žádné dítě a se zoufalou zarputilostí se léčila z neplodnosti.

¹⁸ K zápasu o zemský soud jako jedné z příčin vzniku Zelenohorské jednoty J. Jurok, Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465, Husitský Tábor 6 – 7, 1983 – 1984, s. 181 – 192. Zemský soud byl fakticky podřízen královské moci prostřednictvím úřadu královského prokurátora. Ten vyhledával v zemských deskách doklady o církevním a královském původu šlechtických zboží a údajně tak mnohé šlechtice připravil o statky.

¹⁹ J. Jurok, Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465, Husitský Tábor 6 – 7, 1983 – 1984, s. 189 – 190.

²⁰ Následně Hynek sám Řím navštívil.

²¹ K odboji Hynka Bítovského z Lichtenburka F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV, Praha 1939, s. 445 – 451.

nikoliv jako kališník, ale jako vladař, který nechtěl trpět krvavé rozbroje mezi poddanými. Papež Pavel II. využil této příležitosti, obnovil pozastavený půhon a dne 2. srpna roku 1465 pohnal krále Jiřího, podezřelého z kacířství, před římský tribunál. Nedostaví-li se do 180 dnů, bude vyloučen z církve a spočine na něm církevní klatba se všemi tresty, jež přísluší kacířům.

Současně Pavel II. zesílil tlak na české katolíky a snažil se je přimět, aby odstoupili od krále, obžalovaného z kacířství. Stále více porozumění nacházeli papežské výzvy mezi katolickým panstvem. Proti králi se začala potají šíkovat panská opozice.

Dne 7. února roku 1465 byl zahájen valný sněm, po kterém následovala disputace za účelem uklidnění náboženských sporů. Shromáždění se octlo v neutěšených a nekonečných náboženských hádkách. Jan Rokycana vinil Hilaria Litoměřického, že odstoupil od kalicha, a naopak Hilarius napadl Rokycanu, že přijímal v mládí v rokycanském klášteře pod jednou a pak změnil své přesvědčení. Do disputace často zasahoval Václav Křižanovský²². Z laiků se účastnili hádek nejvíce páni, z římské strany Jan z Rožmberka, Zdeněk ze Šternberka, Oldřich z Hazmburka, Vilém z Rábí, Lev z Rožmitálu a kancléř Prokop z Rabštejna, ze strany pod obojí Albrecht a Zdeněk Kostka z Postupic, Jan Malovec z Pacova, Burian Trčka z Lípy a Lipnice a Samuel ze Hrádku a Valečova. Hádky se opakovaly každodenně až do pondělí 11. února, kdy král po poznání, že nevedly ke smíření, jednání ukončil. Obě strany si pak přičítaly vítězství.

Ještě v dubnu 1465 vratislavský biskup Jošt navštívil v Praze krále a přátelsky mu domlouval, aby se snažil smířit s papežem. V Praze tehdy znovu vypukly spory mezi kališnickými a katolickými teology a nebylo naděje, že by se smířili. Ani biskup Jošt již nebyl s to se s králem dorozumět. Jiří Poděbradský se nemohl zřici kompaktát a vratislavský biskup se neodvážil porušit papežský příkaz. Zato se ale Jošt v roce 1465 sblížil se Zdeňkem Konopištským ze Šternberka a oba se pak postavili do čela odbojného katolického panstva.

²² Václav Křižanovský byl doktorem teologie, výmluvným řečníkem a jedním z předních mužů katolického duchovenstva. Podobně jako Hilarius byl v mládí poslán Janem Rokycanou na studia do Itálie, přičemž posléze přestoupil ke katolictví. Stal se proboštem kapituly u Všech Svatých a kanovníkem u Sv. Víta. Ve svých kázáních ostře napadal kališníky, a proto jej měl vratislavský biskup Jošt vzít pravděpodobně na přání samotného krále s sebou do Vratislavi. Biskup Jošt z Rožmberka tomuto přání nevyhověl, byl však ochoten působit na Křižanovského, aby byl v kázáních mírnější. K postavě Václava Křižanovského T. Kalina, Václav Křižanovský, ČČH 5, 1899, s. 333 – 359.

Již od počátku roku 1465 hledá Zdeněk ze Šternberka spojence proti králi. Jako první se naskytl Burian z Gutštejna, pán na Nečtinách, který se zmocnil proti královi vůli hradu Rabštejna a poručnictví sirotků po Janovi Caltovi z Kamenné Hory a přestože byl předvolán k zemskému soudu, nedostavil se²³. Také Linhart z Gutštejna se uvázal bez králova souhlasu v poručnictví mladého Jana, syna Přibíka z Klenové a psal se proto od té doby na Klenovém, přestože nebyl jeho dědičným držitelem.

Na jaře a v létě v roce 1465 uspořádali páni nespokojení s Jiříkovým panováním několik setkání, z nichž patrně nejdůležitější se konalo ve Strakoncích u Jošta z Rožmberka. Na nich zvažovali možnosti a perspektivy společného postupu proti králi. Klíčovou úlohu zde hráli příslušníci tří čelných panských rodů – Rožmberkové, Šternberkové a Hazmburkové²⁴. Do čela spiklenců se záhy prosadil Zdeněk ze Šternberka.

Z jednání na zmíněných setkání vzešel stížný spis proti králi Jiřímu, který jménem opoziční skupiny českých panů přednesl na zemském sněmu 25. září roku 1465 jeden z jeho hlavních autorů, Jan Zajíc z Hazmburka²⁵. Tomu byl přítomen Jaroslav ze Šternberka, Zdeňkův syn. Králi bylo oznámeno, že je to poselství od Jošta a Jana z Rožmberka, Zdeňka ze Šternberka, Jana Zajíce z Kosti a jeho bratra Oldřicha a jiných jejich přátel. Když se král tázal, kdo jsou ti zmínění přátelé, pan Jan již nikoho nejmenoval. Z toho vyplývá jejich význam a rozhodující postavení v postupně se formující Jednotě zelenohorské.

Spis obsahuje dvanáct žalob v tomto pořadí: 1. král nerespektuje specifickou úlohu královské rady, 2. král chce najmout bratříky proti Vratislavským, 3. král chce za svého života prosadit na trůn jednoho ze svých synů, 4. Rokycana a někteří další utrakvističtí kněží bouří lid proti pánům, 5. král má zachovávat všechny při jejich právech a svobodách, 6. král protiprávně vybírá obecnou berni, 7. král podniká války bez rady šlechty, 8. v rámci odúmrťí nemá král nárok na „svršky“, 9. král uvádí svobodné v manství, 10. zemské klenoty a privilegia mají být v moci panské, 11. král razí špatnou minci, 12. král má rozmnožovat zemská privilegia a páni jsou povinni je hájit.

²³ Roku 1464 převzal Burian do poručnické správy po Caltově smrti Rabštejn. Ale Caltova nejstarší dcera dosáhla u zemského soudu, aby jí roku 1465 Rabštejn postoupil. Burian se však nedostavil, nález soudu ignoroval a nedbal práv sirotků. Rozhodnutí zemského soudu z 3. října 1465 o návratu všech statků nejstarší dceři Jana Caltvy významnou měrou přispělo k vstupu Buriana z Gutštejna do Zelenohorské jednoty.

²⁴ Tyto panské rody společně ovládaly zhruba dvě třetiny veškerého českého hradního potenciálu Zelenohorské jednoty v době jejího vzniku.

²⁵ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 11^r – 20^r; AČ IV, s.102 – 105, č. 4.

Celkově lze panské požadavky seskupit do čtyř větších okruhů: 1. obrana stavovských výsad panstva a šlechty (články č. 1, 5, 7, 9, 10), 2. protest proti finančnímu poškozování panstva a šlechty (články č. 6, 8, 11), 3. protest proti politickým akcím krále a utrakvistické církve proti pánům (články č. 3, 4), 4. žádost o hájení celistvosti a zvýšení prestiže České koruny (články č. 2, 12)²⁶. Spis je tedy zejména obranou stavovské výlučnosti panstva a šlechty. Především je připomínán ekonomický zájem těchto vrstev, na ostatní požadavky je kladen již menší důraz²⁷.

Vystoupení Jana Zajíce z Hazmburka vyvolalo na sněmu rozruch. Král osobně čelil výtkám panské opozice a v celém rozsahu je odmítl²⁸. Jiří z Poděbrad sice připustil, že některá obvinění se zakládají na pravdivých údajích, avšak trval na zdůvodnitelnosti a oprávněnosti svého postupu. K jeho prohlášení se připojily i nižší stavy. Jak Burian Trčka z Lípy jménem nižší šlechty²⁹, tak i Samuel Valečovský z Hrádku jménem měst³⁰ odmítli požadavky panské opozice a prohlásili, že „*my všichni WKM toho chcem poddaně, powolně a hotowě zasluhowati, a proti každému hrdly i statky swými pomáhati*“³¹.

Přestože se panská opozice snažila nižší šlechtu na zmíněné akci také zainteresovat, nižší šlechta se cítila nucena distancovat od panské opozice. Ve svém prohlášení se pokusila objasnit a zdůvodnit principy svého stanoviska ke sporu Jiřího z Poděbrad s panskou opozicí³². Položila zásadní důraz na kolektivnost stavovské obce, která v jejich pojetí představuje nedělitelný celek, z něhož ani páni nemají právo se vyčleňovat. Z charakteru poslední královské volby je vyvozován závěr, že stavovská společnost v Čechách musí vycházet z principu kolektivnosti a úzké kooperace všech stavů. Navíc pánům nenáleží žádná zvláštní přednost v péči o „obecné dobré“, jejich práva jsou v tomto ohledu

²⁶ Podrobně se stížným spisem Zelenohorské jednoty zabývá J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 89 – 90.

²⁷ O tom, že však pánům nešlo pouze o stavovská práva, píše Jiří Poděbradský Janovi z Rožmberka 22. srpna 1466. „*Nepochybujem, že tebe tajno nenie, kterak někteří z pánuow i zeman pod přikrytiem, jakoby še o práwa a swobody zemské zasadili, proti nám zasadili sú sě.*“ (AČ V, s. 292, č. 36)

²⁸ AČ IV, s. 105 – 110, č. 5.

²⁹ Zajímavost textu vystoupení Buriana Trčky z Lípy na zemském sněmu dne 26. září 1465, koncipovaného jako odpověď rytířstva na stížnosti některých českých pánů proti králi, je zvyšována skutečností, že se jedná o vůbec nejrozsáhlejší dochované programové prohlášení české nižší šlechty z celého 15. století, historicky přitom třetí v pořadí.

³⁰ Text jeho vystoupení se nedochoval.

³¹ AČ IV, s. 110, č. 6.

³² J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 121 – 127.

stejná jako kteréhokoli jiného stavu. Nižší šlechta tak odmítla žádost opozice o respektování výsadních politických práv panstva³³.

Ztroskotání pokusu získat podporu na zemském sněmu vyvolalo v řadách opozice rozpaky. Páni si byli vědomi narůstající izolace, k níž přispěla i obě prohlášení zástupců nižších stavů, inspirovaná zřejmě obratným zásahem krále. Snaha o nalezení dalších spojenců narazila na tvrdý Poděbradův útok. Jeho politický okruh uvedl do oběhu šokující informaci o politických záměrech opozice. Dle této informace zamýšlí Zdeňk Konopištský otrávit či jinak zavraždit českého krále, po jehož smrti se prý měl stát jeho nástupcem Maxmilián Habsburský. Zatímco Zdeňk měl převzít gubernátorství v Čechách, Rožmberkové a Hazmburkové se měli podělit o Slezsko a Lužici³⁴. Při královraždě měl Zdeňkovi napomáhat rakouský šlechtic Hans Rohrbacher, který by byl nakonec odměněn markrabstvím moravským³⁵. Obviněním z plánované královraždy zasáhl Jiří panskou opozici snad na nejcitlivějším místě. Nebylo většího zločinu, který by jí mohl být přisouzen. Vědomí o možnosti tvrdé právní zasažitelnosti opozice značně oslabilo perspektivy jejího dalšího rozšíření, zahnilo ji do izolace a podlomilo její politickou aktivitu. V této souvislosti je nutné také vidět obranný charakter Zelenohorské jednoty v okamžiku jejího vzniku³⁶.

³³ J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 90 – 91.

³⁴ Správcovství v Čechách mělo ročně přinášet Zdeňkovi ze Šternberka 10 000 zlatých, Rožmberkům hejtmanství ve Slezsku 15 000 zlatých a Zajícům hejtmanství v Lužici 6 000 zlatých (AČ VII, s. 258 – 261, č. 98).

³⁵ Nepravdivost obvinění se opozice snažila vyložit v řadě svých písemností, např. v listě Pražanům a jiným příslušníkům městského stavu z 30. listopadu 1465 (AČ IV, s. 115-117, č. 9). Proti obvinění vystoupil i císař Fridrich, který omlouvá českému králi Jiřímu a českým stavům své rady pána z Neuburgu a Rohrbacha a Zdeňka ze Šternberka z podezření, že by ve spolku s pány z Rožmberka a Hazmburka připravovali spiknutí proti českému králi (SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1907, fol. 1^r – 3^v, datováno 21. prosince 1465 ve Vídeňském Novém Městě).

³⁶ J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 91 – 92.

Ustavení Zelenohorské jednoty

Dne 28. listopadu roku 1465 se scházejí odbojníci na Zdeňkově hradě Zelené Hoře u Nepomuku a vytváří Zelenohorskou jednotu. Schůzka tak dala konečně protikrálovské opozici pevnější organizační bázi. Šestnáct pánů z jižních, západních a severozápadních Čech³⁷, tedy z oblasti někdejší Strakonické, resp. Rožmberské jednoty, v čele s oběma Rožmberky a Zdeňkem ze Šternberka³⁸ se zavázalo ke vzájemné pomoci na pět let a k obraně zemských práv a svobod³⁹. Mezi jednotníky byli dále Oldřich a Jan Zajíc z Hazmburka, Bohuslav ze Švamberka, Vilém z Ilburka, Jindřich starší z Plavna, Děpolt z Rýzemberka, Jaroslav a Jan ze Šternberka, Jindřich z Hradce, Burian z Gutštejna, Jindřich mladší z Plavna, Linhart z Gutštejna a na Klenové a Dobrohost z Ronšperka. Setkání na Zelené Hoře se zúčastnil také olomoucký biskup Tas z Boskovic, jenž byl vyslán od krále, aby zprostředkoval jednání mezi králem a opoziční šlechtou.

V arenze ustavujícího zápisu podtrhli jednotníci mimořádnou úlohu obou šlechtických stavů v českém politickém systému, který prý v okolních zemích nemá obdoby, a zdůraznili svou povinnost pečovat o „obecné dobré“⁴⁰. V popředí programu, který sněmovníci sestavili, nebyly náboženské otázky, ale stavovské požadavky. Páni si stěžovali na berně, na odúmrť, na zemskou hotovost a na mincovní zmatky. Vytýkali králi dynastické zájmy a lehkomyšlné zacházení

³⁷ J. Jánský píše pouze o patnácti zakládajících členech (KČBH IV, Domažlice 2004, s. 65), v jiné knize pak dokonce jen o dvanácti signatářích Zelenohorské jednoty (Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 119). B. Paprocký jmenuje čtrnáct členů, přičemž místo Viléma z Ilburka, Jindřicha st. z Plavna, Děpolta z Rýzemberka a Jana ze Šternberka zařadil do panské jednoty Viléma z Šelumberka a Jana z Cimburka (Diadochos, O stavu panském, 1602, s. 33).

³⁸ Jejich klíčové postavení v Zelenohorské jednotě je zřejmé již z textu prohlášení jednoty, které bylo vydáváno jejím novým členům (SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^v).

³⁹ Ustavující listina AČ IV, s. 110 – 114, č. 7. V zápise je stanovena výjimka, kdy páni nebyli povinni pomáhat Burianovi z Gutštejna, kdyby se jednalo o hrad Rabštejn a k němu příslušná zboží, která držel v poručnictví po panu Janu Caltovi z Kamenné Hory. Dokládá to panskou úctu k zemskému soudu a panské vědomí protiprávnosti Burianova postupu v rabštejnské záležitosti.

⁴⁰ Zápis měl své osudy jako historický pramen. Za necelá čtyři desetiletí po jeho vzniku byl opsán v rukopisu dnes zvaném „Právní kodex hořovický“ jako pozoruhodný právní akt. V průběhu dalšího desetiletí opsal jej písař jiného právního rukopisu, zvaného „Kodex Talberský“. Oba tyto zápisy měly sloužit a sloužily praktické potřebě. Po více než sto letech po vyhotovení zápisu a ustanovení jednoty bylo této listiny použito poprvé jako historického pramene. Učinil tak Paprocký ve svém „Diadochu“. V roce 1846 František Palacký uveřejnil zápis v Archivu českém (AC IV, s. 110 – 114). August Sedláček v roce 1893 upozornil na zmínku o zápise v Paprockého „Diadochu“ a v roce 1958 otiskl Antonín Haas v katalogu listin archivu Koruny české obsáhlý regist. Opisy se navzájem liší. Paprocký měl přístup k originálu zápisu či jeho přesnému opisu. Palacký pracoval s rukopisem Talberským, ačkoli oproti němu uvádí navíc mezi zápisníky jednoty Jana ze Šternberka a listinu datuje ke dni 28. listopadu, třebaže v rukopise Talberském je list datován 30. listopadu 1465. K problematice osudu zápisu Zelenohorské jednoty F. Beneš, Osud zápisu panské jednoty (zelenohorské) z 28. listopadu 1465 jako historického pramene, MZK 6, 1968, s. 214 – 222.

s korunovačními klenoty a se zemskými privilegii, které patří stavovské obci a nikoliv králi. Jednota se také přihlásila k poslušnosti papežskému a tím naznačila, že vnitropolitické sváry přerůstají v mezinárodní konflikt. Program byl koncipován tak, aby neodrazoval zemany od vstupu do jednoty, a snažil se podpořit jejich stavovské sebevědomí, jež by je odpoutalo od závislosti na panovníkovi a odvedlo od spolupráce s městy.

V této souvislosti je významný další dokument vzešlý na Zelené Hoře dne 30. listopadu 1465. Jde o svolání Zelenohorské jednoty k členům rytířského stavu⁴¹. Jednota zdůrazňovala, že hájí i zájmy nižší šlechty. Hovoří dokonce o vlivu, jaký údajně měla nižší šlechta na postupné formování protikrálovské opozice. Z celého listu zřetelně promlouvá snaha dosáhnout společného postupu obou stavů. Naděje na získání značné části rytířstva posilovaly některé zprávy o všeobecné nespokojenosti s Jiříkovou vládou⁴². Na vlastním založení Zelenohorské jednoty participovala nižší šlechta osobou Dobrohosta z Ronšperka, který je někdy pokládán již k roku 1465 za pána. Pokud se ovšem přihlédne k černé barvě jeho pečeti při ustavujícím zápisu na rozdíl od červené barvy pečetního vosku ostatních jednotníků, není důvod pochybovat o jeho tehdejší sociální zařazení mezi nižší šlechtu.

Vrcholným programovým dokumentem Zelenohorské jednoty se stal druhý stížný spis proti králi Jiřímu⁴³. Poselstvo jednoty jej předneslo na sněmu v Praze v prosinci 1465⁴⁴. Páni opakovali výtky z prvního stížného spisu, odpovídali na vystoupení krále na zářijovém sněmu a dále své výhrady doplňovali a konkretizovali. Proti králi bylo již formulováno 17 bodů. Šest bodů z prvního stížného spisu se zde opakuje⁴⁵, dalších pět bodů je více konkretizováno do sedmi bodů⁴⁶ a poslední bod prvního stížného spisu je úplně vynechán⁴⁷. Nově se

⁴¹ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 25^r – 26^v; J. Boubín, Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty, ČCH 88, 1990, s. 354 – 355. Není známo žádné starší prohlášení adresované nižší šlechtě jako celku (třebaže jen jejím zástupcům ve sněmovní kurii).

⁴² Například Jan Kaplicer napsal 4. října 1465 Janovi z Rožmberka o prvních neoficiálních ohlasech na první stížný spis proti králi. Podle něj mělo být toto vystoupení v řadách české šlechty přijato s četnými sympatiemi, „*ač nezřetelně, většie diel poselstvie páně Zajecovo pochvalují zemaně, ale doma toliko; než v Praze wawa [sic], ale každý Amen říeká*“ (AČ VII, s. 256, č. 93).

⁴³ J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 127 – 139. Koncept spisu je obsažen v rukopise v SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 45^r – 54^r. Definitivní znění lze nalézt v rukopise v SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1895, fol. 3^r – 5^r.

⁴⁴ Jednota dala spis rovněž přeložit do němčiny a rozesílala ho na německé knížecí dvory. Koncept této verze spisu je obsažen v třeboňském SOA, f. Historica, sign. 1906.

⁴⁵ Jsou to body 3, 4, 5, 9, 10, 11, které se v druhém stížném spise shodují s body 4, 5, 6, 12, 13, 14.

⁴⁶ První bod prvního stížného spisu je zde rozepsán ve dvou bodech: 1. král se radí o důležitých otázkách s „lehkými lidmi“, 2. král nedovoluje pánům z královské rady činit zvláštní potazy. Doplněn je i druhý bod prvního stížného spisu, nyní již 3. král chce najmout proti Vratislavským bratříky a pracuje tak k odtržení Slezska od České koruny, šestý bod, nyní již 7. král vybírá od

objevují čtyři body, tj. bod 9. nové svobody, jež Česká koruna získala za krále Jiřího, byly získány úsilím pánů a jiných „dobrých“ lidí, bod 15. král vysazuje protiprávně nová mýta, bod 16. král brání šlechticům vkládat do zemských desek bez svého souhlasu svobodné zboží koupené od poddaných a poslední bod, tj. 17., má být přezkoumán obsah korunního archivu a šlechta s ním má být seznámena. Celkově lze panské požadavky opět seskupit do čtyř již výše zmíněných okruhů.

Při propracování svých výhrad vůči králově politice tak jednota ve srovnání s prvním stížným spisem ještě více podtrhla svoji orientaci na vyhocení stavovské výlučnosti panstva a šlechty spolu se současným připomínáním jejich nezanedbatelného ekonomického zájmu. Současně však stížný spis obsahuje i články koncipované výlučně na obranu zemanstva.

Jedním z klíčových ideových cílů Zelenohorské jednoty byla aktivizace šlechtického sebevědomí v různých vrstvách české šlechty, sebevědomí, které se obracelo jak proti králi, tak i proti nižším vrstvám společnosti. Panské jednotě vyšla ochotně vstříc v jejím úsilí i katolická církev. Katolické duchovenstvo bylo schopno do svého programu absorbovat požadavky panské opozice a současně je zmanipulovat ke svému prospěchu. Dokladem této skutečnosti je list pánům z Kolovrat od Hilaria Litoměřického ze dne 4. července 1467⁴⁸. Podle Hilaria jsou páni bohem stanovenými rádci panovníků, neboť urozenost plodí lásku k pravdě. Král proto nemá právo spoléhat se na svou vůli nebo se radit s příslušníky nižších sociálních vrstev, pokud by však počal „*scestiti a straniti*“⁴⁹, má panstvo přikročit k jeho nápravě. Tím se ovšem páni stávají zákonitě nejvýznamnější složkou existujícího politického systému, neboť „*král dnes bude tento a zajtra jiný, ale rodové zuostávajú*“⁵⁰. Úsilí všech musí být obráceno ve prospěch křesťanské víry, její obrana a odpovědnost za její zachování náleží především pánům (nikoli tedy panovníkovi). Ti jsou v božím určení především bojovníky za víru a „*potud čest roste, pokud wiery kto brání*“⁵¹.

Krále Jiřího se dotkla zrada a tajné jednání za jeho zády, pobouřilo jej, že páni opovrhují královským majestátem. Hrozil, že pokud není panstvu vhod stav

šlechty protiprávně berně a jejich výnos neobrací k celozemským potřebám a sedmý bod, nyní 8. král se neradí o vojenských otázkách s pány, zato je nutí se válek účastnit. Doplněn je rovněž osmý bod, nyní 10. a 11. král má rozdávat odúmrtí a respektovat přitom jejich původní charakter.

⁴⁷ Král má rozmnožovat zemská privilegia a páni jsou povinni je hájit.

⁴⁸ AČ VI, s. 111 – 114, č. 3.

⁴⁹ AČ VI, s. 111, č. 3.

⁵⁰ AČ VI, s. 112, č. 3.

⁵¹ AČ VI, s. 112 – 113, č. 3; J. Boubín, Česká „národní“ monarchie, Praha 1992, s. 96 – 97.

království, mohou mít válek tolik, že je to až bude mrzet. Přestože mu mnozí rádci doporučovali vojenský úder, král proti panské jednotě nezasáhl okamžitě. Nebyl politikem války, neukvapoval se. Uvědomoval si, že neuvážený čin by opět proměnil Čechy v bojiště. Uklidnilo jej okamžité prohlášení měst a nižší šlechty, že oba stavové stojí věrně při králi. Obecně byla známa králova převaha a Jiřík očekával, že síla měst a hradů získá povolnost soupeřů při jednáních⁵². Král proto stále věřil, že lze uklidnit Řím a že se s odbojným panstvem dohodne.

⁵² Jan z Rabštejna líčí v „Dialogu“ vojenskou moc Jiříkovu: „Kromě hlavního města Prahy drží Jiří v Čechách 46 dobře opevněných měst, kromě hradu pražského slouží mu 72 hradův pohorných velmi silných, nepočítaje množství tvrzí, chráněných zdmi a příkopy vodními.“ (Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 56 – 61)

Příbuzenské vztahy členů Zelenohorské jednoty

Zelenohorskou jednotu tvořili představitelé předních šlechtických rodů z jižních, západních a severozápadních Čech. Byli to blízcí sousedé, jejichž panství spolu navzájem hraničila. Společné však měli nejen sousedské vztahy a politické cíle, ale i příbuzné. Dá se říci, že se tehdy na Zelené Hoře sešlo jedno velké příbuzenstvo. Příbuzenským vztahům, které je k sobě navzájem poutaly, bude věnována další část této práce.

Rožmberkové

Přední místo ve formující se jednotě zaujali Rožmberkové. Na jejich vlivné postavení se dá usuzovat ze seznamu členů Jednoty zelenohorské, kde na prvním místě stojí „kněz Jošt biskup vřatislavský“ následován bratrem Janem z Rožmberka⁵³.

Abychom odhalili příbuzenské vztahy Rožmberků se Šternberky, musíme se vrátit k rodičům a prarodičům Jana a Jošta. Jan s Joštem byli synové Oldřicha II. z Rožmberka. Ten se narodil pravděpodobně 13. ledna 1403 jako syn Jindřicha III. z Rožmberka a Alžběty (Elišky) z Kravař a z Plumlova. Eliška z Kravař a Plumlova byla sestrou Perchty z Kravař, která byla roku 1415 provdána za Petra Konopištského ze Šternberka. Pokud se přidržíme hypotézy, že Zdeněk ze Šternberka byl synem Perchty a Petra Konopištského, byl také zároveň bratrancem Oldřicha z Rožmberka.

Prostřednictvím svého děda Jindřicha jsou Jan a Jošt z Rožmberka příbuzní i s jednotníky Janem a Oldřichem z Hazmburka. Vypovídá o tom psaní Elišky z Koldic, která píše o svém zasnoubení s Mikulášem Zajícem z Hazmburka „svému pánu a ujcí“, tj. strýci z matčiny strany, Jindřichovi z Rožmberka⁵⁴. Matkou Elišky z Koldic byla Klářina z Michalovic a k ní se tedy váže příbuzenství s Rožmberky. Navíc Jindřich z Rožmberka oslovuje v korespondenci Mikuláše Zajíce svým švagrem⁵⁵. Oslovení švagr lze ale ztotožnit s obecným pojmem příbuzný, a v tomto případě se s tímto vysvětlením budeme muset spokojit. Rožmberkové a Hazmburkové byli tudíž spřízněni již na počátku 15. století.

Před svou smrtí ustanovil Jindřich III. pro svého syna Oldřicha a dceru Kateřinu poručníky Čenka z Vartenberka, Jana mladšího z Hradce a Jindřicha z Kravař a z Plumlova. Ti se ujali svěřeného úkolu po Jindřichově smrti, v létě roku 1412. Poručnickou správu v podstatě vykonával pouze pan Čeněk, jenž byl od roku 1414 nejvyšší purkrabí pražský a od roku 1416 vedoucí osobnost kališnické šlechty. Zásluhou matky a poručníka dostala výchova mladého Oldřicha kališnickou orientaci⁵⁶. V roce 1418 se patnáctiletý Oldřich ujal rodového majetku.

⁵³ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁵⁴ AČ XIV, s. 3, č. 1477.

⁵⁵ AČ XIV, s. 2 – 3, č. 1476 (dopis datovaný 1. února 1412).

⁵⁶ O tom, že Eliška, vdova po Jindřichovi z Rožmberka, přijímala z kalicha svědčí list M. Mařka Rvačky z 21. května 1418, ve kterém paní Elišku napomíná, aby od přijímání pod obojí odstoupila (F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 14, č. 13).

V témže roce také uzavřel sňatek, nepochybně pod vlivem poručníka, s Čeňkovou příbuznou Kateřinou z Vartenberka⁵⁷.

Kateřina z Vartenberka byla snad dcerou Jana z Vartenberka a Anny bez rodového predikátu nebo dcera Janova bratrance Václava z Vartenberka a Anny z Velhartic. Čeněk z Vartenberka byl bratranec již zmíněných Jana a Václava z Vartenberka.

Někteří historikové usuzují na příbuzenský poměr mezi Jiřím Poděbradským a Rožmberky. Podle pozdní tradice byla Jiříkovou matkou Anna z Vartenberka, což při úzkých stycích rodů pánů z Vartenberka a z Poděbrad není vyloučeno, jiné prameny ale uvádějí, že Jiří byl nemanželským synem Viktorina z Poděbrad⁵⁸. Pokud by byl Jiří z Poděbrad synem Viktorina z Kunštátu a jeho manželky Anny z Vartenberka, byla by jeho tetou Kateřina z Vartenberka, manželka Oldřicha II. z Rožmberka. Jan a Jošt z Rožmberka by tak stáli v panské opozici nejen proti králi ale i proti pokrevnímu bratranci.

Do smrti krále Václava IV. Oldřich neprojevoval nepřátelství proti kalichu. Jako feudál však brzy poznal, že první pražská defenestrace, činnost Želivského a vznik Tábora přece jen neodpovídají jeho šlechtickým zájmům. Především jihočeské husitské táborství přímo ohrožovalo Oldřichovo panství. Proto se v červnu 1420 Oldřich přiklonil ke katolictví a králi Zikmundovi. Jeho rozchod s kalichem byl u něho na rozdíl od řady českých šlechticů skutečně jednoznačný a definitivní.

Kateřina z Vartenberka zemřela krátce před 4. červencem 1436 a byla pohřbena v klášterním kostele sv. Jiljí v Třeboni⁵⁹. Toho dne projevila česká a uherská královna Barbora Celjská soustrast Oldřichu II. z Rožmberka nad úmrtím jeho manželky⁶⁰.

⁵⁷ Kateřina byla Čeňkovou neteří (A. Skýbová (ed.), *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, s. 8).

⁵⁸ P. Cornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 402.

⁵⁹ B. Němec, Rožmberkové. *Životopisná encyklopedie panského rodu*, České Budějovice 2001, s. 46. Dle J. Kalouska zemřela 3. července 1436 (AČ XXI, s. 283 – 284, č. 15). Ottův slovník naučný klade její úmrtí k 29. červnu 1436 (OSN XXII, Praha 1904, s. 31) a V. Březan k 3. květnu 1436 (V. Březan, *Rosenberské kroniky krátký a summovní výtah*, sepsaný na konci léta 1609 v Třeboni od Václava Březana posledního archiváře Rosenberského, ČSWM II. 4, 1828, s. 54). A. Kubíková a Jan Václav Dobřenský píší datum jejího úmrtí již 3. května 1434 (A. Kubíková (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005, s. 35; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Rožmberka 896). A. Kubíková v jiné knize uvádí jako datum úmrtí přelom června a července roku 1436 (Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 100). Dle A. Skýbové zemřela Kateřina roku 1429 (*Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, s. 17). Datum Kateřininy smrti udávají i další prameny odlišně (A. Kubíková (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005, s. 124).

⁶⁰ AČ XXI, s. 283 – 284, č. 15 (dopis datovaný 4. července 1436).

Z Oldřichova manželství s Kateřinou známe šest potomků, syny Jindřicha IV., Jošta II., Jana II. a dcery Anežku, Lidmilu a Perchtu⁶¹.

Neboť Oldřichovi bylo tehdy pouze třicet tři let, domnívají se někteří autoři, že se podruhé oženil. Jako Oldřichovu druhou manželku uvádí Václav Březan Elišku (Alžbětu) ze Švamberka, sestru jednotníka Bohuslava VII.⁶² Sňatek měl být uzavřen roku 1437. Po čtrnáctiletém manželství prý Eliška zemřela a byla pohřbena v Třeboni⁶³. Tato informace ale není pramenně podložena a vyskytuje se pouze v Rožmberské kronice, z níž tento údaj čerpá Dobřenský⁶⁴, August Sedláček⁶⁵, Anna Skýbová⁶⁶, Roman von Procházka⁶⁷ i Jiří Jánský⁶⁸. Vzhledem k tomu, že o tomto domnělém sňatku prameny mlčí a jméno Alžběty ze Švamberka bychom marně hledali i v Oldřichově obsáhlé korespondenci⁶⁹, můžeme tento sňatek pokládat za nepravděpodobný.

Rozsáhlost rožmberských statků i rodinná tradice Oldřichovi již předem poskytovaly možnost ohromného vlivu na veřejné záležitosti a Oldřich měl vůli i talent této možnosti plnou měrou využít. Byl uznávaným vůdcem českých katolíků, k němuž i příslušníci druhých stran hleděli s respektem. Jeho postavení prvního magnáta v zemi bylo vyjádřeno i tím, že jeho jméno ve veřejných aktech stojí na prvním místě před všemi jinými. Jan z Rýzemberka píše 20. července 1445 Oldřichovi z Rožmberka, aby pamatoval na to, že je „*sloup království tohoto a úd nejmocnější*“, na němž zemské věci „*již nejvíce záleží*“⁷⁰. O Oldřichově vlivu svědčí i dopis Hanuše z Kolovrat z 25. ledna 1450, v němž jej prosí „*rač neopustěti práce a téte siré země, věci počaté k dobrému miestu vésti, neb ty věci na TMti již nejvíce záleží*“⁷¹.

Poloha jeho území i jeho veřejné postavení usnadňovalo, ale zároveň i vyžadovalo intenzivních styků s cizinou a jeho zájem o situaci v zahraničí nebyl

⁶¹ V. Březan píše ještě o čtvrté dceři z tohoto manželství, o Kateřině (V. Březan, Rosenberské kroniky krátký a summovní výťah, sepsaný na konci léta 1609 v Třeboni od Václava Březana posledního archiváře Rosenberského, ČSWM II. 4, 1828, s. 55; A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výťah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 35).

⁶² N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 89; A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výťah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 124.

⁶³ N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 89.

⁶⁴ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Rožmberka 896.

⁶⁵ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka.

⁶⁶ A. Skýbová, Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985, s. 17.

⁶⁷ R. von Procházka, Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien, München 1990, s. 188.

⁶⁸ J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labuťe, Domažlice 2006, s. 82.

⁶⁹ Jméno Alžběty ze Švamberka se nevyskytuje ani v jednom ze čtyř dílů Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka.

⁷⁰ AČ XIV, s. 14, č. 1504.

⁷¹ AČ VII, s. 204, č. 1.

menší než o domácí věci. Rožmberkovy zástupce a posly najdeme nejen na rozličných sídlech české šlechty, nýbrž i na dvorech německých knížat, zvláště v Bavořích, s nimiž Oldřich jednal jako rovný s rovným, a zase naopak na jeho dvoře v Krumlově stýkali se poslové české šlechty se zástupci německých knížat, koncilu i papeže. Český Krumlov se stal střediskem českých zahraničních styků, zvláště v českých sporech se sousedními knížaty, v nichž podobně jako v domácích sporech míval Oldřich úlohu prostředníka.

Smrt císaře Zikmunda uvolnila Oldřichovi ruce pro rozsáhlou falzifikátorskou akci. Jeho dílna začala vyrábět listiny, jimiž Zikmund údajně poskytoval Rožmberkovi různé hmotné výhody a obdarovával jej pozemskými statky za vojenskou a politickou pomoc proti husitům a náhradou za utrpěné ztráty⁷². Falšování královských listin vydaných pod pečeti bylo tehdy jedním z nejtěžších zločinů, ale Oldřich se nerozpakoval, protože dobře věděl, že jeho moc a síla zaštití v rozhárané zemi jakékoli porušení zákona.

Za zmínku jistě stojí, že Oldřich nechal na počátku roku 1447 v Krumlově mečem popravit jako padělatele listin svého dlouholetého rivala Jana Smila z Křemže. Jednalo se pouze o jednu listinu, o které se Oldřich oprávněně domníval, že je falešná.⁷³

Přes finanční potíže po husitských válkách Rožmberkové nemohli a nechtěli zůstat stranou. Chtěli si nejen udržet dosavadní pozice a získat větší politický vliv, ale i zabezpečit hmotné zájmy, pojistit a rozmnožit zisky z revolučních dob. Proto nacházíme ve čtyřicátých letech 15. století Oldřicha z Rožmberka a potom stále více i jeho syny v popředí všech politických zápasů.

Pan Oldřich navenek zachovával zdání čestnosti, ale jeho čestnost byla povrchní jako jeho úcta k církvi. Šlo tu více o zachování formy než o věc samu. Klariskám v Krumlově dává rybníček proti klášteru⁷⁴, stará se o povýšení krumlovské fary na probošství⁷⁵, a jeho ústa jsou plná slov o úctě a poslušnosti k církvi. Přesto jeho svědomí nevadilo dát si zapsat celá klášterní zboží a držet je přes všechny protesty jejich majitelů. Úplná likvidace utrakvismu a

⁷² K falzifikátorské činnosti Oldřicha z Rožmberka F. Mareš, *Padělané diplomy Rožmberské, ČCH I*, 1895, s. 371 – 384; K. Maráz, *K problematice paděláním pečeti na sklonku středověku. Sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha II. z Rožmberka*, *Sborník archivních prací XLVIII*, 1998, s. 49 – 103.

⁷³ K postavě Jana Smila z Křemže a jeho sporům s Oldřichem z Rožmberka T. Wagner, *Jan Smil z Křemže*, *Časopis Musea Království českého LXII*, 1888, s. 169 – 194; R. Šimůnek, *Jan Smil z Křemže. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století*, *Jihočeský sborník historický 66 – 67*, 1997 – 1998, s. 7.

⁷⁴ *AČ VIII*, s. 529, č. 189 (dopis Petra z Rožmberka z 22. listopadu 1502).

⁷⁵ *AČ XIV*, s. 16, č. 1507 (listina datovaná 26. února 1446).

znovuobnovení pozic římské církve v Čechách se rozcházely s Oldřichovými zájmy. Do složitých vnitročeských poměrů ale z ciziny málokdo detailně viděl, takže Oldřich mohl využít své pověsti a vystupovat na mezinárodní scéně jako pevná opora katolictví.

Jeho věrnost přišla králi i církvi draho. Práví-li o něm Eneáš Silvius roku 1451, že je „*nejhorlivějším nepřítelem kacířů a pravým synem církve*“⁷⁶, a klade-li jej před všemi jinými za hodna, aby ho papež měl v lásce a v úctě, o čtyři léta později přidává k svým slovům komentář, jenž je výraznější a správnější než výrok první. Mluví tu o Oldřichovi z Rožmberka a Menhartovi z Hradce, jež oba sám dobře znal z osobního styku, jako o prospěchářích, kteří jen těžili ze sporů v Čechách, a proto prý zrazovali kurii od potvrzení kompaktát. Přitom prý doufali, že se církevními subsidiemi obohatí a zmocní se vlády v Čechách⁷⁷. Dle Enea Silvia Piccolominiho je Oldřich z Rožmberka „*člověk přizpůsobující se vždy době*“⁷⁸.

I na panství nejmocnějších katolických jihočeských magnátů, tedy na zboží rožmberském a hradeckém, žili utrakvisté. Ještě v roce 1440 staré náboženské spory neutuchaly. Oldřich na své fary, kde bylo dříve podáváno pod obojí způsobou, dosazoval katolické kněze a jeho příkladu následovali i úředníci. Oldřich je nemusel k útisku utrakvistů pobízet, stačilo, že ukazoval lhostejnost k utrakvistickým stížnostem. Rožmberští úředníci zakazovali utrakvistickým kněžím bohoslužbu i po soukromých domech, ale nebránili katolickým farářům svádět lid od kalichu a kaceřovat Tábořské i jejich kněží.

Když ale Oldřich z Rožmberka koupil roku 1444 město Prachatice od bratrů ze Sedlce, zavázal se měšťanům, že jim nebude bránit v přijímání pod obojí způsobou a v dodržování kompaktát⁷⁹. Z června 1446 je pak smlouva mezi Tábořskými a Oldřichem z Rožmberka, dle které mají být podle kompaktát ponecháni kněží z obou stran při svých kostelech a kláštorech⁸⁰. I přes tyto Oldřichovy ústupky byl jeho vztah k utrakvistům spíše negativní.

Již na konci čtyřicátých let si Vodňanští stěžovali na Oldřicha z Rožmberka, že jsou v rozporu s kompaktáty po jeho zámcích „*kaceřování a*

⁷⁶ R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 183.

⁷⁷ R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 183 – 184.

⁷⁸ Enea Silvio Historie česká, Praha 1998, s. 189.

⁷⁹ AČ III, s. 529, č. 444 (listina datovaná 1. května 1444).

⁸⁰ R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 680.

„pikhartování“ a z trhů vyobcování a to prý z příkazu páně, jak zjevně ukazuje v Prachaticích případ hejtmána rožmberského Jindřicha“⁸¹.

Z korespondence Oldřicha z Rožmberka vyplývá, že měl velký vliv na rozhodování v otázkách tehdejší politiky v Čechách, byl vůdcem českých katolíků a přední osobností v řadě staré české šlechty. Těšil se vážnosti i za hranicemi země a měl rozsáhlé styky se zahraničními přáteli a především důvěrnější vztahy k samému římskému králi a pozdějšímu císaři Fridrichovi III., poručníku dědice České koruny, Ladislava Pohrobka. Četné styky udržoval s rakouským prostředím, s nímž ho sblížovaly příbuzenské vztahy⁸², i s nejpřednějšími německými rody. V roce 1445 stál Oldřich na vrcholu moci a činnosti. Dá se říci, že byl jedním z mála tehdejších českých politiků opravdu mezinárodního formátu.

Snaha po nádheře, lesku dvora, politické moci, nadměrná ctižádost a touha po vyniknutí je někdy u Oldřicha spojována s potřebou zastřít nepříliš přitažlivý zevnějšek. Kulhavý Oldřich z Rožmberka se však příliš nelišil od svých současníků.

Starostlivý otec Oldřich se rozhodl na jaře roku 1445 svěřit syna Jana na výchovu na knížecí dvůr v Landshutu, nad čímž kníže Jindřich vyjádřil své potěšení a ujišťoval, že mladý syn nebude mít nouzi o společnost krásných žen a zábavu⁸³. Janovo datum narození není známé, a proto nelze přesně určit, kolik let mu tehdy bylo. Mezi březnem 1445 a dubnem 1446 Jan několikrát pobýval na dvoře bavorského vévody a rýnského falckraběte Jindřicha IV. z Wittelsbachu a seznamoval se s životem a zvyklostmi na vévodském dvoře. Rodinné a politické události začal výrazněji ovlivňovat až po smrti nejstaršího bratra Jindřicha IV.

Do čtyřicátých let se datuje blízká spolupráce Oldřicha z Rožmberka s Hynkem Krušinou ze Švamberka. Bohatě se dochovala jejich vzájemná korespondence, kde se navzájem oslovují „*testi milý*“⁸⁴. Toto oslovení je pravděpodobně příčinou, proč je ovdovělému Oldřichovi z Rožmberka přisuzován druhý sňatek s Alžbětou ze Švamberka, dcerou Hynka Krušiny.

Oldřich z Rožmberka udržoval přátelské styky s členy předních katolických rodů a působí jako prostředník v jejich sporech. V dubnu 1444 mu adresuje dopis

⁸¹ R. Urbánek, ČD III. 4, Praha 1962, s. 277.

⁸² Oldřichova sestra Kateřina se stala manželkou rakouského šlechtice Reinprehta mladšího z Walsee.

⁸³ LOR III, s. 6 – 7, č. 11 (vévodův dopis datovaný 28. března 1445).

⁸⁴ Jejich vzájemná korespondence v AČ III, s. 369 – 380. Kupř. dopis Hynka Krušiny ze Švamberka z 22. listopadu 1443, ve kterém informuje Oldřicha z Rožmberka o škodě způsobené požárem na hradě Švamberce (AČ III, s. 370, č. 6); P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 114, č. 44 (dopis datovaný 9. května 1450).

jako „*příteli mému dobrému*“ Burian z Gutštejna. Ten žaluje na Hynka Krušinu ze Švamberka, že se úkladem zmocnil hradu Vlčejna⁸⁵. S oběma katolickými rody navází Rožmberkové příbuzenské vztahy, se Švamberky již v padesátých letech, s Gutštejny až na počátku osmdesátých let 15. století. Tehdy dojde také k spříznění Gutštejnů se Švamberky.

V červenci roku 1445 děkuje Kašpar Šlik z Holiče Oldřichovi z Rožmberka, že se staral s Jindřichem z Plavna o nějaké stání s Vilémem z Ilburka. Šlik vyslovuje obavu, že Fridrich Saský vezme Jindřichovi mladšímu Plavenskému Plavno⁸⁶. Již ve čtyřicátých letech se tedy dají předpokládat styky pánů z Rožmberka s Ilburky a s pány z Plavna, jejichž rody budou také zastoupeny v ustavujícím zápise Jednoty zelenohorské.

Oldřich udržuje přátelské styky a korespondenci i s pány z Hradce. K roku 1447 oslovuje Oldřich Jana Teleckého z Hradce „*příteli zvláště milý*“⁸⁷. S Janem z Hradce spojovalo Oldřicha nejen příbuzenství, ale rovněž stejné trápení s dluhy⁸⁸.

K předním Oldřichovým stoupencům ve čtyřicátých letech patřili Jan z Rýzemberka, Zbyněk a Mikuláš Zajícové z Hazmburka, Jan ze Švamberka, Jan z Hradce, Zdeněk ze Šternberka, Burian z Gutštejna a Děpolt z Rýzemberka. Nejbližší mu byli páni z Hradce, s kterými ho spojoval společný boj proti Jiřímu z Poděbrad. Katoličtí páni kolem Oldřicha si v žádném případě nepřáli návrat starých časů a restauraci ekonomického a politického postavení římské církve, neboť jim šlo o udržení rozsáhlých statků získaných zábořem i zástavami pozemkového majetku duchovenstva a o rozhodující podíl na politické moci v zemi.

Oldřich usiloval o to, aby rozhodujícího vlivu na politické dění v zemi dosáhlo katolické panstvo ve spolupráci s umírněnými utrakvisty. Kdyby k tomu došlo, ztratila by královská města své postavení získané v revolučních letech, nižší šlechta by se stala zcela závislou na panstvu, katolické duchovenstvo by se muselo rozloučit se svým snem o obnovení předrevolučního stavu a budoucí panovník by se změnil v pouhou reprezentativní osobu bez faktické politické moci.

Vůdčí úloha Menharta z Hradce mezi utrakvisty na konci třicátých a ve čtyřicátých letech byla jen zdánlivá. V podstatě činil, co chtěl Oldřich z

⁸⁵ AČ III, s. 26 – 27, č. 39 (dopis datovaný 5. dubna 1444).

⁸⁶ LOR III, s. 26 – 27 (dopis datovaný 22. července 1445).

⁸⁷ AČ XIV, s. 27, č. 1529 (dopis datovaný 28. února 1447).

⁸⁸ R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 453.

Rožmberka. Menhartovo spojenectví mělo pro Oldřicha velikou cenu, opíral se tak o úřad nejvyššího purkrabí a spojenou s tím správu Pražského hradu a Karlštejna i s klenoty zemskými, což dodávalo Menhartově a Oldřichově straně zdání legitimní nejvyšší moci v zemi.

Oldřich svou důslednou a nepřetržitou negací, kterou po deset let mařil všechny pokusy o uspořádání zemské správy a o řešení náboženské otázky, prokázal své straně platnou službu. Katolicismus získal čas, aby zase zapustil hlouběji kořeny.

S Oldřichovou politikou značná část veřejnosti nesouhlasila. Důrazně své mínění napsal Oldřichovi jeho starý přítel Aleš ze Šternberka a napomenul ho, aby zanechal již průtahů a překážek a aby se raději sešel sněm celé země⁸⁹. Jan z Hradce, který je sice uveden v strakonickém zápisu, nechtěl připojit k zápisu svou pečeť, i když jej o to žádal sám Oldřich z Rožmberka⁹⁰. Pravděpodobně mezi nimi byli tehdy i jiné spory.

Roku 1449 chystá Oldřich z Rožmberka první svatbu. O svém zaneprázdnění přípravami na svatbu dcery Perchty píše Mikuláši z Lobkovic⁹¹. Václav z Michalovic odpovídá na pozvání, že ač „*žeť sem welmi nemocen, nebt' mě réma welmi trápi i dobře dlúho drží*“, tak na svatbu přijít chce, neboť „*tuto bude paní a panen krásných mnoho*“⁹².

Janova a Joštova sestra Perchta z Rožmberka se narodila asi roku 1429 a zemřela roku 1476. Hanuši z Lichtenštejna byla zaslíbena 9. února 1449. Svatba se konala na podzim 12. října⁹³. Již ke konci roku píše žalostné dopisy domů⁹⁴. Dopis Janovi z konce roku 1463 mluví dost výmluvně. „*Milý bratře! kterak to mám sobě na mysl bráti od vás, že ke mně takú tvrdost máte, a vědúc mě siré bydlo, že mne tak zapomináte, svak sem toho bohdá na vás neprovinila ani proviniti míním z boží pomoci, než vidí se k vám zachovati jako poslušná sestra.*“⁹⁵ Perchta píše a žádá o pomoc nejen bratra Jana ale i Jošta⁹⁶. Že bratrům na sestře Perchtě záleželo svědčí

⁸⁹ LOR IV, s. 13 – 16, č. 14 (dopis datovaný 20. února 1449).

⁹⁰ LOR IV, s. 11, č. 12 (dopis datovaný 12. února 1449). Jan odpověděl 24. února (LOR IV, s. 17 – 18, č. 16).

⁹¹ AČ IV, s. 403 – 404, č. 9 (dopis datovaný 20. října 1449).

⁹² AČ III, s. 56, č. 86 (dopis datovaný 23. října 1449).

⁹³ Oldřich z Rožmberka slíbil dát 1 000 kop věna. Věnná smlouva v AČ XI, s. 243, č. 4 (smlouva datovaná 9. února 1449).

⁹⁴ Listy paní Perchty Lichtenšteinské z Rožmberka v AČ XI, s. 241 – 281; A. Skýbová (ed.), Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985. Dne 22. listopadu 1450 píše Perchta otci Oldřichovi a stěžuje si na velikou bídu a nelaskavost manžela. Otce prosí „*slituj se nade mnú, jako otec nad sým dietětem, a rozpomeň se nato, milý pane, žeť jsem se z své vuole nevdávala*“ (AČ XI, s. 250, č. 20).

⁹⁵ AČ XI, s. 273 – 274, č. 67; A. Skýbová (ed.), Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985, s. 97, č. 28.

⁹⁶ Např. AČ XI, s. 271 – 273, č. 64; AČ XI, s. 273 – 274, č. 67.

Janův dopis Perchtě z ledna roku 1464, kdy píše Perchtě, že „o její dobré on a bratr jeho Jošt u krále jednati chtějí“⁹⁷. V roce 1465 domlouvá Jan z Rožmberka Janovi z Lichtenštejna, aby dodržoval práva své manželky a řádně se o ni staral ve smyslu dřívějších ujednání. „Pakli by snad toho učiniti nechtěl, věz žeť bych se i s přátely svými tomu déle dívati nemohl, by ona tak v posměch býti měla a v potupu i nedostatcích, sobě i nám všem k hanbě.“⁹⁸

V období sporů mezi Poděbradskou a Strakonickou jednotou obstarávali spojení se zahraničními přáteli a spojenci Oldřicha z Rožmberka také někteří z domácích členů Strakonické jednoty. Je to zejména Hynek Krušina ze Švamberka, hejtman Chebského kraje, který obstarával jednak spojení s královským dvorem, jednak podával informace o situaci v Sasku. Oldřich z Rožmberka spoléhal stále na pomoc z ciziny, zvláště od krále Fridricha a Fridricha Saského.

Spojenectví a dlouhodobá spolupráce Hynka Krušiny ze Švamberka a Oldřicha z Rožmberka byli stvrzeny roku 1451. Tehdy je uzavřena svatební smlouva, jíž Oldřich z Rožmberka vydává svou dceru Lidmilu za Bohuslava ze Švamberka, syna Hynka Krušiny⁹⁹. A proč se rozhodl dát Oldřich svou dceru za manželku Bohuslavovi ze Švamberka? „My Oldřich z Rozmberka vyznáváme....žeť sme předsevzali a povázili takovú priezeň, kterúž urozený pán pan Hynek Crušina z Švamberka, priateľ náš milý i jeho předci k nám a našim předkóm jměli sú, i ještě mají; protož vstúpili sme s ním v další priezeň...a slíbili sme dáti ...pannu Lidmilu z Rozemberka, dceru naši milú...panu Bohuslavovi z Švamberka, dřevpsaného páně Hynkovu z Švamberka synu, k manželství...slibujem jemu k ní dáti...tisíce kop grošuov dobrých stříbrných rázu praského...slibujeme naši dceru pannu Lidmilu...panu Bohuslavovi z Švamberka dáti a s ním složiti manželsky v třetí neděli po vánociach najprv příštích pořád zběhlú po dáni a napsání listu tohoto.“¹⁰⁰

Lidmila z Rožmberka tedy uzavřela na počátku roku 1452 v předchozím roce dohodnutý sňatek s Bohuslavem VII. ze Švamberka. Na svatbu přijela i nešťastně provdaná Perchta, kterou její otec Oldřich v dopise Hanušovi

⁹⁷ AČ XI, s. 274, č. 68.

⁹⁸ A. Skýbová (ed.), Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985, s. 98, č. 29.

⁹⁹ LOR IV, s. 321 – 322, č. 460.

¹⁰⁰ LOR IV, s. 321, č. 460.

z Lichtenštejna omlouvá, že se zdržela dlouho na otcovských statech a slibuje, že ji pustí domů, až se jeho syn Jindřich vrátí¹⁰¹.

Datum Lidmily narození ani úmrtí není známé. Její manželství bylo pravděpodobně šťastnější než její sestry Perchty, ale zřejmě netrvalo dlouho. Po roce 1452 mizí Lidmila z pramenů. Jediným známým potomkem z tohoto manželství je syn Hynek ze Švamberka, a tak se dá předpokládat, že ještě v padesátých letech zemřela¹⁰². Pohřbena byla s největší pravděpodobností v Boru u Tachova ve zdejší zaniklé švamberské hrobce v kostele sv. Mikuláše. Bohuslav ze Švamberka se sňatkem s Lidmilou stal švagrem Jana a Jošta z Rožmberka, s kterými se postaví v šedesátých letech do odboje proti králi.

Výsledek Rožmberkova a Poděbradova soupeření v letech 1440 až 1452 ovlivnila Oldřichova váhavost a nerozhodnost, svazující Oldřichovi ruce právě v klíčových okamžicích, kdy mu riskantní čin mohl přinést úspěch zásadní povahy. V porovnání s ním Jiří z Poděbrad v podobných situacích neváhal.

Jiříkovo vítězství zasadilo těžkou ránu Rožmberkům. Vyvstalo hrozné nebezpečí úplné ztráty rozhodujícího vlivu na politické osudy království a bezprostředně byl ohrožen i rožmberský majetek, pracně nashromážděný v bouřlivých revolučních dobách. Oldřich rezignoval na vedoucí postavení ve Strakonické jednotě a ustoupil z výsluní veřejného života.

Nové posily se mělo Oldřichovi dostat příchodem kazatele Jana Kapistrána, který na Oldřichovo pozvání oznamoval 12. října 1451, že čeká ve Světlé na jeho posly, aby jej převezli na Krumlov. Všichni tři synové Oldřicha z Rožmberka doprovázeli Kapistrána na cestě do Českého Krumlova. Starý Rožmberk přijal Kapistrána na své rezidenci vzdor důraznému naléhání Jiřího z Poděbrad, aby mnicha u sebe netrpěl. Za Kapistránovy asistence došlo 13. listopadu na Krumlově k abdikaci Oldřicha z Rožmberka z rožmberského vladařství ve prospěch jeho synů. Tento akt znamenal oficiální odchod Oldřicha z velké politiky a nástup rožmberského mládí do mocenských zápasů v Českém království¹⁰³.

¹⁰¹ AČ XI, s. 260, č. 33 (dopis datovaný 22. února 1452); LOR IV, s. 332, č. 473.

¹⁰² A. Kubíková nejprve zastávala názor, že není známo, zda Lidmila měla nějaké děti (Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 153). V knize z roku 2005 již ale píše, že „z tohoto manželství se narodil syn Hynek“ (Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 148).

¹⁰³ Abdikační listina Oldřicha s Kapistránovou pečetí LOR IV, s. 326 – 327, č. 464; AČ XI, s. 258, č. 30.

Ve své syny vkládal Oldřich velké naděje. Ti se ale museli přizpůsobit nové politické situaci. Nesli veškerou tíhu otcovy politické kariéry, především ovšem jeho dluhy.

Na svatojiřském zemském sněmu roku 1452 zvolila většina českých pánů Jiříka z Poděbrad zemským správcem a na podzim téhož roku uznali volbu i Rožmberkové. Pro Oldřicha z Rožmberka to znamenalo úplnou porážku.

Oldřichovo ústup z veřejného života byl pouze obratným manévrem, kterým si uvolnil ruce k jiné formě boje, méně okázalé, ale o to účinnější. Z ústrani dirigoval politiku svého syna Jindřicha a všemožně se snažil především zachránit ohrožený rodový majetek. Páni erbu červené růže spěchali využít přízně mladého krále Ladislava a dali si zaplatit pomoc za uvedení na český trůn. Vymohli si přípis správci Jiřímu Poděbradskému a úředníkům zemského soudu, aby šetřili stará rožmberská privilegia, později též potvrzení privilegia, které je osvobozovalo od placení královských berní, a všech ostatních výsad, kdysi získaných od českých králů¹⁰⁴. Král Ladislav postupně potvrdil Rožmberkům práva na velkou část pozemkového majetku získaného v revolučních dobách a po Lipanech.

Nápadná neúčast Oldřicha na veřejných záležitostech měla mimo jiné také příčinu hospodářskou. Oldřich dlouhým sporem s Jiřím z Poděbrad a válečnými podniky překročil hospodářské schopnosti svého panství. Oldřich nevyplatil věno dcery Perchty, provdané za Hanuše z Lichtenštejna, ani věno dcery Lidmily provdané za Bohuslava ze Švamberka. Ještě v říjnu 1456 potvrzuje Bohuslav ze Švamberka Oldřichovi z Rožmberka a jeho synům 40 kop grošů svatohavelského úroku, které od nich přijal z dluhu věna své manželky Lidmily rozené z Rožmberka¹⁰⁵. Ale o svůj majetek, Oldřichem zabraný, se začaly hlásit také kláštery, např. klášter zlatokorunský. Proto 22. května 1457 žádal král Ladislav Jana z Rožmberka, aby přiměl otce k navrácení statků klášterů zlatokorunského a milevského¹⁰⁶.

Až do poloviny 15. století patřili k nejvýznamnějším Oldřichovým spojencům páni ze Šaumberka, jeden z nejmocnějších hornorakouských hraběcích rodů. Tradičně dobré vztahy umocňovaly i těsná rodinná pouta. V březnu roku 1380 uzavřeli sňatek Jindřich III. z Rožmberka, Oldřichův otec, a Barbora ze Šaumberka. Druhou manželkou Jindřicha III. byla od roku 1399

¹⁰⁴ LOR IV, s. 389, č. 554 (listina datovaná 3. dubna 1456). Král Ladislav potvrzuje Oldřichovi a jeho budoucím všechna dosavadní privilegia.

¹⁰⁵ LOR IV, s. 392, č. 564 (listina datovaná 26. října 1456).

¹⁰⁶ LOR IV, s. XXIII.

Eliška z Kravař a z Plumlova, matka Oldřicha II. z Rožmberka. Roku 1453 se Jindřich IV. oženil s Anežkou ze Šaumberka.

Jiří Poděbradský v úsilí o posílení královské i vlastní moci dal zříditi roku 1454 zvláštní komisi, která prověřovala oprávněnost majetkových převodů v bouřlivých dobách a pravoplatnost zástav klášterních a královských statků. A právě tehdy páni z Rožmberka využili svých falz a majetek beze zbytku uhájili. Odrazili též králův požadavek, aby vrátili pozemkový majetek milevskému a zlatokorunskému klášteru. Úspěšné obraně však napomáhala i králova nedůslednost, patrně motivovaná přízní k Rožmberkům, v neposlední řadě také jeho cílevědomá shovívavost.

Jiří z Poděbrad byl příliš obratným politikem, než aby zbytečně riskoval otevřený zápas s Rožmberky. Jeho politika v padesátých letech směřovala k uklidnění poměrů v zemi a její součástí byl též smířlivý postoj k pánům z Rožmberka. Snažil se získat především Oldřichovy syny a postupně se mu skutečně dařilo vymaňovat je z přílišné závislosti na nesmiřitelném Oldřichovi.

Účinnou zbraň proti Oldřichovi nabídl Jiřímu Poděbradskému římský císař Fridrich Habsburský. Fridrich kdysi půjčoval Oldřichovi peníze a úhrnná částka dosáhla nakonec 16 000 dukátů. Fridrich si půjčkami zavazoval Oldřicha z Rožmberka k pomoci v zápase o český trůn. Když však získal císařskou korunu a česká koruna spočinula pevněji na hlavě Habsburka Ladislava Pohrobka, ztratil zájem o rožmberskou pomoc. Ostatně dobře viděl, že Rožmberkové ztratili někdejší sílu. Právě v okamžiku jejich nejhlubší krize, roku 1454, požádal o zaplacení dluhu. Protože Oldřich nebyl schopen ihned zaplatit, nabídl Jiřímu z Poděbrad svůj dluhopis, a tím mu rázem vydal Rožmberky¹⁰⁷.

Jiří Poděbradský se choval k mladým Rožmberkům velmi ohleduplně, respektoval jejich přední postavení mezi českou šlechtou a snažil se je získat různými poctami a výhodami. Nebránil jejich snahám o záchranu získaného majetku, i když patrně věděl nebo alespoň tušil, že Oldřich při tom neuzívá zcela čistých metod. V padesátých letech Poděbrad dokonce vymohl zástavu královského města Českých Budějovic Rožmberkům. Podle zástavní listiny mělo zůstat město i nadále otevřeno králi a Rožmberkové se zavazovali, že nebudou měšťany obtěžovat mimořádnými platbami. Ostatní práva připadla zástavním

¹⁰⁷ Dne 29. listopadu 1454 postoupil císař dluhopis Jiříkovi, přičemž ten slíbil, že mu dá polovinu z toho, co do dvou let vymůže po dobrém nebo cestou právní (R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 775; LOR IV, s. XXIII).

pánům. Kdyby se zástavní akt tehdy podařilo dokonat, získali by páni z Rožmberka skutečně královský dar.

Nové poměry měly vliv na samu rodinu Oldřicha z Rožmberka. Synové Jindřich, Jošt a Jan se více než dosud přibližovali k Jiřímu z Poděbrad. O obratu ve vztazích Jiřího z Poděbrad s Rožmberky svědčí i jejich vzájemná korespondence. Ještě v květnu 1450 v opovědném psaní Jiřího Oldřichovi z Rožmberka nacházíme frázi „*abychom tě měli za zrádci a za zkurwysyna*“¹⁰⁸. Již o pět let později píše Jiřík dopis Jindřichovi z Rožmberka, hejtmanu „*w Slezí kniežestwi wratislawského, Swídnického a Jaworského, bratru mému milému*“¹⁰⁹.

Jiřík hleděl přivábit zájem Rožmberků k Slezsku tím, že zde otvíral jejich ctižádosti i egoismu nové pole, aby tak jejich agilnost již nebyla rušivým činitelem v Čechách, nýbrž aby se stala spolehlivou oporou jednoty a celistvosti Koruny české. Úspěchy osobní a rodové měly u Rožmberků splývat s prospěchem státním. Jindřich, který byl otcem vychováván k soupeření s Jiřím z Poděbrad a aktivně se toho ujal na otcově místě, přijal proti otcově vůli Poděbradovu nabídku a stal se hejtmanem ve Slezsku i fojtem v Šestiměstí. Jednalo se o tom sice již na konci roku 1453, avšak jmenování spadá až někdy do roku 1454. Hejtmanem byl jmenován ovšem jen v částech přímo podléhajících Koruně, v knížectví Vratislavském, Svídnickém a Javorském, a protože zde právě vypukl odpor proti holdu v Praze, byl s tím spojen i odpor proti králem ustanovenému hejtmanovi, takže Jindřich zde byl uznán až na konci roku 1454 za královy přítomnosti. Dne 26. prosince 1454 píše pan Jindřich otcí z Vratislavi, že teprve nyní byl přijat za hejtmana ve Vratislavi, v Šestiměstí a Svídnici „*a prve nic*“¹¹⁰.

Kromě hejtmanství byly i jiné cesty, jež umožňovaly tehdy Rožmberkům vstup do Slezska. Již 18. února 1454 byla zasnoubena Jindřichovu mladšímu bratru Janovi dcera Jindřicha Hlohovského Anna, kterou si Jan ještě toho roku odvezl ve skvělém průvodu do Čech. K uzavření sňatku došlo při Jindřichově holdu v Praze. Z tohoto manželství vzešlo celkem deset dětí, z toho se tři synové stali postupně vladaři domu rožmberského.

I třetí z bratrů Jošt měl brzy vstoupit v úzký styk se Slezskem jako biskup vratislavský. Jošt z Rožmberka se stal pravděpodobně ve svých dvaceti letech roku 1450 proboštem svatovítské kapituly, o dva roky později byl ustaven velmistrem českých johanitů a roku 1453 byl vysvěcen na kněze. Od roku 1456 působil tento

¹⁰⁸ AČ V, s. 268, č. 10 (dopis datovaný 27. května 1450).

¹⁰⁹ AČ V, s. 269, č. 11 (dopis datovaný 27. března 1455).

¹¹⁰ AČ VII, s. 208, č. 8.

umírněný katolík jako biskup vratislavský. Potvrzen byl papežem 9. června tak, aby podržel probošství i mistrovství.

Jošt z Rožmberka si z otcovského paláce odnášel zálibu v pohodlném přepychu. Miloval všechny příjemnosti pozemského života. Zejména ho vábily pochoutky a skvosty kuchařského umění. Byl muž vysoké a zavalité postavy a „tlustý od hojného a sladkého jídla“¹¹¹. Jošt se stal výborným řečníkem, znamenitým kazatelem a mužem nevšedního vzdělání. Přál vědám a byl prý velmi vtipný. Vratislavský biskup se hojně zajímal o literaturu a byl prvním vlastníkem opisu České kroniky, kterou mu v Římě daroval papež Pius II. Jošt zdědil po otcí ctižádost a výkonnost, ale spojoval vždy opatrnost s rozhodnutím a byl více houževnatý v následování svých plánů¹¹².

Pokud šlo o spor s kališníky, zastával umírněné stanovisko. Neodvážil se sice odporovat papeži, zároveň však nechtěl přerušit své přátelské styky s Jiřím a dalšími kališníky. Zdráhal se podílet na útocích proti českým přátelům i proto, že nesrostl s vratislavským prostředím. Nenaučil se německy natolik, aby mohl kázat v jazyce naprosté většiny vratislavských obyvatel. I ve styku s městskými předáky užíval buď latiny nebo se opíral o pomoc tlumočnicků. S biskupem Joštem se ztotožnilo i mnoho českých katolíků, šlechticů a měšťanů. Také oni dávali dohodu a soužití s kališníky přednost před válkou. V červnu 1463 se například obrátilo 58 katolických českých pánů a rytířů k papeži s prosbou, aby se smířil s českým králem.

Jošt, nejnadanější syn Oldřicha z Rožmberka, byl stejně nenáviděn u svých vratislavských diecezanů jako v Čechách u utrakvistů a „bratří“. Vratislavští jej nenáviděli jako Čecha, jenž neuměl německy a kázal ve svém německém městě latinsky, příslušníci jednoty bratrské jako odpůrce kalicha, jemuž však ne zcela správně byla od bratrských historiků dávána vina, že byl příčinou bratrského pronásledování, právě tak, jako v historické utrakvistické tradici neprávem vystupuje, jako by svou účastí na Jednotě zelenohorské, jak se prý sám chlubil, „mezi Čechy sekerku uvrhl, kteráž se z nich ne brzo vyřeže“¹¹³.

¹¹¹ Doklad, že se mu říkalo „tlustý biskup“ je k roku 1461 od anonymního kronikáře, jenž píše: „Těhoz léta w weliký čtврtek Jošt biskup Wratislawský na hradě Pražském kázal proti krwi boží. Pro toz byva weliká búře w městě Pražském proti tomu tlustému biskupu.“ (SLČ, Praha 1829, s. 176)

¹¹² H. Markgraf, Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad I., Historische Zeitschrift 38, 1877, s. 54.

¹¹³ SLČ, Praha 1829, s. 191 (rok 1468). „A tak ten biskup Jošt umřel; neb se jest často tím chlubil, riekace: jizi sem mezi Čechy sekerku uvrhl, kteráž se z nich nebrzo vyřeže.“ F. Palacký k tomu poznamenává, že spisovatel Joštovi křivdí, neboť „Tento mirný a ctihodný prelát byl se arci l. 1465

Jošt kladl důraz na celistvost českého státu, neboť „*co by se k hanbě i škodě a k zkáze i k roztržení slavného království našeho Českého dalo, to nám velmi příkře k srdci jde, jakožto milovníku obecného dobrého země naší*“¹¹⁴. Zájem o víru a zachování pokoje mu splývají v jedno.

Po smrti bratra Jindřicha, jenž zemřel 25. ledna 1457¹¹⁵, se Jan stává slezským hejtmánem, nepochybně opět v tom smyslu, že i když se jeho titul vztahoval k celému Slezsku, prakticky se týkal jen těch knížectví, která byla přímo podřízena Koruně, tedy knížectví Vratislavského, Svidnického a Javorského. Přesto i tak byl to spíše jen nárok nežli samotná moc. Po roce 1460 Jan z Rožmberka již neužíval hejtmanského titulu. Protože Jiří z Poděbrad nazývá Jana hejtmánem jen v listech do počátku roku 1460¹¹⁶, zdá se, že Jiříkův převod zápisu na 6 000 zlatých uherských Janovi z Rožmberka z 31. března 1460, udělený dříve jeho otci Oldřichovi a bratru Jindřichovi na knížectvích Vratislavském, Svidnickém i Javorském a na fojstství v Šestiměstech (Horní Lužici), na klášterství zlatokorunské¹¹⁷, znamenal likvidaci Janových plánů ve Slezsku i v Šestiměstí. Snad následovalo vzdání se hejtmanského úřadu, v němž po panu Janovi, nepochybně dotčeném nepříznivým výsledkem sporu s Vratislavskými, pak nenacházíme žádného nástupce (snad právě z ohledu na něho). A tak zmizely dřívější naděje, spojované s oběma bratry vratislavského biskupa, z nichž Jan byl od roku 1454 i zetěm Jindřicha Hlohovského, že v zájmu státní soudržnosti najdou Rožmberkové ve Slezsku i ve světském ohledu novou cestu své ctižádosti.

Nebudeme daleko pravdy s domněnkou, že právě zadluženost byla příčinou rodinných neshod, které vedly nakonec k tomu, že Oldřich z Rožmberka, který se po Jindřichově smrti ujal vedení statků, vzdal se toho opět 14. května 1457 ve prospěch syna Jana. Přitom si vymínil dosti těžké podmínky, jimiž samostatně

zapsal jednotě panské proti králi Jiřimu: že ale k válce nejen nepopauzel, alebrž i věrně se snažil, aby ty různice konečně ku krve proliti newedly, to z hodnowerných paměti věku tohoto, i ze vlastních psaní jeho jisté jest.“ (Tamtéž, s. 191)

¹¹⁴ R. Urbánek, ČD III. 4, s. 651.

¹¹⁵ Jindřich z Rožmberka doprovázel Ladislava Pohrobka do Bělehradu, kde s ním bojoval proti Turkům. Po příjezdu do Budína se pravděpodobně u něho projevily příznaky choroby, do Vídně se dal již pak odnést. Protože spolu s ním onemocnělo ještě několik bojovníků, zdá se být pravděpodobné, že nešlo o mor, nýbrž spíše o úplavici či tyfus, průvodní nemoci vojenských výprav. Této diagnóze také odpovídá poměrně dlouhý a téměř měsíc trvající zápas s nemocí. Jeho žena Anežka ze Šaumberka, která jej přežila pouze o čtyři roky, se po jeho smrti provdala za Michala z Hardeka a Retze (P. Čornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 421).

¹¹⁶ AČ V, s. 273 – 282. Naposledy jej tak oslovuje 20. ledna 1460 (AČ V, s. 282, č. 19).

¹¹⁷ ZR, s. 256, č. 25 (listina datovaná 31. března 1460).

Janovo jednání velmi omezil. Ve Vídni se otec a syn 30. července dohodli o podmínkách Oldřichova bydlení na Majdštejně¹¹⁸.

Na konci července roku 1457 ustanovuje Jan z Rožmberka poručníkem svých statků i svých dětí svého otce Oldřicha, po něm svého bratra Jošta z Rožmberka, pak Zacheře z Nemyšle, Jana Rúsa z Čemin, Jana Koňatu z Olejnice a Jarohněva z Úsuší. Pro nás je důležité především to, že „*k tomu... přidává svrchupsaným poručníkom k radě urozené pány: pana Zdenka z Sternberga, najvyššieho purkrabí pražského, pana Bohuslava z Švambergu, švagra svého, a pana Viléma mladšieho z Ryzmberku a z Rabie...aby každý z svrchupsaných poručníkov, na kteréhož by poručenstvie prišlo, radu těch dobrých lidí učinil, kterémuž by také koli poručníku toho potrebie bylo, a k sobě k radě požádal svrchupsaných k radě přidaných, o což se tehdy s nimi jednostejně uradí a na čemž spolu zuostanú, to poručník čiň a jednaj tēm sirotkóm a tomu panství k lepšímu jakožto mocný poručník. Pakliby se snad rada s poručníkem oč dělila, ale při čemž by větší strana rady s poručníkem zaostala, to poručník jednaj beze všelike překážky jakožto mocný poručník.*“¹¹⁹ Již na konci padesátých let musely být vztahy Jana z Rožmberka k jeho švagru Bohuslavovi ze Švambergu a otcovu bratranci Zdeňkovi ze Šternberka více než formální.

Dne 7. února 1458 se sešel na Staroměstské radnici v Praze zemský sněm, aby zvolil nového českého krále. „Husitského“ krále Jiřího z Poděbrad do čela státu postavily 2. března nejen hlasy utrakvistů z řad šlechticů a královských měst, ale i souhlas mladší generace katolické nobility, která se domnívala, že Jiří Poděbradský bude mít více pochopení pro její zájmy než panovník cizího původu. To byl patrně hlavní důvod, proč se na Jiřího stranu přidal bystrý a ambiciózní Zdeňk Konopištský ze Šternberka a proč k volbě svolil, přes roztrpčení svého nemocného otce, také Jan z Rožmberka. Janův souhlas s Poděbradovou kandidaturou byl ovlivněn i tím, že Jiřík se před volbou pravděpodobně zřekl dlužního úpisu na již zmíněných 16 000 dukátů. U Jana zvítězily vyhlídky na slibované odměny za tento hlas, které slibovaly nejen úlevy

¹¹⁸ LOR IV, s. XXIV.

¹¹⁹ LOR IV, s. 431, č. 622. Jan z Rožmberka dal postupně sepsat tři závěti. Ve druhé závěti z 10. srpna 1467 určil za poručníky svých dětí Viléma mladšího Švihovského z Ryzmberku, Reinprechta z Wallsee, svého bratrance, syna jeho tety Kateřiny, a Děťicha z Janovic a z Chlumu. Třetí Janova závět' je datována 8. listopadu 1472, tedy v jeho úmrtí den, a napsána byla v Ortenburgu u Pasova. Ve třetí závěti jmenoval do funkce poručníků blízké příbuzné Rožmberků rakouské šlechtice Reinprechta z Wallsee a Bernarda ze Schaunberka, manžela jeho sestřence Anežky z Wallsee (A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 144).

v jeho zadlužení, ale i slevu berní, zajištění územních nároků a výnosnou účast na ražení mince.

Jan z Rožmberka se aktivně podílel na Jiříkově korunovaci. Při korunovačním obřadu za nejvyšším maršálkem, utrakvistou Jindřichem z Lipé, jenž před králem nesl meč, vedl Jiříka Zdeněk ze Šternberka a za nimi v čele ostatních stavů kráčeli i druzí dva nejpřednější katoličtí magnáti, Jan z Rožmberka a Zbyněk Zajíc z Hazmburka. Zdeněk nesl před Jiřím korunu, Jan z Rožmberka žezlo. Po korunovaci Johany, 8. května, následovala hostina, při níž Jan z Rožmberka držel před královskými manžely žezlo.

Tím, že Jan z Rožmberka k Poděbradově volbě svolil, zvýšil napětí, panující mezi ním a Oldřichem z Rožmberka, jenž synovi fakticky až do své smrti nepřestal mít za zlé, že přispěl k volbě jeho největšího politického soka. Ještě 20. září 1460, tedy za Oldřichova života, dosvědčoval rožmberský služebník Kozlovec, že „*když pan Jan dal jest vuoli k volení krále nynějšího, že k tomu pána starého vuole nebyla*“¹²⁰.

Jan v prvních rocích vlády krále Jiřího Poděbradského nezasahoval nijak výrazně do veřejného dění. Zastával jedno z míst nejvyšších zemských úředníků, král Jiří ho zval k účasti na sjezdech a schůzkách především s okolními vládci, aby svou přítomností a svou družinou dodal lesku politickým jednáním. Jan doprovázel krále Jiřího roku 1458 k Jihlavě, roku 1459 k Chebu, roku 1462 v Rakousích a se svými lidmi pomáhal dobýt moravský hrad Cornštejn. Aktivnější účasti na veřejném životě mu snad nedovolovaly nesnáze, vyplývající z jeho sporů s otcem, snad i nesnáze a odpor, s nimiž se setkal, když se ujímal hejtmanství ve Slezsku. Vztah s Jiřím byl dobrý a obě strany viděly v tom svůj prospěch.

V padesátých letech 15. století se Rožmberkové potýkali s tíživou finanční situací důsledkem aktivní politiky a válek Oldřicha II. s husity v předchozích desetiletích. Proto 31. srpna 1459 provedli Jošt a Jan II. zajímavou a s největší pravděpodobností fingoanou finanční transakci, předstírající platební schopnost. Jan pronajal Joštovi za 200 000 kop českých grošů veškerý rožmberský majetek s výjimkou Dívčího Kamene, sídla otce Oldřicha.

Biskup Jošt působil v diplomatických službách Jiřího z Poděbrad. Společně s Tasem z Boskovic se ujal prostředkování mezi Jiřím a papežem. Samozřejmě to nebylo zadarmo. Oběma biskupům šlo také o hmotnou obnovu vlastních prebend. Jošt měl na zřeteli především rozsáhlý volyňský komplex s 21 vesnicemi, jenž byl

¹²⁰ AČ VII, s. 234, č. 47.

od pražského probošství zastaven Zikmundem Přibíkovi z Klenového. Na počátku šedesátých let dosáhl Jošt Jiříkova povolení, aby mohl vyplatit zastavené statky vratislavského biskupství i johanitského převorství.

Na počátku šedesátých let vyplatil Jan klenoty treboňského kláštera ze zástavy pánů z Walsee, v níž byly v Rakousích jednačtyřicet let a zavázal se, že jich více neodcizí¹²¹. Stejně vyplatil a 30. prosince 1462 odevzdal vyšebrodskému klášteru a krumlovskému kostelu jeho klenoty, které jeho otec Oldřich také zastavil panu Reinprechtovi z Walsee, aby získal peníze na obranu proti husitům před třiceti devíti lety¹²².

Oldřichovi, který se poslední léta svého života rozhodl strávit na hradě Majdštejně, ztrpčovalo stáří chování syna Jana, s jehož politickým počínáním nesouhlasil. Navíc Jan nemohl plnit všechny podmínky smlouvy z roku 1457, a tak se Oldřich leckdy ocital v tísnivé finanční situaci. Nakonec se spor mezi otcem a synem dostal před krále Jiřího. Jistě těžce skládal Oldřich z Rožmberka list, jímž poníženě žádal krále za odročení roku se synem, hrdý magnát pokořen vlastním synem před svým někdejší největším nepřítelem. Jiří z Poděbrad však nechtěl být rozhodčím mezi otcem a synem. Na žádost Jiřího z Poděbrad se stal Jošt v roce 1461 prostředníkem při urovnávání rozporů mezi otcem a bratrem¹²³.

O dobrých vztazích Rožmberků s Oldřichovým bratrancem Zdeňkem ze Šternberka svědčí nejen Janova poručnická smlouva, ale i listina z 20. ledna roku 1461, ve které Zdeňk ze Šternberka, nejvyšší purkrabí pražský, „zasnubuje syna svého Jiříka se dcerau p. Janowau z Rosenberka, pannau Kateřinau; kteřížto nejdéle w 11^h létech po dání tohoto listu we skutečné manželstwi wstoupiti mají pod pokutou 2000 ff gr“¹²⁴. Kateřině byly tehdy pouze čtyři roky. Svatby s Jiřím Konopištským se ale nedočkala, neboť ten pravděpodobně ještě v šedesátých letech zemřel. Kateřina byla provdána až roku 1476, a to za Petra Holického ze Šternberka.

Oldřich z Rožmberka byl jednou z nejvýznamnějších osob českého života 15. století. Poslední radost mu snad udělalo breve papeže Pia II. z 9. dubna 1462 o odvolání kompaktát v kolegiu kardinálů. Brzy nato, dne 28. dubna, Oldřich zemřel a byl pohřben do rodinné hroby v cisterciáckém opatství ve Vyšším Brodě.

¹²¹ AČ VII, s. 238 – 239, č. 57; F. Mareš, Norbert Heerman a Václav Březan. Koncept životopisu p. Jana z Rožmberka († 1472) k velké historii Rožmberské od V. Březana, Časopis Musea království českého LXXIII, 1899, s. 234.

¹²² FRA XXIII, s. 300 – 301, č. 242.

¹²³ O sporech Oldřicha z Rožmberka se synem Janem A. Sedláček, Hradý III, Praha 1994, s. 68 – 71.

¹²⁴ AČ III, s. 569, č. 740.

I po smrti Oldřicha z Rožmberka pokračuje spolupráce jeho synů se Zdeňkem ze Šternberka. V roce 1463 píše Jan z Rožmberka strakonickému purkrabímu, aby byl s lidem připraven pomoci Zdeňkovi ze Šternberka, který se má uvázat v zámek Vitoraz¹²⁵. Naopak roku 1465 píše Zdeněk ze Šternberka, maršálek Jindřich z Lipé, Jindřich z Hradce, Bohuslav ze Švamberka, Burian z Gutštejna, Dobrohost z Ronšperka a Linhart z Gutštejna Hanušovi z Lichtenštejna „*kterak zprávu mají od přítele svého Jana z Rožemberka, že Perchta, sestra jeho, nedostatek, potupu a mnoho zlého od něho strpěla až po tuto dobu, a že přes mnohá napominání se v tom nic nepolepšilo, a poněvadž se zároveň Jan psaním svým k Hanušovi na mocný rozsudek podává, žádají jej, aby buď manželku svou náležitě opatroval aneb výpověď opravných mocných podnikl*“¹²⁶. Již z tohoto dopisu je zřejmá Janova spolupráce nejen s otcovým bratrancem Zdeňkem ze Šternberka, ale i s budoucími jednotníky Jindřichem z Hradce, Janovým švagrem Bohuslavem ze Švamberka, Burianem z Gutštejna, Dobrohostem z Ronšperka a Linhartem z Gutštejna.

Že se Zdeněk více angažoval v Perchtině případu je zřejmé z Janova dopisu třem rakouským pánům z roku 1465, aby jednali s Hanušem z Lichtenštejna v příčině Perchty, „*poněvadž pečet' tvá také při věnném listu jest, věřím' jako přáteli, že to učiníš, jakož jest pak před chvílí také p. Zdeněk, přítel můj, o to s tebou mluvil. Neb nestaloliby se toho, věz, že' bych se i s přátely tomu nemohl déle dívati, by se jí taková krátkost a nedostatek dieti měl, kterýž jest nesla až do sie chvíle, sobě, mně i přátelóm našim k nemalé hanbě.*“¹²⁷

Rok 1465 postavil Jana z Rožmberka do popředí politického dění, v kterém potom zůstal až do konce poděbradské doby. Jeho charakterové založení mu působilo ve srovnání s jinými katolíky mnohem těžší a složitější řešení jeho situací, do kterých byl stavěn, mnohem těžších proto, že věc obecného zájmu, třebaš pod ním rozuměl svůj stavovský zájem, a věc víry nepřeměnil ve věc osobního prospěchu nebo fanatické nenávisti. Jan z Rožmberka se jeví jako neprůbojný muž s úzkým zájmem, upřeným na věci, které se ho bezprostředně týkaly v denním životě, především na jeho panství. V ustavujícím zápise Zelenohorské jednoty je uveden na druhém místě, neboť byl členem tehdy nejpřednějšího katolického panského rodu. Do jednoty vstoupil v přesvědčení a

¹²⁵ Neboť „...*my k tomu uvazovanie lidi z panství našich vypraviti a poslati máme*“ (AČ VII, s. 243, č. 65, dopis datovaný po 13. lednu 1463).

¹²⁶ AČ XI, s. 276, č. 74.

¹²⁷ AČ XI, s. 277, č. 76.

s úmyslem upravit cestou spravedlnosti poměr mezi panským stavem a panovníkem. Domníval se, podobně jako jeho bratr Jošt, že lze přivést cestou vyrovnání mezi kurii a králem utrakvistické Čechy spolu s králem Jiřím do lůna katolické církve¹²⁸.

Po jednání u krále Jiřího v květnu roku 1466 smířil se Jan z Rožmberka s králem a odstoupil od panské jednoty¹²⁹. Ještě v květnu mu Jošt adresoval trpká slova a úpěnlivě ho napomínal, aby pamatoval na svou čest i na svou víru a zůstal s nimi na spravedlivé cestě, kterou oni nastoupili. Jošt užil také nátlaku s pozadím zájmů hmotných. S neskrývanou pohružkou poznamenal, „*a jestliže spolu úmysly dobrými zuostanem, spolu dědictvie své jako prvé mieti budem; pakli se v jiné věci dáš a od nás se oddělíš, jehož toho milý buoh rač ostřieci, tehdy věz, bratře milý, že dielu svému pravému, dědickému, spravedlivému budem chtieti a oň stanem... nechal bych svého práva při tom aneb při těch, při kom by mi se zdálo*“¹³⁰. To byla výhrůžka Janovi, který se nacházel v tísnivé hospodářské situaci, zděděné po jeho otci, nepochybně záměrně namířená, neboť se dalo očekávat, že bude působivá. Nedochovaly se zprávy o tom, zda Jan odpověděl na tento bratrův dopis. Jan se ale nedal odvrátit od svého postoje. Kardinál Karvayal se podle zpráv zprvu velmi ulekl, neboť skládal v Jana velkou důvěru. Ale pak v rozhovoru utěšoval vratislavského prokurátora Fabiána Hanka, že jestliže Jan odstoupí, buh jim poskytne místo něho čtyři jiné. Také si vzpomněl, že Janův otec Oldřich měl vždy o tomto synovi horší mínění než o ostatních synech.

Jan z Rožmberka zůstával přívržencem krále Jiřího i přes nátlak a napomínání Zelenohorské jednoty, které učinili její členové listem daným v Jindřichově Hradci, datovaným dne 9. února 1467 a zpečetěným jejími třinácti členy. Janovi sdělili, že mu zasílají ve svém listu papežskou bulu o prohlášení Jiřího za kacíře a list papežského legáta, který tyto buly rozesílá. Dále ho pak napomínali, aby se přizpůsobil bule, povinnosti k víře a zápisu, který zpečetil a to i proto, aby nemuseli na něj žalovat papeži, kardinálům, císaři, králům, knížatům i pánům. Nakonec si vyžádali konečnou odpověď¹³¹. Jan se však odvrátit nedal. Sněmování v Jindřichově Hradci a opozice Zelenohorské jednoty, vedená Zdeňkem Konopištským ze Šternberka, byly přímým důsledkem událostí z 23. prosince 1466, kdy papež Pavel II. veřejně prohlásil Jiřího z Poděbrad kacířem a

¹²⁸ K postavě Jana z Rožmberka F. Beneš, Zradil Jan z Rožmberka krále Jiřího Poděbradského?, Jihočeský sborník historický 3, 1966, s. 115 – 137.

¹²⁹ AČ IV, s. 127 – 129.

¹³⁰ AČ VII, s. 263, č. 102 (dopis datovaný 6. května 1466).

¹³¹ AČ IV, s. 134 – 135, č. 24 (dopis datovaný 9. února 1467).

zbavil ho královského majestátu. Jan z Rožmberka však list Zelenohorské jednoty přečetl na pražském únorovém sněmu s tím, že od krále a vlasti neodstoupí.

Jan zůstal katolíkem, snažil se urovnávat rozpory, ovládnán myšlenkou spravedlivosti a protifanatickým postojem. Papež Pavel II. dne 20. března 1467 potvrdil Zdeňka ze Šternberka za vůdce katolíků. Panská jednota se pak sjela na Zelené Hoře, dne 14. dubna zde obnovila zápis své jednoty a slíbila císaři Fridrichovi III. pomoc proti Jiřímu. Dne 21. dubna se k ní a jejímu novému zápisu přiznal vratislavský biskup Jošt a Vratislavští. Oproti předchozímu zápisu, kdy se utvoření jednoty odůvodňovalo vnitropolitickou situací v Čechách, jsou v obnoveném zápisu uvedeny také příčiny náboženské.

Jan z Rožmberka jako držitel četných opevněných míst v jižních Čechách mohl v započatém boji hodně prospívat nebo škodit. Proto se ho po rozpoutání války snažily obě strany získat. Katolická strana i z prestižních důvodů. Jan, věrný svému přesvědčení, na které straně je více spravedlnosti, opověděl 23. května otcovu bratranci Zdeňkovi ze Šternberka a jeho synovci Jindřichovi z Hradce¹³².

V květnu 1467 neznámý kněz z rožmberského panství posílá zprávy Janovi, jak se o něm soudí v Římě pro jeho náklonnost ke králi Jiřímu. Kněz píše „*terak jméno a pověst vysoká a slavná pánov z Rozmberka byla jest v Římě a po křesťanství, jakožto navyšších obráncov a zachovačov víry křesťanské nad jiné pány české, a terak páni z Rozmberka vzdycy byli sú protivníci kacieřstva a Viklefstva, a proti nim statečně bojovali, a jiné mnohé chvály měli sú k veliké své cti. Ale, dále řekl jest, že již pověst VMti a jméno velmi jest umenšeno, hyne, a ruože velmi zčerněna! Nebo kardinálové zmínku činíce o VMti .. „terakž pak pán z Růže, o terak růži przni a černí.“¹³³*

V roce 1467 také Jošt uzavřel smlouvu o příměří s králem. Byl mrzutý nad nepříznivým během války, který předvídal. Již déle nechtěl snášet velké výdaje na žoldnéře a na jiné válečné potřeby, které tížily jeho biskupství, a proto přibližně 20. září uzavřel smlouvu. Nedbal přitom na legáta ani na vratislavské měšťany. Naproti tomu se tehdy přikláněl ke straně králových protivníků mocný kníže Jindřich Hlohovský, tchán Jana z Rožmberka, povzbuzen protikrálovským povstáním v Horní a Dolní Lužici.

¹³² AČ VII, s. 283, č. 140.

¹³³ AČ VII, s. 281 – 282, č. 136; P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 164, č. 75.

Zimní měsíce tráví nemocný Jošt, trpící na kámen, na zámku v Nise ve Slezsku, kde také 15. prosince 1467 umírá¹³⁴ za přítomnosti Zdeňka ze Šternberka a jiných pánů, kteří jeli na sjezd do Vratislavi. Jeho tělo bylo přivezeno 16. prosince do Vratislavi Olavskou branou v tutéž chvíli, kdy druhou branou u Božího těla vjížděl pan Zdeněk ze Šternberka. Smutné zvonění na jedné straně a veselé troubení na přivítanou na straně druhé se prý setkávalo a budilo smíšené city. Vratislavští však ze zprávy o smrti biskupa měli především radost. Ráno 17. prosince se konal pohřeb biskupa Jošta¹³⁵, odpoledne pak zahájil legát Rudolf první sezení sjezdu na vratislavské radnici.

Škody na panstvích způsobené Zdeňkem ze Šternberka se velmi citlivě dotýkaly Janových bolestivých míst, neutěšené hospodářské situace. Aby Jan získal potřebné peníze, dává v září 1468 instrukci svému poslu do Norimberka, aby tam zastavil kostelní klenoty¹³⁶. Ač nerad, přiblížil se tím k chování svého otce. Jan musí nejen zastavovat kostelní klenoty, ale též si půjčovat peníze.

Na sjezdu ve Vratislavi dne 19. prosince 1467 si stěžoval Jan z Hazmburka, že mu Jan z Rožmberka dluží 10 000 zlatých. Zdeněk ze Šternberka při té příležitosti vystoupil a obviňoval Jana, že přestože přivěsil pečeť k zápisu Zelenohorské jednoty, nedrží se jí¹³⁷. Kurie hrozila klatbami.

Dokladem úspěšné taktiky papežské diplomacie v prostředí české katolické šlechty, přežívající silné autority papeže i oslabení prestiže Jiřího z Poděbrad je

¹³⁴ A. Kubíková, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 151; A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 133 a s. 147. P. Čornej a V. Březan kladou Joštovo úmrtí ke dni 12. prosince (P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 403; V. Březan, Rosenberské kroniky krátký a summovní výtah, sepsaný na konci léta 1609 v Třeboni od Václava Březana posledního archiváře Rosenberského, ČSWM II. 4, 1828, s. 67; A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 48). Dle V. V. Tomka zemřel Jošt 15. prosince 1467 (Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 66) či 13. prosince 1467 (Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 192). B. Němec uvádí jako datum Joštova úmrtí 5. prosince, 12. nebo 15. prosince (Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu, České Budějovice 2001, s. 43). V případě, že Jošt zemřel večer, je již na autorech a jejich výkladu dne, zda se rozhodnou pro datum 12. či 13. prosince.

¹³⁵ Jošt byl pohřben ve vratislavské katedrále. V roce 1886, když se budovala hrobka pro zemřelého vratislavského biskupa Roberta Herzoga ve východním konci kůru vratislavské katedrály, byl nalezen nejprve mramorový náhrobní kámen a posléze i hrobka biskupa Jošta z Rožmberka. Ve zcela ztrouchnivělé rakvi ležely dlouhé kosti a Joštova kalva. Dále byl nalezen polštáček naplněný peřím, kalich s patenou a jako rarita zachované boty (A. Kubíková, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 151). „*Joštův náhrobní kámen nesl jeho podobiznu v životní velikosti. Stojící postava opravdu tlustého muže s podbradkem je oděna do biskupského roucha, v levé ruce drží biskupskou berlu. Nad pravou zehňající rukou je štít s rožmberskou pětilistou růží, u nohou postavy leží lev. V horní části kamenné desky je nápis ve čtyřech řádcích: anno . 1467 . die 15. decembris . Nisse obiit reverend. pater . item . dominus . iodocus . de Rosenberg . eps. Wratis. hic sepultus (roku 1467 dne 15. prosince zemřel v Nise ctihodný otec a pan Jošt z Rožmberka, biskup vratislavský, zde je pohřben).*“ (A. Kubíková, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 152)

¹³⁶ AČ VII, s. 350, č. 269.

¹³⁷ FRA XX, s. 506, č. 431.

list Jana z Rožmberka Janovi a Oldřichovi Zajícům z Hazmburka zaslaném po 14. září roku 1468, ve kterém oznamuje, že se na žádost papeže a pod pohrůzkou interdiktu zřekl Jiřího z Poděbrad jako českého krále a vyhlásil mu válku. V duchu papežovy výzvy doporučuje adresátům, aby učinili totéž, neboť „otec svátý mi tak rozkázal, kterýchž bych mohl dobrých křesťanův dosáhnuti pod korunú Českú, abych je napomenul od jeho svatosti, aby se tak měli a pro vieru křesťanskú bojovali. A ktož by toho neučinil, že jim do čtvrtého kolena všechny rády křesťanské zaviera.“¹³⁸ Jan nespíchal se zasláním opovědného listu králi a ještě na počátku října nebyla mezi nimi rozpoutána válka. Koncem roku pak ale král již ohrožoval Janovo panství.

Rokem 1470 začal osudový závěr Janova veřejného působení v poděbradské době. Kurie mu přes všechny potvrzené úmluvy nevěřila, Zdeněk ze Šternberka mu škodil snad z pouhé nenávisti nebo z obavy před rivalitou a Janova posádka složená z polských žoldnéřů a ležící v Českých Budějovicích páčila a těžce pustošila v prvních měsících roku 1470 jeho panství, počínajíc si jako nepřítel¹³⁹. Král Matyáš již v květnu 1469 učinil z Jana svého služebníka za ročních dva tisíce zlatých¹⁴⁰ a po své korunovaci jej jmenoval nejvyšším komorníkem Království českého.

Jan z Rožmberka byl nakonec cizí oběma bojujícím stranám, dostávalo se mu jen ústrků a ran. V boji, v němž se rozhodovalo o zásadní věci, zůstal panským feudálem a katolíkem, který byl vzdálen ideálům českého utrakvismu a zároveň byl mužem charakterového založení, který nemohl sdílet cesty, kterými šla kurie a panská jednota. Zůstal sám, ztratil důvěru i cenu u obou stran. Starý letopisec o něm napsal, že „na obě strany wrtlákem ostal a mantléřem“¹⁴¹.

I na počátku sedmdesátých let tíží Jana finanční problémy. Opět musí sáhnout na klášterní klenoty. V říjnu 1471 si píše Jan z Rožmberka o půjčku 200 zlatých třeboňskému opatovi¹⁴². Současně píše třeboňským úředníkům o zastavení klenotů třeboňského kláštera: „Hajtmane a Řehoři! Toto knězi opatovi povězte a konventu, že sme to vzali před se z veliké potreby a ne z lehkosti.“¹⁴³ Jan si píše o peněžitou pomoc na vedení války proti kacírům i papežskému legátovi¹⁴⁴.

¹³⁸ AČ VII, s. 352, č. 272; P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 183 – 184, č. 85.

¹³⁹ AČ VII, 392 – 393, č. 357.

¹⁴⁰ AČ VII, s. 378, č. 328 (dopis datovaný 13. května 1469).

¹⁴¹ SLČ, Praha 1829, s. 190.

¹⁴² AČ VIII, s. 55, č. 483.

¹⁴³ AČ VIII, s. 55 – 56, č. 484.

¹⁴⁴ AČ VIII, s. 82, č. 544 (dopis datovaný 29. dubna 1472).

Na politické scéně se Jan roku 1472 objevuje jako správce krajů Bechyňského, Vltavského a Kouřimského.

Počátek sedmdesátých let nepřinesl Českému království klid. Na politické scéně se objevují dva „čeští králové“ Vladislav II. Jagellonský a Matyáš Korvín, každý s táborem svých straníků. Z tohoto dalšího velice složitého a chaotického období českých dějin vysvobodila uštvaneho a unaveného Rožmberka smrt.

Ještě 13. září 1472 píše Jindřich z Hradce Janovi z Rožmberka „*prosím tebe, daj mi dnem i nocí po svém poslu věděti, kdyby prázdnot měl, že by nic činiti neměl, neb bych rád k tobě přijel a s tebou kvasil a kratochvil měl*“¹⁴⁵. Bez meškání má Jan dát vědět po poslu, kdy může Jindřich přijet. Zda Jana stihl Jindřich navštívit se již z korespondence nedovídáme.

Jan II. z Rožmberka, nejmladší syn Oldřichův a třetí rožmberský vladař, umírá 8. listopadu 1472 v Českém Krumlově a je pohřben v rodinné hrobce v cisterciáckém opatství ve Vyšším Brodě¹⁴⁶. Pro svou povahu dostává v literatuře přívlastek Jan II. Pokojný¹⁴⁷.

Jan se již nedočkal likvidace rodových dluhů a po jeho smrti převzala břemeno poručnická vláda jeho švagra Bohuslava ze Švamberka. Švamberk, vynikající politik, věnoval všechny síly k urovnání pustošivých zápasů o moc v zemi, ale nezanedbával ani péči o svěřený rožmberský majetek, přičemž však nezapomínal na sebe a své příbuzné. Za nezletilé svěřence řídil správu statků, usiloval o vrácení odňatých panství Choustníku a Netolic a pomocí příbuzných a přátel pomáhal umořovat rožmberské dluhy. Nakonec se odhodlal k radikálnímu řešení, jež mělo definitivně odstranit zadlužení i za cenu rozsáhlých zástav a dokonce rozprodeje některých rožmberských statků.

Wyvstává otázka, zda rozprodej rodových statků řízený Bohuslavem ze Švamberka byl nezbytně nutný. Po pravdě musíme odpovědět, že byl sice bolestivým, ale za dané situace nejschůdnějším východiskem z kritické finanční situace, umožňujícím rychlé ozdravení. Cesta, kterou volil pan Oldřich, pozvolná

¹⁴⁵ AČ XIV, s. 220, č. 1999 (dopis datovaný 13. září 1472).

¹⁴⁶ Dle A. Kubíkové rožmberská nekrologia sice uvádějí, že Jan zemřel v Českém Krumlově, avšak tuto informaci nelze prokázat. Janův pobyt v Ortenburku na konci jeho života dokládá Janova poslední závěť, která zde byla 8. listopadu 1472 napsána (A. Kubíková (ed.), Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 144). V Ortenburku u Pasova mohl být Jan na návštěvě u budoucího tchána a tchýně svého syna Voka, který se za jedenáct let nato oženil s Markétou, dcerou Buriana z Gutštejna a Sidonie z Ortenburku. Budoucí spříznění těchto dvou významných šlechtických rodů mohlo být již tehdy dojednáno.

¹⁴⁷ A. Míka, Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia, České Budějovice 1970, s. 196; B. Němec, Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu, České Budějovice 2001, s. 28; J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labuťe, Domažlice 2006, s. 125.

likvidace dluhů z interních zdrojů, by prodlužovala kritickou finanční situaci na řadu desetiletí a oslabovala by tak politickou pozici několika generací Rožmberků.

Starší historiografie obestřela postavu Bohuslava ze Švamberka nimbem bezúhonnosti a poctivosti. Švamberkovi sice náleží hlavní zásluha o očištění rožmberského majetku od těžkých dluhů, ale poněkud svévolné zacházení se svěřeným majetkem ubírá jeho svatozáři lesku. Nezletilý a nemocný Jindřich z Rožmberka, formálně vládnoucí rodovému majetku v letech 1472 až 1475, ani nedospělý Vok nemohli pochopit plný dosah jeho opatření, a tím méně jim vzdorovat.

Ještě větší pochyby vzbuzuje proslulá dědická smlouva, kterou sjednal s mladými Rožmberky roku 1484. Dohoda stanovila, že jediným nedílným dědicem v případě vymření jednoho z obou rodů bude partner dědické smlouvy. Přestože vyhlídky obou rodů byly zdánlivě stejné, je podezřelé, že iniciativa vzešla od výbojných a vitálních Švamberků, kteří rodový majetek teprve budovali, zatímco Rožmberkové, disponující obrovským dědictvím, byli pasivním účastníkem smlouvy. Nepochybně tu sehrál rozhodující roli nevyzpytatelný osud, ovšem panu Bohuslavovi mohli Švamberkové později děkovat přinejmenším za prozíravost.

Po smrti Jana z Rožmberka se v první polovině sedmdesátých let objevuje na politické scéně především jeho syn Jindřich V., který se po smrti otce ujal vladařství a zvolil si sám poručníky. V roce 1473 prodal Jindřich strýci Bohuslavu ze Švamberka královské zástavy panství Zvíkov a klášterní panství Milevsko¹⁴⁸. Zůstane otázkou, do jaké míry jinak k synovcům ohleduplný Bohuslav využil Jindřichovy duševní nezpůsobilosti a připravil tak prostor pro téměř dvousetletou přítomnost Švamberků na jihu Čech.

Král Matyáš počítá Jindřicha z Rožmberka mezi své přední příznivce. Je to zřejmé z dopisu z 19. prosince 1476, kdy „*věrnému našemu, nám zvláště milému*“ oznamuje, že svolává na 25. ledna 1477 sněm svých českých přívrženců v důsledku smrti Zdeňka Konopištského ze Šternberka, který zastával úřad hejtmana Českého království a byl tak hlavou Matyášovy strany v Čechách¹⁴⁹. Matyáš Korvín ale adresuje dopisy i „*věrnému našemu, nám zvláště milému*“

¹⁴⁸ AČ XV, s. 312 – 315, č. 32 (listina datovaná 28. září 1473).

¹⁴⁹ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 228, č. 116.

Vokovi z Rožmberka, kterého například zve na své jednání s Vladislavem II. do Olomouce¹⁵⁰.

Bohuslav ze Švamberka jako poručník mladých Rožmberků měl jistě velký podíl na výběru ženicha pro Janovu dceru Kateřinu, která oslavila 17. srpna 1476 devatenácté narozeniny. Kateřina byla původně ve svých čtyřech letech zaslíbena Jiříkovi ze Šternberka, synu Zdeňka Konopištského. Protože se ale Jiřík dospělosti nedožil, byla 24. června 1476 provdána za Petra Holického ze Šternberka. Tímto sňatkem dochází k spříznění rodu Rožmberského se Šternberky.

Vok se v roce 1475 v šestnácti letech stal spoluvladařem staršího bratra Jindřicha V. z Rožmberka a 24. srpna téhož roku se po abdikaci jmenovaného, ne zcela duševně zdravého sourozence, ujal vlády a stal se pátým vladařem domu rožmberského. Následně Vok společně s bratrem Petrem IV. z Rožmberka požádali strýce Bohuslava ze Švamberka o dočasnou správu rožmberského majetku. Smlouva o šestileté poručnické správě mezi mladými Rožmberky a Bohuslavem a jeho synem Hynkem nese datum 11. prosince 1475. Vok tedy zůstával pod poručenstvím Bohuslava a pobýval v letech 1478 až 1479 na dvoře bavorských knížat Wittelsbachů v Landshutu, kde náležel k předním dvořanům Ludvíka Bavorského. Ze dvou od roku 1471 vládnoucích českých králů podporoval uherského krále Matyáše Korvína na úkor Vladislava II. Jagellonského. Obrat nastal na přelomu let 1478 a 1479, kdy došlo k zajištění a internaci rožmberského poručníka Bohuslava ze Švamberka v Uhrách králem Matyášem. Spolu s ním přešli mladí Rožmberkové do tábora Vladislava Jagellonského. V době Bohuslavova nuceného pobytu v Uhrách se Vok ujal samostatné vlády nad rodovým majetkem, s čímž mu pomáhal Bohuslavův syn Hynek.

Vok z Rožmberka se zasazoval o propuštění Bohuslava ze Švamberka. V dubnu roku 1479 mu odpovídá král Vladislav na jeho prosbu, aby u krále Matyáše jednal o propuštění Bohuslava ze Švamberka¹⁵¹. O Vokově vřelém vztahu k Bohuslavovi svědčí i to, že jej nazývá otcem¹⁵². Bohuslavův vliv na mladé Rožmberky je zřejmý z Vokova dopisu svému „otci...milému“, v němž jej

¹⁵⁰ P. Čornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 232, č. 119 (dopis datovaný 29. dubna 1479), AČ VI, s. 61, č. 24.

¹⁵¹ Dopis krále Vladislava II. adresovaný Vokovi z Rožmberka z 16. dubna 1479 (AC VI, s. 94 – 95, č. 27).

¹⁵² Kupř. AČ VI, s. 94, č. 27.

žádá o radu, má-li jet na sněm do Kutné Hory¹⁵³, což svému „synu...milému“ Bohuslav nedoporučuje pro nebezpečnost cest¹⁵⁴.

Přátelské vztahy pojily Rožmberky rovněž mezi sebou navzájem. O kladném vztahu Anežky z Rožmberka s Kateřinou z Rožmberka svědčí Anežčin dopis adresovaný „bratru milému“ Bohuslavovi ze Švamberka, ve kterém jej žádá, aby dovolil Kateřině přijet na svátky do Třeboně „pro mé utěšení“¹⁵⁵.

Nešťastné manželství Perchty z Rožmberka nebylo v rožmberském rodě ojedinělé. Již 12. prosince 1478 píše Vok z Rožmberka purkrabímu na Krumlově Kunrátovi z Petrovic o nešťastném manželství své sestry Barbory, provdané za Jana z Bibrštejna. „Věděti dávám, že mi jest sestra má, paní Barbora, vzkázala, kterak její manžel s ní dvorně nakládá, a jestliže se nad ní nesmiluji a toho některak neopatřím, že chce to učiniti, že nám toho všem líto bude. I věda to, opatřiž to s panem Hynkem, jakž umíte najlépe, aby nám k hanbě nebyla.“¹⁵⁶ Zároveň si Vok píše o další finanční obnos potřebný k životu na dvoře bavorských knížat.

Podobně jako kdysi Jan a Jošt z Rožmberka dovedli spor s Hanušem z Lichtenštejna až před krále, tak i Janův syn Vok píše králi Vladislavovi o zásah ve sporu s Janem z Bibrštejna. „Jakož pan Bibrštajn, poddaný VKMtí, má pána mého sestru (Barboru), i nemuož toho pán muoj na něm dosáhnúti, aby jí jejie věno ujistil vedle práva a obyčeje. Také vzav po ní penieze věnné, listu toho věnného, kterýž na pána mého má, vrátiti nechce, prosí pán muoj VKMt pokorně, abyšte panu Bibrštajnovi psáti a vzkázati ráčili, aby sestře pána mého věno jejie ujistil vedle práva a obyčeje, tudiež list věnný, poněvadž pán muoj jemu penieze vyplnil, aby vrátil.“¹⁵⁷ Barbora snad měla větší štěstí než Perchta a její manželství pravděpodobně nebylo tak tragické jako Perchtino. Možná se ale pouze o nesnázích paní Barbory nezachovalo tolik výmluvné korespondence jako v případě její tety.

Díky Vokově sňatku dochází k spříznění rožmberského rodu s Gutštejny. V lednu roku 1483 se Vok žení s Markétou z Gutštejna, dcerou bývalého jednotníka Buriana II. z Gutštejna. Svatební smlouva byla uzavřena 7. dubna 1480

¹⁵³ AČ VI, s. 200, č. 87 (dopis datovaný 31. května 1484).

¹⁵⁴ AČ VI, s. 200 – 201, č. 88 (dopis datovaný 5. června 1484, Bohuslav píše: „já tam na ten sněm nepojedu a takébych nerád widěl, byšte i wy tam jel“).

¹⁵⁵ AČ IX, s. 146 – 147, č. 766 (dopis datovaný 22. prosince 1475).

¹⁵⁶ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 303 – 304, č. 167; AČ X, s. 6, č. 948 (dopis datovaný 12. prosince 1478).

¹⁵⁷ AČ X, s. 33, č. 1000 (dopis z roku 1479).

a sňatek byl určen na 13. ledna 1482. Dle Václava Březana se z této dvouleté lhůty dá soudit, že Markéta byla tehdy ještě příliš mladá¹⁵⁸. Kvůli morové epidemii byl sňatek pravděpodobně přeložen na Tři krále roku 1483 na Žebrák¹⁵⁹.

V červenci téhož roku byl sjednán sňatek dalšího z bratrů. Petr IV. z Rožmberka pojal za manželku Alžbětu z Kravař a ze Strážnice, vdovu po Bertoldu z Lipé. Dispens papeže Sixta IV. z téhož roku prominul oběma snoubencům spříznění ve čtvrtém stupni. Sňatek sjednal Vilém z Pernštejna, poručník dcer Jiřího z Kravař, dědiček a posledních příslušnic tohoto panského rodu¹⁶⁰. Kromě příbuzenství byl sňatek zkomplikován faktem, že Alžběta byla utrakvistka. Pan Petr se musel proto zavázat, že svou manželku nebude „*od víry tisknutí*“¹⁶¹. Alžběta musela kromě toho až do počátku ledna příštího roku zůstat ve vdovském stavu.

Rok 1483 se ale neodehrává pouze ve víru svatebních oslav, ale přináší také smutek do domu rožmberského. Dne 17. prosince umírá mladým Rožmberkům matka Anna, kněžna hlohovská. Anna patřila k potomkům polských králů z piastovského rodu a byla dcerou Jindřicha, knížete hlohovského, krosenského a freistadtského a Hedviky, kněžny olešnické. Pohřbena byla v rodinné rožmberské hrobce v cisterciáckém opatství ve Vyšším Brodě. Ačkoli z manželství s Janem vzešlo celkem 10 dětí, tj. Jindřich V., Kateřina, Vok II., Barbora, Markéta, Petr IV., Hedvika, Eliška, Johanka a Oldřich III.¹⁶², objevuje se k roku 1465 zpráva o pouti paní Anny. Kněz Jan Kaplicer, farář milíčinský píše Janovi z Rožmberka, že „*slyším také, že paní JMt putuje; zdaříž milý buoh! Bych tam byl, nelze by bylo, než s JMtí putovati. Tuším vždy, že by ta pút bohda nadarmo nebyla, neb by JMt v tom uslyšána byla, aby břiška přibýlo, aneb já, aby mi mého ubylo*“¹⁶³. O hlavním poslání žen této doby tedy není pochyb.

Rožmberkové se aktivně zapojovali do politického dění i v devadesátých letech 15. století. Když byl král Vladislav zvolen za uherského krále, opustil

¹⁵⁸ N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 163.

¹⁵⁹ NA, f. OChA 1472 – 1520 (Burianův dopis datovaný 24. prosince 1482). Dle V. Březana a B. Němce se ale konal sňatek pravděpodobně v lednu 1482 (N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 163; B. Němec, Rožmberkové, České Budějovice 2001, s. 97). Také Dobřenský klade sňatek k roku 1482 (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301).

¹⁶⁰ Smlouva mezi Petrem z Rožmberka a Vilémem z Pernštejna o sňatku paní Alžběty z 30. července 1483 (AČ XVI, s. 261 – 263, č. 290).

¹⁶¹ T. Baletka, Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa, Praha 2003, s. 290.

¹⁶² Václav Březan uvádí mylně Barboru, Johannu a Markétu za sestry Jana, Jindřicha a Jošta z Rožmberka (F. Mareš, F. Norbert Heerman a Václav Březan, Koncept životopisu p. Jana z Rožmberka († 1472) k velké historii Rožmberské od V. Březana, Časopis Musea království českého LXXIII, 1899, s. 227; N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 288).

¹⁶³ AC VII, s. 256, č. 93 (dopis datovaný 4. října 1465).

v červenci 1490 na delší dobu Čechy a přeložil svůj dvůr do Uher. Tehdy jmenoval čtyři zemské hejtmany, mezi nimiž byl i Vok z Rožmberka, aby místo něho vedli správu země a společně řídili komorní soud¹⁶⁴. Když pak v únoru 1497 Vladislav navštívil Čechy, jmenoval Petra z Rožmberka nejvyšším hejtmanem zemským¹⁶⁵. Na jaře roku 1499 se Petr ale této funkce vzdal, neboť, jak píše v dopise Janovi z Šelmberka, „*zkusiw prwé haitmanstwie co na sobě nese, bych měl malovaný haitman býti a w tom zlehčení pána swého očekáwati a lehkosti a posměchu se doheitmaniti*“¹⁶⁶.

Synové Jana z Rožmberka si získali přízeň krále Vladislava. Petr z Rožmberka se stává hejtmanem kraje Prácheňského a král Vladislav jej roku 1502 zve na svatbu do Uher s kněžnou franskou. Petr se ale svatby nezúčastní¹⁶⁷.

Vok udržoval přátelské vztahy se svým švagrem Petrem ze Šternberka, manželem Vokovy sestry Kateřiny. V září 1490 mu Petr z Leštna oznamuje svou návštěvu na Krumlově, přičemž hodlá přijet „*s Kačků svú i s synem*“¹⁶⁸. O vřelých vztazích vypovídá i výchova mladých Rožmberků, kdy bratři Jindřich VI. „starší“, Jan III. a Jošt III. pobývali na dvoře strýce Petra Holického ze Šternberka v Líšně. Zde byli vychováváni společně s vnuky jmenovaného Šternberka.

O tom, že přátelské vztahy Rožmberků s pány z Hradce a se Švamberky neuhaslly ani v devadesátých letech, svědčí Vokova korespondence. Vok z Rožmberka píše roku 1498 „*bratru svému*“ Jindřichovi z Hradce, aby k němu přijel místo ve středu v úterý¹⁶⁹. Roku 1491 adresuje Vok z Rožmberka dopis „*bratru milému*“ Jindřichovi ze Švamberka¹⁷⁰. „*Bratru mému milému*“ Jindřichovi ze Švamberka píše rovněž Petr z Rožmberka 23. listopadu 1499, a informuje jej o tom, že se vzdal hejtmanského úřadu¹⁷¹.

Vok odstoupil z vladařství domu rožmberského ze zdravotních důvodů 4. prosince roku 1493. Posledních dvanáct let života prožil v ústraní v Třeboni. Vok zemřel pravděpodobně v Třeboni 1. září 1505 a byl pohřben v rodinné hrobce v cisterciáckém opatství ve Vyšším Brodě. Ještě téhož roku uzavřela vdova

¹⁶⁴ AČ X, s. 442.

¹⁶⁵ AČ X, s. 442.

¹⁶⁶ AČ VI, s. 220 – 221, č. 3.

¹⁶⁷ AČ X, s. 104 – 105, č. 1146.

¹⁶⁸ AČ X, s. 56, č. 1049 (dopis datovaný 14. září 1490).

¹⁶⁹ AČ X, s. 408, č. 188.

¹⁷⁰ AČ X, s. 58, č. 1053 (dopis datovaný 7. března 1491).

¹⁷¹ AČ V, s. 517, č. 66 (dopis datovaný 23. listopadu 1499).

Markéta, rozená z Gutštejna, sňatek s Alešem Dobrohostem z Ronšperka, synovcem jednotníka Dobrohosta z Ronšperka.

Z Vokova manželství s Markétou z Gutštejna známe pět synů a jednu dceru. Jednalo se o Jindřicha VI. staršího, Jana III., Jošta III., Petra V. řečeného Kulhavého, Jindřicha VII. mladšího a Sidonii. Ze synů Voka II. je pro nás významný především Jindřich VII. a Jošt III.

Nejmladší Vokův syn Jindřich VII. se poprvé ženil ve dvaceti čtyřech letech. Dne 7. listopadu 1520 pojal za manželku Magdalenu ze Šternberka¹⁷², vnučku jednotníka Jaroslava ze Šternberka a tedy pravnučku Zdeňka Konopištského. Manželství ale trvalo velice krátce, neboť Magdalena již 28. června 1521 podléhá morové nákaze. Následujícího roku, dne 26. listopadu, se Jindřich oženil podruhé. Opět si vybral nevěstu z předního šlechtického rodu. Byla jí Anna z Hradce, ovdovělá Šternberková, dcera jednotníka Jindřicha z Hradce. Toto manželství je ale po čtyřech letech násilně ukončeno Jindřichovou předčasnou smrtí. Ten zemřel bezdětný kolem poloviny srpna roku 1526 v rakouském klášteře Světlá, když byl na cestě na pomoc králi Ludvíkovi proti Turkům. V první polovině 16. století tak dochází k dalšímu spříznění Rožmberků se Šternberky a prvně s pány z Hradce.

Jindřichova neter Anna, dcera Jošta III., pak následuje příkladu svého strýce a jejím manželem se stává roku 1546 Jáchym z Hradce, vnuk jednotníka Jindřicha IV. Přátelské styky Rožmberků s pány z Hradce jsou tak opět stvrzeny.

Jan a Jošt z Rožmberka byli členy tehdy nej přednějšího katolického panského rodu v Čechách. Na Zelené Hoře se 28. listopadu 1465 setkávají se svým švagrem Bohuslavem VII. ze Švamberka a s otcovým bratrancem Zdeňkem Konopištským ze Šternberka.

V roce 1476 jsou navázány příbuzenské vztahy s Holickými ze Šternberka, neboť Janova dcera Kateřina je provdána za Petra Holického ze Šternberka. Na počátku osmdesátých let dochází k spříznění rožmberského rodu s Gutštejnou sňatkem Janova syna Voka II. s Markétou z Gutštejna, dcerou jednotníka Buriana II. z Gutštejna. K navázání bližších příbuzenských vztahů s pány z Hradce dochází až v první polovině 16. století. Tehdy pojal za manželku Janův vnuk Jindřich VII. z Rožmberka Annu z Hradce, dceru jednotníka Jindřicha IV. Janova pravnučka Anna z Rožmberka je provdána za Jáchyma z Hradce, vnuka Jindřicha IV.

¹⁷² OSN XXII, Praha 1904, s. 33. Dle Václava Březana se svatba konala již 4. listopadu 1520 (N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 211).

Přátelství se Šternberky je potvrzeno ještě roku 1520, kdy Janův vnuk Jindřich VII. z Rožmberka uzavřel sňatek s Magdalenou ze Šternberka, pravnučkou jednotníka Zdeňka Konopištského. Vzdálené příbuzenství pojilo Rožmberky i s pány z Hazmburka.

Šternberkové

Třetí místo na seznamu členů Jednoty zelenohorské zaujal Zdeněk ze Šternberka, jeho synům, Jaroslavovi a Janovi, pak náleží místo desáté a jedenácté¹⁷³.

Zdeněk pocházel ze starobylého rodu pánů ze Šternberka, jednoho z nejstarších českých panských rodů, jenž užíval erb se zlatou osmicípou hvězdou (německy der Stern) v modrém poli¹⁷⁴.

Pokud chceme nalézt příbuzenské vztahy Šternberků s některými z členů Zelenohorské jednoty, musíme se vrátit do první poloviny 15. století. Již pouhé ohlédnutí za rodiči Zdeňka ze Šternberka však činí potíže. Kdo byl jeho otcem? Byl to Petr Konopištský ze Šternberka či Jaroslav Veselský ze Šternberka?¹⁷⁵ Zdeněk je nejčastěji uváděn jako syn Petra Konopištského¹⁷⁶, ale v knize Františka Palackého a Zdeňka Sternberga můžeme nalézt obě varianty¹⁷⁷. Třetí možnost nabízí Jan Václav hrabě Dobřenský. Ten uvádí Zdeňka jako syna Petra Konopištského či Smila ze Šternberka, jehož manželkou se stala v roce 1409 Barbora z Rumburku a Pardubic¹⁷⁸.

Příbuzenské vztahy mezi Šternberky a Rožmberky byly navázány již roku 1415, kdy Petr Konopištský ze Šternberka pojal za manželku Perchtu z Kravař. Perchtina sestra Eliška z Kravař a z Plumlova byla roku 1399 provdána za Jindřicha III. z Rožmberka. Jejich syn Oldřich II. z Rožmberka byl otcem jednotníků Jana a Jošta. Z toho vyplývá, že Oldřich z Rožmberka byl bratrancem Zdeňka Konopištského.

V září roku 1415 se provdala Perchta z Kravař za českého pána Petra Konopištského ze Šternberka. S ním měla pravděpodobně tři děti a prožila s ním

¹⁷³ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

¹⁷⁴ Dle F. Palackého bylo charakteristickým rysem rodu „*neotřesitelná věrnost královskému rodu a staré církvi a také starost o blaho svého národa*“ (F. Palacký, Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 53). U postavy Zdeňka ze Šternberka by se však dalo polemizovat.

¹⁷⁵ Za syna Jaroslava Veselského jej považuje A. Sedláček, Hradý XV, Praha 1998, s. 32.

¹⁷⁶ F. Palacký v AČ II, s. 3; V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 104; OSN XXIV, Praha 1906, s. 780 (zde je toto tvrzení omezeno výhradou: „*výslovně se to nedí*“); R. Urbánek, CD III. 1, Praha 1915, s. 188.

¹⁷⁷ F. Palacký – Zdeněk Sternberg, Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001. Na s. 70 uvádí Zdeněk Sternberg jako jeho otce Jaroslava Veselského a Zdeněk je zde popisován jako bratranec II. stupně Petra, syna Perchty z Kravař a Petra ze Šternberka. Již na s. 73 František Palacký píše, že Zdeněk Konopištský je syn Petra a jeho první manželky Markéty, vévodkyně Korutanské a Tyrolské! Na s. 67 přitom však F. Palacký upozorňuje, že Petr Konopištský ze Šternberka se „*dle mylného domnění Tannera nejprve oženil s Margaretou vévodkyní Korutanskou a Tyrolskou a po její smrti s Perchtou Kravařovou z Plumlova*“.

¹⁷⁸ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085. K problematice určení rodičů Zdeňka ze Šternberka R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 189.

pět let, než jí ho z náručí vyrvala zákeřná smrt. Petr Konopištský, stejně jako jeho strýc Jaroslav Veselský, padl v listopadu roku 1420 v bitvě u Vyšehradu¹⁷⁹. Perchta pak sama vychovávala sirotky Petra, Elišku a Zdeňka a spravovala jako jejich poručnice Šternberk a Konopiště, na kterém většinou pobývala. Ačkoliv její zesnulý muž byl nepřítel utrakvistů, Perchta byla v roce 1421 nucena podat se Pražanům a přijala čtyři artikuly pražské¹⁸⁰. Možná, že v tomto případě nešlo o úplně pragmatický krok, protože jisté sympatie k Husovu učení u paní Perchty nemůžeme úplně vyloučit. Už Perchtinu matku Kateřinu z Meissau napomínal roku 1412 Stanislav ze Znojma, aby nečetla Viklefovy spisy¹⁸¹. Byl-li Zdeněk synem Perchty z Kravař, byl původně kališníkem¹⁸².

Neboť Perchta nechtěla mít za poručníka Smila ze Šternberka, dala se v roce 1424 do ochrany Smilova bratra Aleše Holického ze Šternberka, který slíbil vyplatit sirotky ze všech dluhů, ovšem Konopiště a Šternberk mu měly být postoupeny jako poručníku. Perchta s dětmi Petrem a Eliškou měli tu však i nadále bydlet¹⁸³. Aleš, „*jakožto prietel a strýc těch sirotkuow*“¹⁸⁴, se zavázal pomáhat Perchtě, kdyby jeho bratr Smil chtěl sáhnout na ten majetek, ale kdyby „*pan Smil tak daleko ty hrady neb to zbožie swrchupsané na panie Perchtě řádem a práwem zemským dosáhl, dobyl aneb wysúdil, tehdy já Aleš nahoře psaný hned z těchto umluw paní Perchtu jmám propustiti*“¹⁸⁵. Dle Augusta Sedláčka se ale Smil nakonec přesto stal spoluporučníkem a na Konopišti se mu narodila roku 1425 dcera Kunhuta, již se říkalo Kunka, která byla později provdána za Jiříka z Poděbrad a Kunštátu¹⁸⁶. Zdeněk ze Šternberka tak mohl trávit dětské radovánky společně s budoucí nevěstou Jiříka z Poděbrad.

Na zámku Oldřicha z Rožmberka byla tedy učiněna smlouva mezi Alešem ze Šternberka a z Holic a mezi Perchtou z Kravař a na Konopišti o poručenskou správu hradů a zboží Konopiště a Šternberka¹⁸⁷. V poručenské smlouvě se ale jmenují pouze děti Petr a Eliška, o Zdeňkovi tu není ani zmínka!

¹⁷⁹ Petrův švagr Jindřich Plumlovský z Kravař zemřel krátce po bitvě následkem těžkých poranění.

¹⁸⁰ F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 15 – 16, č. 14.

¹⁸¹ J. Mezník, Lucemburská Morava 1310 – 1423, Praha 1999, s. 324, s. 409.

¹⁸² Jako jejího syna jej ale neuvádí T. Baletka, Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa, Praha 2003, s. 129.

¹⁸³ A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 31.

¹⁸⁴ F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 20, č. 18.

¹⁸⁵ AČ I, s. 152 – 153, č. 16; A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 31.

¹⁸⁶ A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 31. Dle Stefana Glogowskiho se Kunhuta narodila o tři roky dříve (S. Glogowski, Potomci krále Jiřího z Poděbrad. Genealogie knížat z Minstrberka, Ostrava 1989, s. 7).

¹⁸⁷ LOR I, s. 72 – 73, č. 102 (smlouva datovaná 21. listopadu 1424); F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 19 – 21, č. 18; AČ I, s. 152 – 153, č. 16.

Aleš ze Šternberka pocházel z holické větve Šternberků a protože byl bratr Smila, stal se i strýcem Kunhuty ze Šternberka, první manželky Jiřího z Poděbrad¹⁸⁸. Kunhuta byla tedy Alešovou neteří a se Zdeňkem byla spřízněna tím, že její otec Smil a Zdeněk měli společného praděda¹⁸⁹. Věra Kosinová se domnívá, že Zdeněk ze Šternberka byl bratrancem Jiřího z Poděbrad¹⁹⁰, avšak tato teorie je nepravděpodobná. Šternberkové byli přesto blízkými příbuznými Jiřího Poděbradského.

Aleš stál na počátku husitské revoluce ve službách Zikmundových, ale přibližně od poloviny dvacátých let se začal hlásit k umírněným utrakvistům. Aktivně se účastnil politického dění i po revoluci a v letech 1436 až 1455 zastával funkci nejvyššího komorníka. Od roku 1452 působil jako člen rady zemského správce Jiřího z Poděbrad společně se Zdeňkem Konopištským a Zbyňkem Zajícem z Hazmburka¹⁹¹.

Že Aleš nebyl pouze Zdeňkovým poručíkem se dovídáme z jeho dopisu z roku 1438, který je adresován „paní Perchtě z Kravař, newěště mé milé“. Aleš Perchtu upozorňuje, že „syn twój a strýc mój jest s Rožmberským“ a proto „počítajíc jej za nepřitele. I zdáloť by mi se, aby jej domuov uzela, ač chcešli to zbožie w pokoji zachowati“¹⁹². Na konci třicátých let spolupracuje Zdeněk ze Šternberka proti vůli poručníka Aleše ze Šternberka se svým bratrancem Oldřichem z Rožmberka, s kterým je v poli. To že jejich přátelství nebylo schvalováno ze strany Zdeňkových příbuzných svědčí jistě o nemalém Rožmberkově vlivu na Zdeňka.

¹⁸⁸ OSN XXIV, Praha 1906, s. 779. Kunhuta ze Šternberka se narodila 18. listopadu 1422 na Konopišti a provdána byla roku 1440 nebo 1441. Svému choti, pozdějšímu králi, porodila syny Bočka, Viktorina a Jindřicha staršího. Jejími dcerami byly Barbora a dvojčata Kateřina, manželka krále Matyáše Uherského, a Zdeňka, která byla provdána do Saska. Kunhuta zemřela již 19. listopadu 1449, krátce po narození dvojčat. (S. Glogowski, Potomci krále Jiřího z Poděbrad. Genealogie knížat z Místrberka, Ostrava 1989, s. 7; F. Palacký -Zdeněk Sternberg, Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 72).

¹⁸⁹ Fr. Palacký, Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 73.

¹⁹⁰ V. Kosinová, Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice, in: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872 – 1932. Praha 1932, s. 206.

¹⁹¹ Moc daná správci a radě se rovnala plné moci královské. Měli obsazovat úřady a soudy, spravovat korunní důchody, nařizovat vše, čeho bylo potřeba k zachování bezpečnosti a řádu v zemi a dle potřeby užívat branné moci stavů. Především ale měli pečovat o zachovávání kompaktnosti.

¹⁹² AČ II, s. 9, č. 8 (dopis datovaný 20. září 1438); F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 32, č. 28. O dva dny později vyzývá Aleš opět Perchtu, aby Zdeňka od pana z Rožmberka nazpět povolala (AČ II, s. 10, č. 9; F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 33, č. 29).

I přesto lze Aleše Holického ze Šternberka zařadit mezi osobní přátele Oldřicha z Rožmberka. Zřetelně o tom vypovídá bohatě dochovaná vzájemná korespondence¹⁹³.

Poté, co se Zdeněk ujal roku 1440 Konopiště, kdy mu je Perchta z Kravař odevzdala jako zákonitému dědici, rozhořel se majetkový spor mezi Zdeňkem a Alešem. Tehdy žádá Aleš ze Šternberka Oldřicha z Rožmberka „*těz aby mu poslal spis dílčí mezi ním a p. Zdeňkem ze Šternberka, ...mi pišeš, že Zdeněk o své dluhy uhodí: takéť se naději, žeť já o své uhozi...list rozdielný, kterýž jest mezi mnú a Zdeňkem, nenie mi poslán, ani spis jeho; i newiem, mnoholi platu má k Šternberku čili málo, aneb kde je vše ten plat,...rač mi kázati poslati ten spis, ...neb kdyžť bych toho spisu neměl, mělbych skrze to veliký zmatek a newědělbých, co jest mého ani kde*“¹⁹⁴.

V dalším dopise Oldřichovi z Rožmberka píše Aleš Holický ze Šternberka o své nesnázi s paní Perchtou ze Šternberka. Perchta prý sice praví, že ho nechce rozzlobit, kdyby to však podle Aleše opravdu chtěla, dodržovala by Oldřichem vydané úmluvy a zápisy mezi nimi. A proto Aleš hrozí, že „*nebudeliť mi umluw držeti, sáhnuť jí na všecko což drží...Také pane mnohokrát sem psával o listu, kterýžť sem swěřil, i ještěť wždy doufám, že mi jej vrátíš, ...kdybych jej měl, těchto zmatků by od ní neměl.*“¹⁹⁵

Oldřich z Rožmberka působí jako prostředník ve sporech svých příbuzných Šternberků, neboť „*Aleše i svoji tetu Perchtu z Kravař má za své zvláště dobré přátele, a rádbych tak jednal, aby spolu dobře byli*“¹⁹⁶.

Perchta zemřela 12. února 1447¹⁹⁷ a byla pohřbena ve vyšebrodském klášteře. Její syn Petr zemřel předčasně a bez dědiců o několik let dříve, pravděpodobně již v roce 1443¹⁹⁸. Ještě před svou smrtí vložil do desk zemských, aby jeho strýc Aleš dostal Šternberk a druhý strýc Zdeněk Konopiště¹⁹⁹.

¹⁹³ Dopisy Aleše Holického ze Šternberka od roku 1436 do 1451 (AČ II, s. 4 – 46).

¹⁹⁴ AČ II, s. 12, č. 13. (dopis datovaný 24. února 1440); LOR II, s. 52 – 53, č. 71; A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 32.

¹⁹⁵ AČ II, s. 14, č. 16 (dopis datovaný 18. září 1441); F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 36, č. 32.

¹⁹⁶ AČ II, s. 15, č. 17 (dopis datovaný 25. září 1441).

¹⁹⁷ OSN XXIV, Praha 1906, s. 780.

¹⁹⁸ T. Baletka, Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa, Praha 2003, s. 129. Ottův slovník naučný klade jeho úmrtí k roku 1439 (OSN XXIV, Praha 1906, s. 780). A. Sedláček píše o Petrovi, že byl již v 1443 mrtvý (Hrady XV, Praha 1998, s. 32), přičemž měl zemřít zanedlouho po tom, co roku 1439 zapsal Alešovi a Zdeňkovi svůj statek (Hrady XV, Praha 1998, s. 78). Rudolf Urbánek klade jeho úmrtí k roku 1441 (ČD III. 1. Praha 1915, s. 188).

¹⁹⁹ A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 32; T. Baletka, Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa, Praha 2003, s. 129. Dle A. Sedláčka a T. Baletky nebyl tedy Zdeněk synem Perchty z Kravař.

Ještě v polovině čtyřicátých let nacházíme Zdeňka v okolí svého bratrance Oldřicha z Rožmberka²⁰⁰. Jedním z důvodů, proč setrval při Oldřichově straně byl i jeho stále špatný poměr se svými příbuznými panem Alešem a jeho synem Petrem. S panem Petrem ze Šternberka měl mít Zdeněk 27. března 1446 v Berouně u pana Hanuše z Kolovrat „*honicí*“ spolu s několika služebníky²⁰¹, což podle souvislosti byl asi druh souboje.

Do sporu zasahuje i další Zdeňkův příbuzný, Jan z Hradce. Ten píše Oldřichovi z Rožmberka, aby zjednal Janovu švagrovu Zdeňkovi „*vazače dobrého*“²⁰². Jan z Hradce měl za manželku Zdeňkovu sestru Kateřinu²⁰³. Jejich syn Jindřich z Hradce, který nechybí na seznamu členů Zelenohorské jednoty, byl tudíž synovec Zdeňka ze Šternberka a bratranec Jaroslava a Jana ze Šternberka.

Pan Smiřický se Zbyňkem Zajícem domlouvali panu Petrovi Holickému ze Šternberka v Libochovicích, aby souboj odložili na konec dubna do Prahy, přičemž doufali, že je v Praze Oldřich z Rožmberka přesvědčí, aby té „*honby*“ nechali. Ale pan Hanuš z Kolovrat na list Smiřického odpověděl, že to již nelze odložit²⁰⁴. Jak spor a souboj dopadl, se již z korespondence nedovídáme.

V polovině padesátých let se ale již spory v rodě Šternberků neobjevují. Zdeněk ze Šternberka společně s Alešem se roku 1454 stávají nebezpečnými soky Fridrichovi Braniborskému, neboť jim, zajisté Jiříkovým vlivem a se zjevným ostrím proti Hohenzollernům, dal král své právo na polovinu přední braniborské pozice v Dolní Lužici, Chotěbuze, i s právem na výplatu poloviny druhé. Tak se Zdeňkova ctižádost a egoismus měly stát služebným nástrojem Jiříkovy státoprávní restaurace. Poděbrad chtěl vytvořit podobnou souvislost mezi Šternberky a Dolní Lužicí jako mezi Rožmberky a Slezskem. Válka o Lužici vzala ale roku 1464 tak rychlý konec, že Chotěbuz, ač byla soudně přiznána Zdeňkovi, zůstala kurfiřtovi.

Zdeněk ze Šternberka byl reprezentantem panského egoismu, řídicího se především vlastním, ať osobním, nebo stavovským prospěchem, na jehož odklon od krále zajisté nezůstala ztráta Chotěbuze bez účinku.

²⁰⁰ Dne 20. července 1445 Jan z Rýzemberka počítá Zdeňka k straně Rožmberské (AČ XIV, s. 14, č. 1504).

²⁰¹ AČ IV, s. 7, č. 10 (dopis Jana z Hradce adresovaný Oldřichovi z Rožmberka z 26. února 1446).

²⁰² LOR III, s. 75, č. 106; AČ IV, s. 7, č. 10 (dopis Jana z Hradce adresovaný Oldřichovi z Rožmberka z 26. února 1446).

²⁰³ Dle Dobřenského se Kateřina podruhé provdala za Václava z Lomnice (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085).

²⁰⁴ Ke sporu Zdeňka ze Šternberka a Petra Holického AČ IV, s. 7, č. 11 (Oldřichův dopis datovaný 28. února 1446) a AČ III, s. 34, č. 51 (dopis Smiřického z 8. března 1446).

Roku 1454 umírá syn Aleše z prvního manželství Petr Holický ze Šternberka, jenž také bojoval v poděbradské jednotě. Již v březnu následujícího roku zemřel na Křivoklátě i Aleš a byl pohřben v sázavském klášteře. Jeho manželkou byly Eliška Libuňová z Dubé a Eliška z Boskovic. Poručníkem jeho nedospělého vnuka Petra byl ustanoven Zdeněk Konopištský. Vdova po Alešovi, Eliška z Boskovic, nezůstala ve vdovském stavu a podruhé se provdala za Linharta z Gutštejna, jenž stál u zrodu Zelenohorské jednoty se svým bratrancem Burianem II. z Gutštejna.

Burian z Gutštejna patřil k příbuzným pánů ze Šternberka. Vypovídá o tom odvolací list Aleše ze Šternberka z roku 1451 k Oldřichovi z Rožmberka „*gegen seinen Schwager*“ Burianovi z Gutštejna²⁰⁵. Spor se měl řešit ve Vídeňském Novém Městě u Fridricha III.

V druhé polovině čtyřicátých let nastal rozvrat v Zdeňkově rodině. Zdeněk na základě nalezených listů podezřívá svou ženu, že ho chtěla spolu s Břekovcem otrávit a že již k tomu byla zjednána jakási žena. Proto Zdeněk odnal své ženě dva syny. Ženu sice nevěznil, ale nestýkal se s ní a poslal pro její rodiče. Tento manželský spor způsobil mnoho pozornosti a měl vztah k tehdejším stranickým poměrům. Jiří z Poděbrad přiměl na Poděbradech Břekovce, jenž byl nepochybně jeho straníkem, k slibu, že se z toho zodpoví. Jinak Jiří hrozil, že pomůže Zdeňkovi²⁰⁶. Jak spor skončil, nevíme, ačkoli nářky na něj ozývají se i později²⁰⁷. Byla všechna vina jen na straně Zdeňkovy ženy? Považoval snad Zdeněk manželskou věrnost za posvátnou? Nepřispěla k sporu i Zdeňkova povaha? Víme, jak byl Zdeněk např. úzkostlivě marnivý na svůj zevnějšek. Katolický anonym mu vytýká, že zavedl v Čechách nový druh pokrývek hlavy, mužské čepce: „*A to počal ten Zdeněk Konopištský, to proto, aby mu šediwi wlasowé nebyli widini.*“²⁰⁸ Věra Kosinová ale Zdeňkovu snahu o mladistvost

²⁰⁵ FRA XLII, s. 94, č. 66 (list Norimberských adresovaný Oldřichovi z Rožmberka z 3. března 1451).

²⁰⁶ AČ IV, s. 10, č. 16 (dopis Jana z Hradce adresovaný Oldřichovi z Rožmberka 5. října 1446). Břekovcem se myslí asi Petr Břekovec z Ostroměče na Kozím hřbetě (u Sedlčan).

²⁰⁷ Kupř. roku 1468 v polemice mezi Zdeňkem ze Šternberka a Viktorinem z Kunštátu vyčítal Viktorin Zdeňkovi, že haněl svou ženu (R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 190). Zdeňkova odpověď z 24. srpna 1468 je otisknuta v AČ XX, s. 553 – 554, č. 2. Později Heimburk v „Apologii“ pravi o Zdeňkovi: „*qui conjugis et liberorum ac postremo famae propriae non pepercit!*“ (FRA XX, s. 650, č. 533, Heimburkova Apologie z 23. dubna 1471).

²⁰⁸ SLČ, Praha 1829, s. 493.

vzhled a s tím související nošení čepce vysvětluje rozporem s mládím jeho druhé manželky Anežky z Hazmburka „*quam iuvenulam 13 annorum duxit*“²⁰⁹.

O tomto manželském sporu informuje Zdeňkův švagr Jan z Hradce Šternberkova bratrance Oldřicha z Rožmberka, na základě jeho žádosti²¹⁰. Zdeněk po odhalení manželčina záměru „*s ní nelehá, ani s ní ležeti chce, a také že jest poslal pro otce jejího i po mater jejíe a před nimi s ní mluvití chce. A syna' mi svého jest poslal a druhého mi mají přiněsti, tak že jest dietky od nie pobral.*“²¹¹ Již to, že Zdeněk své dva syny posílá do Jindřichova Hradce, svědčí o přátelských stycích těchto dvou spřízněných rodů.

Vzhledem k tomu, že Zdeněk byl dvakrát ženatý, je téměř jisté, že se tento spor týkal jeho první manželky Anežky z Janovic. Bohužel nevíme, zda se spor urovnal, či zda byl pro Zdeňka podnětem k poohlédnutí se po nové manželce. Jeho druhou manželkou se stala Anežka z Hazmburka, dcera Jana Zajíce z Hazmburka. Pokud k tomuto sňatku došlo již před rokem 1465, sešel se na Zelené Hoře pan Zdeněk se svým tchánem Janem Zajícem.

Do doby manželského sporu pravděpodobně spadá i Zdeňkův odjezd na dvůr Fridricha III., k němuž byl přijat on i jeho švagr Jan z Hradce na přimluvu Oldřicha z Rožmberka a hraběte Jindřicha z Hardeka. Ale i roku 1447 nacházel se Zdeněk mimo Čechy, jednak ve službě saských vévodů, jednak v červnu při korunovaci Kazimíra IV. v Krakově²¹². Po sjezdu v Jindřichově Hradci na konci září 1447 byl Zdeněk jedním z českých poslů ke králi Fridrichovi. Kdyby se dochovaly přesnější zprávy o Zdeňkově rodinném sporu, snad bychom zároveň poznali i příčiny, které ho vyháněly z Čech do ciziny.

Po návratu se Zdeněk odvrátil od rakouské strany, protože se nepohodl se svými příbuznými, straníky Oldřicha z Rožmberka. O šternberské dědictví vypukla válka a Zdeněk hledal spojence v Poděbradské jednotě. V roce 1448 stanul katolický Šternberk po boku kališnického Jiříka, se kterým táhl na konci srpna 1448 k Praze. Vedle robustního, vážného a prostého Jiříka stál zkušený světák a krasavec, který do Čech vnášel různé módní záliby. Bližší Zdeňkovu

²⁰⁹ V. Kosinová, Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice, in: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872 – 1932. Praha 1932, s. 207.

²¹⁰ LOR III, s. 148 – 149, č. 208 (dopis datovaný 28. září 1446).

²¹¹ LOR III, s. 150, č. 210 (dopis datovaný 5. října 1446).

²¹² K Zdeňkově jízdě do Krakova dopis Oldřicha z Rožmberka z 28. června 1447 (AČ IV, s. 11, č. 18) a dopis Jana z Hradce z 6. července 1447 (AČ IV, s. 11 – 12, č. 19).

charakteristiku podává Věra Kosinová: „byl vysoké, stepilé postavy, elegantního zevnějšku a živé, temperamentní letory...“²¹³.

Zdeněk Konopišský přispěl rozhodujícím způsobem k dobytí Prahy a byl za to jmenován místo Menharta z Hradce nejvyšším purkrabím pražským²¹⁴. Tento úřad zastával až do otevřené roztržky s Jiřím Poděbradským na jaře 1467.

V padesátých letech se Zdeněk objevuje na dvoře Ladislava Pohrobka. „Pro dvorskou službu kvalifikovala jej obzvláště jeho veliká inteligence, bystrost a důvtip, stejně jako uhlazenost mravů, dvorné chování a reprezentativní zjev.“²¹⁵

Zdeněk zůstal i za Jiříkova gubernátorství jeho spojencem a přítelem, ale poměr obou těchto mužů byl více následkem vzájemné potřeby než vnitřní náklonnosti. Jiří Poděbradský uvítal, že získal energického člena panského stavu a že si tak zjednal v této vrstvě novou oporu, jež stála za cenu, kterou za ni musel dát. Již současníkům byla nápadna změna, která později nastala v Zdeňkově poměru k Jiřímu, a vykládali si ji podněty, plynoucími z jeho ctižádosti a egoismu. Mluvčím tohoto mínění, ne však nestranným, stal se Jan z Rabštejna ve svém „Dialogu“, kde podává Zdeňkův portrét. Rabštejn upozorňuje na shodu, která byla mezi Zdeňkem a Jiřím, ale přehání, tvrdí-li, že „oba tehdaž byli spolu jako jedna duše a jedna ruka“²¹⁶. Je totiž známo, že před nastoupením Poděbrada na trůn, nebyl jeho poměr k Zdeňkovi vždy nejlepší. K roku 1452 a 1456 byly zaznamenány mezi nimi spory, z nichž první vyrovnali sami a o odstranění druhého se staral král Ladislav. Jaké byly příčiny těchto sporů se můžeme pouze dohadovat²¹⁷.

²¹³ V. Kosinová, Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice, in: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872 – 1932. Praha 1932, s. 207.

²¹⁴ Nebyl tím však obnoven úřad nejvyššího purkrabí v celé své podstatě, poněvadž se nescházel zemský soud, ke kterému se vztahovala jeho nejdůležitější povinnost. Byl ale ovšem uveden v držení práv a požitků tohoto úřadu, pokud byly při něm zachovány, a vládl tak městu Hradčany a jiným purkrabským statkům v pražském okolí (V. V. Tomek, Dějepis města Prahy VI, Praha 1885, s. 171). Již k roku 1449 je zaznamenána pře mezi Zdeňkem Konopišským a Oldřichem z Hradce o vsi náležející k pražskému purkrabství, tj. o Stodůlky a Hoholice (V. V. Tomek, Dějepis města Prahy VI, Praha 1885, s. 194).

²¹⁵ V. Kosinová, Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice, in: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872 – 1932. Praha 1932, s. 207.

²¹⁶ Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 21.

²¹⁷ K prvnímu sporu s Jiřím Poděbradským roku 1452 FRA XX, s. 38 („Georg v. Podiebrad soll mit H. Zdenck [v. Sternberg?] wegen der Botschaft uneins geworden seyn, sich aber wieder versöhnt und den Predigern in Prag darauf alles Zwietrachtstiften scharf untersagt haben“). Dne 22. února 1456 píše písař Zhořelecký, že kancléř Prokop z Rabštejna byl poslán do Prahy, aby spor mezi nimi urovnal (FRA XX, s. 96. „Vnd das herr Procop Cantzeler uff dem wege sey kegin Prage zu reithen, die zwitracht zwischen dem h. gubernator vnd h. Zdencken von Sternberg hynzulegen.“) Tento spor hrozil vzplanout v domácí válku, jak se alespoň obával král Ladislav, při jehož dvoře Zdeněk nejprve v Uhrách, později ve Vidni pobýval. Dopisem z 2. července z Vidně král napomínal Jiřího i pány, zemany a města na pražském sněmu, „abyšte žádných válek ani nesnázi

Přestože se Zdeněk Konopišský později honosil svým vřelým katolictvím, neváhal brát majetek i církvi. Jan z Rabštejna píše, že „*s volí Jiřího ty hubil si nadání klášterská i kostelní*“²¹⁸ a že Zdeněk nespravedlivě získal mnoho církevního majetku. Dle jeho tvrzení byl katolík, ale jen ze zvyku a držel se stranou podobojí, pokud mu kynul prospěch.

Ačkoli byl ve své době vynikajícím vojevůdcem, přece jen byl mnohem více znám jako významný státník. V roce 1451 doprovodil císaře Fridricha při jeho výpravě do Říma a brzy poté byl spolu s Alešem Holickým usnesením zemského sněmu jmenován jedním ze dvanácti správců říše.

I za vlády krále Ladislava byl pověřován významnými diplomatickými úkoly. Roku 1454 spolu s Jindřichem z Rožmberka doprovázel královu sestru princeznu Alžbětu do Polska ke králi Kazimírovi, jemuž se měla stát manželkou. Zdeněk vedl také početné a okázalé poselstvo do Francie, které mělo přivést budoucí Ladislavovu nevěstu princeznu Magdalenu, dceru francouzského krále Karla VII.²¹⁹

Ještě 20. listopadu 1457, krátce před svou smrtí, křtil král Ladislav spolu s gubernátorem Zdeňkovo novorozené dítě na Pražském hradě a dal mu své jméno Ladislav. Dítě však svého kmotra přežilo jen o necelé tři roky a již 1. září 1460 zemřelo.

Dle Rabštejnova líčení Jiříkovy volby králem, Zdeněk rozpaky voličů rozhodl v jeho prospěch, neboť „*první pokleknuv před Jiřím pozdravil jeho co krále, po čemž lid obecný hned volati se jal: Živ buď Jiří, král náš český!*“²²⁰ K tomu je ale nutné dodat, že volbu předcházelo jednání s katolíky, které ji značně zjednodušilo a připravilo.

Opis tajné přísahy, složené Jiřím Poděbradským 6. května 1458 v Králově dvoře, byl poslán do Říma papeži a vedle pečeti Zbyňka Zajíce z Hazmburka a Prokopa z Rabštejna se objevuje i pečeť Zdeňka ze Šternberka, ačkoli sám, patrně nějakou zvláštní náhodou, nebyl přísaze přítomen. Při korunovačním obřadu nesl Zdeněk, přední náčelník strany pod jednou, korunu, Jan z Rožmberka pak žezlo.

proti témuž Zdeňkowi nepočínalť“. Král oznamuje, že pošle v brzkém čase znamenité poselství do Čech, aby byl spor urovnán (AČ V, s. 271, č. 14).

²¹⁸ Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 29.

²¹⁹ Dle V. V. Tomka se v této souvislosti objevila nová nelibost mezi Zdeňkem a zemským správcem. Poté, co se ukázalo, že králův pokladník Konrád Hölzer neměl pohotově potřebných peněz, které sliboval, peníze na útratu poselstva byly vykázány z českých důchodů dle výměru Jiřího z Poděbrad v počtu 20 000 zlatých čili dukátů. Zdeněk Konopišský ale žádal 40 000 (V. V. Tomek, Dějepis města Prahy VI, Praha 1885, s. 279 – 280).

²²⁰ Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 23.

Za své služby byl vždy náležitě odměnen. Od Ladislava získal církevní zástavy, často s přímluvou Jiřika. Ten poté, co se stal králem, odměnil Zdeňkovy služby potvrzením jeho zástavních listů na církevní statky, zvýšením zástavních sum nebo vydáním nových zápisů.

Zdeňkovu pýchu a ctižádost Jiřík dobře znal a hleděl mu, pokud to bylo možné, vyhovět. Delší dobu se mu to dařilo, nakonec však přece musel u něho narazit. Jiří Poděbradský se snažil realizovat svůj reformní program i v oblasti, kde Zdeňkovy zájmy byly v protikladu, především pak kvůli zástavám duchovních i královských staků, které měly být vráceny ze soukromé držby. Ještě roku 1455 byl jejich poměr pravděpodobně dobrý, avšak již o rok později se asi zkalil. Špatná poručenská správa, snad i odpírání poručenských účtů a zadržování zápisných statků mohly být dostatečnou příčinou. K vlastní roztržce však došlo až na počátku roku 1457 a souvisí to s napětím, které tehdy nastalo i mezi Jiříkem a králem.

A jak to bylo se Zdeňkovo poručnictvím? Smiřický ve své závěti z roku 1453 určil svého švagra Zdeňka spolu s Janem z Rabštejna poručníkem svých dětí, neboť jak Jan Smiřický sám píše „*panu Zdeňkovi věřím i jeho prosím, jakožto švagra svého milého, aby se již v ty věci pilně vkládal a panie i dietek mých neopúšťel v ničemž. Takéž i pan Rabštejn*“²²¹ Již k říjnu 1455 je zaznamenáno obeslání k soudu pro Zdeňka ze Šternberka od paní Markéty z Michalovic, vdovy po Smiřickém, „*z dědin a zboží, kterýchž jest ona mocnú poručnici a najvyšší*“²²². Zdeněk však púhon nepřijal a byl pak komorníky znovu třikrát obeslán k soudu.

Zdeněk byl poručníkem i sirotků po svém švagrovi Janovi z Hradce, jimž Jiří ustanovil 15. ledna 1459 patrně po smrti jejich poručníka Arnošta z Leskovce za poručníka Zdeňka, ale k žádosti obou sirotků²²³. Při jeho ustanovení vymíňoval Jiří z Poděbrad, že pan Zdeněk „*nemá z sirotčích zámkuov nižádných svévolných válek počínati a vésti*“ a „*byloli by potřebí i jich zboží uprodati a na jich dluhy obrátiti*“ musí se dít „*s naší vuolí a vědomím*“²²⁴.

S Rabštejnovo tvrzením o nepoctivém Zdeňkově poručníkování a jeho obohacení nelze zcela souhlasit. Zdeněk sice již 7. září 1459 prodal z hradeckého

²²¹ AČ XXVI, s. 206 (kšaft Jana ze Smiřic z 6. září 1453 s. 203 – 206).

²²² AČ III, s. 367, č. 304 (dopis datovaný v říjnu 1455).

²²³ Rel. tab. terrae II, s. 291 – 292 (listina datovaná 15. ledna 1459). Neboť „*synové někdy Janovi z Hradce, sirotci naši a podle nich někteří jiní páni a rada naše žádajice a pokorně nás prosíce, abychom zežřice na jich sirobu, ráčili je v jich velkých nedostatecích a potřebnostech opatřiti a jim urozeného Zdeňka z Šternberka, purkrabí našeho Pražského, ujece jich vlastního za mocného poručníka k spravování statku jich dát*“ (tamtéž, s. 291). Jiří z Poděbrad jim ustanovil za poručníka Zdeňka, „*poněvadž jsú neměli strýce ižádného*“ (tamtéž, s. 292).

²²⁴ Rel. tab. terrae II, s. 292.

zboží hrad Bílkov Volfgangovi Krajíři za 10 800 zlatých uherských, avšak bylo to „s dobrým rozmyslem a s radú přátel svých, znamenaje dluhy veliké na sirotciech řečených, chtě něco jich zaplatiti, aby na ně úrokové a škody nešli“²²⁵. Navíc již dříve za Leskovcova poručenství byly prodány Horažďovice a Velhartice Děpoltovi z Rýzemberka.

Zdeněk byl poručníkem také Holických ze Šternberka, na jejichž dědictví se možná obohatil. Zdá se, že z této příčiny král odepřel Zdeňkovi nového poručnictví po moru roku 1464.

Ještě roku 1461 se Zdeněk shodoval ve svých názorech s Jiřím z Poděbrad. Dokládá to i jeho podíl na uklidnění situace při katolickém a utrakvistickém procesí na Boží tělo 4. června 1461. Zdeněk se v lecčems lišil od ostatních katolických pánů, ani ne tak v otázce restituce církevních statků jako spíše ve stanovisku k častějšímu svolávání veřejné hotovosti. To mu mohlo být jen k prospěchu při uplatňování nároků na lužickou Chotěbuz. Jeho vliv zajisté působil i na zmírnění zaujatosti jeho strany proti králi.

Vřelé vztahy mezi Rožmberky a Šternberky dokládá listina z 20. ledna roku 1461, ve které Zdeněk Konopištský zasnuhuje svého syna Jiříka s Kateřinou, dcerou Jana z Rožmberka²²⁶. Ti měli nejdéle v jedenácti letech po zpečetění tohoto listu vstoupit ve skutečné manželství. Jiříka však potkal stejný osud jako jeho bratra Ladislava a pravděpodobně ještě v dětském věku zemřel. Kateřininým manželem se roku 1476 přesto stává člen rodu Šternberků, Petr Holický ze Šternberka.

Ve svatebním poselstvu nacházíme Zdeňka v květnu 1461, kdy vedl okázalou družinu s princeznou Kateřinou, dcerou Jiřího z Poděbrad, k jejímu snoubenci Matyášovi Korvínovi na hrad Trenčín. Ve svatebním poselstvu nechyběl ani jeho příbuzný Vilém z Rábí.

O magnátském sebevědomí Zdeňka ze Šternberka vypovídá epizoda z roku 1462. Dle úmluv, jež vedly Fridricha Braniborského k rezignaci na Holštýnsko, opověděl 1. prosince roku 1461 dánský král Kristián Jiříkovi. Zdeněk Konopištský dal opověď Kristiánovu dvořanu Hasovi Queisovi, kterou vyzval krále Kristiána, aby se k vyřízení sporu dostavil k osobnímu zápasu uprostřed vzdálenosti mezi Královstvím českým a dánským²²⁷.

²²⁵ AČ IX, s. 309 – 312, č. 76 (listina datovaná 7. září 1459).

²²⁶ AČ III, s. 569, č. 740.

²²⁷ R. Urbánek, ČD III. 4, Praha 1962, s. 511.

Za svou účast při obléhání Vídně obdržel od císaře Fridricha III. zástavu Vitorazi, Kremže a Steinu v zástavní ceně 10 000 zlatých a titul císařského hejtmána v Rakousích na sever od Dunaje. Ostatní české válečníky čekaly již menší odměny.

Zdá se, že vitorazskou zástavu získal pan Zdeněk díky Jiříkovu vlivu, jenž snad tím po nezdaru s lužickou Chotěbuzí otevíral jeho ctižádosti novou cestu, hodící se Zdeňkovi tím více, že to bylo v blízké souvislosti s jeho dosavadní poručenskou správou nad rozsáhlým zbožím pánů z Hradce. A Jiříkovi, jemuž již Zdeňkova magnátská pýcha počínala být nepříjemná, bylo vhod, že v Rakousích měl císař za něho mocného pomocníka proti bratru Albrechtovi, aniž se on sám musel proti svému bývalému spojenci fakticky více exponovat.

V dubnu 1463 počítá Zdeněk syna svého bratrance Oldřicha Jana z Rožmberka jako „přítele zvláště milého“²²⁸. Zajímavý je dopis Zdeňka ze Šternberka z 5. března 1465 adresovaný Janovi z Rožmberka. Zdeněk Jana informuje, že se dozvěděl o pokusu otrávit krále Jiřího z Poděbrad, avšak podrobnosti mu nejsou známy: „*A novin neumím žádných psáti, než pravil mě pan Procek, že mu psal kněz Viktorin, že sú měli krále JMt otrávití někaký Bytieř a Kynck a někto viec; i dověděli sě toho. Rád bych s praví vierú, by sě dobře měl.*“²²⁹ Tehdy ještě zřejmě nebyl vztah mezi králem a Zdeňkem Konopištským výrazně narušený.

Z jeho rukou zemský správce přijal královskou korunu, spolu s ním vedl správu Českého království v prvních letech po korunovaci. V průběhu roku 1465 však je to týž Zdeněk, který stojí v čele odbojníků proti králi a stává se Jiříkovým úhlavním nepřitelem. Zdeněk ze Šternberka sdílel téměř všechny příčiny odporu ke králi jako ostatní páni, přičemž k nim přistupovaly i některé osobní vlastnosti předáka katolické šlechty. Nezkrocená ctižádost hnala později Zdeňka ke sporům se všemi nadřazenými osobami. Ani Matyáš Korvín nesnášel Šternberka, neboť se prý snažil vládnout králi²³⁰.

Podobně jako Oldřichovi z Rožmberka bývají někdy i jeho bratřenci Zdeňkovi ze Šternberka přisuzovány královské ambice. Opět se předpokládá, ač bez jediného dokladu, že Zdeněk po smrti krále Ladislava Pohrobka usiloval o

²²⁸ AČ XIV, s. 126, č. 1774 (dopis datovaný 25. dubna). Podobně i dopis z 5. listopadu 1464, který je adresován „příteli mému zvláště milému“ (AČ VII, s. 252, č. 83).

²²⁹ AČ VII, s. 254, č. 88; P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 155, č. 68.

²³⁰ Naproti tomu F. Palacký píše, že se mezi Matyášem a Zdeňkem „vyvinul velmi důvěrný a přátelský vztah, o čemž svědčí dochované dopisy“ (F. Palacký – Zdeněk Sternberg, Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 79).

svatováclavskou korunu²³¹. Tato hypotéza ale nezní příliš pravděpodobně, neboť je možné doložit, že ještě v polovině šedesátých let nikdo v Čechách ambiciózního pražského purkrabí z obdobných aspirací nepodezíral. Zřetelně to potvrzuje série obvinění, jimiž na podzim roku 1465 Jiří z Poděbrad zaútočil proti dotvářející se panské opozici. Zdeněk ze Šternberka v nich byl vylíčen nejtemnějšími barvami. Údajně usiloval o králův život, snažil se uvést do Čech nového krále z habsburské dynastie a sám se pokoušel získat gubernátorství v Čechách²³². Ani slovo však přitom nepadlo o Šternberkových královských aspiracích, což zřetelně dokazuje, že nikoho tehdy nenapadlo ho z nich obvinít²³³.

Jan z Rabštejna ironizoval též Zdeňkovu náboženskou horlivost, projevující se hlavně v držbě církevních statků. Okolnost, že byly vykládány i z katolické strany Zdeňkovy egoistické a ctižádostivé plány, osnované pod rouškou víry, svědčí, že toto mínění nebylo ojedinělé a že i mezi katolíky se odsuzovala Zdeňkova zpupnost a velikášství. I králi Matyáši se později nenasytná Zdeňkova nárokovost stala obtížnou a legát Rudolf na sněmu ve Zhořelci na počátku roku 1471 neváhal ukázat na jeho panovačné snahy²³⁴.

Zdeněk se stal na konci padesátých let první osobou po králi a vstupuje tak na místo, jež kdysi patřilo Rožmberkům. Zdeňkova pýcha, kterou přiznávali i ti, kteří byli na jeho straně, nesnesla křivdy, za niž pokládala chlad k svým rostoucím požadavkům. Sám Jošt z Rožmberka roku 1467 v listu adresovaného Tasovi z Boskovic považuje Zdeňka za příliš pyšného²³⁵. Jošt připouštěl, že Zdeněk si přeje války spíše než obecné dobro.

Šternberkův velkolepý politický rozběh sledoval jiné cíle než královský trůn a patrně nesměřoval za hranice stavovské obce. Zdeněk ze Šternberka, „*muž velmi opatrný*“²³⁶, dokázal využít pronikavého vzrůstu politického významu stavovských obcí v 15. století i stále výrazněji se uplatňující hierarchizačních

²³¹ K Šternberkovým královským aspiracím V. Kosinová, Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice, in: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám, Praha 1932, s. 206 – 218. Pro pozdější období přičítá Zdeňkovi ze Šternberka královské ambice např. R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 194 – 195.

²³² AČ IV, s. 115 – 117, č. 9.

²³³ Toto podezření formuloval teprve o několik let později, a v 15. století jako jediný, Jan z Rabštejna ve svém „Dialogu“, kde ho však sám vzápětí zpochybnil (Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 30).

²³⁴ FRA XX, s. 641. Legát v souvislosti se sesazením Jaroslava ze Šternberka z postu hornolužického fojta vysvětloval, že „*sich derselbe alte Herr (Zdeněk) unterstanden, den König zu regieren. Dass er ganz und gar in Böhmen gubernire, dass entweder er oder seine Söhne im Reich succediren möchten, gleichwie Girsick nach Ladislao.*“

²³⁵ FRA XLIV, s. 632, č. 516. O Zdeňkovi ze Šternberka píše, „*der sei aber gar stolz; er wollte kein Geleite und keinen Tag, es sei denn, dass der Papst oder der Legat ihn gebieten.*“

²³⁶ Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, Praha 1981, s. 594.

tendenci v jejich rámci a vykonával ze své přední pozice v zemi systematický tlak na přizpůsobení se stavovské monarchie dílčím zájmům vlastním i své sociální vrstvy.

V pohnuté době, kdy se schylovalo k otevřené válce mezi králem a Zelenohorskou jednotou, chystá Zdeněk svatbu své dcery Elišky. Ta se roku 1466 stává první manželkou svého bratrance Jindřicha z Hradce. Velký podíl na zprostředkování této svatby musíme přičíst Zdeňkovi, který tím chtěl zřejmě posílit vliv na mladého Jindřicha.

Zdeněk Konopištský ze Šternberka vyhlásil Jiřimu Poděbradskému nepřátelství již 2. března 1467, avšak zatím bez přímého vedení války²³⁷. Události pak berou rychlý spád. O osmnáct dní později potvrdil papež Pavel II. Zdeňka Konopištského vůdcem katolíků v nadcházejícím boji proti Jiřimu a dne 14. dubna obnovila Zelenohorská jednota svůj zápis. Poté nabídla pomoc císaři Fridrichovi III. proti českému králi.

V únoru 1467 je Zdeňkem formulována nová státoprávní teorie, podle níž byl poměr Čech k Říši vlastně jen osobním vztahem českého krále. Tehdy Zdeněk ze Šternberka, dávaje přednost zájmům stavovským před prospěchem státním, zdůrazňoval, že český král je manem císařovým, jen za tím účelem, aby odůvodnil, že pánům nestačí královo potvrzení zemských svobod, nýbrž že je k tomu potřebí vyšší autority, císařské²³⁸.

Když král Jiří viděl, že střet je neodvratný, dne 20. dubna 1467 opověděl Zdeňkovi ze Šternberka. V opovědním listu mu vytkl, že se nezachoval, jak se měl chovat ke králi jako jeho úředník a rada, že jako nejvyšší úředník měl spravedlivě dopomáhat k právu, kdežto on se zastával Buriana z Gutštejna, jednajícího protiprávně a že pomáhal Plzeňským, kteří se dopustili zrady na svém pánu²³⁹. Není zde jediné slůvko, které by naznačilo, že příčinou nastávající války jsou prvky náboženského rázu. To bylo v souladu s Poděbradovou zahraniční politikou ale i přáním katolických pánů, kteří Jiřimu zůstali v těchto okamžicích věrni, jako Jan z Rožmberka a Vilém z Rábí, oba blízcí příbuzní Zdeňka Konopištského. Jiříkův odpovědný list byl signálem k zahájení vnitročeské války, která záhy přerostla v mezinárodní konflikt.

²³⁷ AČ IV, s. 136 – 138, č. 26 (dopis datovaný 2. března 1467).

²³⁸ FRA XX, s. 429; SLČ, Praha 1829, s. 183.

²³⁹ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 161 – 162, č. 73; AČ IV, s. 139, č. 28. Týž den opověděl Jiřík také Burianovi z Gutštejna (AČ IV, s. 140, č. 29).

Již v červenci 1467 vyčítá Ctibor Tovačovský z Cimburka jednotníkům zubožený stav země: „*By biskupa vratislavského a biskupa olomúckého, pana Zdeňka z Šternberka a jiných k tomu nebylo pomocníkuov vašich a nešlechetných měst pozdvihnutí, nikdy by v zemi naší tak z slavného pokoje zrušení a takových hůřek nebylo ani krve lidské tolik prolito.*“²⁴⁰

Do politického dění v druhé polovině šedesátých let se aktivně zapojili i Zdeňkovo synové, kteří se narodili z manželství s Anežkou z Janovic, Jan a Jaroslav. Jistě vlivem svého otce se také oni podepisují na ustavující listinu Zelenohorské jednoty.

Jaroslav byl roku 1467 jmenován papežským legátem a potvrzen Matyášem novým fojtem nad Horní Lužicí místo Beneše z Kolovrat, jenž patřil k předním činitelům Poděbradova válečného štábu. Jaroslavova autorita nebyla zřejmě příliš velká, neboť jej zprvu přijala pouze města Zhořelec, Žitava a Lubaň. Proti jeho jmenování byla města Budyšín, Libava a Kamenec a mnozí zemané. Od všech byl přijat až ke konci srpna. Legát Rudolf ale nezůstal pouze u tohoto jmenování. Ještě téhož roku jmenoval šestiměstského fojta také hejtmanem knížectví Svídnického a Javorského. Legát musel dvakrát vyzývat města i zemanstvo obou knížectví s opětným vyhrožováním klatby, aby Jaroslava přijali. Teprve roku 1468 se konečně Svídníční a Javorští podrobili legátově vůli, opověděli králi Jiřímu, a přijali nového hejtmana, ne sice Jaroslava ze Šternberka, ale pana Oldřicha z Hazmburka, který po příkladu svého bratra Jana, držel příměří s králem na svých českých hradech a tehdy přebýval ve Vratislavi.

Jaroslav ze Šternberka nejen nebyl dobrým diplomatem ale ani vojákem. Roku 1468 byl obviňován z velké nekázně u vojska, kterou trpěl, nehledě ke škodlivým následkům. Po vpádu malého českého vojska do Horní Lužice 22. února roku 1470, které loupilo, pátilo a jímalo lidi zvláště v okolí Žitavy po osm dní bez jakékoli překážky, dávala se vina opět Jaroslavovi ze Šternberka, jakožto fojtovi, který ač se vpádu obával, nepodnikl nic k obraně.

Protože byl panovačný a při tom nečinný, znechutil se Lužičanům. Na sjezdu lužických stavů ve Zhořelci 27. ledna 1471, byl pak přes nevoli jeho i otce Zdeňka přijat 2. února za nového fojta Fridrich Lehnický²⁴¹.

²⁴⁰ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 172, č. 79 (dopis Ctibora Tovačovského z Cimburka adresovaný olomouckému biskupu Tasovi z Boskovic 11. července 1467).

²⁴¹ FRA XX, s. 641. Jaroslav protestoval proti svému sesazení, jeho protesty však na zemském sněmu nenašly podporu. Legát jeho sesazení vysvětloval panovačnými snahami jeho otce Zdeňka.

Druhý Zdeňkův syn Jan, jehož manželkou byla Kateřina z Eckartsau, byl roku 1467 otcem ustanoven za hejtmana v Jihlavě. K roku 1468 se k němu váže zpráva z dopisu Řehoře Klarice Janovi z Rožmberka, neboť „v té porážce na Martinicích kuoň jeho a praporec vzali, a jeho se doptati nemohú; a nemohú rozuměti, tajně-li jeho kdo má, čili jest zminul“²⁴² Janovi se ale pravděpodobně nic vážného nestalo. V lednu 1472 se o něm zmiňuje Matyáš Korvín v dopise adresovaném Zdeňkovi ze Šternberka: „A také nám pišeš o Jana, syna svého; piš jemu, ať k nám, nemeškaje, přijede. A myl' jemu takové zjednání učiníme, žeť tobě proč žalovati míti nebude.“²⁴³

Poté, co roku 1468 byl král Matyáš přijat jako ochránce, vymínil si na čas svého vzdálení ustanovit náměstka. Tím se stal Zdeněk Konopištský, pod jehož velením pokračovali odbojníci ve válce. Matyáš Korvín se snažil udržet kolem sebe co nejširší okruh stoupců. Podporoval česká a moravská města, penězi pamatoval i na šlechtice. Předním českým šlechticům pak svěřoval významné zemské úřady.

V květnu roku 1469 byl Matyáš opozicí zemí Koruny české zvolen českým králem a jmenoval nové nejvyšší úředníky v Českém království. Zdeněk Konopištský, který se nepřestal nazývat nejvyšším purkrabím pražským, byl ustanoven nejvyšším hejtmanem Království českého²⁴⁴, Jan z Rožmberka nejvyšším komorníkem, Jan z Hazmburka kancléřem, Bohuslav ze Švamberka hofmistrem, Oldřich z Hazmburka nejvyšším sudím, Burian z Gutštejna dvorským sudím, Vilém z Ilburka královským podkomořím, Jindřich z Hradce mistrem královské komory, Dobrohost z Ronšperka královským prokurátorem, Jan Vrabský nejvyšším písařem desk zemských, a všichni spolu s biskupy vratislavským a olomouckým měli být českou radou krále Matyáše.

I po smrti Jiřího z Poděbrad zůstává Zdeněk na Korvínově straně a aktivně se účastní jeho květnové „korunovace“ v Jihlavě. Tehdejší dobu charakterizují dva králové, dvojí sestava zemských úředníků. Vztahy mezi jednotlivými nebyly již úplně harmonické, neboť Zdeněk ze Šternberka i Jan Zajíc z Hazmburka a z Kosti titulují Vladislavova straníka pana Lva z Rožmitálu nejvyšším

²⁴² AČ VII, s. 325, č. 224 (dopis datovaný 2. května 1468).

²⁴³ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 226., č. 114; AČ VI, s. 49, č. 7.

²⁴⁴ Od té doby se Zdeněk psal jako „nejvyšší hejtman ve všech zemí Království českého na místě krále a nejvyšší purkrabí pražský“ (kupř. AČ VI, s. 133, č. 10, dopis datovaný 5. října 1476).

hofmistrem Království českého²⁴⁵, což byl však titul svěřený Korvínem Bohuslavovi ze Švamberka.

Ještě v lednu 1472 adresuje Matyáš Korvín dopis Zdeňkovi ze Šternberka jako „*věrnýmu našemu zvláště milýmu*“²⁴⁶. Již v listopadu roku 1472 začíná ale Zdeněk jednat s královnou Johanou a některými pány z Vladislavovy strany. Následujícího roku je již zřejmé, že Zdeňkově straně je nevolno pod tuhým a bezohledným panstvím Matyáše, takže obrací svoji pozornost k obnovení jednoty země a Koruny české raději než k pojištění panství. Asi od roku 1473 zachovával Zdeněk s Čechy mír.

V dokumentu sjezdu stavů Plzeňského, Prácheňského a Podbrdského kraje v Plzni, jimž byly zakázány soukromé války na německém území, je Zdeněk ze Šternberka titulován jako „*ředitel královstwie českého*“. V Plzni pečtili usnesení čtyři krajští hejtmané, mezi nimi plzeňský hejtman Bohuslav ze Švamberka a podbrdský hejtman Zdeslav ze Šternberka. Zápis o sjezdu pečtil i Dobrohost z Ronšperka²⁴⁷.

Postava Zdeslava (Zdislava) ze Šternberka se vyskytuje na politické scéně zřídka. Václav Březan, Jan Václav hrabě Dobřenský, Václav Vladivoj Tomek i August Sedláček zařazují Zdeslava ze Šternberka po boku bratrů Jana a Jaroslava, tedy jako syna Zdeňka ze Šternberka²⁴⁸. Jeho manželkou se měla stát Markéta ze Švamberka, sestra bývalého jednotníka Bohuslava VII. ze Švamberka²⁴⁹. O tom, že byli manželé, se domnívá i Josef Kalousek, neboť k listu Markéty ze Švamberka, dcery Hynka Krušiny, adresovaného Oldřichovi z Rožmberka, v němž jej žádá o přímluvu u úředníků desk zemských, poznamenal, že Markéta psala list asi teprve po smrti svého druhého manžela Zdislava ze Šternberka²⁵⁰. Ten zemřel 26. dubna 1502.

Jednu z prvních zmínek o Zdeslavovi nacházíme v dopise mladého pána Hradeckého psaného kolem roku 1460, že jeho lidé „*jsú včera kúpili ryby na rybniče páně Zdeslava ze Sternberka, bratra mého*“²⁵¹. Dne 1. března 1469

²⁴⁵ AČ V, s. 359, č. 76 (dopis datovaný 26. března 1475).

²⁴⁶ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 225, č. 114 (dopis datovaný 18. ledna 1472).

²⁴⁷ AČ IV, s. 476 – 478, č. 19 (listina datovaná 12. dubna 1474).

²⁴⁸ N. Heermann, Rosenberg'sche Chronik, Prag 1897, s. 292; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085; A. Sedláček, Hrady XV, Praha 1998, s. 33. K roku 1470 připomíná Zdeslava jako syna Zdeňka ze Šternberka i V. V. Tomek (Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 275).

²⁴⁹ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085; H. Markgraf, Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad I., Historische Zeitschrift 38, 1877, s. 57.

²⁵⁰ AC XV, s. 75, č. 153.

²⁵¹ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 8.

informuje hradecký hejtman Zdeslava o uzavřeném příměří mezi králem Jiřím a Matyášem Korvínem²⁵² a o rok později v lednu píše Zdeslav krumlovskému purkrabí o rožmberském poddaném a o rozdělení netolické kořisti²⁵³.

Zdeslav se již v sedmdesátých letech zapojil do politického dění, o čemž svědčí list krále Matyáše ze 4. dubna 1472, který je adresován nejvyššímu hofmistru Království českého Bohuslavovi ze Švamberka, dále pak Zdeslavovi ze Šternberka a nejvyššímu prokurátorovi Dobrohostovi z Ronšperka. Matyáš jim posílá opis zápisu o příměří učiněném v Budíně a vyzývá je, aby se dostavili k sjezdu v Německém Brodě²⁵⁴. List stejného znění poslal Matyáš současně nejvyššímu komorníku Janovi z Rožmberka a mistru královské komory a nejvyššímu komorníku desk a soudu práva zemského v Brně Jindřichovi z Hradce²⁵⁵.

Vzhledem k tomu, že se Zdeslav již na konci šedesátých let objevuje na politické scéně, vysvítá otázka, proč jeho jméno chybí na seznamu členů Zelenohorské jednoty. Navíc August Sedláček o Zdeslavovi píše, že po smrti otce „Zdeslav jako nejstarší bratr obdaroval Nepomucké, aby o statcích svých řídit mohli (r. 1479)“²⁵⁶. Pokud by byl Zdeslav opravdu nejstarší z bratrů, je jeho absence při vzniku Zelenohorské jednoty ještě více zarážející. Byl snad tehdy vážně nemocen nebo jeho vztah s otcem nebyl natolik dobrý, aby mu Zdeněk mohl důvěřovat? Odpovědět na tuto otázku není snadné.

Od první poloviny sedmdesátých let udržují Šternberkové s Rožmberky opět přátelské vztahy. Svědectví o tom přináší bohatě dochovaná korespondence. Již 21. listopadu 1472 píše Zdeněk ze Šternberka Jindřichovi z Rožmberka o nastávajícím jednání v Benešově a nezapomene se zmínit o jeho nedávno zemřelém otci: „*Nebožtíka pana otce twého a žalosti twé welmi mi líto jest, ale proti wuoli boží nemuožem.*“²⁵⁷ Díky opět vřelým vztahům může také psát roku 1475 Zdeněk Konopištský svým přátelům Jindřichovi a Vokovi z Rožmberka, synům Jana z Rožmberka, že „*jestliže bych tu kde honil, okolo Nového Hradu zvěř, věřím....že mi odpustíte, v tuž libost okázanie; neb bych rád mysliv byl, i*

²⁵² AČ VII, s. 376 – 377, č. 324.

²⁵³ AČ VII, s. 388, č. 348.

²⁵⁴ AČ XXXIV, s. 109, č. 74.

²⁵⁵ AČ VI, s. 50, č. 8.

²⁵⁶ A. Sedláček, Hradý IX, Praha 1996, s. 228.

²⁵⁷ AČ V, s. 340 – 341, č. 46.

*nemám...zvěři. A také vás prosím, abyšte mi dali nětco dubie tenkého a chvojje, ješto po pustínách stojí, k tarasu na nový rybník.*²⁵⁸

Zdeněk ze Šternberka byl spřízněn také s pány z Rýzemberka. Vilém mladší z Rýzemberka a na Rábí, nejvyšší komorník Království českého, píše 26. prosince 1475 dopis Zdeňkovi ze Šternberka „šwagru a přieteli milému a mně přiezniwému“²⁵⁹.

O přetrvávajícím vedoucím postavení Zdeňka ze Šternberka v první polovině sedmdesátých let není pochyb. Proto Vilém mladší z Rýzemberka, nejvyšší kancléř Království českého, psal společně s Čeňkem z Klinštejna, prokurátorem českého krále, v červenci 1475, „panu šwagru a přieteli“ Zdeňkovi ze Šternberka, aby přikázal pánu z Plavna „učiniti spravedlivé“ tepelskému opatu Zikmundovi. Pán z Plavna se nezachovával podle Benešovských smluv, neboť měl postoupit tepelskému klášteru vsi a zboží, v které se mocí uvázal, to však neučinil. Byl napomínán králem i tepelským opatem²⁶⁰. Pravděpodobně se předpokládalo, že dlouholetý spojenec pánů z Plavna pan Zdeněk je dokáže přesvědčit, aby jednali dle práva.

To, že svatba rozhodně patřila k radostným událostem a její přípravy se nezanedbávaly, potvrzuje Zdeňkova korespondence. Ten píše 3. října 1475 z Vitoraze dopis Vokovi z Rožmberka, aby o své újmě války do Rakous nezačínal, neboť „máme ted' pře sebu svatby velmi pilné, a já svooj odjezd také před pana maršálka na Krumlov“, kdyby ale „na tě počal... mě máš jista, žeť pomohu, což budu moci. A také jiné přátely obešli, k témuž jich žádeje.“²⁶¹ A o jaké svatby se tehdy jednalo?

V dopise Zdeňka ze Šternberka Vokovi z Rožmberka se dočítáme o svatbě jeho dcery Kunhuty, díky které dochází k spříznění se Švamberky: „...milý přieteli, prosím tebe, neměj mi za zlé, kdybych Zigmunda Gehara k této svatbě, kdež dceru svú vdávati mám, na Zelené Hoře neměl, že bych v mnohých potřebách k tomu příslušných velmi obmeškán byl, kteréž on řediti má; než kohožkolivěk jiného k tomu potřebného žádali byšte, rád pustiti chci...Proto zvlášť Gehara odpustiti nemohu, že sám na Zelené Hoře býti nemohu, leč snad jediný den před svatbú, pro svatbu páně Tovačovského,...Prosím tebe s plným douf(áním...)

²⁵⁸ AČ IX, s. 137, č. 745 (dopis datovaný 14. srpna 1475).

²⁵⁹ AČ IV, s. 78, č. 21.

²⁶⁰ AČ V, s. 361, č. 78 (dopis datovaný 25. července 1475).

²⁶¹ AČ IX, s. 142, č. 756 (dopis datovaný 3. října 1475).

*hostem mým na té svatbě byl na Zelené Hoře, [ten] den po svatém Martině*²⁶².

Kunhuta se tehdy vdávala za Hynka ze Švamberka, nejstaršího syna Bohuslava.

Dopis je také dokladem katolické snášenlivosti, neboť Zdeněk ze Šternberka nejen neváhal se zúčastnit roku 1475 svatby jednoho z vůdců utrakvistické strany pana Jana Tovačovského z Cimburka na Mladé Boleslavi²⁶³, nýbrž i vyžádal si na administrátoru doktoru Janovi z Krumlova indult pro svatbu vlastní dcery Kunhuty a pana Hynka ze Švamberka konané 12. listopadu na Zelené Hoře: „*prosím tebe, pomluv [s] knězem doktorem, byl-li by kto kacieřské viery na svatbě mé, aby dal odpuštění, aby kaplané moji bez úrazu kněžství svého slúžití mohli; však to dlúho nebude*“²⁶⁴.

Na svatbu své dcery s mladým Švamberkem zve náčelník Korvínovců Zdeněk ze Šternberka i Chebské a přitom slibuje, že při této příležitosti bude možné vyřešit náhradu škod, které učinili Chebským žoldněři Švamberka, mladého Plavenského a jiných, přičemž bude možné mluvit se starým panem ze Švamberka a z Plavna²⁶⁵. Šternberkovi nešlo jistě jen o proslulou chebskou medovinu, kterou při takových příležitostech městská rada posílala jako dar, ale bylo to zjevné lákání strategicky nejvýznamnějšího města u západní hranice do korvinského tábora. Cheb se tehdy ještě s konečnou platností nevyslovil ani pro Korvína ani pro Jagellonce²⁶⁶. Není zřejmé, zda se chebští účastnili svatby stvrzující úzké mocenské sepětí dvou hlavních předáků korvinské strany.

V roce 1476 chystá Zdeněk ještě jednu svatbu. Jako poručník Petra Holického ze Šternberka jistě ovlivnil výběr jeho manželky, kterou se stala Kateřina z Rožmberka, dcera bývalého jednotníka Jana II. z Rožmberka. Tímto sňatkem bylo znovu pevně utvrzeno přátelství mezi oběma nejmocnějšími rody Vítkovců.

Petr Holický ze Šternberka, syn Petra staršího Holického, bratrance první manželky Jiřího z Poděbrad a vnuk Aleše Holického ze Šternberka, nezůstává stranou politického života. V letech 1510 až 1514 zastával úřad nejvyššího komorníka a od roku 1507 úřad nejvyššího sudí Království českého. Udrhuje

²⁶² AČ IX, s. 143, č. 757 (dopis datovaný 3. října 1475).

²⁶³ Jan se tehdy podruhé ženil, nevěstou byla Johankou z Krajku. Je zarážející, že pan Zdeněk ze Šternberka byl v těchto dobách zván na svatbu do domu náčelníka strany podobojí.

²⁶⁴ AČ IX, s. 143 (dopis datovaný 3. října 1475).

²⁶⁵ NA, f. OChA 1472 – 1520 (Šternberkův dopis datovaný 21. října 1475). Ženich a nevěsta zde nejsou uváděni jménem.

²⁶⁶ Z toho důvodu zval koncem ledna roku 1476 nejmocnější stoupenec jagellonské strany Burian z Gutštejna Chebské na svatbu dcery zemřelého Jana Caltý, jejímž byl poručníkem, s Jeronýmem Šlikem (NA, f. OChA 1472 – 1520, Gutštejnův dopis datovaný 30. ledna 1476). Neví se, zda Chebští pozvání přijali.

přátelské styky s příbuznými Rožmberky, což dokládá dochovaná korespondence. Petr píše jak „*šwagru mému milému*“ Vokovi z Rožmberka, synu Jana II. z Rožmberka²⁶⁷, tak Vokovu bratru Petrovi.

V září 1476 přední páni Matyášovy strany Zdeněk ze Šternberka a tchán jeho dcery Kunky Bohuslav ze Švamberka vpadli do Rakous. Příčinou byly křivdy činěné sirotkům Jana z Rožmberka, jichž byl Bohuslav poručníkem. Oba dva se spojili s nespokojenými pány v Rakousích proti císaři Fridrichovi.

O tom, že příbuzenské vztahy se nepodceňovaly a hrály důležitou roli svědčí dopis Petra ze Šternberka z 5. listopadu roku 1476 adresovaný „*otci mému milému*“ Bohuslavovi ze Švamberka. Petr Šternberský žádá Švamberka, aby nebránil lidem pana Hradeckého vozit zboží do Rakous²⁶⁸. Petrův švagr Jindřich z Hradce měl za první manželku Elišku ze Šternberka, dceru jednotníka Zdeňka Konopištského.

Ještě v říjnu 1476 odsuzuje kníže Jindřich Münsterberský, syn Jiřího z Poděbrad, proradnost Zdeňka Konopištského svému tchánovi markraběti Albrechtovi Braniborskému. Zdeňkovi klade vinu, že tehdy, když se král uherský „*hnal krajem Chrudimským a v tom kraji vypálil některé vesnice, k čemuž ho podnítil pan ze Šternberka*“. Dle Jindřicha král Matyáš „*žádné větší škody než může způsobiti stará baba pak už svým paličstvím zemi nezpůsobil, co však se věci rytířských dotýče, k těm se nikdy postaviti ani se do nich pouštěti netroufal, ale všechno jen lstí, podvodem a úkradkem činil. A v tom mu byla ku pomoci proradnost pana ze Šternberka, kterou se na našem a svém dědičném pánovi králi českém a na slavné Koruně české provinil, když prosazoval svou pýchu a svévoli*“.²⁶⁹

I po smrti Jiřího z Poděbrad si Zdeněk udržel své uznávané postavení v zemi jako jmenovaný nejvyšší vojevůdce a místodržící. Kvůli rostoucím neshodám mezi císařem Fridrichem a králem Matyášem, odcestoval osobně do Vídeňského Nového Města a Raabu, aby zprostředkoval mírová jednání. Daleká cesta a námahy s ní spojené ho vyčerpaly natolik, že 4. prosince 1476 zemřel ve Vídeňském Novém Městě v přibližném věku 60 let. Tělesné ostatky hlavního

²⁶⁷ AČ VI, s. 183, č. 69 (dopis datovaný 25. března 1479); P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 302, č. 165 (dopis datovaný 16. dubna 1478).

²⁶⁸ AČ VI, s. 136 – 137, č. 15.

²⁶⁹ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 201, č. 94 (dopis datovaný 2. října 1476).

původce a osnovatele odboje panstva proti králi Jiřímu a Vladislavovi II. byly převezeny do Českých Budějovic a uloženy v dominikánském klášteře²⁷⁰.

I v další lidové tradici měli oba dva soupeři, Jiřík i Zdeněk, žít vedle sebe. Jiřík jako král svého lidu, jenž mu zachovával vděčnou památku, kdežto Zdeněk jako „arcizrádce všech zrádci“²⁷¹.

Již 19. prosince 1476 píše král Matyáš „urozenému Jindřichowi z Rosenberka věrnému našemu nám zvláště milému“ a nepochybuje, že „*již dobře vieš o smrti Zdeňka dobré paměti nebožtíka, kteréhož sme všem vám poddaným našim za hajtmána k žádosti vaše byli dali, a kterak jest wždycky věci sobě poručené pilně a věrně až do smrti své jednal a řídil, dobře w paměti máš; jehožto duši pán buoh rač milostiw býti*“²⁷². Proto svolává sjezd do Českých Budějovic k ustanovení nového hejtmána.

Svého otce nepřežil syn Ladislav, jenž zemřel již roku 1460 a syn Jiřík, který zemřel 1469²⁷³. Nedlouho před smrtí Zdeňka Konopištského umírá roku 1476 i jeho syn a člen Zelenohorské jednoty Jan²⁷⁴.

V druhé polovině sedmdesátých let vystupuje na politické scéně především Petr Holický ze Šternberka a zastihuje tak Zdeňkovy syny Jaroslava i Zdeslava.

U Třeště na jaře 1478 organizovali šlechtici závody koní a soupeřem českých šlechticů byli chorvatští rytíři, pravděpodobně členové Korvínova vojska. Tehdy v závodě prohrál i pan Petr ze Šternberka, který prosí svého švagra pana Voka z Rožmberka o půjčení nového koně. Chorvati jsou pyšní, „*hrdě na závody mluví*“ a pan Petr by je rád chtěl porazit. Také jej zajímá, kdy Vok plánuje další odjezd do Bavor²⁷⁵.

Zdeslav ze Šternberka rovněž udržoval vřelé vztahy a korespondenci s Vokem z Rožmberka. Jako „*přieteli mému milému*“ mu adresuje dopis o nesnázích v jednání s Rakušany o příměří²⁷⁶.

Petr Holický se také zajímá o nemocného Jindřicha z Rožmberka. Z toho důvodu v srpnu 1478 žádá Kunráta z Petrovic, aby zajistil všemi prostředky léčení

²⁷⁰ F. Palacký: Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 79; OSN XXIV, Praha 1906, s. 781.

²⁷¹ Píseň Táborských proti Ladislavu ze Šternberka, vnuku Zdeňka Konopištského, v Ludvíkově době začínala charakteristicky: „*Ty semeno zrádné Zdeňkovo*“ (R. Urbánek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 196).

²⁷² AČ VI, s. 54, č. 14 (dopis datovaný 19. prosince 1476).

²⁷³ OSN XXIV, Praha 1906, s. 781. Dle A. Sedláčka byl ale Jiří ještě roku 1475 na živu (Hrady IX, Praha 1996, s. 228).

²⁷⁴ A. Sedláček, Hrady XV. Praha 1998, s. 33; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085. Dle Ottova slovníku naučného ale zemřel až po otci roku 1477 (OSN XXIV, Praha 1906, s. 781).

²⁷⁵ AČ IX, s. 233, č. 922.

²⁷⁶ AČ VI, s. 184, č. 71 (dopis datovaný 12. června 1479).

Jindřicha z Rožmberka „*a to lékařství aby přijímal, byť mu melú mělo přinuceno býti. Pakli by toho učiniti nechťel, daj mi věděti bez meškání, nebť já tam pojedu*“²⁷⁷.

O přátelských stycích Petra ze Šternberka s králem svědčí dopis z ledna 1490 adresovaný Vokovi z Rožmberka. Petr se omlouvá, že k němu přijet nemůže, poněvadž s králem pojede na lov do Křivoklátu²⁷⁸. V únoru pak Voka informuje o nemoci svého syna²⁷⁹. Jméno syna sice nezmiňuje, ale mohl to být Jan, jenž se narodil rok po svatbě Petra Holického a Kateřiny z Rožmberka, tj. 20. dubna 1477. Jan pojal za manželku nejprve Dorotu Bezdrůžickou z Kolovrat a poté Sidonii z Gutštejna, vnučku Buriana II. z Gutštejna. Díky tomuto sňatku dochází k spříznění rodu Šternberků i s Gutštejny.

A jaké bylo postavení ženy ve šlechtických rodinách? Milovník a mecenáš výtvarného umění Jan z Lobkovic a na Hasištejně v „Naučení synu Jaroslavovi“ vybízí mladé šlechtice, aby milovali své manželky, ale aby bedlivě ovládali své city. Lépe je, aby se žena muže bála, nebezpečné je dávat ženě volnost pohybu²⁸⁰. Možná i proto se zdráhal Petr Holický ze Šternberka v roce 1509 dovolit své ženě, aby jela vítat prince Ludvíka. Panu Petrovi se nelíbí, „*aby paní tam tak daleko jeti měly*“. Z tohoto dopisu je také zřejmé Šternberkovo přední postavení v šlechtické obci. Ačkoli jeho žena Kateřina z Rožmberka nepojede k uvítání krále, přesto Petr „*obráně ženy své této jízdy, bojím se, že proto vždy na to přijde, že bude musiti do Prahy jeti pro ukázání poctivosti naší kněžně mladé*“²⁸¹.

V panských rodinách vládly tradiční patriarchální vztahy. Osloví-li pan Petr ze Šternberka svou choť Kateřinu, rozenou z Rožmberka, prostě „Kačka“²⁸², či volá-li pan kancléř Ladislav, vnuk Zdeňka ze Šternberka, na Annu, rozenou z Jindřichova Hradce, jednoduše „Aničko“²⁸³, naznačují tím obrysy modelu urozené paní oddané tradičním zvyklostem a ponořené po boku manžela do prosvětlené záře rodinné pohody²⁸⁴.

²⁷⁷ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 303, č. 166 (dopis datovaný 16. srpna 1478).

²⁷⁸ AČ X, s. 53, č. 1043 (dopis datovaný 22. ledna 1490).

²⁷⁹ AČ X, s. 56, č. 1049 (dopis datovaný 9. února 1490).

²⁸⁰ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, s. 131.

²⁸¹ AČ XI, s. 138, č. 1196 (dopis datovaný 22. ledna 1509).

²⁸² AČ X, s. 56, č. 1049.

²⁸³ AČ XI, s. 453, č. 271.

²⁸⁴ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, Praha 1994, s. 132.

Jaroslav ze Šternberka se žení až po otcově smrti. Jeho manželkou se stala roku 1478 Alžběta z Gerova, s kterou měl šest synů²⁸⁵. Jaroslav zůstal na rozdíl od svého otce, kterému katolická víra nebránila účastnit se rok před svou smrtí svatby jednoho z vůdců utrakvistické strany pana Jana Tovačovského z Cimburka na Mladé Boleslavi, přísným katolíkem. Anonymní kronikář zaznamenal k roku 1480, že „Jaroslaw syn Zdeňkůw po smrti otce, když mu byl král zase navrátíl Konopiště hrad a jiná zboží, po S. Trojici faráři w Benešowě kázal mu pryč s tělem a krwi boží wystěhowati se“²⁸⁶.

I Zdeslav ze Šternberka zůstal rozhodným katolíkem. V březnu roku 1478 píše výhružné psaní Domažlickým v příčině utiskování těch, kdo přijímají pod jednou způsobou. Neboť „slyšew, kterak ste na swé mysli ustanowili ty, jenž obyčej mají přijímati pod jednu spuůsobú, wen z města utiskati, anebo aby se s wámi srownali“ a protože „rozumíem tomu, že toho swého všetečného úmysla změnití netbáte, a je vždy před se tisknete“ tak jim Zdeslav „přikázal, aby se žádným obyčejem z města nehýbali, leč je mocí wen wyženete“²⁸⁷. Samozřejmě by pak domažlické měšťany stihl trest.

Zdeslav ze Šternberka patrně zdědil po otci Zdeňkovi zálibu v módních novinkách, neboť si v březnu 1482 píše kurfiřtovi Albrechtovi, jemuž již několik let sloužil, o zapůjčení turnajového koně a klobouku nové podoby nejpozději do čtyř týdnů po velikonocích²⁸⁸. Již v červenci se obrací na kurfiřta Albrechta Jindřich z Plavna „für die Bitte seines Schwagers Zdencko von Sternberg“ a žádá jej o turnajové náčiní²⁸⁹. Šternberkové byli tudíž spřízněni i s pány z Plavna.

V roce 1490 zve pan Zdeslav ze Šternberka a na Bechyni pana Voka z Rožmberka nejen na svatební kvas, nýbrž i na kohoutí zápasy. Sám přiveze deset kohoutů a prosí, aby i pan Vok dopravil k zápasům „rovné kohúty“. Závodišťe, plac, bude připraveno a „kto na placu, ten neprietel“²⁹⁰. O jakou svatbu se tehdy jednalo není zřejmé.

Roku 1492, kdy zaznamenal, Václav Hájek z Libočan, že „téhož léta v ochtáb svatých Petra a Pavla apoštoluov v hodinu nešporní veliké povětrí s krupami v Praze bylo a velikou opět na stavení učinilo škodu, mlýny nad

²⁸⁵ F. Palacký; Dějiny rodu Sternbergů, Moravský Beroun 2001, s. 80.

²⁸⁶ SLČ, Praha 1829, s. 219.

²⁸⁷ AČ VI, s. 165 – 166, č. 50 (dopis datovaný 18. března 1478).

²⁸⁸ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 160 – 161, č. 856 (dopis datovaný 8. března 1482).

²⁸⁹ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 160 – 161, č. 856 (dopis datovaný 17. července 1482).

²⁹⁰ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, Praha 1994, s. 198.

mostem všechny krom vodné věže rozbořilo, krovky z některých věží smetalo a skrze takové kroupy a ten náhlý vítr veliká se škoda v klášteřích pražských i v kostelech na sklech stala²⁹¹, přinesl i smutnou událost v rodě Šternberků. Toho roku umírá Jaroslav ze Šternberka jako poslední žijící Šternberk, který se účastnil odboje proti králi Jiřímu z Poděbrad.

Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda se Jaroslav podílel na zprostředkování sňatku svého syna Jana a zúčastnil se jeho svatby, která byla slavena také roku 1492, v roce jeho úmrtí. Nevěsta Jitka pocházela z předního katolického šlechtického rodu, z rodu Gutštejnů²⁹². August Sedláček považuje Jitku z Gutštejna jako dceru Buriana, ale neupřesňuje, zda se jednalo o Buriana II., či jeho syna Buriana III., nebo o Linhartova bratra Buriana mladšího či Linhartova syna Buriana²⁹³. Jan ze Šternberka, hejtman kraje Bechyňského a od roku 1519 karlštejnský purkrabí, přežil svoji první manželku a proto se roku 1518 oženil podruhé. Jeho manželkou se tehdy stala Johanka z Rýzemberka. Ta svého muže přežila o rok a zemřela roku 1529²⁹⁴.

Až Jaroslavův syn Ladislav se po svém dědovi Zdeňkovi ze Šternberka výrazně projevuje na politické scéně. Stal se předním českým politikem té doby, v roce 1507 byl jmenován nejvyšším komorníkem, v letech 1510 až 1521 zastával úřad nejvyššího kancléře Království českého a úřad purkrabí vyšehradského. O Vilémovi z Pernštejna a kancléři Ladislavovi ze Šternberka a jejich vlivu na Vladislavova rozhodnutí napsal moravský zemský hejtman Jan z Lomnice a na Meziříčí, že „*krále přivedou k čemu budou chtít*“²⁹⁵. Ladislav pojal roku 1520 za manželku Annu, dceru Jindřicha z Hradce. Manželství však trvalo krátce, neboť Ladislav již 18. listopadu 1521 umírá. Jeho sňatek stvrzuje dlouholeté přátelství mezi Šternberky a pány z Hradce.

Roku 1520 je potvrzeno i přátelství mezi Šternberky a Rožmberky. Tehdy byla provdána Magdalena (Majdalena), vnučka jednotníka Jaroslava ze Šternberka, za Jindřicha VII., vnuka jednotníka Jana z Rožmberka. Magdaléna však záhy, 28. června roku 1521, umírá.

²⁹¹ Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, Praha 1961, s. 639.

²⁹² OSN XXIV, Praha 1906, s. 782; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Listkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

²⁹³ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Listkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

²⁹⁴ OSN XXIV, Praha 1906, s. 782.

²⁹⁵ AČ XI, s. 156, č. 1217 (dopis moravského hejtmana Jana z Lomnice adresovaný Petrovi z Rožmberka z 21. února 1514).

Zdeněk ze Šternberka patřil k předním politikům své doby. Na Zelenou Horu zve nejen své přátele ale i příbuzné.

Rudolf Urbánek uvádí jako strýce Hanuše z Koldic Zdeňka ze Šternberka²⁹⁶. Skrze příbuzenství Šternberků z rodem Koldiců je tedy Zdeněk spřízněn též s Ilburky (Vilémovou manželkou byla Magdalena z Koldic) a Zajíci z Hazmburka (Eliška z Koldic byla matkou jednotníků Jana a Oldřicha z Hazmburka).

K prvním kontaktům Rožmberků se Šternberky došlo v první polovině 15. století, kdy díky sňatku Perchty z Kravař s Petrem Konopišským ze Šternberka se Zdeněk stává bratrancem Oldřicha z Rožmberka. Po odstoupení Jana z Rožmberka od Zelenohorské jednoty se s ním Zdeněk ze Šternberka často politicky i vojensky střetával. Po Janově smrti opět dochází k spolupráci Šternberků s Rožmberky. V roce 1476 došlo k uzavření prvního sňatku mezi příslušníky obou rodů, mezi Kateřinou z Rožmberka, dcerou jednotníka Jana II., a Petrem Holickým ze Šternberka. Oba manželé jsou pohřbeni v Třeboni v klášterním kostele sv. Jiljí ve společně založené kapli sv. Barbory. Kateřinin vnuk Oldřich Holický ze Šternberka se stal jedním z poručníků Viléma a Petra Voka. Další sňatek uzavřel v roce 1520 Jindřich VII. z Rožmberka, vnuk jednotníka Jana II., s Magdalénou ze Šternberka, vnučkou jednotníka Jaroslava. Ovdovělý Jindřich uzavřel již v roce 1521 druhý sňatek s vdovou po Ladislavu ze Šternberka Annou z Hradce, dcerou jednotníka Jindřicha IV., obě manželství zůstala ale bezdětná.

Na Zelené Hoře se 28. listopadu 1465 Zdeněk setkává se syny svého bratrance Janem a Joštem z Rožmberka, se svým synovcem Jindřichem z Hradce a možná již se svým tchánem Janem Zajícem z Hazmburka a jeho bratrem Oldřichem. Později dochází k spříznění se Švamberky, sňatkem Zdeňkovy dcery Kunkv s Bohuslavovým synem Hynkem a sňatkem Zdeňkova syna Zdeslava s Bohuslavovou sestrou Markétou. Bližší vztahy jsou navázány i s pány z Hradce, kdy jednotník Jindřich pojal za manželku svoji sestřenicí Elišku, dceru Zdeňkovu, a Zdeňkův vnuk Ladislav se oženil s Annou, dcerou Jindřicha z Hradce. K spříznění Šternberků dochází také s Gutštejnými, neboť manželkou Jana Holického, syna Petra Holického ze Šternberka a Kateřiny z Rožmberka, se stala Sidonie z Gutštejna, vnučka jednotníka Buriana II. z Gutštejna. Přátelské vztahy s Gutštejnými potvrdil sňatek Anny Holické ze Šternberka s vnukem jednotníků

²⁹⁶ R. Urbánek, ČD III. 3, Praha 1930, s. 470.

Buriana II. z Gutštejna a Bohuslava ze Švamberka, s Albrechtem z Gutštejna.
Spříznění Šternberků se dá předpokládat i s pány z Plavna.

Hazmburkové

Jména bratrů Jana a Oldřicha z Hazmburka se vyskytují na seznamu členů Jednoty zelenohorské na čtvrtém a pátém místě²⁹⁷.

Jan s Oldřichem pocházeli z mocného panského rodu pánů Zajíců, z větve kostské. Před polovinou 14. století zakoupil Zbyněk Zajíc z Valdeka od krále Jana hrad Klapý, který přejmenoval dle svého erbovního znamení zajíce podle tehdejší módy na německý název Hasenburg (der Hase = Zajíc). Od poloviny 14. století se proto potomci z tohoto rodu píší Zajíci z Hazmburka.

Již otec zmíněných bratrů, Mikuláš Zajíc z Hazmburka, syn Viléma Zajíce z Hazmburka a bratr bývalého pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce, jenž zemřel roku 1411, aktivně zasahoval do vnitropolitického dění v Českém království v první polovině 15. století. Za husitské revoluce osvědčil tvrdě katolický postoj a získal si přízeň císaře Zikmunda²⁹⁸. Za podporu krále Zikmunda obdržel roku 1437 úřad nejvyššího sudího a tuto funkci si udržel až do roku 1457²⁹⁹.

O námluvách Elišky z Koldic s Mikulášem Zajícem a jejímu věnu se dočítáme v listu Albrechta z Koldic Jindřichovi z Rožmberka³⁰⁰. Odpověď Jindřicha z Rožmberka je pro nás zajímavá především tím, že Jindřich, děd Jana a Jošta z Rožmberka, oslovuje Mikuláše Zajíce svým švagrem³⁰¹. Nelze však prokázat, že by některá ze sester Jindřicha z Rožmberka byla provdána za bratra Mikuláše Zajíce z Hazmburka. Oslovení švagr se v této době mnohdy ztotožňovalo s pojmem strýc, ale i tento vztah je v tomto případě těžko prokazatelný.

O svém zasnoubení s Mikulášem Zajícem z Hazmburka a o svém věnu píše Eliška z Koldic svému „pánu a ujcí“, tj. strýci z matčiny strany, Jindřichovi z Rožmberka³⁰². Matkou Elišky z Koldic byla Klářina z Michalovic, k níž se tudíž váže příbuzenství s Rožmberky. Ačkoli nelze blíže určit naznačené

²⁹⁷ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^v; 1465 – 1466.

²⁹⁸ Dle R. Urbánka nelze však říci o Zajících z Hazmburka, že byli katolíky, „nebyli jimi v době pokompaktátní všichni a nestali se jimi hned“ (R. Urbánek, ČD III.1, Praha 1915, s. 140).

²⁹⁹ V.V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 254; P. Čornej (ed.), *Království dvojího úřadu*, Praha 1989, s. 390. A. Sedláček uvádí Mikuláše z Hazmburka jako nejvyššího sudí desk zemských již v prosinci roku 1436 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka). Zemský soud se poprvé sešel po revoluci v lednu 1437, avšak Mikuláš mohl být jmenován již v prosinci roku 1436.

³⁰⁰ AČ XIV, s. 2, č. 1475 (dopis datovaný v lednu 1412).

³⁰¹ AČ XIV, s. 2 – 3, č. 1476 (dopis datovaný 1. února 1412).

³⁰² AČ XIV, s. 3, č. 1477.

příbuzenské vztahy, ze vzájemných oslovení se dá předpokládat, že Rožmberkové a Hazmburkové byli spřízněni již na počátku 15. století.

Kdy se z manželství Elišky z Koldic a Mikuláše z Hazmburka narodili synové Jan a Oldřich, není známo. Oba pojali za manželky dcery Půty z Častolovic. Z rodu Koldiců, pocházejícího z Míšně, jenž se usadil v Čechách ve 14. století, pocházela i manželka Půty z Častolovic Anna z Koldic, která po jeho smrti pojala za manžela Hynka Krušinu z Lichtenburka. Hynek tím získal častolovické dědictví, včetně Kladska a Münsterberska. Otec Anny z Koldic, Albrecht, píše o Elišce z Koldic jako o své „*bratraně*“, tj. sestřenici či neteři³⁰³. Kdyby byla jeho neteří, byly by Anna, manželka Půty z Častolovic a tchýně Jana a Oldřicha z Hazmburka, a Eliška, manželka Mikuláše z Hazmburka a matka Jana a Oldřicha, sestřenice. Oba bratři tedy pojali za manželky své blízké příbuzné, což mohlo být také příčinou Oldřichovo bezdětného manželství.

V roce 1446 je již Oldřich ženatý se starší ze sester Annou z Častolovic³⁰⁴, k roku 1447 se jmenuje Kateřina z Častolovic, vdova po Heraltu z Kunštátu, jako manželka Jana z Hazmburka³⁰⁵.

A k rodu Koldiců ještě poslední zmínka. Z tohoto rodu pocházela i manželka Viléma z Ilburka Magdalena z Koldic. Vilémova matka byla navíc z rodu Zajíců z Hazmburka, a tak se v panském odboji proti králi potkávají příbuzní Vilém z Ilburka a bratři Jan a Oldřich z Hazmburka. Nelze ale přesně určit v jak blízkém příbuzenském vztahu tito jednotlivci byli.

K navazování bližších vztahů mezi Šternberky a Hazmburky dochází již na konci čtyřicátých let 15. století, kdy se Zdeněk Konopištský s Janem Hazmburským potkávají v Poděbradově táboře. Za podporu Jiřímu z Poděbrad byli v roce 1448 jmenováni Zdeněk ze Šternberka nejvyšším purkrabím a jeho budoucí tchán Jan Zajíc z Hazmburka dvorským sudím.

V padesátých letech se Jan již aktivně podílí na vnitropolitickém dění v zemi. Tento velmi vzdělaný šlechtic působí v letech 1453 až 1466 jako nejvyšší

³⁰³ AČ XIV, s. 2, č. 1475 (dopis datovaný v lednu 1412); A. Sedláček, Hradky XIV, Praha 1998, s. 25.

³⁰⁴ Dokazuje to listina z roku 1446, ve které byl Hynek Krušina z Lichtenburka donucen zastavit nevlastní dceři Anně za 1 000 kop českých grošů rodové panství Hostinné, protože v době jejího sňatku s Oldřichem Zajícem z Hazmburka neměl peníze na vyplacení dohodnutého věna (AČ III, s. 535, č. 491; A. Sedláček, Hradky V, Praha 1995, s. 212). Oldřich z Hazmburka byl mimochodem synovcem či bratrancem jeho první ženy Anny z Hazmburka (J. Urban, Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003, s. 313, s. 502).

³⁰⁵ A. Sedláček, Hradky X, Praha 1997, s. 87; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Listkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka. Kateřina z Častolovic byla poprvé provdána za Heralta z Kunštátu, poručníka a strýce Jiřího z Poděbrad, popraveného roku 1444. Po jeho smrti se Jiří z Poděbradský ujal poručenství nad nedospělými Heraltovými sirotky. Poručenství mu dobrovolně postoupil Procek z Kunštátu již během roku 1444.

sudí dvorský³⁰⁶, přičemž zastává i úřad nejvyššího stolníka, který byl v rodu Zajíců z Hazmburka dědičný³⁰⁷.

Povahové rysy Jana z Hazmburka zachycuje popis Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Jan prý byl „*milován a vážen u šlechty i krále, ač mnoho velmi mocen byl, však nikdá neužil své moci kugmě giných, byl spravedliv, nepravosti nepřítel a práce milovník, a všelikým pohrdal rozmařilosti druhem, náchylný ke chudým, všem dobrým záštita pevná, i přisný býval mstitel a záhuba zlých, pýchy hrdé vždy se oddaloval, ač bádalo často geg štěstj a staw zdwjhati výše čelo*“³⁰⁸.

Na politickém dění také participoval Zbyněk Zajíc z Hazmburka, synovec Mikuláše z Hazmburka, jenž byl od roku 1454 do roku 1457 mistrem královské komory³⁰⁹. Svého strýce Mikuláše Zajíce roku 1457 nahradil v úřadě nejvyššího zemského sudího. Tento úřad zastával až do své smrti 1. července 1463³¹⁰.

Janův a Oldřichův otec Mikuláš umírá 8. října roku 1459, šest let před vznikem Zelenohorské jenoty.

Z nálezů královského dvorského soudu z roku 1460 se dovídáme, že Jan z Hazmburka, byl poručníkem sirotek Bohuše z Kovaně. Jako poručník se možná, jak bylo ostatně tehdy zvykem, snažil obohatit, ale na své obohacení myslela i sestra Bohuše z Kovaně. Proto se roku 1460 Eliška z Kovaně soudně domáhá hradu Frýdštejna s příslušenstvím, jenž držel Jan jako poručník. Ten byl ovšem tehdy v právu, neboť již dříve Elišce vyplatil věno stanovené Heníkem³¹¹.

Poté co Janova první manželka zemřela, žení se na počátku šedesátých let 15. století podruhé. V pátek 4. prosince roku 1461 jsou podepsány svatební smlouvy mezi Janem, knížetem opavským a pánem hlubčickým, na místě své sestry Anny a Janem Zajícem z Hazmburka. Dle smlouvy má Jan Opavský vyplatit své sestře 1 000 zlatých a ona je povinna odřeknout se před opavskými a hlubčickými zemany a měšťany svého dědictví po otci a matce. Pan Zajíc věnuje

³⁰⁶ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 414; V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 258. Dle Františka Palackého zastával úřad dvorského sudí v letech 1454 – 1467 (F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V, Praha 1939, s. 223).

³⁰⁷ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 263. Nejvyšší truksaství udělil král Jan roku 1326 Zbyňkovi z Hazmburka i s ročním platem ze staroměstských masných krámů v Praze (B. Panrocký, Diadochos, O stavu panském, 1602, s. 75).

³⁰⁸ K. A. Vinařický (ed.), Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané, Praha 1836, s. 144 – 145.

³⁰⁹ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 259.

³¹⁰ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 254.

³¹¹ Rel. tab. terrae I, s. 122.

kněžně 1 000 zlatých³¹². Přestože se Anna měla vzdát svého dědictví po otci a matce, nebránilo to Janovi usilovat o to, „aby mu dotčené knížectví i s věnem kněžniným a skvosty n. tchýně své vydáno bylo“³¹³.

Jan Zajíc z Hazmburka měl čtyři děti. Syny Viléma, jenž zemřel roku 1499, Jana, který zemřel již o dva roky dříve a Mikuláše, jenž zemřel 13. listopadu 1496. Pro nás je ale nejvýznamnější dcera Anežka, která byla provdána za předního vůdce Zelenohorské jednoty, za Zdeňka Konopištského ze Šternberka. Zdeněk se tak stal zetěm Jana Zajíce z Hazmburka.

V šedesátých letech se Jan objevuje na politické scéně po boku svých příbuzných. V roce 1463 jej nacházíme společně s Vilémem z Ilburka mezi pány sedícími na královském dvorském soudu³¹⁴. V rámci odboje panstva vystupuje s žalobou proti králi na sněmu konaném 25. září roku 1465 spolu se svým nevlastním vnukem Jaroslavem ze Šternberka³¹⁵. Že toto posláni bylo svěřeno právě Janovi, svědčí o jeho rétorické dovednosti, které si byli patrně vědomi i ostatní šlechtici participující na odboji proti králi. Jistě ne nadarmo píše Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, že „rozgařeného lidu vznikagjej zpauru a rozbrog řeč geho wěhlasná častěgi ukrotila, ku králům kterakýmkoli vyslán, k aučelu weždy žadaucjmu gegich úmysl nakloňoval, z úst geho prawdomluwých šalba newyšla ni lež“³¹⁶.

Jan byl hluboce věřícím katolíkem a podobně jako Jan z Rožmberka těžce nesl interdikt uvalený na Čechy. K jeho potěšení mu papež roku 1467 dovolil, aby před ním mohla být sloužena svatá mše, avšak brzy ráno.

Po vypuknutí války s Jiřím Poděbradským a jeho vojenských úspěších v roce 1467, vstoupili ke konci roku v příměří Jošt z Rožmberka a Zajícové z Hazmburka. Oldřicha k tomu vedl pád Roudnice a obava před útokem na svůj hrad Hazmburk, nacházející se nedaleko Roudnice. Jeho bratr Jan byl obležen královým lidem na svém hlavním zámku Kostí v Boleslavském kraji, kde sídlil s manželkou i dětmi. Neboť byl tehdy nemocen, následoval příkladu svého bratra Oldřicha a uzavřel příměří s králem. Poté se odebral se svou rodinou někdy před 7. srpnem vyhledat lékařskou pomoc do Vratislavi.

³¹² B. Paprocký, *Diadochos, O stavu panském*, 1602, s. 87; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, *Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka*.

³¹³ A. Sedláček, *Hrady XIV*, Praha 1998, s. 19.

³¹⁴ *ĀČ V*, s. 156, č. 313.

³¹⁵ K průběhu sněmu SLČ, Praha 1829, s. 182.

³¹⁶ K. A. Vinařický (ed.), *Pána Bohuslawa Hasišteynského z Lobkowic wěk a spisy wybrané*, Praha 1836, s. 144 – 145.

Jan z Rožmberka, poté co se v roce 1468 opět přidal na stranu Zelenohorské jednoty, vyzýval bratry Jana a Oldřicha, aby také odpadli od krále Jiřího³¹⁷. Ti již 14. ledna 1468 uzavřeli příměří. Možná že i Rožmberkova výzva přispěla k tomu, že ještě roku 1468 je Jan opět v protikrálovském táboře, přičemž se neostýchal učinit to, čemu se mnozí katoličtí páni nechtěli podvolit a pustil vojsko Matyáše Korvína na hrad Budyni i Hazmburk, odkud válčilo s králem Jiřím³¹⁸.

Za prokázané služby králi Matyáši byl Jan, po Korvínově korunovaci českým králem roku 1469, jmenován nejvyšším kancléřem Království českého. Pravděpodobně již v této době se Zajícové z Hazmburka dostávají do nepříjemné finanční situace a proto asi papežský legát Rudolf prohlásil 30. dubna 1469 za neplatné dlužní úpisy Jana a Oldřicha Zajíců, dané kacířům za Václava z Bibrštejna³¹⁹.

A jaká byla příčina dalšího příměří mezi Jiřím Poděbradským a bratry Zajíci z Hazmburka? Dle Františka Palackého „*i nejurputnější podobojích nepřátelé a nenávistníci počali konečně nabývati přesvědčení, že kacířstva mečem vypleniti ani přemoci nebylo lze a proto že potřebí bylo snášeti je a mířiti se s ním*“³²⁰. A tak vstoupili roku 1469 bratři Zajícové v jednoroční příměří s králem a ochránili tím své zámky³²¹.

Oldřich z Hazmburka nebyl v politickém dění tolik angažovaný jako jeho bratr Jan. V letech 1468 až 1471 jej nacházíme jako hejtmana knížectví svídnického a javorského a roku 1469 jako nejvyššího sudí. Jeho bližší charakteristiku vystihl pouze Václav Vladivoj Tomek, dle kterého Oldřich Zajíc, než aby byl na bitevním poli, raději se bavil s kostkami a nevěstkami³²². Možná i to bylo důvodem, proč král Matyáš nebyl s ním ve funkci fojta spokojen a v lednu 1471 byl místo něj dosazen v knížectví svídnickém a javorském František z Háje. Podobný osud postihl i jeho blízkého příbuzného, nevlastního syna jeho neteře Anežky, Jaroslava ze Šternberka, jehož nahradil v Horní Lužici Fridrich, kníže lehnický.

³¹⁷ AČ VII, s. 352. č. 272: HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka.

³¹⁸ SLČ, Praha 1829, s. 194.

³¹⁹ R. Urbánek, ČD III. 4, Praha 1962, s. 299.

³²⁰ F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV, Praha 1939, s. 589.

³²¹ K uzavření příměří mohla přispět i jednání s polským králem Kazimírem.

³²² V. V. Tomek, Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 228.

Svůj vliv na politické dění v zemi si bratři udrželi i v sedmdesátých letech 15. století. Na brodském sněmu, konaném 10. června 1472, byl Jan učiněn opravcem v Žatecku a Litoměřicku, Oldřich pak v Hradecku a Boleslavsku³²³. V této funkci však Oldřich nepůsobil dlouho, neboť již roku 1473 umírá³²⁴ a je pochován v Budyni.

I v sedmdesátých letech nacházíme Jana na politické scéně v blízkosti svých příbuzných. V listopadu roku 1473 zvou Jan Zajíc z Hazmburka, jeho zeť Zdeněk ze Šternberka a Vilém mladší z Rýzemberka Chebské ke sněmu do Benešova. Na konci dopisu se titulují jako „*ředitelé Královstvie českého obapohně z jednotajné vuole volení*“³²⁵.

Dle Rudolfa Urbánka byl Jan Zajíc synovcem Viléma Rábského z Rýzemberka³²⁶. Pokud tomu tak bylo, byli by Zajícové z Hazmburka spřízněni i s jednotníkem Děpoltem z Rýzemberka.

Jan setrval po boku Matyáše Korvína až do konečného míru roku 1478 a teprve poté přijal za krále Vladislava. Roku 1479 nacházíme již Jana Zajíce z Hazmburka mezi Vladislavovými věrnými. Od něj získává úřad, který ho do té doby míjel. Jan se stává mistrem královské komory.

Jan z Hazmburka přežil nejen svého bratra, ale i svou druhou manželku, Annu Opavskou. Ta zemřela 29. prosince roku 1478 a byla pohřbena v Budyni.

Jan byl vzdělaný a zachovalo se po něm několik traktátů, v nichž kritizoval kališníky, pikharty a nepřestával obhajovat práva svého stavu. Zůstal tak věrným katolíkem, který vedl polemiky s kališníky. Tak např. roku 1489 utrakvistům vytýkal, že jak přijde k nim někdo „*zmatečný u vieře, Řek, Rác neb Raus, jak je ctíte a lásku k nim okazujete s hříechem, potvrzujice je skrze to laskové obcovanie v jich nedověře*“³²⁷. Kališníci mu naopak vyčítali, že „*věda, an mnoho běží v české zemi zlého, cizoložstva, lichvy, tancové, han špilenstvie i jiné zlé, jakož sám toho v svém spisu dotýče – a nevieme, by to zlé na svém panování stavoval a mnoha aneb*

³²³ AČ IV, s. 459, č. 13.

³²⁴ P. Čornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 414. Rok 1473 jako rok Oldřichova úmrtí uvádí Ottův slovník naučný s otazníkem (OSN X, Praha 1896, s. 933). A. Sedláček uvádí jako datum Oldřichova úmrtí 9. září 1474 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka). V Sedláčkově pozůstalosti se ale nachází lístek, kde k roku 1473 je Jan Zajíc uváděn jako „*frater olim Ulrici*“ (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Hazmburka), a tak lze předpokládat, že Oldřich zemřel roku 1473.

³²⁵ NA, f. OChA 1472 – 1520 (dopis datovaný 8. listopadu 1473).

³²⁶ R. Urbánek, ČD III. 4, Praha 1962, s. 657.

³²⁷ J. Truhlář (ed.), *Manualník M. Václava Korandy*, Praha 1888, s. 8.

*jinde proti takovým zlým se zasazoval*³²⁸. Jan Zajíc vsutku při výčtu různých forem a úpadku mravů nemluví o tancích³²⁹.

Umírněný katolík pan Jan připomene také kališnické univerzitě, že se kdysi v Čechách po pravdě s chloubou zpívalo: „*Nebyl jest kacír Čech, aniž jest nalezen v těch dnech.*“ Dnes, tj. roku 1493, to už ale není pravda. A je „*hanba všem Čechuom*“, že se kacírství šíří v českém národě³³⁰.

V diskusi s kališnickými univerzitními mistry připustí, že „*nížší vyššie utiskajíce*“, vrchnosti „*poddané své přes spravedlnost' a povinnosť obtěžujícíe a derúce, a což jich deset má, to jeden žádaje jmiati bez bázni božské a bez studu*“³³¹. Závist je podnětem k takovému nekřesťanskému počínání. Jan Zajíc nepřipomínal útisk poddaných proto, aby se sedláků zastával, nýbrž viděl v takových nestydatostech příčinu obecného poklesu mravů. Tím vážněji je však nutno jeho kritiku chápat a oceňovat v ní pravdivý, byť tradičním křesťanským moralizmem umocněný, pohled na neutěšený stav poddanství a morálky v některých českých krajích.

Tehdejší situaci v Čechách líčí takto: „*Povstaly cizoložstva, oklamanie a násilě panen, vraždy, lichvy, lánie, přísahy, rocenie, poddávajíce se věčnému zatracení i dáblu sě poručiece; rúcho a chodové oplzli, a tak i jiné mnohé věci. A z čeho to přišlo a roste? Mému malému rozomu zdá sě, najvíce skrze kněžstvo, že lidem pro své skutky své zlé a rozkoše tělesné hřiechy zlehčili a z bázni a poslušenstvie duchovnieho i světského odvedli. Běda, strach pomsty božie, a již ta věc jest jako před vraty: pohané se přibližují, a domácí Pikharti a velmi bludní se rozmáhají.*“³³² Rovněž zde se projevuje jeho oddanost katolické víře.

Přestože Jan zdědil po svém bratru Oldřichovi, jenž zemřel bezdětný v roce 1473, jeho majetek a stal se jedním z nejbohatších českých pánů, dostal se do nepříznivé finanční situace. Na účast v tehdejších válkách a politickém dění vynaložil značné náklady, zadlužil se a na úhradu dluhů musel prodat nejedno panství. Janova finanční situace nebyla ani na počátku devadesátých let příliš příznivá a protože je „*obtiežen drahně dluhy svými*“ píše roku 1491 svému „*švagru*“ Jindřichovi ze Švamberka o rukojemství na dluh³³³. Hazmburkové byli

³²⁸ J. Truhlář (ed.), *Manualník M. Václava Korandy*, Praha 1888, 8. b.

³²⁹ J. Truhlář (ed.), *Manualník M. Václava Korandy*, Praha 1888, 1. b.

³³⁰ J. Macek, *Jagellonský věk v českých zemích* 4, Praha 1999, s. 203.

³³¹ J. Truhlář (ed.), *Manualník M. Václava Korandy*, Praha 1888, 1. b.

³³² J. Truhlář (ed.), *Manualník M. Václava Korandy*, Praha 1888, 1. b.

³³³ AČ XV, s. 51 – 52, č. 107 (dopis datovaný 9. července 1491 na Budyni).

tedy spříznění nejen s rodem Šternberků, Ilburků a Rožmberků, ale také se Švamberky.

Jan umírá 15. května roku 1495 a je pohřben v Budyni. Žal nad jeho ztrátou vyjádřil Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, neboť prý klesla s ním do hrobu „*ozdoba vlasti našj a mohútná podpora řjše, slawný wúdcce bogů, peycha wogenstwa i čest, wýbornýto mrawů wzor, a gasné na sněmu slunce*”³³⁴. Na Janovu vynikající znalost práv naráží Bohuslav z Lobkovic v náhrobním nápisu, který sám sepsal. Dle něj „*Jan znal práva vlasti tak jako Solon a Lykurg*”³³⁵.

Bratři Jan a Oldřich z Hazmburka zaujali přední místa ve formující se Zelenohorské jednotě. Na Zelené Hoře se setkává Jan se svým zetěm Zdeňkem Konopištským ze Šternberka. Hazmburkové jsou ale spříznění i s dalšími jednotníky, s Vilémem z Ilburka a s bratry z Rožmberka. Určité příbuzenské vztahy patrně byly navázány také s pány z Rýzmberka a později snad i s rodem Švamberků.

³³⁴ K. A. Vinařický (ed.), Pána Bohuslawy Hasišteynského z Lobkovic wěk a spisy wybrané, Praha 1836, s. 143.

³³⁵ A. Sedláček, Hrady XIV, Praha 1998, s. 19.

Bohuslav ze Švamberka

Jméno tohoto vlivného šlechtice nalézáme na seznamu členů Jednoty zelenohorské na šestém místě³³⁶.

Bohuslav pocházel ze starého západočeského panského rodu pánů ze Švamberka, kteří se zprvu nazývali ze Skřivína a z Boru, ale poté, co přejmenovali hrad Krasíkov dle svého erbu stříbrné labutě v červeném poli na Schwanberg, počali se od poloviny 14. století psát ze Švamberka. Podobně jako u Rožmberků, vyskytují se u Švamberků pověsti a nedoložitelné vývody o původu rodu. U pánů ze Švamberka se hovoří o skandinávsko – polském původu³³⁷. Rod Švamberků můžeme zařadit mezi ty rody, které významně ovlivňovaly nejen dějiny Plzeňského kraje, ale i Království českého.

Otec Bohuslava Švamberského, Hynek Krušina ze Švamberka, který se narodil někdy před rokem 1400, významně zasahoval do politického dění v první polovině 15. století. Byl statečný, energický a těšil se veliké vážnosti, podobně jako jeho bratr, známý válečník, Bohuslav V. ze Švamberka, jenž zemřel roku 1425.

V době husitských válek, kdy Hynek Krušina bojoval proti husitům, dochází k spříznění rodu s významným katolickým šlechtickým rodem, s pány z Plavna. Pravděpodobně roku 1429 pojal Hynek za manželku, prý velmi krásnou a moudrou, Markétu z Plavna, dceru míšeňského purkrabího a předního křižáckého kondotiéra Jindřicha I. Plavenského³³⁸. Okázalá svatební veselice se pravděpodobně nekonala, neboť to rozbouřené poměry v Čechách neumožňovaly. Spříznění s Plavenskými znamenalo pro rod Švamberků nebývalé polepšení společenské prestiže, neboť Krušinův tchán měl statut říšského knížete³³⁹. Na Zelené Hoře v listopadu roku 1465 se tedy setkává Bohuslav ze Švamberka se svým strýcem Jindřichem II. z Plavna a se svým bratrancem Jindřichem III. z Plavna.

Až do konce husitských válek stál Hynek Krušina pevně na pozicích katolické strany. Stal se hejtmanem Plzeňského kraje a nějaký čas měl v zástavním držení hrad Kynžvart. Roku 1438 se na sněmu v Jihlavě účastnil

³³⁶ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

³³⁷ M. Novobilský – P. Rožmberský, Hrad Krasíkov neboli Svamberk, Plzeň 1997, s. 3.

³³⁸ Dle J. Jánského trávil Hynek Krušina své líbánky s Markétou z Plavna již na jaře roku 1427. Mária plodnost pak byla potvrzena na počátku roku 1428, kdy porodila Hynkovi syna Bohuslava VII. (J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 69).

³³⁹ J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 69.

přijetí Zikmundova nástupce, rakouského vévody Albrechta, za českého krále a pak i jeho korunvace v Praze. Začátkem čtyřicátých let si získal vedoucí postavení na Plzeňsku.

Švamberkové udržovali přátelské styky s Rožmberky především od počátku husitských válek v Čechách, ve kterých stály oba panské rody v čele katolické strany. Ve čtyřicátých letech se stále více prohlubují přátelské vztahy mezi Hynkem Krušinou a jihočeským magnátem Oldřichem z Rožmberka, což potvrzuje jejich vzájemná korespondence. Některé dopisy adresuje Hynek Krušina „*testi mému milému*“ a podobné oslovení se objevuje i od Oldřicha Krušinovi³⁴⁰. Zůstává otázkou, proč se navzájem oslovují tchánem, aniž by bylo ve čtyřicátých letech prokázáno blízké spříznění těchto dvou rodů. A právě to je důvodem, proč někteří autoři přisuzují ovdovělému Oldřichovi z Rožmberka druhý sňatek. Jeho druhou ženou se měla stát Alžběta (Eliška) ze Švamberka, dcera Hynka Krušiny³⁴¹.

Dle Rožmberské kroniky měl být tento sňatek uzavřen již roku 1437³⁴². Po čtrnáctiletém manželství prý Alžběta roku 1451 zemřela a byla pohřbena v Třeboni. Václav Březan to samozřejmě dokládá již výše zmíněným oslovením tchán (test). Zda toto označení je třeba brát doslovně, nebo zda tvoří jen zdvořilostní formuli, která byla užívána proto, že Oldřichova dcera Lidmila byla zaslíbena Hynkovu synu Bohuslavovi, není schopen Václav Březan vzhledem k nedostatku jiných pramenů určit³⁴³. Byl-li Oldřich skutečně dvakrát ženatý, a byla-li jeho druhou manželkou dcera Hynka Krušiny, musela být jeho druhá žena významně mladší než on sám, neboť její otec byl podle dvou listin premonstratského kláštera v Teplé v roce 1412 ještě nezletilý³⁴⁴.

³⁴⁰ Kupř. dopis datovaný 22. listopadu 1443 v Nepomuku, ve kterém Hynek Krušina ze Švamberka zpravuje Oldřicha z Rožmberka o požáru na hradě Švamberce (LOR II, s. 286, č. 330). Podobně i Krušinův dopis Rožmberkovi s výzvou, aby nekupoval Volyně a přijel do Plzně na sv. Jakuba, tj. 25. července (LOR II, s. 351, č. 401, dopis datovaný 16. června 1444). Další dopisy s tímto oslovením z roku 1448 uvádí P. Čornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 102, č. 35 a s. 103, č. 36. Řada dopisů byla vydána i v *Archivu českém* (např. AC III, s. 370, č. 6).

³⁴¹ N. Heermann, *Rosenberg'sche Chronik*, Prag 1897, s. 89; A. Kubíková (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005, s. 124.

³⁴² N. Heermann, *Rosenberg'sche Chronik*, Prag 1897, s. 89.

³⁴³ N. Heermann, *Rosenberg'sche Chronik*, Prag 1897, s. 89.

³⁴⁴ AČ VI, s. 464, č. 15 (listina datovaná 28. února 1412); AC VI, s. 465, č. 16 (listina datovaná 7. prosince 1412). Dle J. Jánského by Eliška nebyla ani patnáctiletá, pokud by se jednalo o dceru z Krušinova manželství s Markétou z Plavna. Jiří Jánský a Anna Skýbová se zmiňují o tom, že Eliška porodila dceru Kateřinu, která zemřela roku 1455 (J. Jánský, *Pani ze Švamberka. Pětisetletá Eliška rodu s erbem labuře, Domažlice 2006*, s. 82; A. Skýbová, *Listy bílé pani rožmberské*, Praha 1985, s. 17, s. 40).

Dle Václava Březana se mohl konat „*fragliche Heirat*“ nejen v roce 1437, ale také v roce 1443, neboť teprve od tohoto roku si přikládají Oldřich a Hynek Krušina vzájemné označení „test“³⁴⁵. Vzhledem k tomu, že tato informace není nijak podložena a vyskytuje se pouze v Rožmberské kronice, z níž tento údaj čerpá Dobřenský³⁴⁶, August Sedláček³⁴⁷, Anna Skýbová³⁴⁸ i Roman von Procházka³⁴⁹, nelze sňatek pokládat za pravděpodobný. Navíc kdyby k tomuto sňatku opravdu došlo, jistě by se objevila alespoň zmínka o Alžbětě ze Švamberka v bohatě dochované Oldřichově korespondenci. Tu bychom však hledali marně.

Ve čtyřicátých letech zastávají Hynek Krušina a Oldřich z Rožmberka významné funkce, Hynek Krušina coby hejtman v Plzeňském kraji, Oldřich z Rožmberka v Bechyňském kraji. Hynek Krušina byl rovněž hejtmanem Chebska. Do této doby spadá Bohuslavův vstup na politické jeviště, z kterého odchází až v době své smrti roku 1490³⁵⁰.

Jako své milé přátele oslovuje roku 1447 Hynek Krušina Oldřicha z Rožmberka, Menharta z Hradce, Jiříka z Kunštátu, Aleše ze Šternberka, Zbyňka z Hazmburka, pana Zajíce z Kosti, Jana z Hradce a další³⁵¹.

Naopak kalné vztahy vázaly Hynka Krušinu ze Švamberka k svému sousedovi a dávnému nepříteli Burianovi z Gutštejna a jeho bratru Janovi. Jejich zájmy se střetávaly na Plzeňsku, kde se pan Burian a Hynek Krušina dělili v době bezvládní o politickou nadvládu. Hejtmanem plzeňského landfrýdu byl nesporně Hynek Krušina ze Švamberka, avšak stejného titulu „hauptman kraje Plzeňského“ užívá v listinách i Burian z Gutštejna³⁵². Jižní část Plzeňska ovládal Hynek a severní Burian, jehož dominium končilo téměř před branami Žatce³⁵³. Proto také Hynka Krušinu nacházíme na přelomu padesátých let 15. století na straně Strakonické jednoty. V té době měl Krušina potíže s Burianem z Gutštejna na Nečtinách, který zajal bloudícího rožmberského posla vyslaného na Krasíkov a odňal mu dopis pro Hynka Krušinu, v němž se mluvilo o pozvání vojenské

³⁴⁵ N. Heermann, *Rosenberg'sche Chronik*, Prag 1897, s. 90.

³⁴⁶ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098.

³⁴⁷ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka.

³⁴⁸ A. Skýbová, *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, s. 17.

³⁴⁹ R. von Procházka, *Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien*, München 1990, s. 188.

³⁵⁰ V literatuře je Bohuslav ze Švamberka ojedinele nazýván Bohuslavem Krušinou (M. Novobilský – P. Rožmberský, *Hrad Krasíkov neboli Švamberk*, Plzeň 1997, s. 19).

³⁵¹ Dopis Hynka Krušiny ke sněmu z 2. května 1447 adresovaný „*přátelóm mým milým*“ (AČ II, s. 218 – 219, č. 5).

³⁵² Hejtmany plzeňského landfrýdu byli tudíž oba.

³⁵³ K dějinám plzeňského landfrýdu B. Lůžek, *Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfrýdu*, MZK VI, 1968, s. 337 – 340.

pomoci ze Saska. O třicet let později budou však vztahy Švamberků a Gutštejnů natolik přátelské, že dojde k spříznění i mezi těmito dvěma katolickými rody.

O tom, že rodinné vztahy hrály důležitou roli, svědčí dopis Hynka Krušiny Oldřichovi z Rožmberka, ve kterém se přimlouvá, aby Oldřich raději dal Jindřichovi z Plavna, Krušinovu švagrovi, vyplatit hrad Bečov než Petrovi Holickému ze Šternberka³⁵⁴.

Hynkův syn Bohuslav kráčel ve šlépějích svého otce a stal se také mimořádnou politickou osobností své doby³⁵⁵. Od počátku padesátých let se vyskytuje jako otcův společník, s nímž sdílel přísně katolické smýšlení³⁵⁶. Svým sňatkem přispěl k navázání rodinných vztahů s Rožmberky, k čemuž došlo vzhledem k dlouhodobým přátelským vztahům poměrně pozdě. Oldřich z Rožmberka uzavírá 28. září roku 1451 smlouvu s Hynkem Krušinou ze Švamberka, že dá svou dceru Lidmilu (Ludmilu) za manželku Bohuslavovi, Hynkovu synu, a věnuje jí 1 000 kop grošů českých anebo 100 kop zlata³⁵⁷. Dne 16. ledna roku 1452 věnuje Bohuslav za Švamberka s vůlí pana Hynka Krušiny již své manželce Lidmile z Rožmberka 1 500 kop pražských grošů³⁵⁸. Na počátku roku 1452 se tedy stala Lidmila z Rožmberka, dcera Oldřicha II. z Rožmberka, první manželkou Bohuslava VII. ze Švamberka³⁵⁹. Sňatek byl také pravděpodobně důsledkem Rožmberkova a Švamberkova spojení v bojích proti Poděbradské jednotě a utvrzoval dlouhodobé přátelské vztahy mezi těmito rody. V Zelenohorské jednotě se proto setkává Bohuslav ze Švamberka se svými švagry Joštem a Janem z Rožmberka.

³⁵⁴ LOR IV, s. 38, č. 43 (dopis datovaný 7. dubna 1449).

³⁵⁵ Otázkou zůstává, zda měl Bohuslav VII. bratra či ne. Hynek Krušina totiž někdy před svou smrtí předal lestkovské panství záhadnému Bohuslavovi ze Švamberka, který nebyl totožný s Bohuslavem VII. Bohuslav ze Švamberka na Lestkově. dle soudu Jiřího Jánského levoboček Hynka Krušiny, svého otce dlouho nepřežil a zemřel před 20. lednem roku 1456 (K postavě „nultého“ Bohuslava ze Švamberka J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetiletá saga rodů s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 114, s. 442).

³⁵⁶ Je zajímavé, že mezi českými katolíky již ve čtyřicátých letech 15. století mizela přesná známost kompaktat. Je to patrné již 12. listopadu roku 1446 z listu Hynka Krušiny ze Švamberka „*testi mému milému*“ Oldřichovi z Rožmberka, jenž píše záměrně o podrobnostech z nich („*a tak compactat rozkazuje*“ (singulár mužského rodu), „*napřed stojí v compactátu o arcibiskupa*“) nepraví nic o kalichu (LOR III, s. 162, č. 227). Zatím to ještě ale nedošlo tak daleko, jako když 18. června roku 1509 píše Karel z Vlašimě Petrovi z Rožmberka: „*Tuším, že se vám z paměti vyšel, jako někderým v Čechách compactata*.“ (AČ XI, s. 140, č. 1198)

³⁵⁷ HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka; LOR IV, s. 321 – 322, č. 460.

³⁵⁸ HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost. Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka.

³⁵⁹ Dle A. Kubíkové se sňatek konal až v unoru 1452 v Českém Krumlově (Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 153; Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 148), dle Václava Březana již v roce 1451 (A. Kubíková (ed.), České Budějovice 2005, s. 49), dle Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 49). Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana, České Budějovice 2005, s. 49).

Svůj manželský život prožila paní Lidmila v Boru u Tachova. Manželství Bohuslava a Lidmily ale patrně netrvalo dlouho, neboť po roce 1452 mizí Lidmila z pramenů. Jediným známým potomkem z tohoto manželství je syn Hynek³⁶⁰, a tudíž se dá předpokládat, že ještě v padesátých letech 15. století Lidmila zemřela. Bohuslavovou druhou manželkou se poté stala Konstancie Šliková³⁶¹.

Zůstává otázkou, zda se Lidmila účastnila pohřbu svého tchána či byl naopak Hynek Krušina přítomen poslednímu rozloučení se svou snachou. Přední politik plzeňského landfrýdu, Hynek Krušina ze Švamberka, zemřel pravděpodobně roku 1455³⁶².

Přestože se Bohuslav ze Švamberka představuje jako ochránce katolické víry, u jeho blízkých předků bychom našli opačné jednání. Již jeho otec, hejtman plzeňského landfrýdu, Hynek Krušina ze Švamberka se podílel 23. června 1430 na napadení waldsaského kláštera³⁶³, ačkoli byl od roku 1422 najat do služby králem Zikmundem. Přitom Hynek se svým tchánem Jindřichem z Plavna patřil k nejoddanějším přívržencům krále Zikmunda a nejzarytějším odpůrcům husitství. Ani Bohuslav se neostýchal obohatit na církevním majetku. Roku 1467 vyplnil králi Jiřímu věrný tepelský klášter³⁶⁴ a o rok později vedl výpravu jednotníků proti Štěnovicím a chotěšovskému klášteru.

V roce 1470 se pan Bohuslav spolčil s knížetem Otou Bavorským, obržel odpuštění od krále Jiřího a odešel válčit do Bavorska. Jeho smíření s Jiřím Poděbradským ale nemělo dlouhého trvání.

³⁶⁰ M. Novobilský – P. Rožmberský, Hrad Krasíkov neboli Švamberk. Plzeň 1997, s. 20.

³⁶¹ Bohuslav se podruhé ženil pravděpodobně již roku 1458, tedy po šestiletém manželství s Lidmilou z Rožmberka (J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 116). Podobně jako první Bohuslavova manželka přináší i Konstancie Šliková z Holiče urozenosti erbu labuře nový lesk. Sňatkem s hraběnkou, dcerou bývalého kancléře císaře Zikmunda a olešnické kněžny Anežky, se dostává do krve Švamberků knizec krev polských Piastovců.

³⁶² P. Čornei (ed.). Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 392; Otto XXIV, Praha 1906, s. 850. Rok 1454 jako rok Krušinova úmrtí udává M. Novobilský – P. Rožmberský, Hrad Krasíkov neboli Švamberk, Plzeň 1997, s. 19. Hynek Krušina mohl ale zemřít i později, jak se domnívá Jiří Jánský, jenž klade jeho úmrtí až k roku 1456 (J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labuře, Domažlice 2006, s. 115).

³⁶³ Nejednalo se o nějaký drobný incident, ale důkladné vydrancování kláštera a okolních vesnic provázené paličstvím. Krušinův loupežný vpád se nijak výrazně nelišil od vpádů husitských včetně tzv. svatokrádeží. Dle Jiřího Jánského je pravděpodobné, že si tímto násilným způsobem chtěl vynutit „ochranná práva“ nad klášterem spojená s pravidelným platem. To se ale podařilo až roku 1452, kdy si opat Jan vybral za ochránce cisterciáckého kláštera ve Waldsassen syna plenitele kláštera Bohuslava ze Švamberka za 200 zlatých ročně (J. Jánský, KČBH II, Domažlice 2001, s. 55 – 56).

³⁶⁴ V protikladu k tomuto jednání se ale v dopise Hilaria Litoměřického z 23. října 1467 adresovaného Bohuslavovi ze Švamberka objevuje: „*Žádávie, abych službu božie propustil v klášteře Tepelském... až odprísáhnou poslušnosť otci svatému a panů křesťanských se pridrži.*“ (AČ VI, s. 124, č. 15)

V sedmdesátých letech patřil Bohuslav ze Švamberka spolu se Zdeňkem Konopištským ze Šternberka k vůdcům strany Matyáše Korvína v Čechách. Svou kariéru začal ve službách Matyáše Korvína, jenž se dal v Olomouci 3. května 1469 slavnostně prohlásit za českého krále, jako nejvyšší hofmistr Českého království a designovaný chebský hejtman. Jeho úlohou bylo přesvědčit chebskou radu, aby uznala Korvína svým panovníkem a vyhlásila otevřenou válku Jiřímu z Poděbrad. Diplomatický nátlak vyvíjený na chebskou radu však nepřinesl bezprostřední výsledek. V letech 1473 až 1477 zastával rovněž funkci hejtmána Plzeňského kraje.

Sedmdesátá léta jsou vyplněna rozpory mezi věrnými korvínovci v čele se Zdeňkem Konopištským a Švamberkem a odpadlíky, kterými byli páni z Gutštejna, tj. Burian Bohatý a Jan z Gutštejna na Trpistech. V polovině sedmdesátých let již rozpory nemohly být velké, neboť Bohuslav ze Švamberka společně s Burianem z Gutštejna přijímají v ochranu tepelský klášter³⁶⁵.

K utužení spolupráce mezi Švamberkem a Šternberkem měla jistě přispět významná rodinná událost. Již v říjnu roku 1475 jsme informováni o chystané svatbě dceři Zdeňka Konopištského ze Šternberka³⁶⁶. Svatba se konala 12. listopadu a ženichem nebyl nikdo jiný než Bohuslavův syn Hynek ze Švamberka. Prostřednictvím sňatku s Kunkou (Kunhutou) ze Šternberka byly navázány blízké příbuzenské vztahy mezi dvěma mocnými katolickými rody, Šternberky a Švamberky.

Tyto vztahy byly dále posíleny sňatkem Markéty, dcery Hynka Krušiny ze Švamberka a tedy sestry jednotníka Bohuslava. Markéta po smrti svého prvního manžela Jiřího z Puechheimu, pojala za muže Zdeslava (Zdislava) ze Šternberka, syna jednotníka Zdeňka ze Šternberka³⁶⁷. Markéta přežila i svého druhého manžela, jenž zemřel 26. dubna 1502.

Po smrti švagra a rožmberského vladaře Jana II. z Rožmberka a krátké vládě synovce Jindřicha V. z Rožmberka se Bohuslav společně se synem Hynkem stali dočasnými správci rožmberského dominia. O tuto službu požádal strýce nejstarší Rožmberk Vok II. s bratry a šestiletou smlouvu podepsali 11. prosince 1475. Proto také ve vzájemné švambersko – rožmberské korespondenci můžeme

³⁶⁵ HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka.

³⁶⁶ AČ IX, s. 143, č. 757 (dopis Zdeňka Konopištského z 3. října 1475 adresovaný Vokovi z Rožmberka, synovci Bohuslava ze Svamberka a bratranci ženicha).

³⁶⁷ Dle Jiřího Jánského se svatba konala roku 1479 (J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labuťe, Domažlice 2006, s. 96).

nalézt oslovení otce, syna a bratra³⁶⁸. Brzy poté byly uzavřeny smlouvy mezi rožmberským a švamberským rodem k účelu vzájemného dědění. Snahy došly cíle, když po vymření Rožmberků roku 1611 praprávnu Bohuslava Jan Jiří ze Švamberka zdědil téměř všechny rožmberské statky.

Bohuslav, renomovaný český válečník, byl svědomitým správcem rožmberského dědictví. Nezodpovězenou otázkou však zůstane, jak po všech stránkách k synovcům ohleduplný Bohuslav koupil v roce 1473 od ne zcela duševně způsobilého Jindřicha V. panství Zvíkov a Milevsko. Tento okamžik znamenal trvalé zakotvení Švamberků v jižních Čechách, kde získali další majetek, panství Orlík, Bechyně a Kestřany.

Jako poručník mladých Rožmberků nezapomínal Bohuslav na jejich výchovu a vzdělání. Tak např. Petr byl poslán na studia na boloňskou univerzitu³⁶⁹. Přitom bylo samozřejmě nutné starat se o finanční stránku studenta³⁷⁰. Starší bratr Vok pobýval v roce 1478 na výchově u dvora vévody Ludvíka Bohatého v Landshutu. Možná i proto nazývá Bohuslav mladé Rožmberky v korespondenci svými syny a dcerami³⁷¹.

Bohuslava ze Švamberka můžeme považovat za starostlivého, svědomitého a poměrně přísného poručníka. V jeho dopise adresovaném krumlovskému purkrabímu Kunrátovi z Petrovic, v němž odpovídá na přání Přibíka Chlumského a Stúpenského³⁷², aby Bohuslav pustil na jejich svatební oslavy Voka a panu

³⁶⁸ Např. AČ VI, s. 200, č. 87; AČ VI, s. 200, č. 88; AČ VI, s. 201, č. 89; AČ VI, s. 105, č. 72; AČ XXI, s. 420, č. 287.

³⁶⁹ Svědčí o tom dopis kněze Alexandra z Krumlova Bohuslavovi ze Švamberka, ve kterém podává zprávu o průběhu studií a pobytu mladého Petra z Rožmberka v Boloni. Petr „na počátku příjezdu našeho měl jest mysl velmi roztrženu, túže vždy domov, a málo se jest učil. A já znamenaje to, do našeho budu (sic) mluvíti, aby mi to dal znáti, chce-li se učiti čili nic...A když se jest poradil s urozeným panem Bohuslavem z Hassišteina...dal mi jest odpověď, že se chce rád učiti a věsti k tomu, což jest jeho poctivého a dobrého, a zvláště že chce zachovati poslušensťvie k VMti....doufanie veliké mám. že ta Ruože kvísti bude ke všemu dobrému...zlatých dosti jest nebolo...neb šaty mnoho zlatých stojí“ (AČ IX, s. 201 – 202, č. 866, dopis datovaný 23. března 1477; P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 299 – 300, č. 162).

³⁷⁰ Dne 8. září roku 1477 podává kaplan Alexandr z Krumlova Bohuslavovi ze Švamberka další zprávu o pobytu a studiích mladého Petra z Rožmberka v Boloni. Chválí jeho píli a chování. Žádá o zaslání peněz, neboť výdaje na studia, stravu a ošacení jsou více než značné. Alexandr píše o zaslání peněz, „by někderého měštěninu syn bel, nemohl bych poslušnějšieho mieti“ (AČ IX, s. 213 – 214, č. 889; P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 301, č. 163). Pisatel listu se pojistil pro případ, že by byl adresát liknavý a ve stejný den napsal žádost o peníze i krumlovskému purkrabí Kunrátovi z Petrovic. Dle Alexandra „nic na JMti nescházie. učí se všem ctnostem, ješto bohdá radost toho všickni budú mieti... račte poslati zlaté, at' abych JMti mohl zjednati knihy potřebně“ (AČ IX, s. 213, č. 888). Podobně i dopis Petra z Rožmberka purkrabí krumlovskému Kunrátovi z Petrovic, kde lituje jetí Bohuslava ze Švamberka a žádá o zaslání peněz na knihy (AČ IX, s. 231, č. 918, dopis datovaný 1. dubna 1478).

³⁷¹ Např. AČ IX, s. 210, č. 883.

³⁷² Jednalo se asi o Petra staršího z Húzné, tehdejšího hejtmana na Rožmberce.

Kateřinu z Rožmberka, se projevuje jeho přisnost a starostlivost. Bohuslav svolí „at' pán Vok jede; avšak tak to vopatřte, at' by bezpečně jel; neb jestliže byste rozuměli, že bezpečně nepajede, tedy raději at' doma zuostane. Vo panně Kateřině takto mi se zdá: Mám za to, že tu takově žádných pánuov ani paní znamenitých nebude, ta doma at' zuostane.“³⁷³ Mrzelo snad Kateřinu, že se nemohla jet s bratrem pobavit? Pravděpodobně již tehdy věděla, že bude brzy slavit svoji svatbu. To byl patrně i důvod, proč musela zůstat doma. Její účast na svatební oslavě pouhých příslušníků nižší šlechty neodpovídala prestiži rožmberského domu a i budoucí ženich mohl být proti.

O tom, kdo byl vybrán jako vhodný ženich, se dovídáme z Bohuslavova dopisu krumlovskému purkrabímu Kunrátovi z Petrovic z května roku 1476³⁷⁴. Bohuslav dává „vědět...“, že se jest již spříeznění se panem Petrem z Šternberka stalo, že panna Kateřina z Rozmberka, dcera má milá, jemu dána jest. A ty věci se konati mají na sv. Jana křtitele božieho [24. Jun.]. A to jest určeno a ujištěno vedle všie potřeby. To věda, měj péči a starost o potřeby k tomu časy, a zvláště o štičky. A vína má pan Petr zjednati a my jemu peníze dáti.“³⁷⁵ Dopis svědčí o velké zaneprázdněnosti Švamberka, jenž tehdy hraje přední roli na jevišti diplomatickém i válečném. Hlavní tíha svatebních příprav tedy leží na krumlovském purkrabím Kurátovi z Petrovic.

Po smrti Zdeňka ze Šternberka, v prosinci roku 1476, jmenoval Matyáš nejvyšším hejtmánem a místodržitelem všech zemí České koruny dosavadního nejvyššího hofmistra Bohuslava ze Švamberka, v kterém viděl po smrti Zdeňka Konopištského vůdce své strany. Stalo se to však s patrnou nevolí mnohých jiných pánů. Svědčí o tom dopis Jindřicha z Hradce Bohuslavovi ze Švamberka z 9. dubna roku 1477, ve kterém odpovídaje na výtku, že mu v předešlém dopise nedal titulu hejtmána, praví: „Král pán náš JKĀ udělallit' jest wás nad kým haitmanem, tohot' já wám rád přeji, jakožto swému panu towařiši milému; a když bylo o to se mnú mluweno od p. biskupa (Waradinského) a p. Wáclawa z Boskowic, já sem jim powěděl, že já haitmana nyní nepotřebuji, a za to jsem jich prosil, aby to JKĀⁱ powěděli.“³⁷⁶

³⁷³ AČ IX, s. 151 – 152, č. 776 (dopis datovaný 20. února 1476).

³⁷⁴ AČ IX, s. 159 – 160, č. 791 (dopis datovaný 9. května 1476); P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 298 – 299, č. 161.

³⁷⁵ AČ IX, s. 159 – 160, č. 791 (dopis datovaný 9. května 1476); P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 298 – 299, č. 161.

³⁷⁶ AČ VI, s. 148, č. 30.

Bohuslav ze Švamberka, jeden z nejvýznamnějších českých kondotierů v jihozápadních Čechách, byl jako poručník mladých Rožmberků od září roku 1476 zaneprázdněn válkou s císařem a některými rakouskými pány. Tehdy horlivě vybízel svého syna Hynka k tomu, aby pomáhal Dobrohostovi proti Němcům a chtěl vědět, zda Burian z Gutštejna již bojuje s Němci. Přestože byl ve válce s císařem, sliboval Bohuslav, že by poslal nějaké žoldnéře Ronšperkovi, a pokud by zášť s císařem ukončil, přitáhl by na pomoc se všemi svými silami. Bohuslav jej „*jakožto svého milého kmotra*“ opustit nemíni³⁷⁷. Tento dopis jistě svědčí o dobrých sousedských vztazích mezi Švamberky a pány z Ronšperka. Pro své zaneprázdnění svěřil Bohuslav správu borsko – krasíkovského panství nejstaršímu synovi Hynkovi a zřejmě i Burianovi z Gutštejna. Vřelé vztahy můžeme tudíž předpokládat i se sousedy Gutštejny, což se nemohlo neprojevit v tehdejší sňatkové politice.

K roku 1477 se vztahuje zpráva o Johance, dceři Bohuslava ze Švamberka. Z dopisu Řehoře Klarice Bohuslavovi ze Švamberka z února roku 1477 jsme informováni, že „*panna Anežka (z Rosenberka, ne Anežka, dcera Bohuslava ze Švamberka z druhého manželství, neboť ta touto dobou byla ještě velmi mladá) přijela od paní Johanky, dcery vaší, (z prvního manželství, provdané za jednoho z Gutenšteinů (Buriana?) a praví, že se dobře má, ale ještě neslehla.*“³⁷⁸ Pro nás jsou především důležité poznámky Josefa Kalouska, dle kterých by měl Bohuslav s Lidmilou z Rožmberka nejen syna Hynka, ale i dceru Johanku. Ta navíc měla být provdána za některého člena rodu Gutštejnů. Kalousek se domnívá, že Johančiným manželem mohl být Burian, avšak již nehovoří, zda Burian II. či jeho syn Burian III., nebo bratr Linharta z Klenového Burian mladší či Linhartův syn Burian. Jan Václav hrabě Dobřenský z Dobřenic i Ottův slovník naučný ale uvádí jako manžela Johanky Děpolta z Lobkovic a na Chlumci³⁷⁹. Ten navíc již roku 1476 adresuje dopisy „*panu otci mému milému*“ Bohuslavovi ze Švamberka, takže pravděpodobně již v této době byl manželem Johanky ze Švamberka³⁸⁰.

Další otazník do této záležitosti vnáší dopis Hynka ze Švamberka Vokovi z Rožmberka, ve kterém mu dává vědět o Bavorech připravujících útok do Čech. Hynek sděluje, že „*pan Burian šwagr muoj milý w svém odjezdu poručil mi své*

³⁷⁷ AČ III, s. 384 – 385, č. 33 (dopis datovaný 9. listopadu 1476).

³⁷⁸ AČ IX, s. 196, č. 859 (dopis datovaný 26. února 1477).

³⁷⁹ OSN XXIV, Praha 1906, s. 851; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098.

³⁸⁰ AČ VI, s. 136, č. 14 (dopis datovaný 1. listopadu 1476).

*zámky; ježto by jim ta potřeba přišla, rovně bych též vzhuoru byl, jako pro swé dědičné lidi w tomto jeho odjezdu*³⁸¹.

Ve stejném duchu se nese další dopis Hynka ze Švamberka adresovaný „bratru mému milému“ Vokovi z Rožmberka z června 1479. Dopis se opět zmiňuje o Burianovi: „*A pan Burian šwagr mój milý w swém odjezdu poručil mi swé zámky; ježto by jim ta potřeba přišla, rovně bych též wzhuoru byl jako pro swé dědičné lidi w tomto jeho odjezdu.*“³⁸²

Zda byly navázány blízké příbuzenské vztahy Švamberků s Gutštejnými již před osmdesátými lety 15. století se můžeme však pouze dohadovat. Již v roce 1477 mohla být zaslíbena Hynkova sestra Markéta s Kryštofem z Gutštejna, synem Buriana II. z Gutštejna a sestrou Buriana III. Tím by se pak dalo vysvětlit i oslovení švagra ve výše zmíněné korespondenci.

V druhé polovině sedmdesátých let dochází k smiřování Švamberků a dalších korvínovců s jagellonskou stranou. To se samozřejmě nelíbí Matyáši Korvínovi³⁸³, a proto dal záludně zatknout 30. ledna 1478 v Českých Budějovicích svého nejvyššího hejtmana Bohuslava ze Švamberka³⁸⁴, jenž krále zrazoval od válečného tažení do Čech a radil k dalšímu jednání s jagellonskou stranou prostřednictvím Buriana z Gutštejna, s kterým již byly navázány předběžné kontakty.

Zajetí Bohuslava ze Švamberka a jeho následné eskortování do Uher vyvolalo mezi českou šlechtou nevolí, což se bezprostředně projevilo u Horažďovic, kde Zdeslav ze Šternberka, v té době již možná Bohuslavův švagr, napadl vojáky českobudějovického oddílu, hájícího jednu z obléhacích bašt, a jako spoluviníky Švamberkova zatčení je zajal na závazek s prohlášením, že když uherský král zajímá jejich stavovské druhy, budou oni zajímat muže Korvínovy³⁸⁵.

Ostrá reakce na Bohuslavovo zajetí vyvolala změnu na politické scéně. Již v únoru Bohuslavův syn Hynek a jeho strýc Jan ze Švamberka uzavřeli s králem

³⁸¹ AČ III, s. 394, č. 45 (dopis datovaný 14. ledna 1479).

³⁸² AČ VI, s. 185, č. 72 (dopis datovaný 14. června 1479). O tom, že byl švagrem Hynka ze Švamberka Burian i AČ XV, s. 34 – 35, č. 78 (dopis Hynka svému otci Bohuslavovi ze Švamberka z 16. dubna 1480).

³⁸³ Dokládá to Korvínův dopis Bohuslavovi ze Švamberka ze 7. ledna 1478 (AČ VI, s. 58 – 59, č. 20).

³⁸⁴ Matyáš vyslal do Čech Jaroslava z Boskovic, jenž v lednu 1478 Bohuslavovi zaslal na Zvíkov pozvání k jednání do Českých Budějovic a hned po jeho příjezdu do města ve večerních hodinách jej úkladně zajal a unesl nejprve do Brna a poté do Uher, kde byl držen v zajetí na zámku Diosgyóru. K okolnostem Bohuslavova zajetí F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V, Praha 1939, s. 103 – 104; J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labuťe, Domažlice 2006, s. 155 – 157. Korespondence Bohuslava ze Švamberka z jeho zajetí se synem a dalšími AČ III, s. 387 – 393, dopisy rodu Švamberského r. 1478.

³⁸⁵ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 395 – 396.

z Rožmberka³⁹⁰. Hynek se zmiňuje o „*panu Dobrohostovi, šwagru mému*“³⁹¹. Z tohoto dopisu by se dalo usuzovat na sňatek jedné ze sester Hynka ze Švamberka s Dobrohostem z Ronšperka. Pravděpodobně by se jednalo o nerovný sňatek, neboť páni z Ronšperka byli přijati do panského stavu až ke konci 15. století. Pro nedostatek informací nelze tento sňatek potvrdit, ale ani vyvrátit.

Příbuzenství s pány Dobrohosty vysvítá i z dopisu bratrů Bohuslava a Jana, synů Hynka Švamberského. Bratři píší v září 1506 Petrovi z Rožmberka o domluvu k jejich bratru Kryštofovi, aby jim vydal jejich statek a oni se mohli vyplatit z vězení: „...*ale pan Hendrych pro žádný strach nás pustiti nechce, než šacuňk před se jmiti chce, jakož páni Dobrohostové, švagrové naši milý, o tom dobře vědí, nebo jsou v tom jednali.*“³⁹² Byla snad některá vnučka Bohuslava ze Švamberka provdána za některého z potomků Dobrohosta z Ronšperka? I v tomto případě neznáme jednoznačnou odpověď.

Veřejné mínění nakonec donutilo krále Matyáše, že Bohuslava po více než roce, tj. v dubnu 1479, propustil ze zajetí. Ten hned přešel na Vladislavovu stranu a vrátil tepelskému klášteru Úterý, Křivce a Olešovice, násilně odňaté premonstrátům roku 1467.

Zrádným zajetím Bohuslava ze Švamberka a podporou Racka Kocovského vyvolal Matyáš Korvín mezi svými straníky v Čechách takový odpor, že raději rezignoval na další expanzi v jihozápadních Čechách a přistoupil, pochopitelně i z jiných důvodů, na mírová jednání v Brně.

Po svém propuštění se Bohuslav opět aktivně zapojil do politického dění. Ještě téhož roku musí řešit náboženské spory na svém panství, neboť dostává stížný list stříbrských katolíků na konšele, kteří prý nechtějí v městě trpět žádného katolíka³⁹³. Bohuslav se dostává do okruhu králových příznivců a již roku 1480 je opět jmenován do úřadu nejvyššího hofmistra.

Na počátku osmdesátých let, tj. roku 1481, dochází k dalšímu významnému dynastickému spojení v rodě Švamberků. To jistě věděla i mladá Markéta ze Švamberka, když si ji vedl k oltáři Kryštof z Gutštejna, syn jednotníka Buriana II. z Gutštejna. Ženich pocházel z nedalekého okolí, a tak není vyloučeno, že se mladí novomanželé znali ještě před uzavřením satební smlouvy.

³⁹⁰ AČ VI, s. 181, č. 67. Nezástává bez povšimnutí, že bratřenci Vok z Rožmberka a Hynek ze Švamberka se oslovují bratry místo „bratřany“, tj. bratřenci, což je jistě důsledkem Bohuslavova poručnictví nad mladými Rožmberky.

³⁹¹ AČ VI, s. 182, č. 67.

³⁹² AČ XV, s. 81 – 82, č. 161 (dopis datovaný 2. září 1506).

³⁹³ AČ XV, s. 34, č. 77.

Na konci osmdesátých let 15. století dochází však k obratu ve švambersko – gutštejnských vztazích. Vzhledem k rozdílnému postoji Hynka ze Švamberka na Boru a Buriana z Gutštejna na Tachově k bayreuthským Hohenzollernům začaly skřípat dosud poměrně přátelské vztahy těchto dvou nejmočnějších českých baronů na západním pomezí³⁹⁴.

Bohuslav svá poslední léta trávil v Boru. Ještě roku 1488 byl přisedícím zemského soudu. Toho roku také učinil poslední vůli ve prospěch synů Hynka nebo Jindřicha, o čemž měli po jeho smrti rozhodnout přední čeští šlechtici podle stavu Hynkovy nemoci. Z prvního manželství s Lidmilou z Rožmberka měl syna Hynka, z druhého manželství s Konstancí Šlikovou z Holiče syny Jana, Kašpara a Jindřicha a též několik dcer, tj. Elišku, Johanku, provdanou za Děpolta z Popele, Markétu provdanou roku 1481 za Kryštofa z Gutštejna, Anežku, Barboru a Dorotu. Jen Hynek zanechal jako jediný z Bohuslavových synů potomky, kteří pak založili nové rodové větve.

Z Bohuslavových synů zemřel Jan na Krasíkově již roku 1473³⁹⁵ a Kašpar roku 1476. Ani syn Hynek svého otce nepřezil a zemřel 10. července roku 1489 v Praze. V hlavním městě Českého království se pravděpodobně léčil a našel zde i místo svého posledního odpočinku v chrámu sv. Víta, kde se dochoval jeho náhrobní kámen.

Dle popisu františkánského mnicha z poloviny 16. století byl Hynek „*muž slušné postawy, na twáři smědý, vlasůw rusých, hojných a dlůhých, kostlawý a podobný k Silee, smělý, udatný a Němcóm velmi strašliwý, neb je po několikrát i umdlel a pobil; a některý čas wytrhl na ně ven, a mnostwie dobytka zajel jim, a když byl obžalován před králem, pročby to učinil, odpověděl: proto že sú nám bohu přezděli Hergott, abychom ho nepoznali. I zasmál se tomu i král i wšickni kteří byli při tom, i nechal ho tak, neb již počel z smyslůw vycházeti. Ten muož statečný též také byl otráwen a očarován, že je diwné věci páchal.*“³⁹⁶ Ani rodu Švamberskému se nevyhýbaly psychiatrické choroby, které způsobovaly předčasná úmrtí. Takový osud postihl pravděpodobně i Hynka, syna Bohuslava ze Švamberka a Lidmily z Rožmberka.

Po Hynkově smrti se vladařem rodu a poručníkem jeho synů Kryštofa, Jana, Jindřicha, Bohuslava, Volfa, Zdeňka, a dvou dcer Markéty a Anny, které

³⁹⁴ K záští Hynka ze Švamberka a Buriana z Gutštejna J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 42.

³⁹⁵ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098. A. Sedláček klade jeho úmrtí až k roku 1476

(HÚ AVČR Praha. Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, ze Švamberka).

³⁹⁶ F. Palacký (ed.), Charakteristika pana Bohuslawa z Svamberka a pani Magdaleny Švamberské, ČSWM IV. 3, 1830, s. 270.

později vstoupily do krumlovského kláštera, stal jeho jediný žijící bratr, zvíkovský Jindřich ze Švamberka.

Jindřichovi „švakru svému“ adresuje na počátku devadesátých let psaní Jan Zajíc z Hazmburka³⁹⁷. Ze zmíněného oslovení se dají předpokládat i blízké příbuzenské vztahy Švamberků a Hazmburků.

Roku 1490 umírají dvě osobnosti, které výrazně ovlivnily české dějiny v druhé polovině šedesátých let 15. století. První osobou je uherský král Matyáš, jenž „slakem jsa poražen umřel“³⁹⁸, a druhou pak jeho dávný spojenec Bohuslav ze Švamberka. Bohuslav zemřel ve vysokém věku 15. února 1490 v Boru, kde byl také v děkanském kostele sv. Mikuláše pohřben³⁹⁹.

Podle charakteristiky neznámého františkána z poloviny 16. století, který osobně tohoto Švamberka znal, byl Bohuslav „muž slušné výsosti, všecken hnátowitý a w ramenách a w plecech rozšířený, prsi wysazených a silných, w obličejí přisný a wzezření hrozný, vlasůw šediwých, w řeči skrowný a však prawdomluwný, w slibu wěrný a drželiwý, (tak sem jeho wyznamenal, když sem několikrát s nim byl), dobrým byl milostiwý, ale zlým hrozný a mstitelný; v oděnie byl statečný a witězstwie žádostiwý; mnohým byl strašný a hrozný, a zwláště Němcóm a kaciřóm, neb jest byl prawé kladiwo na kaciře“⁴⁰⁰. O objektivitě této zprávy bychom však mohli pochybovat, neboť byla sepsána na žádost Bohuslavova pravnuka Jindřicha ze Švamberka. Kladného hodnocení se dostává jedné z nejvýznamnějších osobností švamberského rodu i od Augusta Sedláčka. „Bohuslav byl pán, jemuž bylo tehda málo rovných. Jsa pán nábožný, dobrotivý a spravedlivý, vychoval tak i své syny a vnuky, a tak se uhostil na Zvíkově rod pravé staročeské poctivosti, ...a poněvadž neméně umění jako ctnost milovali, lze říci, že měl Zvíkov za nich svůj zlatý věk“⁴⁰¹.

V šedesátých letech 15. století se Bohuslav VII. ze Švamberka výrazně podílel na organizaci Zelenohorské panské jednoty. V té se setkává se svým

³⁹⁷ AČ XV, s. 51 – 52, č. 107 (dopis datovaný 9. července 1491 na Budyni).

³⁹⁸ Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, Praha 1981, s. 637.

³⁹⁹ Jeho náhrobník byl podobně jako všechny staré a velice cenné náhrobníky členů borské větve pánů ze Švamberka při barokní přestavbě v letech 1739 – 1750 zničen. Základní údaje o některých nedochovaných náhrobních deskách přináší zápis komorníka Jana Třeboňského z roku 1601, který tehdy v kapli na levé straně kostela (zřejmě Švamberské pohřební kapli) spatřil mezi náhrobníky i znakový náhrobník Bohuslava ze Švamberka. „Kámen hrobový na němž byl uprostřed erb s labutí a okolo text: anno MCCCCLXXXX feria II. post festum S. Valentini obiit magnificus et generosus dominus Bohuslaus de Sswamberk.“ Ostatek nemohl komorník bohužel přečíst, protože kámen byl značně sešlapaný (Z. Procházka – J. Oulík, Historické náhrobníky Tachovska, Domažlice 1995, s. 15 – 16).

⁴⁰⁰ F. Palacký (ed.), Charakteristika pana Bohuslawa z Švamberka a pani Magdaleny Švamberské, ČSWM IV. 3, 1830. s. 268 – 269.

⁴⁰¹ A. Sedláček, Hrady XI, Praha 1997, s. 34 – 35.

strýcem Jindřichem II. z Plavna, se svým bratrancem Jindřichem III. Plavenským a se svými švagry Janem a Joštem z Rožmberka. K utužení spojení katolických pánů jsou pak uzavírány další svatební smlouvy, přičemž dochází k spříznění Švamberků se Šternberky, s Gutštejnny a patrně i s rodem Ronšperků a Hazmburků. Bohuslavův syn Hynek je v polovině sedmdesátých let oženěn s dcerou Zdeňka ze Šternberka, Kunhutou, a Zdeňkův syn Zdeslav pojal za manželku Bohuslavovu sestru Markétu. Na počátku osmdesátých let Bohuslavova dcera Markéta uzavírá sňatek se synem Buriana II. z Gutštejna, s Kryštofem. Další propojení rodu Gutštejnů a Švamberků zajistil vnuk Bohuslava ze Švamberka a syn Hynka, Volf ze Švamberka, jenž pojal za manželku Annu z Gutštejna., dceru Buriana II. z Gutštejna.

Sňatek mezi Bohuslavovým pravnukem Jindřichem ze Švamberka na Zvíkově s Alžbětou z Rožmberka v roce 1554 pouze potvrdil dobré rodinné vztahy, ale zůstal bez potomků.

Vilém z Ilburka

Jeho jméno se vyskytuje na seznamu členů Zelenohorské jednoty na sedmém místě⁴⁰².

Pány z Ilburka můžeme zařadit mezi šlechtické rody, které v patnáctém a v první polovině šestnáctého století významně ovlivnily tvářnost severních a severozápadních Čech. Ilburkové pocházeli z Míšeňska a jméno získali podle města a hradu Eulenburgu na řece Muldě (die Eulenburg – Soví hrad). Během vrcholného a pozdního středověku se zejména v severozápadních Čechách usazovaly šlechtické rody ze sousedních zemích, tj. Míšně, Durynska, obojí Lužice a Slezska. Čeští králové je vítali jako oporu proti domácí šlechtě a zavazovali si je udělováním lén. A tak přichází Ilburkové za vlády Karla IV. do Čech.

Vilémův otec Půta z Ilburka vstoupil do služeb krále Václava IV. Jako jeho vyslanec působil na kostnickém koncilu, kde se spolu s dalšími českými a polskými pány zasazoval o propuštění Jana Husa z vězení. Po návratu z Kostnice dochází k změně politické orientace a Půta na přelomu let 1418 a 1419 vstoupil do služeb římského a uherského krále Zikmunda. Za věrné služby se mu Zikmund odměnil pravděpodobně již před únorem roku 1422 svěřením úřadu purkrabího na Lokti.

Půta z Ilburka se dostává do sporu se svým šlechtickým sousedem Jindřichem z Plavna, na Kynžvartě a Bečově, jenž ho obvinil z vraždy svých manů, vyplenění své vesnice a lovu zvěře v Jindřichových lesích. Půta se bránil, že manové byli řádně odsouzeni, vypleněná vesnice že patřila k husity obsazenému Mašťovu a prý lovil ve svém. Naopak obvinil Jindřicha z výsměšného chování k sobě a tím i ke králi⁴⁰³. Tehdy by Jindřich s Pútou jistě nevěřili, že jejich synové stanou bok po boku v odboji proti králi.

Pro trvalé Půtovy spory s loketskými many odvolal Zikmund na říšském sněmu v Norimberku v roce 1431 Půtu z úřadu loketského purkrabího a odebral mu i loketskou zástavu. Náhradou za to mu vydal list pojišťující dluh. Půta se ale nemínil vzdát. Získal hrad Haunštejn a odtud pokračoval v bojích s loketskými many. V této době vstupuje na politickou scénu i jeho syn Vilém, který mu je

⁴⁰² SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁴⁰³ H. Teršlová, Ilburkové v severozápadních Čechách, ÚSH 2001, s. 236.

v bojích nápomocen⁴⁰⁴. Pro Viléma byl nedaleko Haunštejna nad vsí Peklem narychlo vystavěn hrad Himlštejn. V září roku 1434 smluvil císař Zikmund mír. Od té doby se Půta v pramenech již nevyskytuje a někdy mezi 28. zářím 1434 a 13. květnem 1437 umírá⁴⁰⁵.

Půtův jediný syn, Vilém starší z Ilburka, pocházel po matce patrně z rodu Zajíců z Hazmburka. Vilém je tudíž blízkým příbuzným s bratry Janem a Oldřichem Zajíci z Hazmburka, s kterými participoval na odboji Zelenohorské jednoty proti Jiřímu Poděbradskému. Narodil se krátce před rokem 1415 a již ve třicátých letech se zapojuje do politického dění. Vilém byl již plně asimilován s českým prostředím a neuměl německy.

Vilémovou manželkou se stává Magdalena z Koldic. Díky spříznění s rodem Koldiců se Vilém stává rovněž příbuzným výše zmíněných bratrů Zajíců z Hazmburka, neboť jejich matka byla Eliška z Koldic a tchyně Anna z Koldic, manželka Půty z Častolovic.

Kolem roku 1440 porodila Vilémovi Magdalena z Koldic syna Ladislava⁴⁰⁶. Je otázkou, proč se Ladislav nezapojil po boku otce do odboje proti králi. Snad mu to vzhledem k jeho relativně krátkému životu neumožňoval jeho zdravotní stav. Či za jeho politickou pasivitou byla jiná příčina? Ať to bylo jakkoliv, přesto je postava Ladislava pro nás významná. Ladislav se totiž žení s Alžbětou (Eliškou) z Gutštejna, dcerou Buriana II. z Gutštejna. Dochází tak k spříznění Ilburků s Gutštejny.

Ve čtyřicátých letech Vilém napadl Loketsko a vymáhal na Kašparu Šlikovi zaplacení dluhu, kterým se kdysi jeho otcí zavázal císař Zikmund. Válka, během které se Šlik obracel o pomoc ke straně Oldřicha z Rožmberka a jeho přátel, např. Jindřicha z Plavna, a Ilburk se spoléhal na podporu strany poděbradské, trvala s přestávkami a různými vyjednáváním až do Šlikovy smrti roku 1449⁴⁰⁷.

⁴⁰⁴ K Půtovým sporům s loketskými many A. Sedláček, Hradky XIII, Praha 1998, s. 20 – 22.

⁴⁰⁵ H. Teršlová, Ilburkové v severozápadních Čechách, ÚSH 2001, s. 236. A. Sedláček klade jeho úmrtí okolo r. 1438 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Ilburka).

⁴⁰⁶ Dle Ottova slovníku naučného měl Vilém snad i dceru Kateřinu, která byla poprvé provdána za Albrechta z Lichtenburka a z Bítova, podruhé před rokem 1464 za Bohuše z Lomnice (OSN XII, Praha 1897, s. 501).

⁴⁰⁷ K sporům o Loketsko korespondence Kašpara Šlika s Oldřichem z Rožmberka z let 1444 až 1448, vydaná v druhém dílu Archivu českého (např. AČ II, s. 21, č. 26; AČ II, s. 408 – 409, č. 2; AČ II, s. 419 – 422, č. 10) či ve třetím svazku Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka (např. LOR III, s. 26 – 27, č. 33; LOR III, s. 89 – 90, č. 127; LOR III, s. 113 – 114, č. 162).

Jak vysvítá z dobových dokumentů, byl Vilém zkušeným válečníkem kondotierského typu. S Vartenberky se zúčastnil několika vpádů do Lužice. K roku 1444 se vztahuje zpráva, že v bojích Vartenberků s Žitavskými byl na vartenberské straně těžce zraněn Vilém z Ilburka, jenž i se svým koněm dostal šestnáct ran⁴⁰⁸. Tento úraz, pokud k němu opravdu došlo, ale neznamenal konec Vilémovy vojenské kariéry. Vojenské zkušenosti získává Vilém také v druhé polovině čtyřicátých let, a to za hranicemi Českého království. V únoru 1447 se nechává najmout se svými žoldněři do služeb saského vévody Viléma⁴⁰⁹.

Spríznění Ilburků s Gutštejnny bylo příčinou, proč na počátku 50. let 15. století odmítla chebská rada jako ubrmany ve válce Jindřicha z Plavna a Viléma z Ilburka proti Bohuslavovi ze Švamberka a Chebu Buriana z Gutštejna a Jana Caltu z Kamenné Hory. Chebská rada proto navrhovala Bohuslava ze Švamberka a Jana Bezdrůžického z Kolovrat⁴¹⁰. Již tehdy byla tedy pravděpodobně Alžběta, dcera Buriana II. z Gutštejna, zaslíbena Ladislavovi, synu Viléma z Ilburka.

Vilém proslul násilnickou povahou a ač byl katolík, podporoval zprvu Jiřího z Poděbrad. Během čtyřicátých a padesátých let se Vilém účastnil prakticky všech podniků jednoty poděbradské od sněmů přes bitvu u Rokycan a tažení proti saskému vévodovi po volbu Jiřího z Poděbrad zemským správcem v roce 1452 a později i jeho královskou volbu.

Za staré dluhy císaře Zikmunda získal Vilém od Jiřího Poděbradského do zástavy městečko Třebenice s mnoha vesnicemi. V Třebenicích si Vilém koupil dům a Třebenice se paradoxně staly jednou z příčin jeho odklonu od Jiřího z Poděbrad. Jednalo se totiž o církevní statek, který byl původně majetkem pražského svatojiřského klášteřa. Majitelé dřívějších církevních statků, mimo Viléma i Burian z Gutštejna a Děpolt z Rýzemberka, se kvůli smírnému jednání krále Jiřího s papežskou kurií obávali, že o svůj majetek přijdou⁴¹¹.

⁴⁰⁸ R. Urbánek, ČD III.1, Praha 1915, s. 898.

⁴⁰⁹ Saský vévoda Vilém vedl spor s bratrem Fridrichem o rozdělení dědictví a kurfiřtský hlas. Do jeho služeb vstoupili mimo jiné i čtyři páni z Gutštejna, Petr Holický ze Šternberka, Hynek Krušina ze Švamberka a Jan Zajíc z Hazmburka. K problematice českých žoldněřů ve službách německých knížat v 15. století U. Tresp, *Söldner aus Böhmen*. Im dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heersorganisation im 15. Jahrhundert, Paderborn 2004; R. Šimůnek, U. Tresp, *Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens (Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern – Landshut im Böhmen (1459 – 1462) – mit Prosopografie)*, Tábořský archiv 10, 2000 – 2001, s. 73 – 174.

⁴¹⁰ Dopisy chebské rady neznámému zprostředkovateli z roku 1452 v NA, f. OChA 1450 – 1461 (jeden dopis datovaný 6. června, další tři nedatované).

⁴¹¹ K otázce restituce církevního majetku R. Urbánek, ČD III. 4, Praha 1962, s. 468 – 469.

Obava o majetek, který byl původně církevním statkem, tedy přivedla Viléma k Jednotě zelenohorské. Vilém se aktivně účastnil jednání, která Zelenohorská jednota vedla s Jiřím Poděbradským, stavy Horní a Dolní Lužice, zástupci polského krále Kazimíra IV. i uherského krále Matyáše.

Do politických událostí druhé poloviny šedesátých let zasahuje i Vilémův příbuzný Půta z Ilburka, jenž od roku 1467 zastával úřad dolnolužického fojta. Dne 18. října 1467 uzavřel na sjezdě ve Forstě v Dolní Lužici s Jaroslavem ze Šternberka, fojtem hornolužickým a s Jindřichem, knížetem hlohovským, spolek o vzájemné pomoci proti králi Jiřímu⁴¹². Ke konci roku, po smrti Jindřicha Hlohovského, se spojili oba dva lužičtí fojtové dosazení papežským legátem Rudolfem, s Jindřichem mladším, knížetem hlohovským, k společnému útoku na zemi Jana, knížete zahaňského⁴¹³. Půtovo válečnické a diplomatické schopnosti však nedosahovaly Vilémových.

Poté, co byl Matyáš Korvín zvolen v květnu 1469 v Olomouci českým králem, byl jmenován Vilém podkomořím. Krátce nato, někdy kolem roku 1470, umírá jeho syn Ladislav. Jistou náhradou pro Viléma mohl být jeho vnuk Vilém mladší z Ilburka, který se narodil nedlouho před Ladislavovou smrtí⁴¹⁴. Alžběta z Gutštejna, dcera Buriana II. z Gutštejna, se pak podruhé provdala za Kašpara Šlika, synovce stejnojmenného kancléře císařů Zikmunda a Fridricha III., a měla s ním dalších devět dětí⁴¹⁵.

K roku 1471 nalézáme v listu chebských poslů Zigmunda Stegera a Petra Weisse purkmistrovi a radě města Chebu mimojiné zprávu, že „Vilém z Ilburka smlouval se s králem Vladislavem za sebe i za bratry Zajíce z Hasenburka“⁴¹⁶. List je tudíž dokladem stále trvajících přátelských vztahů Viléma z Ilburka s jeho příbuznými Zajíci z Hazmburka. Ještě na konci sedmdesátých a v polovině osmdesátých let nacházíme Viléma jako radu komorního soudu⁴¹⁷.

⁴¹² V.V. Tomek, Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 184.

⁴¹³ V.V. Tomek, Dějepis města Prahy VII, Praha 1886, s. 190.

⁴¹⁴ H. Teršlová, Ilburkové v severozápadních Čechách. ÚSH 2001, s. 241. A. Sedláček uvádí ja co pravděpodobný rok Vilémova narození již rok 1465. Vilém mladší zemřel roku 1538, pět let po smrti své manželky Anežky z Helfenštejna. (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Ilburka). J. Chlíbec Viléma mylně označuje za syna Viléma, nikoli vnuka (J. Chlíbec, Náhrobek Viléma z Ilburka a figurální náhrobní plastika pozdní gotiky v Čechách, Muzeum a současnost 3, 1980, s. 68).

⁴¹⁵ Tento genealogický údaj ovšem není bez otazníku. Pokud by se jednalo o Elišku, která byla prvně provdána v druhé polovině šedesátých let za Ladislava z Ilburka, syna jednotníka Viléma, musíme se ptát, proč byla Eliška ponechána šestnáct let ve vdovském stavu. Podruhé by se vdávala na tehdejší dobu v dosti pokročilém věku, nemluvě o dalších devíti těhotenstvích.

⁴¹⁶ AČ XXXIV, s. 94 – 95, č. 65 (dopis datovaný 22. zářím 1471 v Praze).

⁴¹⁷ AČ VII, s. 524, č. 308 (12. října 1479); AČ VIII, s. 435, č. 461 (14. prosince 1486).

Kynžvartě, který byl s městečky Kynžvartem a Dolním Žandovem a šesti vesnicemi Markétiným věnem⁴²⁵.

Krušinův fojt Dietrich Hofer a hejtman Petr z Volsperka vedli z Kynžvartu válku proti saským knížatům o míšeňské purkrabství odňaté Jindřichovi z Plavna, jenž však kontroloval tepelskou silnici a Kynžvartské sedlo z hradu Borschengrün⁴²⁶.

Plavensko – švamberský tandem byl zprvu velice silný, což vysvítá z průběhu Goldene Strasse před českými hranicemi. Z míst svěřených do ochrany Jindřicha Plavenského lčzely přímo na této dopravní tepně Weiden, Neustadt, Störnstein, Wildenau a Pernov, tedy plná polovina, na přimdecké větvi norimberské trasy pak Pleistein. V bojích o Goldene Strasse a na ní položená česká léna se uplatňovaly dvě mocenské koalice, na jedné straně plavensko – švamberská, na druhé straně gutštejnsko – klenovská⁴²⁷.

Jindřich z Plavna byl uznávaný a vysoce ceněný diplomat, a proto jej stavové 19. ledna roku 1440 zmocnili k zastupování Čech na volebním sněmu ve Frankfurtu⁴²⁸. Jako český plnomocník byl sice uznán od Dětricha Mohučského a Frankfúrtští jej vpustili do města⁴²⁹, ale ostatní kurfiřti nechtěli Jindřicha k volbě připustit. Jindřich Plavenský hrozil obnovením války proti německé říši, a tak nakonec 2. února složil volební přísahu a účastnil se volby. Králem byl tehdy zvolen Fridrich Štýrský⁴³⁰, který vstoupil na trůn jako Fridrich III.

Roku 1442 falckrabí Jan Neunburský jmenoval Jindřicha I. svým hejtmanem „před Českým lesem“ a svěřil mu do ochrany některá zastavená léna České koruny v Horní Falci. Jindřich měl svou úlohu strážce hornofalckého pohraničí ulehčenou již výše zmíněným spřízněním s hejtmanem plzeňského landfrýdu Hynkem Krušinou ze Švamberka.

Jindřich Plavenský, první purkrabí míšeňský, zemřel na konci roku 1446⁴³¹ asi jako šedesátiletý muž a ochrana zastavených českých lén byla poté svěřena jeho zeti Hynkovi Krušinovi ze Švamberka. Se švamberským fojtstvím byl

⁴²⁵ Jednalo se o vsi Stará Voda, Horní Žandov, Vysoká, Podlesí, Salajna a Brtná.

⁴²⁶ J. Jánský, KČBH III, Domažlice 2003, s. 33.

⁴²⁷ K bojím o česká léna na Zlaté stezce J. Jánský, KČBH III, Domažlice 2003, s. 33 – 37.

⁴²⁸ DRTA XV, s. 136 – 137.

⁴²⁹ DRTA XV, s. 154 – 156.

⁴³⁰ K průběhu volebního sněmu ve Frankfurtu DRTA XV, s. 156 – 164.

⁴³¹ J. Jánský, KČBH III, Domažlice 2003, s. 37. B. Schmidt klade Jindřichovo úmrtí do poloviny roku 1446, resp. mezi 7. květen a 7. červen (B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande. Gera 1888, s. 15). Dle R. Urbánka zemřel Jindřich I. také někdy před 7. červnem 1446 (R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 394).

falckrabí Ota Mosbašský natolik spokojen, že Krušinovi v roce 1449 dokonce nabízel místodržitelství v Horní Falci⁴³².

Jindřichovu smrt oplakávala pravděpodobně manželka Markéta z Dahne a jejich tři děti, Jindřich, Markéta a Anna⁴³³. Berthold Schmidt se zmiňuje o možné druhé Jindřichově manželce a tudíž i matce výše zmíněných sourozenců. Tou mohla být Anna Holická ze Šternberka, avšak jak sám přiznává „*die gewähr dafür fehlt. Vielleicht war letztere die Gemahlin Heinrichs II.*“⁴³⁴ Schmidtovo úsudky o Anně Holické ze Šternberka a jejím genealogickém propojení s rodem Plavenským můžeme považovat za spíše nepravděpodobné. Pokud by však k sňatku došlo, setkali by se na Zelené Hoře 28. listopadu 1465 příbuzní Jindřichové z Plavna a Zdeněk ze Šternberka.

Švambersko – plavenská koalice se po smrti Jindřicha I. rozpadla, neboť Jindřich II. začal po svém švagrovi Hynkovi Krušinovi požadovat vrácení kynžvartského panství, jež mu zastavil asi roku 1435 Švamberkův tchán Jindřich I. Majetkový spor přerostl nejpozději v roce 1452 v otevřenou zášť⁴³⁵. O dva roky později pohnal Jindřich Hynka Krušinu, jeho manželku Markétu a syna Bohuslava k dvorskému soudu, „*že drží svú mocí jeho sbožie hrad. Konigsvalt s jeho příslušenstvím, ku kterémuž sboží má lepší právo po otci svém Hendrychovi dobré paměti*“⁴³⁶. Oba švagři se nakonec dohodli na smlouvě bez zásahu soudu⁴³⁷.

Když roku 1452 vypukla válka na českém západě mezi Chebskými a Jindřichem z Plavna, vystoupil jako straník Chebských i Bohuslav ze Švamberka. Ten, ač byl Jindřichovým synovcem, kryl se svým lidem při obležení

⁴³² O tom, že Švamberk měl dotyčná léna „*v poručení a v uopravě*“ se zmiňuje Burian z Gutštejna v dopise Oldřichovi z Rožmberka (LOR IV, s. 65 – 67, č. 80, dopis datovaný 8. června 1449). Nabídku falckrabího Oty prostřednictvím Kryštofa Parspergera a Draswiczera oznamoval Švamberk Oldřichovi z Rožmberka z Kynžvartu 2. července 1449: „*...abych tu zemi Bavorsku kněze Ottovu v své poručení přijal a jě zpravoval*“ (LOR IV, s. 71, č. 86). Zda k nějaké dohodě v tomto směru došlo není známo.

⁴³³ Anna byla provdána za Víta ze Šumberka (B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 15).

⁴³⁴ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 15.

⁴³⁵ K sporu Jindřicha Plavenského a Hynka Krušiny ze Švamberka H. Gradl, Eger und Heinrich von Plauen 1451 bis 1454, MVGD B XIX, 1881, s. 198.

⁴³⁶ A. Sedláček, Hrady XIII, Praha 1998, s. 61.

⁴³⁷ A. Sedláček, Hrady XIII, Praha 1998, s. 61. Dle J. Jánského to nebylo na základě vzájemné dohody, ale na základě rozhodnutí dvorského soudu, že musel Švamberk vrátit Kynžvart jeho dřívějším majitelům, tedy Plavenským (KČBH III, Domažlice 2003, s. 176). V knize z roku 2006 se již ale přiklání k názoru, že „*k soudnímu řízení nedošlo, neboť strany se dohodly na smířčí arbitráži gubernátora a nejvyššího Hofmistra Jiřího z Poděbrad, po které Švamberkové sporné kynžvartské panství vydali Plavenským*“ (J. Jánský, Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006, s. 115).

Borschengrünů Chebským zřada. Švamberk osadil krajinu kolem Treunitz a tím zabrřnil možné pomoci obleženému hradu od severu i východu a zároveň zajistil zásobování chebského vojska. Bohuslavova účast v bojích proti strýci jistě souvisela s výše zmíněným švambersko – plavenským sporem.

Přestože byl Jindřich z Plavna katolík, nebrřnil se vlastnřmu obohacenř z cirkvního majetku. Svědčí o tom dopis chebské rady z roku 1452, kdy řadř Jindřicha Plavenského za propuštění zajatých lidí v Zeidelweidu neboli Brtně na česko – chebském pomezí a za navrácení jim pobraného zboží, které není jejich, ale chebského kláštera sv. Klřry⁴³⁸.

Jindřich II. z Plavna udržoval dobré vztahy s Jiřím Poděbradským, který v něm získal významného diplomata. Dle Jiřiho Janského s nřm měl v padesátých letech 15. století zvlřstní spojeneckou smlouvu neznřmého obsahu⁴³⁹.

Bliřší vztahy mezi Šternberky a Plavenskými byly navřzány pravděpodobně již v padesátých letech 15. století. V roce 1453 se objevuje jako ručitel Jindřicha z Plavna ve sporech s Chebskými i Zdeněk ze Šternberka⁴⁴⁰.

V polovině padesátých let 15.století se Jindřich z Plavna dostřvá do sporu se svřm sousem Burianem z Gutštejna. Tehdy se Jindřich pokoušel odvést obchodní tranzit z Chebu na Bečov a nabřzel tím zkrácení cesty do Prahy, aniř by se formani museli zastavovat v gutštejnském Střibře. Jak velice Plavenskému zřleželo na celnřm zisku ze zboží putujícího z Norimberka do Prahy nasvědčuje riskantní padělřní listin krřlů Přemysla Otakara II. a Vřclava IV. údajně potvrzující drřitelům Kynřzvaru vysazení silnic a pobřrřnř cla⁴⁴¹.

Jindřicha II. Plavenského nachřzřme na počřtku šedesřtých let jako diplomata a vřlečníka ve službřch Albrechta Braniborského, neboť jeho hrady kontrolovaly dřležité přřstupové cesty k Chebu. V této době také vede spor se svřmi many a k jejich pohaně dal v sřle v Plavně namalovat nřjaký obraz. Roku 1464 mu ale zemský soud poručil, aby jej odstranil⁴⁴². Tehdy se začínřjí dosud přřtelské vztahy Jindřicha Plavenského s krřlem kalit, což vyústř podpisem Plavenských na ustavujícím zřpise Zelenohorské jednoty.

⁴³⁸ NA, f. OChA 1450 – 1461(dopis datovaný 30. června 1452).

⁴³⁹ J. Janský, KČBH III, Domařlice 2003, s. 169.

⁴⁴⁰ J. Janský, KČBH III, Domařlice 2003, s. 175.

⁴⁴¹ Jindřicha, drřitěho purkraběho z Mřšně, mřřžeme zařadit mezi tehdejší velké falzřtory Oldřřicha II.

z Rořmberka a Kařpara Šlika. Dle A. Sedlřčka bylo podnřtem k padělřnř listin i to, ře si krřlově

uřřitek ze cla ponechřvali, přřstože Kynřzvar ndrřželi (Hrady XIII, Praha 1998, s. 60).

⁴⁴² R. Urbřnek, ČD III. 1, Praha 1915, s. 12.

Po zahájení odboje Zelenohorské jednoty, potrestal král jako první právě Plavenského. Roku 1466 Jindřich odepřel účast u královského soudu v právní při, jenž měl se svými many, a proto jej král 13. února odsoudil pro absenci. Poté, co se Jindřich nálezu protivil, požádal Poděbradský saského kurfiřta Arnošta a jeho bratra Albrechta, mimo jiné svého zetě, aby mu poskytl pomoc na základě přátelské smlouvy uzavřené roku 1459 v Chebu. Knížata proti odbojnému pánovi ihned zahájila válku a již ke konci měsíce února Plavno dobyla. Dne 9. března je pak Jiřík udělil zeti Albrechtovi v léno. Král tak řešil naráz dvě úlohy, posílil spojence a postihl nepřítele.

Smrt Jiřího Poděbradského zachránila Jindřicha staršího z Plavna před dobytím jeho hradů Kynžvartu, Hartenštejna a Bečova spojeným vojskem chebsko – saským. Z Matyášových stoupců se mění páni Plavenští v sedmdesátých letech ve stoupence krále Vladislava. Ke králi Vladislavovi se přimkl i nejbohatší západočeský šlechtic Burian z Gutštejna, který již v roce 1471 opustil „uherskou stranu“.

Koncem roku 1473 byl starý Plavenský zajat Sasy a držen po tři roky ve vězení na hradě Schellenbergu⁴⁴³. V únoru roku 1476 dosáhla Anna z Büнау propuštění svého manžela ze saského vězení, ovšem za velmi tvrdých podmínek. Plavenský se musel zavázat, že odstoupí Plavno, Kynžvart, Bečov a Nový Hartenštejn saským vévodům a všechny své další spory bude řešit jen před saskými soudy. Pokud by na smlouvu přistoupil i Jindřich mladší z Plavna, slibovali saští vévodové, že upustí od vydání českých statků a ponechají si jen Plavno. Jindřich starší ale po svém propuštění prohlásil smlouvu za vynucenou a válka se Saskem byla obnovena. Řízení války bylo plně v režii mladého Plavenského, jehož otec, zřejmě propadlý alkoholismu, se stal politicky odepsaným mužem. Teprve po dlouhých jednáních se sjeli saská knížata a král Vladislav s nejvyššími úředníky i Plavenskými v Mostě, kde bylo 2. května 1482 docíleno konečného narovnání. V Mostě dosáhl Jindřich mladší takřka zázračného obratu v doposud nepříznivém vývoji majetkových poměrů rodu Plavenských, který se po propuštění starého Plavenského z vězení blížil velkému bankrotu. Saská knížata si podržela Plavno a další statky ve Fojtlandu, ale odřekla se svých práv k Bečovu, Kynžvartu a Hartenštejnu. Jako kompenzaci za ztrátu

⁴⁴³ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 27.

fojtlandských držav udělil král Vladislav Plavenským panství Andělská Hora, Toužim a české léno v Horní Falci Breitenstein⁴⁴⁴.

Nevěstu pro svého jediného syna vybíral Jindřich II. ještě když malý Jindřich „*in den Kinderschuhen fleckte*“⁴⁴⁵. Proto již v roce 1456 byl zasnouben s Annou, dcerou knížete Jiřího I. z Anhaltu. Anhaltská strana ale brzy této dohody litovala a přes četné prosby starého Jindřicha oddalovala její uskutečnění. Nakonec byly zasnuby v únoru roku 1463 oboustranně zrušeny. O dva roky později byl mladý Jindřich zasnouben s hraběnkou Klárou z Helfenštejna, vdovou po Oldřichovi z Laber. K uskutečnění tohoto sňatku ale také nedošlo. Události druhé poloviny šedesátých let ztížily možnost najít pro Jindřicha nevěstu odpovídající jeho společenskému postavení. Účast Jindřichů na odboji proti králi Jiřímu z Poděbrad tudíž silně ovlivnila i osobní život nejmladšího Jindřicha z Plavna. Jistě by již tehdy rád našel vhodnou nevěstu a matku očekávaného následníka rodu, ale politické události to neumožňovaly. Až roku 1478 si vedl k oltáři hraběnkou Matyldu ze Schwarzburgu⁴⁴⁶. Pravděpodobně tehdy ještě nebyl vztah mezi otcem a synem zpřetrhán.

Ale již počátek osmdesátých let 15. století charakterizují v rodině Plavenských velké rodinné rozbroje, které svědčí o tom, že ve sporech o majetek a dluhy neznali šlechtici doslova bratra. Krátce po propuštění Jindřicha staršího z Plavna ze saského vězení začaly narůstat konflikty mezi ním a jeho jediným synem, který už nemínil pustit vladařské otěže plavenských statků ze svých rukou. Navíc mladý Plavenský neuznal smlouvu svého otce se saskými knížaty a obnovil válku o ztracené rodové statky ve Fojtlandu. Svému otci jistě zazlíval neúspěšné válčení spojené s velkým zadlužením. Konflikt se vyhroutil natolik, že Jindřich mladší své rodiče z Kynžvartu vyhnal a sestry internoval v domácím vězení. Jindřich starší se tak bez veškerého majetku a služebnictva musel uchýlit za hranice Čech a hledat pomoc u svého příznivce kurfiřta Albrechta, který se ujal obtížného smířování v rodině Plavenských. Anna z Bünau, matka mladého Plavenského, se pokoušela za pomoci některého ze Streitbergárů zmocnit se Kynžvartu nějakou lstí, což se ale nezdařilo. Následovalo komplikované

⁴⁴⁴ K sasko – plavenským sporům B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 27 – 28; A. Sedláček, Hradky XIII, Praha 1998, s. 34 a s. 61 – 62; J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 205, s. 207.

⁴⁴⁵ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 28.

⁴⁴⁶ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 29.

vyjednávání o stanovení výše roční penze pro rodiče Jindřicha mladšího⁴⁴⁷. Během vyjednávání Jindřich mladší z neznámých důvodů předal hrad Kynžvart, ovšem bez mýta, svému švagrovi hraběti Baltazarovi ze Schwarzburgu⁴⁴⁸. Předání Kynžvartu prý Jindřicha staršího přímo rozzuřilo. Podle jeho vyjádření byl tento hrad nejoblíbenějším rodovým sídlem. O svém zeti, hraběti ze Schwarzburgu, se vyjadřoval velmi nelichotivě a zároveň poukazoval na to, že vztah mezi ním a jeho manželkou, matkou mladého Plavenského, není vůbec dobrý. Starý Plavenský se obával, že vypočítavý hrabě ho o výnosy z kynžvartského mýta nakonec stejně připraví⁴⁴⁹.

Jindřich mladší nechtěl uzavírat rodinnou smlouvu, dokud se nevyřeší vztahy se Saskem. Po česko – saských jednání v Mostě a Jindřichově velkém diplomatickém vítězství došlo 6. dubna 1483 k uzavření rodinné smlouvy. Podle ní bylo rodičům Jindřicha mladšího přisouzeno 200 zlatých rýnských roční penze a dva sudy vína. Každá z neprovdaných dcer měla obdržet věno 1 500 zlatých rýnských. Po uzavření rodinné smlouvy předal kurfiřt Albrecht mladému Plavenskému listiny rodinného archivu získané od jeho matky a Jindřichu mladšímu připadlo kynžvartské panství a mýto⁴⁵⁰.

Zda se podobně zachoval k Jindřichovi III. i jeho syn Jindřich IV. se můžeme pouze dohadovat. Jisté je, že podobné rodinné spory nebyly tehdy ojedinělé a potkaly mnohé šlechtické rodiny. Vzpomeňme jen rozpory v rodině dalšího člena Zelenohorské jednoty, Jana z Rožmberka, který vedl podobné spory se svým otcem Oldřichem.

Dosud jsme psali pouze o spříznění Plavenských se Švamberky. Páni z Plavna ale navázali v druhé polovině 15. století také blízké příbuzenské vztahy se Šternberky. Dokládá to dopis Jindřicha z Plavna ze 17. července roku 1482, jenž adresuje kurfiřtu Albrechtovi. Na kurfiřta se obrací na žádost „*seines Schwagers Zdenko von Sternberg*“⁴⁵¹. Nejednalo se o jednotníka Zdeňka Konopištského,

⁴⁴⁷ Kurfiřt navrhol, aby penze byla čerpána z kynžvartského mýta, ale ochranu kynžvartské zemské brány a příslušných silnic měl zajišťovat mladý Plavenský. Proti tomu Jindřich starší namítal, že v důsledku stálých záští jeho syna by šlo o příjmy velmi nejisté (J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 26).

⁴⁴⁸ Pravděpodobně šlo o vojenské opatření proti Sasku, jehož vladaři považovali Kynžvart a další plavenské državy v Čechách za statky smluvně odstoupené starým Plavenským a neprávem držené jeho synem. Dalším švagrem mladého Plavenského byl Vít ze Šumberka, manžel Jindřichovy sestry Anny.

⁴⁴⁹ J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 26.

⁴⁵⁰ K rodinnému sporu Plavenských F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 130 – 135; J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 25 – 27.

⁴⁵¹ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 161, č. 856.

neboť ten již byl šest let po smrti. Výše zmíněným Zdeňkem mohl být syn jednotníka Jaroslava, jenž byl ženatý od roku 1480 s Magdalénou z Rabštejna či syn jednotníka Jana, jenž se jmenoval rovněž Zdeněk. Bližší určení tohoto vztahu je ale obtížné.

O tom, kdy zemřel Jindřich II. Plavenský, se názory různí. Můžeme nalézt data po roce 1476 až osmdesátá léta 15. století⁴⁵². Vzhledem k rodinným sporům v rodině Plavenských je možné klást jeho úmrtí až po 6. dubnu 1483, kdy došlo k uzavření rodinné smlouvy. Zda zemřel ve vysokém věku a po životě plném boje a zklamání, jak se domnívá Berthold Schmidt⁴⁵³, se můžeme jen dohadovat. Konec života ale jistě neprožil v klidu a v šťastném kruhu rodinném. Kromě syna Jindřicha zanechal po sobě několik dcer.

O šťastném rodinném životě Jindřicha III. musíme také pochybovat. Nejen že se ženil poměrně pozdě, jak bylo výše zmíněno, ale na touženého dědice si musel dlouho počkat. Na přelomu 15. a 16. století ztratil svoji manželku Matyldu ze Schwarzburgu, která mu zanechala pouze dvě dcery⁴⁵⁴. Jako téměř šedesátiletý kráčel 25. listopadu roku 1503 znovu k oltáři. Přes nebo právě pro špatné zkušenosti, které měl z mládí, když se ucházel o nevěstu z anhaltského rodu, vedl si nyní domů jako manželku Barboru, starší dceru knížete Waldemara z Anhaltu. Jaké pocity mohla mít mladičká Barbora, které v době uzavření sňatku mohlo být nanejvýš šestnáct let? Jindřichovo přání získat syna jako následníka, které jej vedlo k tomuto pozdnímu sňatku, zůstalo v prvním roce manželství nevyslyšeno. To jej přimělo k myšlence podvodu se svým levobočkem, jehož nechal představit jako jeho právoplatného syna s Barborou⁴⁵⁵. Nakonec mu ale přeci Barbora

⁴⁵² P. Čornej uvádí po roce 1476 (Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 400). A. Sedláček sice zaznamenal datum 31. prosince 1470 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Plavna), ale ve svých „Hradech“ píše, že „Jindřich III. z Plavna nastoupil r. 1482 za života otce svého“ (Hrady XIII, Praha 1998, s. 34). M. Urban uvádí jako rok Jindřichova úmrtí rok 1480 (Zur Geschichte der Stadt und Herrschaft Königswart, MVGDB XIX, 1881, s. 28). Dle B. Schmidta byl roku 1482 ještě sice živý, avšak již „politisch toter Mann“ a během nastávajících dvou let zemřel (B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 28).

⁴⁵³ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 28.

⁴⁵⁴ Starší dcera byla provdána za jednoho z pánů z Hasištejna, mladší Ludmila žila jako jeptiška v Leipzigu (B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 37).

⁴⁵⁵ K záměně levobočka, jehož matkou byla příslušnice nižší vrstvy Markéta Pigklerová B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 38 – 43.

porodila tři syny a dvě dcery⁴⁵⁶. Z toho důvodu Jindřich III. ve své závěti z 27. února roku 1515 vyloučil z nároku na dědictví nemanželského Jindřicha⁴⁵⁷.

Jindřich III. zemřel roku 1519 na zámku Nový Hartenštejn v Čechách ve vysokém věku přes sedmdesát let⁴⁵⁸. Zanechal po sobě pouze jediného právoplatného syna, neboť mladší syn se rozloučil se životem jeden rok před otcem. S Jindřichovou smrtí odchází z pozemského světa poslední žijící člen bývalé Zelenohorské jednoty.

Povahové rysy Jindřicha III. zachycuje Berthold Schmidt. Dle jeho popisu byl Jindřich III. muž lstivý a více ctižádostivý než poctivý. Nelekal se pochybných prostředků, což ukazuje neomluvitelný způsob, jak chtěl zajistit pokračování rodu nemanželským dítětem. Přitom ale nebyl dost odvážný, aby později odčinil křivdu veřejným přiznáním, nýbrž mnohokrát usiloval o „vpašování“ levobočka do německých zemí, a tím starý klam ještě posílit⁴⁵⁹. Celá charakteristika je ovlivněna příběhem nemanželského syna a tudíž pro Jindřicha vyznívá krajně nepříznivě. Jistě měl Jindřich i kladné povahové rysy, ty nám ale bohužel dějiny nezachovaly.

V 15. století se Plavenští kombinací válečných a diplomatických postupů udrželi jako mocný pohraniční rod u západní hranice království, kterému mohli vážně konkurovat jen Gutštejnové, Šlikové a Švamberské. Se Švamberskými je poutaly blízké příbuzenské vztahy, které byly také, pravděpodobně v druhé polovině 15. století, navázány s dalším mocným západočeským katolickým rodem, pány ze Šternberka. Na Zelené Hoře v listopadu roku 1465 se setkává Jindřich II. z Plavna se svým synovcem, Jindřich III. tudíž se svým bratrancem, Bohuslavem ze Švamberska.

⁴⁵⁶ Nejstarší dcera Anna se narodila roku 1506. Následovali ji tři synové, ale třetí syn zemřel v dětském věku. Nejmladší ze sourozenců byla Markéta (B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 39).

⁴⁵⁷ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 40.

⁴⁵⁸ Ottův slovník naučný klade jeho úmrtí k roku 1492 (OSN XIX, Praha 1902, s. 882).

⁴⁵⁹ B. Schmidt, Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande, Gera 1888, s. 43.

Děpolt z Rýzemberka

Jako další významná politická osobnost tehdejší doby vystupuje Děpolt z Rýzemberka, jenž se objevuje na seznamu členů Jednoty zelenohorské na devátém místě⁴⁶⁰.

Švihovští z Rýzemberka byli mocným katolickým rodem jihozápadních Čech. Základnou jejich rodového vzestupu byla jižní část Plzeňského kraje, široké okolí řeky Úhlavy. Již ve 13. století byli jejich předkové významným rodem nejen v kraji, ale v celé zemi. Majetek však měli pravděpodobně velmi rozdrobený a rozdělený mezi jednotlivé rodové větve. Nejvýznamnější z nich se stala větev, jež se nazývala podle hradu Rýzemberka u Kdyně⁴⁶¹. Její členové často zastávali zemské úřady a jejich majetek rostl. Děpolt Švihovský z Rýzemberka nemá v rodokmenu Rýzmberských pevné a bezpečné místo. Pravděpodobně pocházel z vedlejší větve Rýzmberských, která se psala z Dolan, vsi vzdálené pouhých 5 km od Švihova. Dolanští, podobně jako Švihovští, začali v 15. století používat predikátu z Rýzemberka, přičemž obliba některých jmen a měnící se predikáty značně ztěžují přesnou identifikaci jednotlivých členů.

Největší zisky přinesla Švihovským husitská doba. Protože byli předními nepřáteli kalicha, Rábí bylo dvakrát obléháno Žižkou, roku 1425 dobyli husité Švihov a později byl patrně obsazen i hrad Skála. Tyto škody ale byly nepatrné proti ziskům, které Švihovští ze svého protihusitského postoje vytěžili. Za své zásluhy získali od císaře Zikmunda řadu zápisů, přičemž nechyběly ani zástavy církevního majetku⁴⁶².

Z Děpoltových příbuzných je nutné zmínit Břeňka Švihovského z Dolan, jenž byl významným husitským hejtmanem⁴⁶³. Břeňek byl synem Půty z Dolan a pravděpodobně Anny, později provdané za Zdeňka z Kočova⁴⁶⁴. Břeňek, chudý

⁴⁶⁰ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁴⁶¹ Hrad Rýzemberk patřil mezi nejdůležitější pomezní hrady v jihozápadní části Čech. Za své klíčové postavení vděčil především dominantní strategické poloze. Ovládal totiž vyústění Všerubského průsmyku, kterým se vinula stará obchodní stezka, spojující Čechy s Bavorskem. Samotný rod zakladatelů Drslaviců, pozdějších pánů z Rýzemberka, náleží k nejstarším českým šlechtickým rodinám.

⁴⁶² K majetkovým ziskům pánů z Rýzemberka V. Holý, *Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzemberka a pánů z Rožmitálu*, MPP III, 1960, s. 53.

⁴⁶³ K postavě Břeňka z Dolan E. Maur, Chval z Machovic, Břeňek z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora, *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 51 – 63.

⁴⁶⁴ E. Maur, Chval z Machovic, Břeňek z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora, *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 53. E. Maur píše, že „*Půta z Dolan a jeho syn Břeňek, pozdější husita, byli asi bližšími příbuznými Švihovských, než soudil A. Sedláček, což*

příslušník panského rodu, sídlící na Dolanech, bojoval po boku Jana Žižky z Trocnova a padl v bitvě u Sudoměře 25. března roku 1420. Předpokládá se, že jeho vliv byl tehdy větší než Žižkův a snad i vítězství u Sudoměře bylo zčásti jeho dílem⁴⁶⁵. Sám Žižka si neobyčejně vážil památky svého přítele, což dokázal např. při dobytí Rábí. Ačkoli byl Jan Rábský úhlavní nepřítel kališníků, jeho mladé syny, zajaté Břeňkovy synovce, ušetřil a vzal v ochranu⁴⁶⁶.

Břeněk byl jediným členem rodu, jenž podlehl náboženskému zápalu revoluce, dokonce boji za boží zákon obětoval život, zatímco všichni jeho příbuzní pravděpodobně zůstali katolíky.

Bratry Břeňka Rýzmberského z Dolan byli Děpolt a Půta⁴⁶⁷. O nich se dovídáme již roku 1401, kdy bratři Břeněk, Půta a Děpolt z Dolan zřídili oltář v klatovském kostele⁴⁶⁸. Dolanští se pokusili fundací oltáře demonstrovat svou příslušnost k jednomu z nejvýznamnějších současných šlechtických rodů, ačkoliv sami patřili jen k jeho zchudlé větvi s nepatrným majetkem. Jako svědek nadačního listu se objevuje Břeněk nejstarší ze Skály na Švihově, jenž ještě určil roční plat 6 kop grošů⁴⁶⁹. Za Děpoltovy syny jsou považováni Karel a Děpolt⁴⁷⁰. Podle této teorie by byl tedy Děpolt z Rýzemberka synovcem husitského hejtmana Břeňka z Dolan.

Již ve třicátých letech se Děpolt objevuje na politické scéně. Děpolt své katolické přesvědčení demonstroval roku 1433, kdy se účastní obrany Plzně před husitskými vojsky společně se svým příbuzným Vilémem z Rýzemberka na Skále. O rok později je Děpolt na císařském dvoře v Prešpurku⁴⁷¹. S bratrem Karlem

nepochybně zvyšovalo váhu Břeňkovy osobnosti v očích současníků, nebyli však příbuznými blízkými. Podrobněji však jejich vztah určit nelze.“ (Tamtéž, s. 56)

⁴⁶⁵ Kol. autorů, Dějiny Plzně I, Plzeň 1965, s. 78.

⁴⁶⁶ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 7.

⁴⁶⁷ J. Vančura, Dějiny někdejšího král. města Klatov I. 1, Klatovy 1927, s. 168; OSN XXI, Praha 1904, s. 720; E. Maur, Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora. Tábořský archiv 10, 2000 – 2001, s. 53. A. Sedláček píše i o čtvrtém z bratrů, kterým snad měl být Jindřich (Hrady IX, Praha 1996, s. 51).

⁴⁶⁸ E. Maur, Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora, Tábořský archiv 10, 2000 – 2001, s. 70; M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 6.

⁴⁶⁹ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 6.

⁴⁷⁰ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Švihovský 1101; OSN XXI, Praha 1904, s. 720; J. Vančura, Dějiny někdejšího král. města Klatov I. 2, Klatovy 1927, s. 245; A. Sedláček, Hrady IX, Praha 1996, s. 51.

⁴⁷¹ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Švihovský 1101. Dle E. Maura se ale nejedná o Děpolta z Dolan nýbrž o Děpolta ze Švihova, jinak z Rýzemberka a ze Skály (E. Maur, Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora, Tábořský archiv 10, 2000 – 2001, s. 63). E. Maur píše, že „Děpolt ze Švihova shromáždil do své smrti v roce 1474 cestou darů od císaře i koupěmi rozsáhlé statky v různých částech Čech“, a že proti ztotožnění s Děpoltem z Dolan „mluví zejména rozdíl v predikátech a zřejmě i majetku“.

ustanovuje v roce 1435 katolického kněze do Dolan⁴⁷². Děpolt z Rýzemberka v pohusitské době zbohatl, neboť jako Švihovští získal za své zásluhy od císaře Zikmunda některé zástavy⁴⁷³.

Děpolt z Rýzemberka ze Skály⁴⁷⁴ se dále připomíná roku 1437, kdy Oldřich z Rožemberka mocně vypovídá ve sporu mezi Děpoltem z Dolan a Budějovickými⁴⁷⁵, roku 1439 se objevuje jako svědek na listině, kterou prodal chotěšovský klášter louku vesnici Vstříši a roku 1442 svědčí v Plzni, kdy Tůma Pabiánek ze Štěnovic prodal své právo k Letkovu Vilémovi z Račina. Pokud nacházíme zmínky o Děpoltovi, jedná se zpravidla o listiny, na kterých figuruje jako svědek⁴⁷⁶. O Děpoltovu bratru nacházíme zpráv ještě méně. Společně s bratrem Děpoltem se objevuje na listině z 24. ledna 1435⁴⁷⁷. Poslední zmínku o Karlovi nacházíme někdy před rokem 1459 v deskách zemských, poté stopy po něm mizí⁴⁷⁸.

K výkonu významného úřadu se Děpolt z Rýzemberka dostává 5. července roku 1445, kdy je ustanoven purkrabím Pražského hradu⁴⁷⁹. V tomto úřadě se ale Děpolt příliš neohrál. Se změnou politické situace na konci čtyřicátých let přichází výměna úředníků v nejvyšších funkcích. V nejvyšším purkrabském úřadě nahradil roku 1448 Zdeněk ze Šternberka Menharta z Hradce, purkrabím Pražského hradu byl jmenován místo Děpolta z Rýzemberka Poděbradův straník Čeněk z Klinštejna⁴⁸⁰.

⁴⁷² LC X, s. 239; A. Sedláček, Hradý IX, Praha 1996, s. 51.

⁴⁷³ Kupř. dne 22. července roku 1437 zapisuje císař Zikmund Děpoltovi z Rýzemberka a jeho budoucím dědicům některé vsi za dluh, jenž měl Děpolt u Plzeňských a za škody v hodnotě 150 kop grošů. Král si ponechal možnost vyplatit vsi zpět (AC IX, s. 204, č. 21).

⁴⁷⁴ Martin Kolář se zabývá hypotézou, zda byl Děpolt z Rýzemberka a ze Skály seděním na Švihově, jenž se objevuje na politické scéně za lei Viléma ze Švihova v letech 1434 – 1442, totožný s Děpoltem z Rýzemberka a Dolan. Kolář dochází k závěru: „*Nezbývá nám strany původu páně Děpoltova ze Švihova jiné domněnky, než že byl jednou osobou s panem Děpoltem z Risenberka a z Dolan, což doložiti můžeme obdobou dvojino pojmenování prvního panského tábory pana z Břeňka z Risenberka a z Dolan, jak jej Letopisy české jmenují a kterého též Břeňkem ze Švihova Vavřínc z Březové třikráte nazývá*“ (M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10).

⁴⁷⁵ LOR I, s. 230 – 231, č. 343 (listina datovaná 22. října 1437).

⁴⁷⁶ Kupř. dne 19. ledna 1443 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský) a dne 20. října 1443 (AČ I, s. 280; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský).

⁴⁷⁷ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁴⁷⁸ ě. Maur, Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adleru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora, Táborský archiv 10, 2000 – 2001, s. 62.

⁴⁷⁹ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 256; SLČ, Praha 1829, s. 139; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský. Již 10. července 1445 se píše Děpolt z Rýzemberka jako purkrabí Hradu pražského (AČ IV, s. 401, č. 6, pečeť „*od Děpolta z Risenberka purkrabie hradu Pražského*“).

⁴⁸⁰ Čeněk je v tomto úřadě připomínán ale až roku 1451 (V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 256).

K roku 1448 nalézáme Děpolda z Rýzemberka jako rukojmí za pana Viléma ze Šumberka, jenž dlužil dvě stě zlatých uherských panu Zbyňkovi Zajíci z Hazmburka⁴⁸¹.

Když roku 1453 zemřel Oldřich z Hradce, spravoval jako poručník majetek pánů Hradeckých Arnošt z Leskovce a poté Zdeněk ze Šternberka. Rod pánů hradeckých byl zatížen velkými dluhy, které pocházely z nákladných výprav za husitských válek. K jejich zaplacení prodali poručníci před rokem 1456 velhartické panství s Horažďovicemi Děpoldovi z Rýzemberka. Horažďovice Děpolt brzy prodal, aby mohl celek lépe zaplatit⁴⁸². Poté se usídlil na Velharticích⁴⁸³. Je snad náhodou, že Žerovice, které Švihovští museli roku 1454 vrátit, získal téhož roku⁴⁸⁴ a že patrně od něho je získali Švihovští zase zpět. Vilém Švihovský postoupil Děpoldovi také litický dvůr⁴⁸⁵.

Před rokem 1457 se Děpold z Rýzemberka oženil s Kateřinou, nejstarší dcerou Mikuláše Sokola z Lamberka, a stal se tak spoludržitelem hradu Vartenberka⁴⁸⁶. V severních Čechách vyženil hrad Falkenberg u Jablonného v Podještědí.

Původem Děpolda z Rýzemberka se zabýval Rudolf Urbánek: „*Na jih od Plzně prostíralo se zboží pánů z Risenberka, pana Jana (hrady Rábí a Skála a ze zápisných statků i Přeštice), jehož synem byl známý potom z královské doby Jiříkovy Vilém Rábský – a pana Viléma z Risenberka (hrady Litice a Švihov), jehož synem snad byl Děpold z Risenberka, který měl též v severních Čechách u Mimoně hrad Vartenberk a jenž po roce 1453 koupil Horažďovice a Velhartice, patřící dříve pánům z Hradce; synu páně Děpoldovu Půtovi v letech šedesátých poručnikoval pan Vilém Rábský, jehož byl pak v letech osmdesátých pan Půta dědicem.*“⁴⁸⁷ Z výše napsaného vyplývá, že se jedná o „našeho“ Děpolda. Podle Rudolfa Urbánka nebyl tedy Děpold synem Děpolda z Rýzemberka a z Dolan, ale synem Viléma z Rýzemberka. Je zde ovšem patrný Urbánkův omyl, když se domnívá, že v šedesátých letech byl poručníkem Děpoldova syna Půty Vilém

⁴⁸¹ B. Paprocký, *Diadochos*, O stavu panském, 1602, s. 113.

⁴⁸² Dle A. Sedláčka přesto velhartické zboží nedoplatil (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský). Okolo roku 1458 Horažďovice kupují bratři Jan a Racek z Kocova.

⁴⁸³ A. Sedláček, *Hrady XI*, Praha 1997, s. 115 a s. 208.

⁴⁸⁴ AČ XXXVII, s. 998 (listina datovaná 11. dubna 1454).

⁴⁸⁵ AČ VII, s. 661 (listina datovaná 1. března 1460).

⁴⁸⁶ A. Sedláček, *Hrady X*, Praha 1997, s. 151. Kateřina z Lamberka se tehdy vdávala již podruhé, prvním jejím manželem byl Jan mladší z Ralska (A. Sedláček, *Hrady X*, Praha 1997, s. 283). Svatba se musela odehrát před červnem roku 1457, neboť tehdy předvolává Jan mladší z Děčína Děpolda z Rýzemberka a jeho manželku Kateřinu před soud (AČ XIX, s. 498, č. 38).

⁴⁸⁷ R. Urbánek, *ČD III. 1*, Praha 1915, s. 143.

Rábský, neboť tehdy byl Děpolt ještě naživu a aktivně participoval na odboji panstva proti králi. Urbánkova domněnka o Děpoltovu otci je málo pravděpodobná.

O blízkém příbuzném Děpolta se zmiňuje Martin Kolář, jenž píše o Děpoltovi z Rýzemberka, proboštu konventu doksanského roku 1460⁴⁸⁸. Děpolt z Rýzemberka umírá asi 3. dubna 1474 a je pochován ve Velharticích⁴⁸⁹. Jeho manželka Kateřina Sokola z Lamberka zemřela již o čtyři roky dříve a byla také pohřbena ve Velharticích⁴⁹⁰. Zanechali po sobě syny Půtu a Viléma, dceru Annu provdanou za Děpolta z Lobkovic, a Johanku, roku 1483 jeptišku kláštera sv. Kateřiny na Novém Městě pražském a posléze abatyši u sv. Jiří na Pražském hradě.

Dle Augusta Sedláčka se k Děpoltovým synům Vilémovi a Půtovi vztahuje listina z května roku 1473⁴⁹¹, ve které je zaznamenána pře, již vedli Vilém a Půta, bratři z Rýzemberka, s Janem Běškovcem. Ačkoli byli třikrát povoláni k soudu, nedostavili se. Proto soudci „*Půtovi z Ryzmberka a Švihova, nejvyššímu sudímu království Českého, držitelé dědin v Horažďovicích, dali jsou za právo staně*“⁴⁹². Je však otázkou, zda se tato zpráva týká opravdu synů Děpolta z Rýzemberka. Bratry Viléma a Půtu uvádí Martin Kolář také jako syny Jana z Rábí a ze Skály⁴⁹³.

O Děpoltovu synu Půtovi se dovídáme již roku 1456, kdy Děpolt z Rýzemberka prodává půldruhého lánu dědiny v Újezdci za Týnem kmetům, tj. poddaným sedlákům, z Újezdce. Děpolt požádal „*syna swého*“ Půtu z Rýzemberka, aby k listině přivěsil pečeť⁴⁹⁴. Proč se jeho syn Půta v šedesátých letech neangažoval po boku otce v odboji proti Jiřímu Poděbradskému lze jen těžko vysvětlit. Musíme se tudíž ptát, zda byl tehdy ještě vůbec naživu.

Dějiny druhé poloviny 15. století výrazně ovlivňuje postava Půty z Rýzemberka. Ten zasedá roku 1477 v komorním soudě v Praze a o dva roky později se stává nejvyšším sudím Království českého. K roku 1479 byl Děpoltův syn Půta dle Augusta Sedláčka a Martina Koláře nejstarším z rodu

⁴⁸⁸ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10.

⁴⁸⁹ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁴⁹⁰ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Švihovský 1101; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský; A. Sedláček, Hrady X, Praha 1997, s. 151.

⁴⁹¹ A. Sedláček, Hrady XI, Praha 1997, s. 115.

⁴⁹² Rel. tab. terrae II, s. 365.

⁴⁹³ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10.

⁴⁹⁴ AČ IV, s. 254 – 255, č. 13 (dopis datovaný 7. ledna 1456).

Rýzmberského⁴⁹⁵. Tehdy se ujal statků rodu Švihovského po panu Vilémovi mladším z Rýzemberka. Jednalo se ale opravdu o syna Děpoltova? Z rodu Rýzemberků žili v druhé polovině 15. století tři Půtové. Jeden byl Děpoltovým synem, druhý synem Viléma ze Skály a ze Švihova a třetí synem jeho bratra Jana z Rábí ze Skály. Martin Kolář píše o Půtovi, že „*statky rodu Švihovského po panu Vilémovi mladším z Risenberka ujal, byl pán mladý ještě, ale způsobný, hrubě výmluvný a skorem učený, pročez také záhy povolán jest do soudu komorního r. 1477 a po smrti svého bratrance pana Viléma mladšího stal se nejvyšším sudím království českého*“⁴⁹⁶. Pokud Martin Kolář považuje Půtu k roku 1477 za mladého, nemuselo se jednat o syna Děpoltova. Ten vzhledem k tomu, že již roku 1456 přivěsil pečeť na listinu svého otce, musel být tehdy již plnoletý. O jednadvacet let později jej tudíž nelze považovat za „ještě mladého“. Navíc za bratrance Viléma mladšího můžeme spíše považovat Půtu, syna Viléma ze Skály a ze Švihova.

V době Děpoltova působení se na politické scéně prosazují také jeho blízcí příbuzní. Především se jedná o bratry Jana a Viléma z Rábí a ze Skály a později jejich synů Viléma mladšího z Rýzemberka a Půty. Jan s Vilémem byli syny Břeňka ze Švihova a Alžběty z Velhartic⁴⁹⁷.

První manželkou Viléma ze Švihova byla od roku 1418 Markéta ze Šternberka, vdova po Janovi z Lípy⁴⁹⁸, druhou pak Škonka ze Žerotína⁴⁹⁹, s níž měl jediného syna Půtu, jenž se narodil teprve asi roku 1460⁵⁰⁰. O dětech z prvního manželství se nedochovaly žádné zprávy. Ještě roku 1447 byl bezpochyby bezdětný a proto převedl zápisem všechna svá práva k majetku Švihovských na Janova syna Viléma mladšího z Rýzemberka⁵⁰¹. Poslední léta pana Viléma ze Švihova byla dle Martina Koláře „*velmi trapná*“, poněvadž byl již roku 1450 na

⁴⁹⁵ M. Kolář. Vilém mladší z Risenberka a Rábí, Otavan I. č. 2, 1863, s. 12; HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁴⁹⁶ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 13. Úřad nejvyššího sudího zastával Půta až do své smrti roku 1504.

⁴⁹⁷ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 14.

⁴⁹⁸ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 7.

⁴⁹⁹ HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁵⁰⁰ A. Sedláček, Hradý IX, Praha 1996, s. 14.

⁵⁰¹ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 9. B. Paprocky píše o tom, že Jan z Rýzemberka k žádosti svého bratra Viléma dal právo, které měl od císaře Zikmunda na 600 kop grošů českých na ves Vavstíš, jmenovanému bratru. Synem Viléma byl dle B. Paprockého Jan z Rýzemberka, nejvyšší komorník Království českého, jenž pojal za manželku Annu, dceru pana Jindřicha z Hradce a sestru Jana a Oldřicha Vaváka. S ní měl čtyři syny, tj. Viléma, Čeňka, Půtu a Viléma mladšího, kteří byli již roku 1416 naživu (Diadochos, O stavu panském, 1602, s. 113). Do rodokmenu Rýzmberských ale tato hypotéza vůbec nezapadá.

obě oči slepý a zemřel až ve vysokém stáří roku 1463⁵⁰². Tehdy Jan z Rožmberka vydal listy a majestáty udělené oběma bratrům a uschované na Krumlově u pánů z Rožmberka panu Vilému mladšímu z Rýzemberka, jenž tehdy stál v čele rodu Švihovského a spravoval statky svého strýce nebožtíka Viléma pro jeho sirotka Půtu. Skrze Viléma ze Skály a ze Švihova byli tedy páni Švihovští spřízněni se Šternberky.

August Sedláček se domnívá, že měl Vilém rovněž syna z prvního manželství. „Připomíná se totiž r. 1434 Děpolt ze Švihova, jenž byl na císařském dvoře v Prešpurce, r. 1439 slove z Ryžemberka a z Skály a r. 1442 nejednou seděním na Švihově. Od císaře Zikmunda obdržel r. 1437 zápis na vesnice děkanství Týnského, držel Vartemberk s Falkenburkem, a koupil potom Horažďovice a Vilhartice († r. 1474). Není možná pána tohoto, který se asi r. 1418 narodil, do vývodu Švihovských jinak položití nežli za syna Vilémova nebo Půty r. 1413 zavražděného, ač byl-li tento ženat. Byl-li synem Vilémovým, tuť se zajisté od otce oddělil, došed let svých.“ K tomu ještě poznamenává, že „žil sice tehda Děpolt Dolanský, ale nemáme dokladův, byl-li s našim Děpoltem jedna osoba čili nic“⁵⁰³. August Sedláček považuje Děpolta z Rýzemberka, participujícího na odboji Zelenohorské jednoty, za syna Viléma ze Skály či jeho bratra Půty.

Jan z Rábí a ze Skály pojal roku 1409 za manželku Annu z Hradce, dceru Oldřicha z Hradce a Markéty ze Šternberka a tudíž sestřenicí Jana z Hradce, jenž byl dědou jednotníka Jindřicha z Hradce⁵⁰⁴. Dne 28. září 1409 slibuje Jan ze Skály Oldřichovi z Hradce, že vloží jeho dceři Anně 500 kop grošů věna v desky zemské⁵⁰⁵. Spříznění s pány z Hradce přispělo k tomu, že když roku 1448 propukly spory mezi Hradeckými a Kunštátovci, přidal se Jan na stranu Hradeckých společně se synem Vilémem mladším a jeho strýcem Děpoltem z Rýzemberka⁵⁰⁶. Jeho bratr pan Vilém starší ze Švihova se ale roku 1449 přihlásil ke straně Jiřího Poděbradského. Brzy nato, 14. dubna 1450, Jan umírá⁵⁰⁷. Po

⁵⁰² M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10. Dle A. Sedláčka zemřel někdy mezi lety 1461 až 1463 (Hrady IX, Praha 1996, s. 14).

⁵⁰³ A. Sedláček, Hrady IX, Praha 1996, s. 14.

⁵⁰⁴ A. Sedláček, Hrady IV, Praha 1995, s. 34; A. Sedláček, Hrady IX, Praha 1996, s. 13.

⁵⁰⁵ F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 8, č. 8.

⁵⁰⁶ M. Kolář, Vilém mladší z Risenberka a Rábí, Otavan I. č. 1, 1863, s. 5.

⁵⁰⁷ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10. Dle R. Urbánka zemřel až v roce 1456 (ČD III. 2, Praha 1918, s. 376).

Janovi z Rábí zůstali synové Vilém mladší⁵⁰⁸, Vilém starší, Břeněk a Půta⁵⁰⁹. Z výše napsaného vyplývá, že Jan byl spřízněn s pány Hradce a udržoval přátelské vztahy s Rožmberky.

Bratři Jan a Vilém ze Skály mohli být bratřenci Děpolda, neboť dle Martina Koláře byl Břeněk z Rýzemberka a z Dolan, pravděpodobně bratr Děpoldova otce, strýcem bratrů Půty, Jana ze Skály a Viléma ze Švihova⁵¹⁰. Proto asi také Martin Kolář píše o Děpoldovi jako o strýci Viléma mladšího. Označení strýc mělo ve středověké šlechtické společnosti značně široký obsah a rozhodně nemuselo znamenat, že by Břeněk z Dolan byl bratrem pana Břeňka ze Skály a ze Švihova, nicméně příbuznými nepochybně byli.

Další teorii nacházíme u Augusta Sedláčka, který si zaznamenal k roku 1443 a 1446, že Vilém z Rýzemberka a ze Švihova nazývá Děpolda strýcem⁵¹¹. To by potvrdzovalo předešlou hypotézu, neboť není vyloučené, že by Vilém mladší z Rýzemberka nemohl nazývat bratrance svého otce strýcem. Kdyby se jednalo o Viléma staršího, tak ten by mohl strýcem oslovovat Děpoldova otce Děpolda. Martin Kolář k roku 1474 zaznamenává také Děpolda z Rýzemberka a z Dolan jako strýce Viléma mladšího⁵¹².

Dle Boženy Rynešové byl ale Děpolt Janovým a Vilémovým bratrem, neboť roku 1444 „*pan Jan, když si ku panu vladařovi domu Rožmberského o nějaký list dopisoval, pán odpověď dal, že tak s vyslaným jeho zůstal, kdyby pán bůh pana Viléma Švihovského, bratra jeho, neuchoval, aby jinému toho listu nevydával než panu Děpoldovi; a tak rozumí se, že bratr jejich byl*“⁵¹³. Božena Rynešová tudíž zařazuje Děpolda z Rýzemberka do rodokmenu Rýzmberských jako syna Břeňka ze Skály a Alžběty z Velhartic.

Vilém mladší z Rýzemberka, syn Jana z Rábí a ze Skály a Anny z Hradce, udržoval přátelské vztahy s Rožmberky. S Jindřichem z Rožmberka byl Vilém v tak dobrém a důvěrném přátelství, že mu dovolil, aby dal pan Jindřich vyryt jeho pečeť a mohl ji přitiskovat podle svého dobrého zdání. K Jindřichovu bratru Janovi, dokud se nepostavil na stranu odbojného panstva, zachoval stejné přátelství. Vilém udržoval i přátelské vztahy s pány z Hradce, přičemž k roku

⁵⁰⁸ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10; R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 376. Dle P. Čorneje byl Vilém mladší z Rýzemberka snad synem Viléma staršího Švihovského z Rýzemberka (Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 420).

⁵⁰⁹ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10.

⁵¹⁰ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 7.

⁵¹¹ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁵¹² M. Kolář, Vilém mladší z Risenberka a Rábí, Otavan I. č. 2, 1863, s. 12 i č. 1, s. 5.

⁵¹³ LOR II, s. 399, č. 462.

1453 nazývá Oldřicha z Hradce „dobré paměti ujcem svým“, tj. strýcem z matčiny strany, a dal mu na jeho hrad Velhartice uschovat své listy⁵¹⁴. Vilém mladší byl tedy sestřencem, tj. synovcem, Oldřicha z Hradce⁵¹⁵. Ještě roku 1465 působil Vilém jako hejtman na Vitoraze u pana Zdeňka ze Šternberka. Dle Martina Koláře byl Vilém mladší švagrem Zdeňka ze Šternberka⁵¹⁶.

Vilém byl věrným stoupencem krále Jiřího Poděbradského, od kterého neodstoupil ani v době boje papežské stolice proti králi, ač byl spřízněn s předními katolickými rody v Čechách a sám byl katolík. Vnitřní rozpor mezi náboženskou příslušností a smyslem pro dobro země Vilém vyřešil jednoznačně ve prospěch potřeb země a projevil tak politickou prozíravost, povznesenou nad omezené sobectví. Ač zůstal katolíkem, podporoval účinně Jiřího z Poděbrad a zneprátelil si tak přední katolické velmože. To Vilémovi přineslo přízeň Jiřího, úřad nejvyššího komorníka, jenž zastával v letech 1468 až 1479, i rozmnožení majetku.

Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Hradce i Děpolt z Rýzemberka tak stojí v odboji proti králi Jiřímu i proti svému příbuznému Vilémovi mladšímu z Rýzemberka.

Na Benešovském sněmu roku 1473 byl Vilém zvolen mezi čtyři správce království. Protože neměl vlastních potomků, povolil mu král Vladislav 21. prosince 1474, aby všechna práva, která obdržel k zápisům od českých králů, odkázal svému strýčenci, tj. bratranci, Půtovi z Rýzemberka na Švihově⁵¹⁷. Vilém zemřel roku 1479.

Půta Švihovský z Rýzemberka se stal jedním z čelních představitelů katolické strany a vášnivým ochráncem a podporovatelem průbojných františkánů – observantů⁵¹⁸. Náboženskou nesnášenlivost, kterou zakoušeli především čeští bratři, zdědil dle Martina Koláře po otci Děpoltovi⁵¹⁹.

Jeho manželkou se stala Bohunka Meziříčská z Lomnice, sestra pana Jindřicha z Meziříčí, hejtmana markrabství moravského, a zároveň Jindřicha z Hradce, nejvyššího purkrabí Království českého, s kterou měl čtyři syny a dvě dcery⁵²⁰. Dcera Kateřina byla provdána asi roku 1506 za Zdeňka Lva

⁵¹⁴ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁵¹⁵ M. Kolář, Vilém mladší z Risenberka a Rábí, Otavan I. č. 1, 1863, s. 5.

⁵¹⁶ M. Kolář, Vilém mladší z Risenberka a Rábí, Otavan I. č. 1, 1863, s. 5.

⁵¹⁷ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 13.

⁵¹⁸ K postavě Půty z Rýzemberka A. Sedláček, Hrady IX, Praha 1996, s. 15 – 17.

⁵¹⁹ M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 23, 1863, s. 178.

⁵²⁰ M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 22, 1863, s. 169; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

z Rožmitálu, nejvyššího purkrabí Království českého a dcera Johanka se stala manželkou Jana ze Šternberka, purkrabí karlštejnského⁵²¹. Svými sňatky povznesli slávu a lesk rodu Švihovského i Půtovi synové. Břetislav pojal za manželku dceru ze slavného rodu pánů ze Šelmberka, Vilém Annu z Gutštejna, dceru bohatého Buriana z Gutštejna, Jindřich pak Voršilu, kněžnu münsterberskou⁵²². Půta byl tedy švagrem jednotníka Jindřicha z Hradce a prostřednictvím sňatků jeho potomků došlo k navázání blízkých příbuzenských vztahů se Šternberky a Gutštejny.

Půtova smrt přišla 21. července 1504⁵²³ nečekaně a vzbudila velkou pozornost. Starý letopisec k roku 1504 poznamenal, že „w sobotu před S. Maři Magdalenou umřel pan Půta Švihowský na Rabsteině, nejauhrawnější nepřítel a protiwnik prawdy boží. Diwná smrt jeho byla mnohým, neb zalil se krwi, protože byl odbojnik kalicha“⁵²⁴. August Sedláček uvádí historickou pověst zaznamenanou roku 1734, podle níž Půta „v noci ze svého lůžka za živobytí svého od čerta byl vzat, toho se jistá znamení na střeše velké věže spatřovala, poněvadž jej vynesl děrou, která se nikdy nesměla zadělat, a sníh a déšť nikdy skrze ni nepadl“⁵²⁵. Dle Martina Koláře zemřel sice ve sklepe, ačkoli „podnes lid u Švihova sobě vypravuje, že od hostiny čert jej odnesl oknem“⁵²⁶. Pro nás je důležitá především zmínka Bohuslava Hasištejnského v epitafu, kde poznamenává, že Půta zemřel sotva čtyřicetiletý⁵²⁷. Tato zpráva svědčí o tom, že tímto Půtou nebyl syn Děpolta, ale pravděpodobně syn Viléma ze Skály a Švihova.

Objasnit příbuzenské vztahy v rodě Rýzmbereků je velice obtížné. Roku 1472 Půta z Rýzmbereka a ze Švihova nazývá Viléma staršího i Viléma mladšího strýci a naopak k roku 1476 Vilém mladší oslovuje Půtu svým strýcem⁵²⁸.

⁵²¹ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 15.

⁵²² M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 16.

⁵²³ V. V. Tomek. Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 254. F. Teplý uvádí jako datum jeho úmrtí 19. července (Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 155 – 156), F. Palacký o den později tj. 20. července (Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V, Praha 1939, s. 225).

⁵²⁴ SLČ, Praha 1829, s. 269.

⁵²⁵ A. Sedláček, Sběrka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, Praha 1894, s. 175.

⁵²⁶ M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 23, 1863, s. 178.

⁵²⁷ Náhrobní nápis, který napsal latinsky Bohuslav Hasištejnský a česky přeložil Karel Alois Vinařický zní takto: „Jasná peria naší koruny v té ukryta hrobce, Půta Risenberských sláva i chlouba domu. Vzácným jej činily mnohočetné statky; dávná Vzácným jej činila šlechta starého rodu; Vzácnějším ale vtip, v řeči výmluva; víra počestnost, I tak sama zármutkem zalkala vlasť milená. Shasnull, ač věku jej posavade netížilo břímě; Neb čtyřikráte deset jar tady sotva viděl, Jest-li neobětuješ slzu na hrobu tomto, cizince; Tvráší Hirlandské tygřice srdce chováš.“ (M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 23, 1863, s. 178)

⁵²⁸ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

Dle Martina Koláře Děpoltův syn Půta zdědil po bezdětném Vilémovi mladším z Rýzemberka všechny dědičné statky pánů z Rýzemberka. Byl to ale opravdu Děpoltův syn? Domnívám se, že je v literatuře často zaměňován Děpoltův syn Půta s Půtou, jenž byl synem Viléma ze Skály a Škonky ze Žerotína. Jejich vrstevníkem byl ještě Půta, syn Jana z Rábí a ze Skály, o tom však Martin Kolář píše, že „*kromě jména jeho nic nevíme*“⁵²⁹.

K roku 1480 nalézáme u Augusta Sedláčka zprávu týkající se pana Půty z Rýzemberka, syna pana Viléma, který byl nejvyšším sudím Království českého, jenž vystavěl zámek Švihov a Rábí, založil klášter horažďovický, a užíval erbu po matce své z Žerotína. Jeho manželkou měla být Bohunka z Lomnice, dcera nejvyššího hejtmána markrabství moravského⁵³⁰.

František Palacký považuje Půtu Švihovského z Rýzemberka, strýce a dědice Viléma mladšího z Rýzemberka na Rábí, oženěného s Bohunkou z Lomnice, jenž zemřel 20. července 1504, za syna Viléma, který prý zemřel roku 1452⁵³¹.

Jindřich Vančura se zmiňuje o Vilémovo synovci nejvyšším sudí Půtovi Švihovském z Rýzemberka⁵³². Půtu tedy považuje za syna Jana z Rábí a ze Skály.

Martin Kolář píše také o Vilémovi mladším jako o Půtově strýci⁵³³.

Jedna zachovaná německá paměť z roku 1481 praví o Půtovi, „*že jest muž mladý a mravný, výmluvný a učený, mnoho že jedná za krále samého a na soudě u dvora královského že zasedá*“⁵³⁴. Tato paměť se ale nemůže vztahovat k Děpoltovu synovi, neboť ten již roku 1456 pečeti listinu svého otce.

K určení příbuzenských vztahů pánů z Rýzemberka nám může pomoci heraldicky znázorněné příbuzenstvo některých členů této rodiny a to na stropě nynějšího farního kostela v Rábí, někdejší hradní kapli. Objevuje se zde erb Jana z Rýzemberka a z Rábí a erb jeho manželky Anny z Hradce, erb pánů Zajíců z Hazmburka, zlatá hvězda v modrém poli pánů ze Šternberka, kunštátský erb, červená růže pětিলistá ve stříbrném poli – erb pánů z Rožemberka. Erb pánů z Meziříčí náleží Bohunce, manželce Půty z Rýzemberka, nejvyššího sudí Království českého, jenž tuto kapli dle dosud zachovaného nápisu roku 1498 nechal zřídit, erb šternberský pak náleží její matce Kateřině ze Štenberka, sestře Zdeňka Konopištského. Šternberský erb náleží rovněž babě Viléma mladšího z

⁵²⁹ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 10.

⁵³⁰ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, Švihovský.

⁵³¹ F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V, Praha 1939, s. 225.

⁵³² J. Vančura, Dějiny někdejšího král. města Klatov I. 2, Klatovy 1927, s. 258.

⁵³³ M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 22, 1863, s. 169.

⁵³⁴ M. Kolář, Půta z Risenberka, Otavan I. č. 22, 1863, s. 169.

Rýzंबरka po matčině straně Markétě ze Šternberka, matce Anny z Hradce, manželky pana Jana z Rýzंबरka a z Rábí⁵³⁵.

Vilém mladší z Rýzंबरka švagroval panu Zdeňkovi ze Šternberka, jenž měl za druhou manželku Annu, dceru pana Jana Zajíce z Hazंबरka. Erb pánů z Kunštátu náleží matce manželky pana Břeňka nebo jeho druhé bábě, jak lze soudit dle obvyklého jména Boček v Kunštatském rodě a vštípeného ve velhartický rozrod. Šternberská zlatá hvězda v modrém poli může náležet Ludmile, matce Břeňkově, jejíž matka by náležela dle červené pětilisté růže na stříbrném štítě mocným pánům z Rožंबरka a byla by otcovskou bábou pana Břeňka⁵³⁶.

Vzhledem k tomu, že je velice obtížné zařadit Děpolta z Rýzंबरka do rodokmenu Rýzंबरských, nelze přesně stanovit jeho příbuzenské vztahy s jednotlivými členy Zelenohorské jednoty. Blízké spříznění lze ale předpokládat s pány z Hradce, se Šternberky a později i s Gutštejnny. Při přesnějším určení příbuzenských vztahů záleží na tom, z jaké hypotézy o určení jeho otce budeme vycházet. Byl Děpolt synem Děpolta z Dolan či Břeňka ze Skály? Nebo byl jeho otcem Vilém ze Skály či jeho bratr Půta? Tato otázka zůstává bohužel stále nezodpovězena.

⁵³⁵ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 32 – 33.

⁵³⁶ M. Kolář, Rod pánů Švihovských z Risenberka, Tábor 1892, s. 34.

Jindřich z Hradce

Dvanácté místo na seznamu členů Zelenohorské jednoty patří mladému Jindřichovi z Hradce⁵³⁷.

Pokud se zabýváme příbuzenskými vztahy členů Zelenohorské jednoty, opět se musíme vrátit k rodičům daného jednotníka. Jindřich byl synem Jana z Hradce na Telči a Kateřiny ze Šternberka, sestry Zdeňka Konopištského⁵³⁸. Jindřich se tedy na Zelené hoře na sklonku listopadu 1465 setkává se svým strýcem Zdeňkem.

Jan se narodil roku 1413⁵³⁹ a celý svůj poměrně krátký život byl horlivým katolíkem⁵⁴⁰. Proto jej také nacházíme mezi blízkými přáteli Oldřicha z Rožmberka. Svědčí o tom jejich vzájemná korespondence, kde často nacházíme oslovení „*přieteli zvláště milý*“⁵⁴¹. Navzájem se informují o politických událostech a tedy i např. o Janově švagrovi Zdeňkovi ze Šternberka a jeho jízdě do Krakova⁵⁴².

Určitou rodinnou soudržnost dokládá dopis Jana z Hradce Oldřichovi z Rožmberka, v němž jej prosí, aby zjednal „*wazače k honici*“ jeho švagra Zdeňka ze Šternberka s Petrem Holickým ze Šternberka, která se bude konat v Berouně⁵⁴³. Zdeněk Konopištský však nenechával nic náhodě, jak jsme zpraveni z Oldřichova dopisu adresovaného Janovi, neboť svého bratrance „*pan Zdeněk před tím také obeslal, i psal, jestližeby jemu wazače potřeby bylo, abych jemu jej zjednal*“⁵⁴⁴.

Z korespondence Oldřicha z Rožmberka a Jana z Hradce se nám naskýtá náhled do rodinných záležitostí jejich příbuzného Zdeňka ze Šternberka. Na sklonku září roku 1446 se Oldřich ptá Jana, zda neví, co se zběhlo mezi Zdeňkem

⁵³⁷ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁵³⁸ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380.

⁵³⁹ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380.

⁵⁴⁰ Palacký vypraví o Janovi Teleckém, že v prchlivosti zabil jednoho syna a jeho žena že se ze zármutku hladem umořila, takže se pak říkalo: „Budeš jísti s starou paní.“ (R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 624). Tato pověst se zakládá na Blahoslavově výkladu tohoto pořekadla, jenž uvádí též J. Cvrček, kde se ale mluví jen o pradědu Jáchyma z Hradce: „Praděd jeho svého vlastního syna zabil, jehož matka pro zármutek veliký ani jísti nechtěla, ale hladem tak se umořila, a odtud pošlo to přísloví u Čechů „Budeš jísti s starou paní“, totiž popostíš se, když jini snědli oběd.“ (J. Cvrček, Z archivu Ochránovského. Kulturně historické paběrky, Český lid VI, 1897, s. 129) Kdyby se tato pověst zakládala na pravdě, musel by být Jan Telecký dvakrát ženatý. Pověst by hovořila o první Janově ženě, neboť Kateřina ze Šternberka jej přežila a po jeho smrti se provdala za Václava z Lomnice.

⁵⁴¹ Např. AČ XIV, s. 29, č. 1535; AČ XIV, s. 30, č. 1537 a č. 1538; AČ XIV, s. 31, č. 1539; AČ XIV, s. 28, č. 1532.

⁵⁴² AČ IV, s. 11, č. 18 (dopis datovaný 28. června 1447); LOR III, s. 236, č. 335.

⁵⁴³ AČ IV, s. 7, č. 10 (dopis datovaný 26. února 1446); LOR III, s. 75, č. 106.

⁵⁴⁴ AČ IV, s. 7, č. 11 (dopis datovaný 28. února 1446); LOR III, s. 76, č. 109.

ze Šternberka a rytířem Břekovcem „*neb jedni tak prawí, a druzí jinak...prosím tebe daj mi wěděti, kterak se ty wěci mají; nebt' mi welmi žel jest p. Zdeňka, jestli tak, jakož druzí lidé prawí, nébrž bych jemu rád všeho dobrého přál, jakožto příteli swému milému*“⁵⁴⁵. Na to odpovídá Jan z Hradce 5. října. Píše o zradě, kterou zamýšlela manželka Zdeňka ze Šternberka s Břekovcem proti svému pánu. Jan je informován od Zdeňkova kněze Dětricha, který mu pravil: „*Pan Zdeněk listy nalezl i přešel, ježto měl otráwen býti od Břekowce i od nie také, s jejie woli, tak že sú měli ženu zjednati i zjednána byla...také že jest newězil ženy swé, aniž wězí, než chodít' swobodně jakožto i prwé; a také žet' s ní nelehá, ani s ní ležeti chce, a také že jest poslal po otce jejieho i pro mateř jejie, a před nimi s ní mluwiti chce. A synat' mi swého jest poslal, a druhého mi mají přinesti, tak že jest dietky od nie pobral. A Břekowec byl jest u pana Jiřika na Poděbradě, a mluwil, chtě z toho wyjieti; i musil slíbiti panu Jiřikowi, pode ctí a pod wěrú, aby přede pány stál; a jestli pak že nestane, tehdy mu pan Jiřik řekl, že chce panu Zdeňkowi raden a pomocen býti, kdežby se koliwek pana Zdeňka krýti chtěl*“⁵⁴⁶

Jan z Hradce udržuje také styky s Jindřichem, nejstarším synem Oldřicha z Rožmberka. Dne 22. prosince roku 1449 mu oznamuje, že v okolí Jindřichova Hradce je hodně zvěře, nemůže se však vydat na lov, protože nemá psy. Prosí proto „svého přítele a tovaryše milého“ o jejich zaslání, o poskytnutí sedel a o vrácení půjčených knih⁵⁴⁷. I jeho syn Jindřich bude vášnivým lovcem, jeho záliba se mu ale stane osudnou.

Jan Telecký byl členem Strakonické jednoty, a tak rozhodným protivníkem Jiřího z Poděbrad. Na počátku padesátých let vystupuje jako ochránce kláštera třebečského, který mu roku 1451 postoupil ves Vyčapy na čas jeho života, aby „*nás hájil a ochraňoval*“⁵⁴⁸.

Kdy Jan Telecký zemřel, nevíme. Jako rok úmrtí se udává nejčastěji rok 1452⁵⁴⁹. Ještě 23. dubna roku 1451 zapsal Jan své ženě Kateřině ze Šternberka,

⁵⁴⁵ AČ I, s. 9, č. 15 (dopis datovaný 28. září 1446); LOR III, s. 149, č. 208.

⁵⁴⁶ AČ IV, s. 10, č. 16 (dopis datovaný 5. října 1446).

⁵⁴⁷ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 210 – 211, č. 102. V odpovědi Jindřicha z Rožmberka z 26. prosince 1449 na předešlé psaní se dovídáme, že ačkoli „*nynie málo psów máme neb nám vlci na nich letos škodu učinili, ale však tobě k libosti a k tvému utěšení teď posielám dobrá dva psy*“ (tamtéž, s. 211, č. 103). Jindřich prosí o další ponechání půjčených knih, které si chce dát opsat. Jistě by bylo zajímavé vědět, o které knihy se jednalo. V dopise to však osvětleno není.

⁵⁴⁸ AČ IX, s. 293 – 294, č. 59 (dopis datovaný 23. května 1451).

⁵⁴⁹ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380; J. Beringer – J. Janoušek, Město a panství Telč. Telč 1927, s. 8; A. Sedláček, Hrady IV, Praha 1995, s. 34; OSN XI, Praha 1897, s. 731.

Zdenkovi ze Šternberka, že „obloupil si dědictví pánův Hradeckých, tvých strýcův Šternberkův i Smiřických“⁵⁵⁹. Vladaření Zdeňka ze Šternberka na Hradci trvalo ještě roku 1463.

Po smrti Jana z Hradce se Kateřina rozená ze Šternberka podruhé provdala za Václava z Lomnice a z Meziříčí. Václav z Lomnice ale „s tohoto světa tak sšěl vnáhle“ a již 18. ledna 1456 se v listě krále Ladislava adresovaného Kateřině ze Šternberka hovoří o nebožtíku jejím manželu Václavovi z Lomnice⁵⁶⁰. Z tohoto krátkého manželství přibyli Jindřichovi dva sourozenci, Jan a Bohunka.

O působení Zdeňka Konopištského ze Šternberka na sestru Kateřinu svědčí i Kateřinina závěť z roku 1458. Kateřina dává svýn dětem Heřmanovi a Jindřichovi z Hradce zboží Želetavské, a Janovi a Bohunce z Lomnice zboží Meziříčské. Než však budou děti dospělé, „pan Zdeněk z Sternberga, najvyšší purkrabie Pražský, bratr mój milý, má ta svrchupsaná zbožie i ty listy nadepsané na ta zbožie držeti a v své moci jmieti“⁵⁶¹. Pokud by snad děti umřely, zboží má připadnout Zdenkovi ze Šternberka. Roku 1464, kdy již byl po smrti Jindřichův bratr Heřman, Kateřina závěť opravuje. Nyní dává synu Jindřichovi z Hradce zboží Želetavské a Janovi a Bohunce z Lomnice list na zboží Meziříčské. Opět má zboží držet do dospělosti dětí Zdeněk ze Šternberka a pokud děti zemřou, stává se jediným dědicem⁵⁶². Následujícího roku, kdy mimo jiné se ustanovuje Zelenohorská jednota, Jindřichova matka Kateřina umírá⁵⁶³.

Jako strýc a poručník měl Zdeněk ze Šternberka nepochybně velký vliv na Jindřicha z Hradce. Zdeňkovou zásluhou dochází k dalšímu spříznění rodu Šternberského a Hradeckého, jenž mělo mít závažné důsledky pro další politické aktivity mladého Jindřicha. Ten si roku 1466 vedl k oltáři Zdeňkovu dceru a tedy svojí sestřenicí Elišku⁵⁶⁴. Toho roku se samostatně ujímá hradeckého panství a účastní se všech jednání panstva proti Jiřímu z Poděbrad. Ve vzájemné korespondenci Jindřicha se svým tchánem Zdeňkem se i nadále oslovují otcem a synem⁵⁶⁵.

⁵⁵⁹ Jana z Rabštejna Dialogus, Praha 1946, s. 29.

⁵⁶⁰ AČ IX, s. 303, č. 69.

⁵⁶¹ AČ IX, s. 305 – 307, č. 72 (kšaft datovaný 2. ledna 1458).

⁵⁶² AČ IX, s. 321 – 323, č. 86 (kšaft datovaný 14. června 1464); F. Dvorský (ed.), Staré písemné památky žen a dcer českých, Praha 1869, s. 47 – 50, č. 42.

⁵⁶³ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380.

⁵⁶⁴ OSN XI, Praha 1897, s. 731; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380. O tom, v kolika letech se Jindřich ženil, se můžeme pouze dohadovat, neboť datum jeho narození není známé.

⁵⁶⁵ Kupř. AČ VII, s. 322, č. 217; AČ VII, s. 395, č. 363; AČ VIII, s. 80, č. 538; AČ IV, s. 75, č. 19 (dopis datovaný 31. srpna 1475, „se panem Hradeckým, synem mým milým“).

Po vypuknutí odboje panské opozice proti králi, páni opět šířili pověst o tom, že Jiřík nechal otrávit Menharta z Hradce a že Jindřichovi z Hradce šlo při volbě krále o život, ačkoli bylo obecně známo, že se pro neplozetost mezi voliči nenacházel⁵⁶⁶.

Zatímco někteří katolíci nepřiznávali vzniklé válce náboženský charakter, jiní to prokazovali i skutkem. Jindřich z Hradce vypověděl koncem dubna nebo na počátku května z města všechny hradecké měšťany, kteří přijímali z kalicha⁵⁶⁷. Těm, co utekli do Soběslavi, pak zase naopak povolil pobyt Jan z Rožmberka.

Jindřich z Hradce vstupuje do vysoké politiky jako jeden z nejčinnějších Matyášových straníků v Čechách. Za svou oddanost je jmenován nejvyšším komorníkem zemských desk a soudu v Brně a roku 1469, po olomoucké královské volbě, nejvyšším mistrem královské komory uherského a českého krále Matyáše. Na sněmu v Českém Brodě v červnu 1472 byl ustanoven správcem Čáslavského a Chrudimského kraje⁵⁶⁸ a na sněmu v Benešově v červnu 1473 hejtmanem kraje Bechyňského a Vltavského.

Již jsme psali o spříznění pánů z Hradce s Jiřím z Poděbrad. Příbuzenské vztahy s pány z Kunštátu rovněž dokládá listina, ve které se Viktorin, kníže münsterberský a syn Jiřího Poděbradského, vzdává hradeckého a bílkovského zboží, které mu připadlo po manželce Markétě rozené z Hradce. A co k tomu Viktorina přimělo? *„Viktorin vidúce ty věci, že by z toho práva...mezi námi, našimi budúcími neb erby, a mezi urozeným pánem panem Jindřichem z Hradce, jeho budúcími a erby, ruoznice a kyselosti i nelásky býti a zdvihati se nyní i v časech budúcích mohly; chtěice raději lásku naši a přátelství dobré nahořepsanému panu Jindřichovi i jeho potomníkom a erbóm okázati, dobrovolně z své dobré vuole a s naším jistým vědomím i s zdravú radú přátel*

⁵⁶⁶ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 22. „Když byla volba krále Jiříka na radnici staroměstské a vešiká část t anstva shromážděného se již byla pro pana Jiříka vyslovila, ještě tu nebyl mladý pán Hradecký, totiž Jindřich, o němž se nevědělo, jak v příčině nového krále smýšlí. Když ho tak šhaněti, pravil prý pan Jiřík. bude-li Hradecký odporovati, že mu uloží věčné mlčení. Jeden pán ze Svamberka slyšel tu řeč a rád by byl pana Hradeckého vystříhal, ale bez příčiny nechtěl vycházeti, poněvadž se bál, aby se nějaká vina na něho nesčítala. Tedy nějak nezpozorovaně to způsobil, že se mu krev z nosu spustila a honem ze síně vyběhl. Venku potkal se s Jindřichem, právě přicházejícím, a když mu vyjevil, co se mluvilo, Jindřich vstoupil do síně. Když s přítomnými pozdravil, ptal se ho Jiřík: „Koho volíš?“ Odpověděl pán: „Koho jiného než tebe, pane Jiříku, poněvadž jsi ze všech Čechův toho nejhodnější.“ Dobřes uhodl pohádku,“ pravil nový král.“ (A. Sedláček, Sběrka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, Praha 1894, s. 173 – 174)

⁵⁶⁷ Vypovídá o tom list soběslavského hejtmana Jana z Dobronic adresovaného Janovi z Rožmberka (AČ VII, s. 278, č. 130, dopis datovaný 3. května 1467).

⁵⁶⁸ AČ IV, s. 459, č. 13.

našich...“⁵⁶⁹ Něco podobného by bylo nemyslitelné ještě před pěti lety, v polovině sedmdesátých let však byla situace jiná.

V druhé polovině sedmdesátých let nacházíme Jindřicha z Hradce také mezi přáteli Viktorinova bratra, knížete Hynka. Ten Jindřicha v dopise oslovuje „*příteli muoj zvláště milý*“ a stěžuje si na Jindřichova švagra Petra ze Šternberka, že se u Leštna „*uwazuje w lidi jeho*“⁵⁷⁰.

V polovině sedmdesátých let hejtman kraje Vltavského a Bechyňského, Jindřich z Hradce, udržuje nadále přátelské vztahy s Rožmberky. Roku 1476 v dopise adresovaném Vokovi z Romžberka, synovi bývalého jednotníka Jana II. z Romžberka, zve jeho sestru Kateřinu na slavnost. „*Prosím tebe, milý pane a příteli, odpusť pannu Kateřinu, sestru svú, (provdanou později za Petra Holického ze Šternberka) ke mně do Hradce na veselé, kteréžs sem míti uminil při posledních dnech masopustních s jinými pány a paními, přátely svými; a panně Anežce, tetě vaší (sestra nebožtíka Jana z Rožmberka, která zemřela neprovdána ve Třeboni roku 1488, 25. Jul.), do Třeboně psal jsem, aby s ní přijela. Nebylolitby pak toho, ale poslal bych já pro ni svú ženu (Elišku ze Šternberka)*“⁵⁷¹.

Když strýc mladých Rožmberků Bohuslav ze Švamberka 10. září 1476 vypověděl císaři Fridrichovi pro neplacení zadržného žoldu formální válku, nebyl Hradecký pán doma, a tudíž se k Rožmberkům nepřipojil. Z Uher se domů vrátil až v lednu 1477. Z cesty onemocněl, takže ani nejel do Budějovic ke schůzi Matyášových stoupenců, kteří místo zemřelého Zdeňka ze Šternberka zvolili za náčelníka strany Bohuslava ze Švamberka.

Poměr mezi Jindřichem Hradeckým a Bohuslavem ze Švamberka nebyl již tehdy úplně přátelský. Dokládá to dopis hradeckého hejmana Jana Koňase z Vydrří Bohuslavovi, ve kterém ho žádá, aby nepřekážel hradeckým kupcům v obchodě s Rakousy. „*A snad VMt za to má, že by již pán muoj JMt umřel? Pane milý, živi' jest ještě JMt, ačkoli byl podál odjel pro potřebu pána svého JKMt; ale buohdá*

⁵⁶⁹ AČ IX, s. 340 – 341, č. 106 (listina datovaná 7. dubna 1475). Bílkovské zboží bylo ale prodáno již roku 1459. K právu třetiny na Hradec a Bílkov přišli Münsterberští takto: Paní Anna z Hradce, manželka Hynce Ptáčka z Pirkštejna a Jindřicha z Michalovic, sestřenice Jana Teleckého z Hradce, měla držet tu třetinu jako nevyplacená dcera Vaváka mladšího. Po ní se toto právo dostalo její dceři měla držet tu třetinu jako nevyplacená dcera Vaváka mladšího. Po ní se toto právo dostalo její dceři jejíž smrti roku 1466 spadlo zase na něj a děti (A. Sedláček, Hrady IV, Praha 1995, s. 42).

⁵⁷⁰ AČ VI, s. 151 – 152, č. 34 (listina datovaná v lednu 1477).

⁵⁷¹ AČ IX, s. 150 – 151, č. 774 (dopis datovaný 16. února 1476); P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 298, č. 160.

v skůře doma bude.“⁵⁷² Jindřichovo nepřátelství vůči Bohuslavovi mohlo mít více příčin. Skutečnost, že pán z Hradce, tedy Vítkovec a nositel erbu růže, byl opominut jako poručník mladých Rožmberků hrálo jistě také svoji roli. Poslední kapka pak zřejmě přetekla Švamberkovým jmenováním nejvyšším hejtmanem místo zesnulého Zdeňka ze Šternberka.

V únoru roku 1477 dochází mezi panem Jindřichem a Bohuslavem k otevřenému sporu, který nám dokresluje jejich korespondence. Jindřich z Hradce informuje Bohuslava, že „*lidé moji zprawují mne, kterak ste aufšlok nowý na ně zamyslili na zámcích pánuow z Rozmberka, a někde nějakú baštu osadili, mimo kterúžto, když lidé moji jedú, mocí wína jim ze suduow točí, anebo to opět uplatiti musejí*“⁵⁷³. Již dva dny nato se Bohuslav brání a vykládá původ sporu a ochotu k narovnání. Ti lidé prý vozí nepřátelům do Rakous zásoby a o baště a víně nic neví. Navíc Švamberk tvrdí, že „*jsú mne lidé waši i jiných pánów, i také pánów z Rozmberka prosili, abych jim dopustil do Rakús woziti, a že zase také jiné potřeby, jakožto suol a železo powezú, a že mi aufšlák dáwati chtie*“.⁵⁷⁴ O dobré informovanosti svědčí i zdvořilostní formule: „*Rád slyším, že ste se domuow wrátili, a ještě bych radši slyšel, byšte se byli we zdrawí wrátili, neb jsem zprawen, že jste nemocni, ježto bych já wám přál, abyšte zdráwi byli*“.⁵⁷⁵ Spor došel až tak daleko, že Jindřich z Hradce dokonce žaluje na Bohuslava i králi⁵⁷⁶.

Jindřich s Bohuslavem si adresují dopisy jako „*towaryši milému*“⁵⁷⁷, tj. spojenci, společníku, druhu. I pouhé oslovení však může u ješitných šlechticů vyvolat spor, jak se dále dozvíme.

Podnětem k další rozepři mezi Jindřichem z Hradce a Bohuslavem ze Švamberka bylo Bohuslavovo jmenování nejvyšším hejtmanem. Dopis z 9. dubna 1477 Jindřich opět adresuje Bohuslavovi jako „*najw. hofmistru k. č. etc., příteli a towařiši mému milému...*“ a vysvětluje, proč mu nedává titulu nejvyšší hejtman. „*Jakož mi píšete, abych wám znáti dal, mnúli to čili mým písařem schází: nic písařem mým, pane towariši milý, neschází. Král pan náš JKM' udělallit' jest wás*

⁵⁷² AČ IX, s. 185, č. 839 (dopis datovaný 19. prosince 1476).

⁵⁷³ AČ VI, s. 144, č. 25 (dopis datovaný 8. února 1477).

⁵⁷⁴ AČ VI, s. 145, č. 26 (dopis datovaný 10. února 1477).

⁵⁷⁵ AČ VI, s. 144, č. 26 (dopis datovaný 10. února 1477).

⁵⁷⁶ Zmínka v dopise Bohuslava ze Švamberka adresovaného Jindřichovi z Hradce (AČ IX, s. 194 – 195, č. 857, dopis datovaný 24. února 1477).

⁵⁷⁷ AČ VI, s. 131, č. 7 (dopis datovaný 8. května 1476); AČ VI, s. 148, č. 29 (dopis datovaný 1. dubna 1477); AČ IX, s. 198, č. 862 (dopis datovaný 7. března 1477); AČ IX, s. 204, č. 872 (dopis datovaný 12. dubna 1477); AČ IX, s. 156, č. 786 (dopis datovaný 20. dubna 1476); AČ IX, s. 199 – 200, č. 863 (dopis datovaný 9. března 1477); AČ VI, s. 152 – 153, č. 35 (dopis datovaný 20. června 1477).

nad kým haitmanem, tohoť já wám rád přeji, jakožto swému pánu towařiši milému; a když bylo o to se mnú mluweno od p. biskupa a p. Wáclawa z Boskowic, já sem jim powěděl, že já haitmana nyní nepotřebuji, a za to sem jich prosil, aby to JKMⁱ powěděli. Také když sem u JKMⁱ byl, nic mi o to neprawil.“⁵⁷⁸

Po uzavření míru mezi Matyášem a Vladislavem se Jindřich musel definitivně přiklonit k Vladislavu Jagellonskému. S ním jej až do konce života pojilo kromě věrných služeb také úzké osobní přátelství. Tehdy počala kariéra obratného diplomata, směřující přes úřady hejtmana Bechyňského kraje (od roku 1479), nejvyššího komorníka (od roku 1487)⁵⁷⁹ a na sklonku života dokonce nejvyššího purkrabího k přednímu státníku své doby.

Dle Františka Teplého Jindřich z Hradce, stejně „jako i jiní členové jeho rodu jaksi tradičně v těžkých dobách českého národa hrál za mládí roli egoistického, protinárodního pána. Jemu a spolčencům jeho nešlo o vlast, ale o snížení moci panovnící, rozmnožení stavovských výsad na úkor koruny. Nevadilo jim sloužiti za peníze cizincům proti českému králi vlastní krve. – Při tom ukrývali se za katolické náboženství, ač dobře povědomo, že tato horlivost o přesvědčení náboženské (prý) šla až v zadní řadě zájmové sfery panské, jen jako politický prostředek k cíli. Neboť i potom, jak se usmířili s Vladislavem, hned se katoličtí spojili s utraquistickými pány proti tomuto polskému slabochu, jen aby ho společně ovládli, na škodu lidu urvali vládu v zemi.“⁵⁸⁰ K dokreslení Jindřichovy charakteristiky uvádí, že „kde mu kynul zisk, tam se vrhnul – ale vždy s panským stavem...tělesnou zdatností i duševním nadáním nejenom v hospodářství, ale i ve válečných věcech vynikal o hlavu nad nejbystřejší hlavy panské, rozuměl politice, výmluvností, vtípem dovedného řečníka uměl podmaňovati a tak cesta jako prve v cizině, teď doma k nejvyšším úřadům samoděk se mu otvírala“⁵⁸¹.

O dobrých vztazích a spolupráci Rožmberků, sirotků po Janovi z Rožmberka, s Jindřichem z Hradce v osmdesátých letech 15. století svědčí

⁵⁷⁸ AČ VI, s. 148 – 149, č. 30 (dopis datovaný 9. dubna 1477).

⁵⁷⁹ Tuto funkci vykonával v letech 1487 – 1503 (P. Cornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 414). Dle V.V.Tomka to bylo již od roku 1485 (Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 253). Podobně i Josef Kalousek v AČ VII, s. 202. J. Beringer a J. Janoušek uvádí také rok Jindřichova jmenování 1485 (Město a panství Telč, Telč 1927, s. 15). Dle F. Teplého byl ustanoven nejvyšším komorníkem již roku 1484 (Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 73).

⁵⁸⁰ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 49.

⁵⁸¹ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 49.

také k jejich jménům. Svědčí to o tom, že knížata byla prvními osobnostmi po králi a že mezi členy panského stavu stanula na nejvyšším místě. Z toho důvodu Jindřich utvrdí dlouholeté přátelské vztahy se syny Jiříka z Poděbrad svým čtvrtým sňatkem s Annou, dcerou münsterberského knížete Hynka a tedy vnučkou českého krále Jiřího z Poděbrad. Svatební smlouva byla uzavřena 1. března 1493 v Praze prostřednictvím Jindřicha, knížete münsterberského⁵⁸⁶, jenž dával svou neteř Annu, dceru bratra svého Hynka, kněžnu münsterberskou a hraběnku kladskou Jindřichovi z Hradce za manželku „z jejie vlastnieho chtieni“⁵⁸⁷. Co vedlo mladou Annu k tomu, že se údajně chtěla stát manželkou již ne nejmladšího Jindřicha z Hradce, můžeme jen hádat.

Anna z Münsterberka svého manžela přežila o třicet osm let. V Jindřichově Hradci se prý radovali „z tak vzácné dámy a jináč ji než paní hrabinka a více JMt paní kněžna neříkali“⁵⁸⁸. Aby jí dali najevo svůj obdiv a úctu, předháněli se jindřichohradečtí měšťané v darech⁵⁸⁹.

I v devadesátých letech 15. století a na počátku 16. století je pan Jindřich stále předním činitelem české stavovské obce. V době Vladislavova odjezdu ke korunovaci do Uher je jmenován jedním ze čtyř správců. Jindřichovi se připisují zásluhy o vítězství české řeči v úřadech, neboť na květnovém sněmu roku 1495 po jeho společném přednesu s Pútou z Rýzemberka bylo rozhodnuto, že všechny zápisy do desk zemských, které se dosud dály latinou, mají se psát česky. Roku 1500 se pan Jindřich podílel na sestavení Vladislavského zřízení zemského.

Změnou v obsazení zemských úřadů roku 1503 se na přední místa dostávají tři horliví katoličtí páni, mezi nimiž nechybí ani dosavadní nejvyšší komorník Jindřich z Hradce⁵⁹⁰. Ten se tehdy stává nejvyšším purkrabím Království českého⁵⁹¹. Tuto funkci vykonává až do své smrti roku 1507.

⁵⁸⁶ Dle F. Teplého byl Jindřich, kníže münsterberský, vnukem Jiřího z Poděbrad (F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 139).

⁵⁸⁷ AČ X. s. 389, č. 171. Na základě otcovy závěti dostane 3 000 zlatých uherských a Jindřich „s své dobré a svobodné vuole a z lásky strýcovské“ přidá 2 000 zlatých rýnských. (Tamtéž, s. 389, č. 171) Pečet' přivěsil mimojiné i Vok z Rožmberka, hejtman Království českého a pan Půta z Rýzemberka na Švihově, nejvyšší sudí.

⁵⁸⁸ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 139.

⁵⁸⁹ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 105.

⁵⁹⁰ Nejvyšším kancléřem byl jmenován Albrecht z Kolovrat, nejvyšším sudím Půta Švihovský z Rýzemberka.

⁵⁹¹ V. V. Tomek, Dějepis města Prahy IX, Praha 1893, s. 256. Dle J. Jánského a A. Sedláčka zastával tuto funkci od r. 1502 (J. Jánský, KČBH V, Domazlice 2005, s. 127; A. Sedláček, Hradý IV. Praha 1995, s. 43). Josef Kalousek píše ale o počátku roku 1503, kdy se Jan Jenec z Janovic vzdal pro vysoké stáří úřadu nejvyššího purkrabí a jeho nástupcem se stal Jindřich z Hradce, dosavadní nejvyšší komorník (na jeho místo byl dosazen Jan ze Šelumberka) (AČ XVIII, s. 4).

O Jindřichově oddanosti katolické víře nelze pochybovat. Svědčí o ní dopis z konce roku 1503, ve kterém prosí Petra i Oldřicha z Rožmberka, aby v Kajovém, pojedou-li tam, dali za něj almužnu a pokud tam nemíní jet, ať se tam vypraví kvůli němu⁵⁹². Dle Františka Teplého to byl on s Půtou z Rýzemberka, Petrem Rožmberkem a Vojtěchem Kolovratem za podpory královny Anny, kdo přiměli Vladislava v Budíně k vydání dekretu ze dne 5. července 1503 proti českým bratrům jako nepokojníkům a zemským škůdcům⁵⁹³. Nevraživost přívrženců radikální reformace se tím proti němu zostrila, a proto uzavírá na svou obranu 9. března 1504 s Petrem z Rožmberka, nejvyšším sudím Půtou Švihovským, a nejvyšším kancléřem Vojtěchem Kolovratem přátelskou smlouvu s termínem na 10 let. Smlouva měla kromě náboženského i politický účel: zachovat katolíkům od Vladislava získané nejvyšší úřady v zemi. Jindřich usiloval o upevnění postavení katolické víry nejen na Hradecku, ale i v Praze a v celém království. Ještě roku 1505 nacházíme Jindřicha z Hradce v zápise jednoty uzavřené mezi pány a rytíři na deset let proti pikhartům a pro zachování svých práv a veškerého zemského zřízení⁵⁹⁴.

K roku 1507 nacházíme u Františka Teplého již pozitivně laděnou charakteristiku Jindřicha z Hradce, neboť dle něj „*chyby mládí proti národu napravil mužnými činy, přítulností k rodnému jazyku, jemuž dopomohl k přirozenému právu...že pak katolicismus i násilně propagoval, ukazuje na politický rozhled, znalost světa, neboť jediné toto náboženství svou formou zaručovalo tehdy českému lidu jakousi jednotu proti mnohým nepřátelům a pokoj vnitřní*“⁵⁹⁵.

Pan Jindřich, jeden z nejbohatších a nejmocnějších šlechticů jagellonského věku byl neobyčejně vášnivým lovcem⁵⁹⁶. Kolem Jindřichova Hradce zřídil oboru plnou zvěře a zabránil okolním zemanům lovit v okruhu dvou mil kolem svého zámku. Nakonec však Jindřich zaplatil svou vášeň životem. Dne 17. ledna 1507 si vyjel na saních na lov. Měl při sobě oštěp a když se saně nenadále převrátily, oštěp vnikl náruživému lovcovi do ledvin a Jindřich ve velkých bolestech v saních zemřel⁵⁹⁷. Poněvadž i Půta Švihovský záhadně zahynul ve sklepě 19. července

⁵⁹² AČ X, s. 107 – 108, č. 1150 (dopis datovaný 3. prosince 1502).

⁵⁹³ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 143.

⁵⁹⁴ AČ VI, s. 314, č. 52 (listina datovaná 20. února 1505).

⁵⁹⁵ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 156 – 157.

⁵⁹⁶ Vyznání pana Jindřicha z Hradce o „chuti k lovu“ AČ XXI, s. 406, č. 258 (dopis datovaný 17. září 1477).

⁵⁹⁷ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 154.

roku 1504 a kancléř Kolovrat prý umřel od „pekelného ohně“ brzy po nich, považuje bratrská historie i Jindřichovu smrt za trest Páně za to, že pronásledoval jednotu⁵⁹⁸.

Jindřich z Hradce měl děti pouze se čtvrtou manželkou Annou z Münsterberka. Syn Adam pojal za manželku Annu z Rožmitálu, dceru Zdeňka Lva a Kateřiny Švihovské⁵⁹⁹. Svou sestru Annu provdal Adam roku 1511 za Hynka Bočka z Kunštátu, který však již roku 1518 umírá. Proto je roku 1520 provdána za nejvyššího kancléře Ladislava ze Šternberka na Bechyni, Jaroslavova syna a vnuka jednotníka Zdeňka Konopištského, jenž ale o rok později zemřel. Roku 1522 uzavírá Anna již třetí sňatek. Tehdy se stává manželkou Jindřicha VII. z Rožmberka, Vokova syna a vnuka jednotníka Jana Rožmberského⁶⁰⁰. Dochází tak k dalšímu spříznění rodu Hradeckého se Šternberky a Rožmberky.

Smlouva z 9. ledna roku 1528 mezi bratry Janem, Joštem a Petrem z Rožmberka, se svým švagrem Adamem z Hradce, synem jednotníka Jindřicha, na jejímž základě má po vymření jednoho rodu ten druhý zdědit všechny statky, jen dokresluje a utvrzuje dlouholeté přátelské a příbuzenské vztahy⁶⁰¹

Pány z Hradce pojily tradičně dobré vztahy s Rožmberky. Již po smrti Jindřicha III. z Rožmberka v roce 1412 je mezi poručníky jeho nezletilých dětí jmenován Jan mladší z Hradce. Společně postupovali Oldřich II. z Rožmberka a Menhart z Hradce v roce 1438 při nástupu Albrechta II. Habsburského na český trůn. V roce 1526 podpořil Adam I. z Hradce mladé Rožmberky v zápase o záchranu rodového dominia. Výjimkou tvoří události z šedesátých let 15. století, kdy Jan II. z Rožmberka, po odstoupení od Zelenohorské jednoty, se stal straníkem českého krále Jiřího z Poděbrad a válčil s jedním z hlavních odpůrců tohoto panovníka, Jindřichem IV. z Hradce. V sedmdesátých letech jsou však opět vztahy mezi těmito dvěma mocnými katolickými rody přátelské. Proto je s podivem, že k sňatkovému spojení obou rodů došlo poměrně pozdě a pouze dvakrát. V roce 1522 uzavřela Anna z Hradce již třetí sňatek a stala se druhou

⁵⁹⁸ F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2, Jindřichův Hradec 1927, s. 155 – 156.

⁵⁹⁹ Datum narození Adama z Hradce nelze přesně určit. V politické kariéře nezaostával za svým otcem a v letech 1523 – 1531 působil jako nejvyšší kancléř Království českého. Zemřel 25. června 1531.

⁶⁰⁰ NA. f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380. Anna z Hradce, narozená kolem roku 1497, jejíž manželství zůstala bezdětná, se po smrti svého třetího manžela v roce 1526 vrátila do rodného Jindřichova Hradce. Zde po roce 1539 určitou dobu pečovala o děti zemřelého švagra Jošta III. z Rožmberka. Anna zemřela 5. října 1570.

⁶⁰¹ AČ XI, s. 138, č. 299.

manželkou Jindřicha VII. z Rožmberka. Druhý sňatek uzavřel v roce 1546 Jáchym z Hradce, vnuk Jindřicha IV. a syn Adama, s nejstarší dcerou Jošta III. z Rožmberka Annou, pravnučkou Jana II. z Rožmberka.

V odboji proti králi Jiřímu z Poděbrad stojí Jindřich roku 1465 na straně svého strýce, poručníka a navíc budoucího tchána Zdeňka ze Šternberka a svých bratranců, Zdeňkových synů, Jana a Jaroslava.

Gutštejnové

Západočeský rod Gutštejnů zastupují v Jednotě zelenohorské Burian a Linhart, kteří se na seznamu členů Zelenohorské jednoty objevují na třináctém a patnáctém místě⁶⁰².

Katolický rod pánů z Gutštejna můžeme zařadit mezi nejvýznamnější rody 15. století, které aktivně zasahovaly do českých dějin. Nepříliš movitý katolický rytířský rod erbu trojího jeleního paroží se vojenským podnikáním během husitských válek a následně v době poděbradské rychle vyšplhal mezi nejužší špičku české aristokracie a aspiroval na nejvyšší místa ve státní správě.

Prudký vzestup rodu, do té doby nepříliš významného, se udál za bratrů Buriana a Jana v první polovině 15. století. Plzeňsko se svou roztržitostí pozemkové držby bylo pro Gutštejny příznivým regionem, ve kterém mohli v poměrně krátké době několikanásobně rozmnožit majetek svého rodu. Zvětšení pozemkové držby dosáhli zejména cestou získání klášterních statků⁶⁰³. Gutštejnům připadly také některé statky drobných světských držitelů, jichž bylo v okolí klášterů celá řada. Jejich kořistí se staly rovněž některé královské statky u západních hranic Českého království v době zeslabení ústřední moci. Takto získaný majetek opravňoval Gutštejny hrát větší roli v zemské politice než dosud⁶⁰⁴.

Růst moci Gutštejnů byl urychlen anarchií v zemi. Gutštejnové velmi dobře využívali ke svému obohacení všech nedostatků ve veřejné moci a právu. V době interregna a vlády landfrýdů využívali Gutštejnové ke svému obohacení funkci krajských hejtmanů. Nečtiny, jedno z jejich sídel, ležely na rozhraní tří krajů, tj. Plzeňského, Rakovnického a Žateckého, a ve všech třech krajích uplatňovali prostřednictvím hejtmanských úřadů svůj vliv. Také sňatková politika je u

⁶⁰² SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁶⁰³ Klášterů bylo v Plzeňském kraji mnoho (např. Plasy, Chotěšov, Kladruby, Teplá, Pivoň) a některé z nich zakládali i předkové Gutštejnů. Známý je především Hroznata, jenž založil kláštery v Teplé a Chotěšově. Hlad po církevních statcích se projevil i u katolických Gutštejnů, kteří je získali různými zápisy panovníka za protihusitské postoje. Gutštejny tyto zápisy posílily a umožnily jim uskutečňovat svůj program uchvatů klášterních statků. Je příznačné, že se zápisy objevují často v souvislosti s potřebami vojenských akcí a časově se s nimi kryjí. Gutštejnům se podařilo proniknout do oblasti plaského kláštera i Chotěšova (M. Ransdorf, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, ÚSH 1983, s. 110 – 111).

⁶⁰⁴ K vzestupu rodu Gutštejnů M. Ransdorf, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, ÚSH 1983, s. 109 – 131).

Gutštejnů nástrojem budování držav a prostředkem uplatňování vlivu v širokém okolí.

Gutštejnové tehdy ještě nepatřili mezi členy panského stavu, a to ani roku 1437⁶⁰⁵. Ale „urozené a statečné rutěře pana Jana z Gutštejna..., pana Zdeňka Calvína z Romšperka seděním na Týně Horšovském“ nalézáme rovněž na listině z 21. července 1439, kdy vstupuje v příměří s městem Louny Burian z Gutštejna na Rabštejně, hejtman kraje Plzeňského, spolu s Janem z Gutštejna, Janem Štěpánovcem z Vrtby na Valdece a Zdeňkem Kolvínem z Ronšperka⁶⁰⁶. Určit, kdy byli Gutštejnové přijati do panského stavu, je obtížné. Přestože je Jan mladší z Gutštejna seděním na Bubně na listině plaského kláštera z 6. března 1452 zařazen již mezi pány⁶⁰⁷, tak o rok později se na listině chotěšovského kláštera objevuje mezi panoši⁶⁰⁸.

Burian z Gutštejna se velmi aktivně podílel na tehdejší veřejném životě. V květnu 1434 se i s bratrem Janem účastnil bitvy u Lipan. Roku 1440 byl Burian ustanoven hejtmanem Žateckého kraje a o pět let později hejtmanem kraje Plzeňského.

Jinou cestou obohacení bylo Gutštejnovo obratné využívání poručnictví ve svůj prospěch. Po smrti bratrů Buška a Jana se roku 1434 ujal Burian poručnictví mladého Calty z Kamenné Hory, a tedy správy Caltových statků. Zejména šlo o panství a hrad Rabštejn, především ale patrně o clo, jež patřilo k Rabštejnu. Až do roku 1446 se psal seděním na Rabštejně. Asi tehdy nebo nedlouho potom Jan Calta, syn Buškův, dosáhl plnoletosti a ujal se otcovských statků.

Interregnum umožňovalo vojensky zdatným jedincům neobyčejně zvětšit svoji prestiž, což byl případ jak Jakoubka z Vřesovic, Aleše Holického, Oldřicha z Rožmberka tak Gutštejnů, je to doba českých kondotiérů. Do doby interregna vstupují Gutštejnové jako mocný rod a přední a vážení členové rakouské strany, jejichž vojenský a hospodářský potenciál nebylo radno podceňovat. Z interregna pak vychází jako velmožové.

Již v této době nacházíme blízkou spolupráci otců budoucích zelenohorských jednotníků Buriana II. z Gutštejna a Jana i Jošta z Rožmberka. V dopise z 5. dubna roku 1444 Burian z Gutštejna a na Rabštejně žaluje „příteli mému dobrému“ Oldřichovi z Rožmberka na Hynka Krušinu ze Švamberka, že se

⁶⁰⁵ K listině z 30. září 1437 je přivěšena pečeť „urozených panoši Burjana a Jana bratři z Gutštýna“ (Rel. tab. terrae II, s. 176).

⁶⁰⁶ B. Lůžek, Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfrídu, MZK VI, 1968, s. 338 – 339.

⁶⁰⁷ AČ VII, s. 654 – 655, č. 78.

⁶⁰⁸ AČ VII, s. 651, č. 73 (listina datovaná 20. srpna 1453).

v příměří zmocnil hradu Vlčtejna⁶⁰⁹. Proto v zápětí táhne Burian s bratrem Janem z Gutštejna na Rabštejně, s Janovým tchánem Přibíkem z Klenové a s Děpoltem z Rýzemberka k obléhání hradu.

Na konci čtyřicátých let se pan Burian angažoval v záležitostech Ilburků a pomáhal urovnávat starý šlikovský spor s tímto rodem. Přátelské vztahy s Ilburky dají o několik let později podnět k spříznění obou rodů.

Přestože centralizační snahy Jiřího z Poděbrad omezovaly zájmy Gutštejnů, stáli v druhé polovině čtyřicátých let zpočátku na poděbradské straně. Jednou z hlavních příčin byly jejich hospodářsko – mocenské rozpory s budoucími příbuznými Švamperky, kteří získali podporu Rožmberků. V roce 1449 jsou bratři Jan i Burian počítáni mezi členy Poděbradské jednoty. Burian si byl vědom, že každý rozhodující konflikt obou stran nutně zasáhne a poškodí gutštejnské državy. Proto občas kolísal mezi Jiřím a pozicí neutrála, snažil se zabránit střetnutí a zprostředkovat mír. Z toho důvodu jej také nacházíme často v diplomatických službách Jiřího z Poděbrad.

V letech 1450 až 1451 se Burian aktivně účastní válek v česko – bavorském, pohraničí, kdy je placen od Albrechta Bavorského. Tehdy nalézáme Buriana z Gutštejna i na Horšovském Týně, kde je poručníkem nezletilých rytířů z Ronšperka. Gutštejn se angažuje ve prospěch mladých Ronšperků a urguje např. 100 zlatých dluhu po nebožtíkovi Kolvínovi pro jeho sirotky u vévody Albrechta III⁶¹⁰. Gutštejnova rezidence byla v Nečtinách a je otázkou, zda pan Burian měl o počínání svých mladých poručenců Dobrohosta a Břeňka z Ronšperka na Horšovském Týně dokonalý přehled. Jistě však ovlivnil Dobrohostovo rozhodnutí vstoupit do Zelenohorské jednoty a rovněž kořeny k pozdějšímu bližšímu spříznění obou rodů můžeme hledat v této době. Rod Frumštejnů, z něhož pocházela matka Dobrohosta a Břeňka z Ronšperka Markéta, patřil společně s rodem Gutštejnů do klanu Hroznatoviců a tudíž byli Gutštejnové a Ronšperkové příbuzní již od první poloviny 15. století, kdy uzavřel sňatek Zdeněk Kolvín z Ronšperka s Markétou z Frumštejna. Rod Gutštejnů a Frumštejnů mají společného předka, a to Jetřicha mladšího, jenž žil v letech 1263 až 1313.

Burian z Gutštejna nebyl jen poručníkem rytířů z Ronšperka, ale v polovině padesátých let vystupuje také jako poručník sirotek po Hanušovi z Kolovrat.

⁶⁰⁹ LOR II. s. 333 – 334, č. 378 (dopis datovaný 5. dubna 1444).

⁶¹⁰ J. Jánský, KČBH III, Praha 2003, s. 375.

Přátelské styky udržoval Burian z Gutštejna s Jindřichem z Plavna. Na konci roku 1452 píše přátelský dopis Jindřichovi Plavenskému v příčině jeho pře s Chebskými, přičemž ho oslovuje „urozený pane a přáteli milý“⁶¹¹.

Následujícího roku však dochází ke zkalení vztahů, které charakterizuje celá padesátá léta. K roku 1453 se dovídáme z protokolů českého dvorského soudu o sporu Buriana z Gutštejna s Jindřichem Plavenským. V době, kdy pán z Gutštejna se svým ozbrojeným doprovodem vyjel uvítat krále Ladislava do Jihlavy, vytáhli plavenského manové a pobrali dobytek a vyplnili území okolo Tachova. Jindřich z Plavna odmítal nést zodpovědnost za zpusťování Tachovska, neboť se to událo bez jeho vědomí a rozkazu. Pře se vlekla až do roku 1460, kdy byl Plavenský odsouzen k pokutě 500 kop českých grošů⁶¹².

V padesátých letech se zájmy Gutštejnů i Poděbrada kryly. Tachov dostal od Ladislava potvrzení výsad, které Jiří z Poděbrad roku 1461 ještě rozhojnil. Burian mohl být spokojen, dal svůj hlas při královské volbě Jiřímu⁶¹³ a zúčastnil se jízdy do Rakous.

Do opozice proti králi se dostali Gutštejnové v roce 1461, kdy se Jiří Poděbradský postavil na stranu koalice měst s rytíři. Navíc pro pány z Gutštejna začala být nepřijemná znovu aktuální otázka restituce církevního majetku. Snahy o restituci církevního majetku začaly již od roku 1453 komplikovat poměr pánů k Jiřímu z Poděbrad. Řada z nich se obohatila na úkor církve a nechtěla se tohoto majetku vzdát. Gutštejnové se výrazně orientovali na kláštery Chotěšov, Plasy, v menší míře na Pivoň. Roku 1453 nacházíme Buriana jako správce chotěšovského kláštera⁶¹⁴. Jednání o restituci církevního majetku byla pro odpor především katolických pánů neúspěšná. Skončila po osmidenním jednání a pány zahrnala do opozice vůči králi⁶¹⁵.

Burian I. umírá 29. března 1462⁶¹⁶. Na jeho náhrobním kameni v tepelském klášteře byl ztělesněn velkolepý vzestup, který jeho rod během krátké doby

⁶¹¹ NA, f. OChA 1450 – 1461 (dopis datovaný 26. prosince 1452).

⁶¹² K plavensko – gutštejnskému sporu J. Jánský, KČBH III, Praha 2003, s. 177.

⁶¹³ Zvláštní je, že F. Palacký uvádí mezi rytíři, kteří se účastnili volebního sněmu 27. února 1458, Buriana z Gutštejna (F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV, Praha 1939, s. 294).

⁶¹⁴ AČ VII, s. 654, č. 77 (listina datovaná 11. června 1453).

⁶¹⁵ FRA XLIV, s. 146, č. 101; FRA XLIV, s. 129, č. 90 (zpráva durynského mistodržícího vévodovi Vilémovi z 8. července 1461 mluví o spojení proti králi : „...dann die Beheimischen heren sein mit ym in unwillen und haben sich wider yn zusampne verbunden“). K problematice restituce církevního majetku R. Urbánek, ČD III, 4, Praha 1962, s. 468 – 469.

⁶¹⁶ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

uskutečnil. Je zde poprvé titulován jako „comes“. Takový titul měli tehdy v Čechách pouze Šlikové.

Burian I. z Gutštejna byl dle Jana Václava hraběte Dobřenského z Dobřenic dvakrát ženatý. První jeho manželkou měla být Anna z Kolovrat, druhou Anna von Cleve (Anna z Klenového?)⁶¹⁷. Vzhledem k tomu, že Burianův bratr Jan Všerubský měl mít za manželku dceru Přibíka z Klenového, je pravděpodobnější, že Anna z Klenového byla Janovou ženou a Burian I. se ženil jen jednou. Dle Dobřenského měl Buriana I. tři děti, Buriana, Linharta, který pojal za manželku Elišku z Boskovic a Kateřinu, provdanou za Buriana Trčku z Lípy⁶¹⁸. Kdyby tato teorie byla pravdivá, tak by byli jednotníci Burian a Linhart bratři. August Sedláček ovšem uvádí pouze dva syna Buriana I., tj. Jindřicha, jenž pojal za manželku Elizabeth, comtesu de Castell a Buriana II.⁶¹⁹, v jiném případě pak píše pouze o Burianovi II. a dalšího syna nezmiňuje⁶²⁰, což je nejpravděpodobnější. O jediném synu Buriana I. hovoří také Ottův slovník naučný⁶²¹.

Linhart z Gutštejna byl synem Jana Všerubského z Gutštejna, a tudíž bratrancem Buriana Bohatého z Gutštejna. Se svým bratrem Burianem byl vnukem Přibíka z Klenového⁶²². Linhart se sice objevuje v Zelenohorské jednotě po boku svého bratrance Buriana, ten jej však svou osobou a vojenskými i diplomatickými aktivitami zastihuje, a tak nalézáme o Linhartovi velmi málo zpráv.

Majetkový a politický vzestup pánů z Gutštejna po husitských válkách kulminoval v osobě Buriana II. z Gutštejna, který byl příznačně nazýván Burian Bohatý případně český Krézus. V době, kdy už nebylo zakládání klášterů u české šlechty a panovníka obvyklé, se stal Burian ojedinelým fundátorem karmelitánské řehole v Chýších, Rabštejně a Tachově. Na rozdíl od svého otce Buriana I., kterého považuje J. Stocklów za horlivého kališníka⁶²³, se Burian II. svým fundátorstvím prezentuje jako rozhodný katolík, což mu ale nebránilo, aby se stejně jako kališníčtí páni nepodílel na sekularizaci klášterních statků.

⁶¹⁷ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301.

⁶¹⁸ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301.

⁶¹⁹ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

⁶²⁰ A. Sedláček, Hrady XIII, Praha 1998, s. 52.

⁶²¹ OSN X, Praha 1896, s. 640.

⁶²² OSN X, Praha 1896, s. 640.

⁶²³ J. Stocklów, Geschichte der Stadt Tachau I, Tachau 1878, s. 423. „Unter dem ersten Pfandherrn aus dem Hause von Gutenstein, dem utraquistischen Gifere Burian I., wurde der religiöse Druck gewiss nicht milder, und erst als sein gut katholisch gesinnter Sohn Burian II. die Zügel der Regierung in die Hand nahm (1462), konnten auch die katholischen Bürger von Tachau wieder frei aufathmen“.

Burian zanechal svému synu Burianovi II. rozsáhlé, ale rozporné dědictví. Hrozbu do budoucna představoval zejména nejasný vztah vůči panovníkovi. Na začátku šedesátých let nebyly jejich vztahy nepřátelské. Z deníku českého poselstva k francouzskému králi v roce 1464 se dovídáme, že třetí noc své cesty, tj. 20. května, strávilo v Tachově u Buriana⁶²⁴, kde byli členové poselstva „*ctěni...od pana Buriana počestně*“⁶²⁵. Vztahy se však brzy začaly kalit. Protiklady jako by ukazovala obě procesí 31. května 1464, Burian se samozřejmě zúčastnil katolického u sv. Jakuba⁶²⁶.

Gutštejnové zůstali v popředí české feudalitě i v polovině šedesátých let. Burian II. v této době navíc spravoval jako poručník nezletilých synů Racka II. z Janovic Rýzmbek⁶²⁷ a zmocnil se Rabštejna⁶²⁸. Poručnictví nad dcerami Jana Calty z Kamenné Hory, přestože k tomu neměl králova svolení, se ujal Burian Gutštejnský roku 1465, kdy Jan Calta zemřel⁶²⁹. Když Bonuše, nejstarší dcera, dosáhla plnoletosti, vymohla si 3. října 1465 u zemského soudu, aby jí Burian postoupil všechny statky⁶³⁰. Leč Burian nález soudu ignoroval. Ještě roku 1466 Burian Rabštejn nevydával.

V březnu roku 1465 Burian poprvé rozšířil svá panství do Horní Falce, kde mu král Jiří zapsal doživotně české léno Pernov (Bärnau), resp. byl legitimován úchvat tohoto města s hradem provedený již roku 1461 otcem Buriana Bohatého⁶³¹. Doživotní zástava pernovského léna v těsné blízkosti dnešních hranic západně od Tachova platila podle králova zápisu i pro Burianovy syny a představovala výchozí bod gutštejnské expanze na území starého Chebska, kde první nárazníkovou oblastí se měly stát statky waldsaského kláštera. Ale smlouvou pečetěnou 14. července roku 1465 v Praze mezi králem a Otou Mosbašským byl Pernov (Bärnau) ponechán Burianovi jen doživotně a po jeho smrti měl připadnout

⁶²⁴ AČ VII, s. 429.

⁶²⁵ R. Urbánek, *Ve službách Jiříka krále – deníky panoše Jaroslava a Vaclava Šaška z Bífkova*, Praha 1940, s. 3.

⁶²⁶ FRA XX, s. 329 – 332.

⁶²⁷ A. Sedláček, *Hrady IX*, Praha 1996, s. 64. Za poručníka byl dán sirotkům Smilovi a Volfovi od krále Jiřího roku 1464, po smrti prvního poručníka Jana Calty z Kamenné Hory. Burian z Gutštejna byl jejich ujec, tj. strýc z matčiny strany.

⁶²⁸ A. Sedláček, *Hrady XIII*, Praha 1998, s. 139.

⁶²⁹ P. Čornej (ed.), *Království dvojího lidu*, Praha 1989, s. 401; OSN V, Praha 1892, s. 64. Dle A. Sedláčka zemřel Jan Calta brzy po roce 1461 (*Hrady XIII*, Praha 1998, s. 139).

⁶³⁰ *Rel. tab. terrae II*, s. 344 – 345; AČ III, s. 365 – 366, č. 302 (Král s pány shledal, že „*Burian a Oldřich nejsou mocní a otcowští poručníci, ale že jest jim toliko swěřeno od nadepsaného Jana Calty, a ony dcery Janowy Caltowy tiem kšaftem sú dědičky zuostaly všeho zbožie a statku otce swého*“, a proto že již Bonuše „*léta sprawedliwá má*“ rozhodli, aby „*toho zbožie a statku mowitého i nemowitého nadepsaní poručníci, aby jí panně Bonusi postupilí*“ (AČ III, s. 365 – 366, č. 302).

⁶³¹ ZR, s. 250, č. 1763 (listina datovaná 29. března 1465).

mosbašským Wittelsbachům. Pro Buriana to byl jistě nemilý ústupek od původního znění lenního listu a zde se zřejmě rodila zášť vůči králi Jiřímu, která zakrátko přivedla Gutštejna do řad opoziční Zelenohorské jednoty⁶³².

Přestože tedy získal Burian II. roku 1465 od Jiřího do zástavy hrad a město Pernov s 200 kopami grošů na opravu, tak si na zemském sněmu svolaném na 23. listopad spolu s Linhartem stěžovali na královu despotičnost. Nakonec oba skončili v Zelenohorské jednotě. Je třeba ale přiznat, že Burian se stal členem odbojné jednoty ani ne tak z vnitřního přesvědčení, jako spíše proto, že mu Jiří Poděbradský překazil jeho podvodné machinace s poručnictvím nad sirotky bohatého pana Jana Calty z Kamenné Hory.

Prvních sjezdů katolického panstva se účastnil Přibík z Klenové. Jejich výsledku se ale nedočkal, neboť zemřel okolo Nového roku 1465. Přibík z Klenové, bývalý přívrženec poděbradské strany, se přiklonil k odbojnému panstvu poté, co Jiří poskytl biskupovi Joštovi z Rožmberka právo výkupu výnosného Přibíkova volyňského panství s 20 vesnicemi, zastavené mu kdysi císařem Zikmundem výměnou za Stříbro. Majetková transakce byla s konečnou platností uzavřena v prosinci roku 1464, kdy volyňské panství připadlo strakonickým johanitům, jejichž velkopřevorem byl právě v té době biskup Jošt.

I u Přibíka můžeme nalézt blízké spříznění s některým z členů Zelenohorské jednoty, v tomto případě to bylo právě s Gutštejny. Manželem Přibíkovy dcery byl Burianův bratr Jan Všerubský, který zemřel roku 1453. Pravděpodobně se jednalo o Annu z Klenové, která byla tedy tetou Buriana II. z Gutštejna a matkou Linharta. Poručníky nad nezletilým vnukem a dědicem Přibíkovým Janem, Buškovým synem, se stali Přibíkovi vnukové Linhart a Burian mladší z Gutštejna, kteří se usídlili na Klenové, podle níž se i psali⁶³³. Asi roku 1475 odevzdali hrad Klenová Janovi z Klenového.

Dle Jindřicha Vančury bratři Linhart a Burian, jako poručníci vnuka Přibíka z Klenového Jana, získali Jednotě zelenohorské v hradě Klenovém silnou

⁶³² J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 63 – 64. Pro Buriana z Gutštejna by znamenalo trvalé získání Pernova rozšíření jeho tachovského dominia v nepřerušném sledu držav dále na západ až k hranicím waldsaského kláštera a navíc by posílilo jeho pozice na jedné z nejvýznamnějších dopravních tepen z Norimberka do Plzně a Řáviř, která i svým názvem Goldene Strasse akcentovala svou lukrativnost.

⁶³³ Roku 1459 je jako poručníky společně s Jindřichem z Lipé, nejvyšším maršálkem Království českého, Dluhomilem z Drazovic, Janem z Čachrova, Vilímem a Janem mladším ze Stropčic a Habartem z Ríčan ustanovil sám Přibík z Klenové (AČ III, s. 568, č. 730, listina datovaná 22. prosince 1459).

oporu v zápase proti králi na Klatovsku⁶³⁴. Jindřich Vančura se tudíž podobně jako Dobřenský domnívá, že se v panské opozici sešli bratři Linhart s Burianem.

Ač katolíci, vedli Burian z Gutštejna a Bohuslav ze Švamberka v roce 1466 zášť proti waldsaskému klášteru⁶³⁵. Bližší okolnosti vzniku konfliktu nejsou zřejmé, ale vůdčím motivem Buriana z Gutštejna byla nepochybně po otci zděděná snaha ovládnout výnosné klášterní statky prostřednictvím vnučené ochranné patronace⁶³⁶. Tomu se však klášter všemožně bránil. Do příměří mezi králem a Zelenohorskou jednotou vyhlášeném o velikonocích roku 1466 byl sice zahrnut i waldsaský klášter, ale Gutštejn a Švamberk se jím nechtěli vázat s odůvodněním, že to je jejich soukromá záležitost nesouvisející s odbojem proti panovníkovi⁶³⁷.

Dne 20. dubna 1467 se Burian dostává do otevřené války s Jiřím Poděbradským, jenž mu v odpovědném listu vytýká, že opovrhl nálezem zemského soudu o zboží Caltových sirotků, že se vůči králi, i když je jeho poddaný a rada, neslušně zachoval a že pomáhal Plzeňským⁶³⁸.

Pravděpodobně někdy v šedesátých letech dochází k spříznění rodu Gutštejnů s Ilburky. Dcera Buriana II. z Gutštejna Eliška (Alžběta) je tehdy provdána za syna Viléma z Ilburka Ladislava. Vzhledem k tomu, že jejich jediný syn Vilém mladší se narodil někdy kolem roku 1470, došlo k sňatku zřejmě až v druhé polovině šedesátých let. Tehdy již Burian II. a Vilém starší aktivně spolupracovali v odboji proti Jiřímu Poděbradskému. Ladislav brzy po narození syna umírá a Alžběta je poté znovu provdána, tentokrát za Kašpara Šlika.

Přestože se Zelenohorská jednotka zaštitila bojem na obranu katolické víry, nebránilo to jejím členům v obohacování se na klášterním majetku. Na dobytí a vypálení tepelského kláštera katolickými pány dne 29. května roku 1467 se podílel Burian z Gutštejna společně s Bohuslavem ze Švamberka, Jindřichem mladším z Plavna a Vilémem z Volfštejna. Tento premonstrátský klášter zůstal během husitských válek ušetřen, neboť byl pod ochranou mocných pánů z Gutštejna a dalších Hroznatoviců, kteří zde měli rodinnou hrobku. Vyrabování kláštera předcházela snaha Jindřichů z Plavna, kteří se v květnu 1467 osobním listem pokusili odvrátit opata Zikmunda od spojení s Jiřím z Poděbrad. Hlavní aktéři

⁶³⁴ I. Vančura, Dějiny někdejšího král. města Klatov I. 2, Klatovy 1927, s. 245.

⁶³⁵ V dopis Buriana z Gutštejna z 10. srpna 1466 adresovaného Chebským, pisatel vysvětluje městské radě, že zášť proti klášteru není z jeho svévole, ale naopak pro svévole waldsaského opata (J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 123).

⁶³⁶ Ten v roce 1461 podnikl ničivé tažení na panství waldsaského kláštera, kterému padlo za obět 24 vesnic, z nichž 16 bylo poté úplně opuštěno (J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 220).

⁶³⁷ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 124.

⁶³⁸ AČ IV, s. 140, č. 29.

vypálení kláštera si přisvojili klášterní městečka a vesnice a klášter se ocitl pod nucenou patronací Plavenských⁶³⁹.

Jedním z předpokladů obnovené výbojnosti Gutštejnů, Švamberků, Plavenských a Volfstejnů a dalších členů Zelenohorské jednoty byla jednání s papežským legátem o navrácení ukořistěných statků tepelského a chotěšovského kláštera. Na počátku února roku 1469 oznamoval Burian z Gutštejna z hradu Rabštejna, kde se shromáždil celý klan Hroznatoviců, tj. Jan, Linhart, Burian mladší, Václav z Gutštejna, Jan Prostibořský z Vrtby a Jan z Frumštejna, představenstvu tepelského a chotěšovského kláštera, že zprostředkoval jednání s papežským legátem o restituci zcizených premonstrátských statků. Schůzka celého hroznatovického klanu na hradě Rabštejně byla pravděpodobně výsledkem nějakého velmi kajícího zpytování svědomí, neboť zakladatelem tepelského kláštera byl nejproslulejší člen rodu blahoslavený Hroznata, po němž nazval František Palacký všechny nositele erbů trojího jeleního paroží, a v hlavním klášterním kostele měli také Gutštejnové svou hrobku. Naposledy byl do ní pohřben v roce 1462 stejnojmenný otec Buriana z Gutštejna, který na svém hradě vystupuje jako hlavní autorita rodového klanu Hroznatoviců⁶⁴⁰.

Výše zmíněný Jan z Frumštejna byl bratrem Markéty z Frumštejna, manželky Zdeňka Kolvína z Ronšperka a tedy strýcem Dobrohosta z Ronšperka.

Na rozdíl od Hroznatoviců netrápilo příliš ostatní kořistníky jejich katolické svědomí. V pozadí smiřovací iniciativy Gutštejnů a ostatních Hroznatoviců byla jistě naděje na výhradní získání ochranných práv nad chotěšovským a tepelským klášterem podložené „historickým právem“ rodového fundátorství, které by umožnilo zlegalizování podílu z klášterních příjmů. Jestliže samotný Burian zamýšlel vrátit tepelskému klášteru nějaké ukořistěné zboží, pak už měl jistě v plánu kompenzace na úkor jiného kláštera, který zůstával nadále loajální Jiřímu z Poděbrad. Cílem připravovaného Gutštejnova válečného tažení se měl stát cisterciácký klášter ve Waldsassen⁶⁴¹.

V květnu roku 1469 bylo waldsaskému klášteru vypáleno a vypleněno 24 vesnic. Jako hlavní viník a iniciátor tohoto tažení byl označen Burian z Gutštejna. Útok do waldsaské ekumeny se vyznačoval zcela mimořádnou krutostí vůči klášterním poddaným, kteří byli vražděni, zajímáni nebo vyháněni ze svých

⁶³⁹ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 128.

⁶⁴⁰ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 131 – 132.

⁶⁴¹ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 132.

vesnic. Před devastacemi a loupáním nezůstaly ušetřeny ani kostely a tak nebylo divu, že německé obyvatelstvo pak označovalo Čechy jako kacíře, protože mezi počínáním českých katolíků a utrakvistů nevidělo žádný rozdíl⁶⁴².

Na počátku února roku 1470 došlo v Řezně k jednání s waldsaským klášteřem. Nevděčné úlohy smírčího soudce ve sporu o patronaci nad klášteřem a držení českého léna Pernova se ujal vévoda Ludvík Landshutský, jenž rozhodl v český neprospěch a ve svém rozhodčím výroku jednoznačně odmítl Gutštejnovy nároky na držbu Pernova a vnučenou patronaci nad waldsaským klášteřem⁶⁴³.

Za odměnu, že Burian přešel do tábora krále Matyáše Korvína, byl jmenován mistrem královské komory, po olomoucké královské volbě pak dvorským sudím. Tento obávaný kondotiér představoval hlavní autoritu korvínovců na západě Čech. Úřady, svěřené mu od Matyáše Korvína, patrně ale Burianovy ambice neuspokojovaly, a proto na počátku sedmdesátých let změnil prapor a vrátil se do služeb krále Jiřího Poděbradského.

Tehdy již vyčerpanost a poznání neperspektivnosti dosavadní politiky vedlo Gutštejny a Hazmburky k příměří. Sám Gutštejn ospravedlňuje svůj rozchod se Zelenohorskou jednotou neutěšeným stavem zpustošené země, což se odráží v jeho korespondenci. Na počátku roku 1471 omlouvá Burian z Gutštejna u Jana z Rožmberka své vystoupení ze Zelenohorské jednoty a poukazuje na příčiny: „...mnohé řeči mezi lidmi jsou, že podnes vždy takové záhuby w zemi jdú...a nám všem, kteříž sme w zápisu byli, winu w tom dáwají. I jest mi toho pane welmi líto a nerád toho slyším, že jmáme tiem dotýkáni býti“. Burian z Gutštejna lituje, že „ty věci pohřiechu nejsou k iżádnému miestu a konci přiwedeny, a mnoho sme o to nákladuow učinili a weliké škody wzali, nébrž že i skrze to weliké řeči nás všech zápisníkuow w tom dotýčíc jdú, že bychme pod jménem práw, řáduow a swobod welikú škodu a záhubu na zemi uwedli a k iżádnému konci sme toho nepřiwedli“. Proto „...aby takové záhuby a škody w zemi nenabyté mohly přestati“ nabízí Burian rožmberskému vladaři schůzku v Příbrami a slibuje bezpečný průvodní glejt⁶⁴⁴. Burian vyzývá Jana z Rožmberka, aby také odstoupil od panské opozice, avšak marně.

⁶⁴² J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 135 – 136.

⁶⁴³ Řezenským výrokiem bylo tedy potvrzeno věčné ochranné právo, které rýnským Wittelsbachům udělil ještě před husitskými válkami waldsaský opat Konrád II. (J. Jánský, KCBH IV, Domažlice 2004, s. 143 – 144).

⁶⁴⁴ AČ V, s. 311 – 312, č. I (dopis datovaný 2. ledna 1471).

Páni z Gutštejna se vymaňují ze slepé uličky, kam je zavedl odpor proti státní moci a síle českého kališnictví. Za dané hospodářské situace mohla další vzestup rodu přivodit pouze aktivní účast na zemské politické moci, nikoli odpor proti ní. Změny v jejich politice podpořily další růst rodové moci, která dosáhla vrcholu v jagellonské době. Na počátku 16. století byli pak Gutštejnové jedním ze tří nejbohatších českých rodů, tehdy majetkově předčili i Rožmberky.

Na počátku roku 1471 přichází z Rabštejna do Chebu pozvánka na svatbu Gutštejnovy příbuzné s Jakubem Žlutickým z Vřesovic. Nevěstou je sestra Linharta a Buriana mladšího z Gutštejna na Všerubech, tedy sestřenice Buriana Bohatého na Nečtinách⁶⁴⁵.

O dva týdny později Gutštejn opakuje své mírové návrhy chebské radě, tentokrát však už z pověření krále Jiřího. Sděluje že s Benešem Libštejnským z Kolovrat a Vilémem z Volfštejna už o věci předběžně mluvil a navrhuje uzavření čtyřtýdenního příměří k jednání na Rabštejně u příležitosti své svatební veselice. Budoucí nevěstu sice nejmenuje, přesto dle Jiřího Jánského to ale mohla být jediné hraběnka Sidonie (Zikuna) z Ortenburka, nevlastní dcera bavorského rebela Hanse Degenberga⁶⁴⁶. Sidonie z Ortenburka byla dcerou Henricha VI. z Ortenburka a jeho druhé manželky Alžběty z Törringu. Ta si jako vdova vzala Hanse mladšího Degenberga. Koncem ledna 1471 sděluje Gutštejn městské radě, že Kolovrat a Volfštejn mu „rukoudáním“ zaručili dodržování příměří a láká je na veselici do Žlusic, kam se mají oba opovědlní nepřátelé Chebu dostavit⁶⁴⁷. Ve Žluticích měly tedy zřejmě pokračovat svatební oslavy započaté na Rabštejně.

Pokud by Jiří Jánský měl pravdu, vyvstala by otázka, kdo byl matkou Elišky (Alžběty) z Gutštejna, která byla před rokem 1470 provdána za Ladislava z Ilburka. Nelze tedy vyloučit, že byl Burian II. z Gutštejna dvakrát ženatý či spíše, že se nejednalo o jeho vlastní svatbu, ale o svatbu některého z jeho potomků.

Ve světle válečných událostí sedmdesátých let se jeví Burian z Gutštejna jako nejuspěšnější český kondotiér, bez jehož služeb se neobešel nejen český panovník, nýbrž i císař Fridrich a braniborský kurfiřt Albrecht Achilles.

Když král Jiří roku 1471 zemřel, stal se přebíhavý Gutštejn podporovatelem saské kandidatury na obsazení českého trůnu. Pro její nereálnost ji však rychle opustil a volil polského pretendenta Vladislava Jagellonského, jenž

⁶⁴⁵ NA, f. OChA 1462 – 1472 (dopis datovaný 2. ledna 1471).

⁶⁴⁶ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 147.

⁶⁴⁷ J. Jánský, KČBH IV, Domažlice 2004, s. 147.

ho brzy pověřil vedením svých vojsk a financí. Obě spravoval nepříliš slavně, patrně proto, že myslel především na svou kapsu. Přesto zůstal mistrem královské komory šestnáct let, tj. od roku 1472 do roku 1488. Přeběhnutí Buriana z Gutštejna od korvínců k straně jagellonské zcela mimořádně zvýšilo napětí v západních Čechách.

Mezi západočeskou šlechtou vynikal Burian z Gutštejna nejen bohatstvím, nýbrž i bezkonkurenční přízní krále Vladislava. Příliv hodností a statků započal v roce 1472 udělením úřadu mistra královské komory a ustanovením hejtmanem ve třech krajích – Plzeňském, Žateckém a Rakovnickém, což byla ve své době unikátní kumulace funkcí. V následujících letech je ale jako hejtman Plzeňského kraje označován Bohuslav ze Švamberka. Na sněmu konaném 10. ledna 1472 jsou Jan Zajíc a Burian z Nečtin učiněni správci v Žatecku⁶⁴⁸. Jako radu komorního soudu Gutštejna nalézáme v letech 1475, 1480, 1481 i 1482⁶⁴⁹.

S nejvyšším mincmistrem Benešem z Weitmile a Benešem Libštejnským z Kolovrat tvořil Burian z Gutštejna procísařskou oligarchickou kliku a podle mínění císařského vyslance Johana Kellnera, který doprovázel Vladislava na válečném tažení proti Korvínovi do Slezska, měl tento triumvirát rozhodující vliv na politiku krále Vladislava. Všichni tři byli nepochybně špičkoví specialisté pro věci válečnické i diplomatické. Císařský vyslanec výslovně podotýká, že se král podle nich musí řídit. Ze stejného zdroje se dovídáme, že Gutštejn a Beneš z Weitmile vlastní nejlepší hrady v Čechách⁶⁵⁰. Ve válečném štábu krále Vladislava figuroval Burian jako nejvyšší hejtman, což vedlo ke stálé pozornosti diplomatů a agentů sousedních německých knížat, neboť bylo dobře známo, že Gutštejn dovede bez velkých skrupulí využít své mimořádné a těžko kontrolovatelné moci k prosazení svých nemalých osobních ambicí.

Gutštejn se netají svým velkým vlivem na svého panovníka a prý mohl zařídít, aby králova svatba s Barborou, dcerou Albrechta Achilla, mohla být konečně uskutečněna⁶⁵¹. Odměnou mu mělo být najmutí do kurfiřtových služeb a

⁶⁴⁸ AČ IV, s. 459, č. 13.

⁶⁴⁹ AČ VII, s. 490, č. 218 (listina datovaná 7. dubna 1475); AČ VII, s. 534 – 535, č. 326 (listina datovaná 30. května 1480); AČ VII, s. 560 – 561, č. 370 (listina datovaná 19. března 1481); AČ VIII, s. 402, č. 394 (listina datovaná 17. srpna 1482).

⁶⁵⁰ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles I., Leipzig 1894, s. 707 – 709, č. 913 (Kellnerův dopis císaři ze 17. září 1474). „*Er selbst halte sich bei Burian von Guttenstein und Benesch von Weitmühl auf, die mit Benesch Kolowrat die mächtigsten find und sich alle sehr freundlich erweisen....Er und Benesch's Weitmühl haben die besten und wichtigsten Schlösser...Sie alle haben guten Willen gegen dn Kaiser.*“ (Tamtéž, s. 708)

⁶⁵¹ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles II., Leipzig 1897, s. 358 – 360, č. 367 (dopis Hanse Redwitze Albrechtovi Achillovi datovaný 9. března 1478). Hans

s tím odpovídající nemalý finanční příjem. Domluvené jednání v Karlových Varech ale zmařil překotný vývoj války na bojištích u Plzně.

Burian Bohatý si své postavení udržel tedy i za vlády krále Vladislava. Stále rozšiřoval majetek, dokonce i za hranicemi Čech, a to jak sňatkovou politikou, koupěmi tak úchvaty. S královským vojskem operoval takovým způsobem, aby při tom mohl zničit všechny své konkurenty. Král Vladislav ho dokonce musel odvolat z jeho tažení na Chebsku, neboť si tam Burianovo vojsko pod záminkou boje proti Korvínovým straníkům počínalo tak, že to panovník posoudil jako medvědí službu⁶⁵².

Vzestup rodu Gutštejnů je završen 14. února 1474, kdy císař Bedřich povyšuje Buriana z Gutštejna do stavu říšských hrabat⁶⁵³. Na Gutštejnovu prosbu zároveň dovolil Tachovským, aby pečeti červěným voskem⁶⁵⁴.

I v sedmdesátých letech je doložena spolupráce Bohuslava ze Švamberka s Burianem z Gutštejna, ač každý uznával jiného krále. V létě roku 1474 zemřel Kašpar Junker po němž zůstal nezletilý syn a vdova rozená Šliková. Podle manského statutu mohl převzít léno jen dospělý mužský potomek, a proto zapsal král Vladislav hrad Ostroh neboli Seeberg s příslušenstvím hejtmanu Žateckého a Rakovnického kraje Burianovi z Gutštejna⁶⁵⁵. Císař Fridrich Habsburský jej však jako odumřelé léno Říše udělil Arnoldovi ze Šparneka a dalším třem německým šlechticům. Vdova Šliková odmítla Ostroh vydat a Burian z Gutštejna se rozhodl pro ozbrojené řešení, k němuž si přizval svého souseda Bohuslava ze Švamberka. Král Vladislav zakázal v poslední chvíli hrad dobývat, což Burian přijal s velkou nevolí⁶⁵⁶.

O rok později Bohuslav ze Švamberka a Burian z Gutštejna společně přijímají pod svou ochranu tepelský klášter⁶⁵⁷. Jejich přátelské vztahy dokládá i 20. duben 1477, kdy se Burianovi z Gutštejna podařilo svým prostřednictvím zjednat příměří mezi císařem a Bohuslavem ze Švamberka v jejich soukromé válce, do něhož byli přijati i někteří rakouští páni.

Redwitz píše „...und Herrn Burjan versprechst, das er helf, das die hochzeit geschee zwischen hie und vasznach und bring er das zu wegen, so wollen wir im schencken...“ (tamtéž, s. 360). K neuskutečně svatbě Barbory Braniborské s králem Vladislavem J. Macek, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.

⁶⁵² J. Úlovec – J. Jánský, *Hrad Gutštejn*, ZHS 6, 2000, s. 84.

⁶⁵³ M. Kolář – A. Sedláček, *Českomoravská heraldika I*, Praha 1996, s. 92.

⁶⁵⁴ A. Sedláček, *Hrady XIII*, Praha 1998, s. 102.

⁶⁵⁵ ZR, s. 292, č. 34 (listina datovaná 4. srpna 1474).

⁶⁵⁶ J. Jánský, *KČBH IV*, Domažlice 2004, s. 205.

⁶⁵⁷ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, *Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna*.

Burian z Gutštejna patřil do příbuzenského klanu Šliků a právě v únoru roku 1476 byla slavena svatba Burianovy sestřenice s mladým Jeronýmem Šlikem, synem Matesovým⁶⁵⁸. K dalšímu spříznění těchto dvou rodů dochází v lednu roku 1486, kdy Burian na Lokti provdává svou dceru Elišku (Alžbětu) z Gutštejna za Kašpara Šlika, bratra Jeronýma⁶⁵⁹. Pravděpodobně se jednalo o Elišku, která byla prvně provdána v druhé polovině šedesátých let za Ladislava z Ilburka, syna jednotníka Viléma. Proč byla Eliška ponechána šestnáct let ve vdovském stavu je však otázkou.

O panu Burianovi z Gutštejna slyšíme v roce 1476, že je vynikajícím tanečníkem, zejména že prý dovede při tanci povyskočit výše než ostatní, a proto mu náleží právo předtančit před spolutanečníky⁶⁶⁰. Co se týče jeho bližší charakteristiky, nalézáme ji pouze u Rudolfa Urbánka, který tvrdí, že byl Gutštejn náladový⁶⁶¹.

Přátelství mezi Burianem z Gutštejna a Bohuslavem ze Švamberka je roku 1481 stvrzeno sňatkem Burianova syna Kryštofa s Bohuslavovou dcerou Markétou. Na oslavu uspořádal Burian z Gutštejna v lednu roku 1481 v Tachově velkolepý a hojně navštívený rytířský turnaj, na který zval krále Vladislava a sousední německá knížata⁶⁶². Pozváni byli také členové chebské městské rady, které Burian ujišťoval o účasti krále a nejvyšší české a říšské honorace. Přítomnost Vladislava Jagellonského v Tachově však není doložena a také se neví, která z říšských knížat pozvání přijala⁶⁶³. Lze předpokládat, že turnaj provázely různé kratochvíle a tance, neboť jak již bylo výše zmíněno, byl pan Burian vyhlášený tanečník a pravděpodobně si držel i nějaké profesionály tohoto druhu ve svých službách⁶⁶⁴. Díky svému bohatství mohl Gutštejn vystupovat jako kníže, ačkoli v Čechách mu nechtěli přiznat titul hrabě, neboť šlo o říšskou titulaturu.

⁶⁵⁸ NA, f. OChA 1472 – 1520 (zvací dopisy Matese Šlika a Buriana z Gutštejna chebské radě z 29. a 30. ledna 1476).

⁶⁵⁹ AČ VI, s. 552.

⁶⁶⁰ F. Priebatsch (ed.), Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles II., Leipzig 1897, s. 268 – 269 (dopis Oldřicha z Württenberga kurfiřtu Albrechtovi z listopadu 1476).

⁶⁶¹ R. Urbánek, ČD III. 2, Praha 1918, s. 430.

⁶⁶² NA, f. OChA 1472 – 1520 (Gutštejnův zvací dopis datovaný 10. listopadu 1480).

⁶⁶³ Jisté je, že se tachovských svatebních slavností neúčastnili kurfiřti Arnošt Saský a Albrecht Braniborský, který již dávno nebyl turnajovým Achillem sbírajícím četné vavříny na různých německých kolbištích, ale sešlým starcem, jenž pro churavost nohou velmi nerad cestoval. Arnošt Saský sice dovolil své šlechtě účast na tachovském turnaji, ale odmítl půjčit Gutštejnovi zbroj a dva turnajové koně (J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 22).

⁶⁶⁴ J. Jánský, KČBH V, Domažlice 2005, s. 22.

Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda došlo k spříznění rodu Gutštejnů se Švamberky již před osmdesátými lety, jak se domnívá Josef Kalousek. Dle jeho poznámky pojala Johanka ze Švamberka, Bohuslavova dcera, za manžela jednoho z Gutštejnů, pravděpodobně Buriana⁶⁶⁵. Z rodu Gutštejnů žilo tehdy několik Burianů, tj. Burian II., jeho syn Burian III., bratr Linharta z Klenového Burian mladší a Linhartův syn Burian. Dle Ottova slovníku naučného i Václava hraběte Dobřenského byl ale Johančiným manželem Děpolt z Lobkovic⁶⁶⁶. Protože se Hynek ze Švamberka ve své korespondenci zmiňuje o Burianovi jako o svém švagru⁶⁶⁷, lze předpokládat, že již v roce 1477 byla Hynkova sestra Markéta zaslíbena Kryštofovi z Gutštejna. Svatební oslavy se ale odehrávaly až o čtyři roky později.

Od konce roku 1482 se šíří velká morová epidemie po západní Evropě. Tzv. „černou smrtí“ byly silně postiženy především bavorské země, kde v letech 1482 – 1484 zemřela asi jedna třetina městské populace. První zprávu o moru na české hranici máme z prosince roku 1482. Tehdy oznamuje Burian z Gutštejna chebské radě, že v důsledku velké morové úmrtnosti v Tachově a okolí překládá svatbu své dcery s Vokem z Rožmberka na Tři krále roku 1483 na Žebrák⁶⁶⁸. Sňatek Burianovy dcery Markéty z Gutštejna s jedním z Rožmberků vyjadřoval jeho vcelku bezkonkurenční postavení mezi českou šlechtou.

Prostřednictvím Markéty z Gutštejna nedochází k spříznění rodu pouze s Rožmberky. Po Vokově smrti v roce 1505 uzavřela druhý sňatek s Alexem (Alešem) Dobrohostem z Ronšperka, synovcem jednotníka Dobrohosta z Ronšperka. Syn Dobrohosta z Ronšperka Volf pojala za manželku také šlechtičnu z rodu Gutštejnů. Byla jí Ziguna, dcera Kryštofa z Gutštejna a Markéty ze Švamberka, a tedy vnučka Buriana II. z Gutštejna a Bohuslava ze Švamberka⁶⁶⁹.

⁶⁶⁵ AČ IX, s. 196, č. 859 (dopis datovaný 26. února 1477).

⁶⁶⁶ OSN XXIV, Praha 1906, s. 851; NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098.

⁶⁶⁷ AČ III, s. 394, č. 45 (dopis datovaný 14. ledna 1479); AČ VI, s. 185, č. 72 (dopis datovaný 14. června 1479); AČ XV, s. 34 – 35, č. 78 (dopis datovaný 16. dubna 1480).

⁶⁶⁸ NA, f. OChA 1472 – 1520 (dopis datovaný 24. prosince 1482). Dle V. Březana a B. Němce se konal sňatek pravděpodobně v lednu 1482 (N. Heermann, *Rosenberg'sche Chronik*, Prag 1897, s. 163; B. Němec, *Rožmberkové*, České Budějovice 2001, s. 97). Také Dobřenský klade sňatek k roku 1482 (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. (sign) z Gutštejna 301).

⁶⁶⁹ Ziguna z Gutštejna, provdaná Dobrohostová, zemřela roku 1530 a byla pohřbena v kostele u Apolináře v Horšovském Týně. Její figurální náhrobek s heraldickým vývodem tvoří deska z červeného mramoru, umístěná ve zdi presbyteria o rozměrech 226 x 105 cm. Ziguna je zde zobrazena v poměrně mělkém, ale pečlivě a v detailu provedeném reliéfu. Zemřelá je oblečená v řasnatý šat doplněný dlouhými prostříženými rukávci. Realisticky vypracovaný obličej dotváří čepec těsně obepínající hlavu. Ziguna, která je zobrazena v leže, má pod hlavou polštářek a přidržuje oběma rukama veliký gutštejnský znak. Znaky ve čtyřech koutech náhrobku náleží předkům zemřelé. Nad Ziguninou hlavou je to nalevo znak otce Kryštofa z Gutštejna (troje předků), napravo její matky Markéty ze Švamberka (švamberská labut). Nalevo u nohou je vytesán

Své katolické smýšlení prokazuje Burian z Gutštejna na Nečtinách, nejvyšší mistr královské komory a hejtman Žateckého a Rakovnického kraje, ještě 4. října 1487, kdy zakládá karmelitánský klášter v Chýších⁶⁷⁰. Snad mohlo být podnětem k založení kláštera i úmrtí jeho bratrance Linharta, jenž je kladeno někdy po roce 1480⁶⁷¹. S Linhartem z Gutštejna se v sedmdesátých a osmdesátých letech setkáváme především jako s radou komorního soudu⁶⁷². Naposledy pak roku 1487⁶⁷³. Dne 9. února roku 1489 je Eliška jmenována jako vdova po Linhartovi⁶⁷⁴ a tudíž je nutné klást Linhartovo úmrtí mezi květen 1487 až únor 1489.

O manželce Linharta z Gutštejna na Vartenberce máme zprávu z Diplomataře Viléma z Pernštejna, kde k roku 1476 v září kvituje Eliška z Boskovic Viléma z Pernštejna z 1 500 zlatých uherských věnných peněz, které „jí dlužen byl, a na kteréž manželu jejímu Linhartowi z Gutšteina a na Wartenberce dal již jistotu na papíře s wisutými pečetmi“⁶⁷⁵. Linhart měl s manželkou Eliškou z Boskovic syna Buriana, jehož potkal smutný osud. V Praze roku 1500 byl zabit „v šraňcích“ čili v turnaji⁶⁷⁶.

Ke dni 6. květnu roku 1489 je v registrech komorního soudu zaznamenána pře mezi blízkými příbuznými Bohuslavem ze Švamberka a Burianem z Gutštejna, jejichž děti byly již osm let sezdáni. Dle zápisů mohou ale oba vyplatit sporné dvory⁶⁷⁷.

Trest za Burianovi prohřešky v jeho životě přišel v podobě nějaké velmi ošklivé choroby, jak uvádí ve svém díle „O lidské ubohosti“ Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic: „Nedávno bídne zemřel Burián z Gutštejna, proslulý mezi našimi šlechtici, když mu shnila ta část těla, již odcházejí výměty. Jeho

znak báby z matčiny strany Ludmily z Rožmberka (rožmberská růže). Na druhou bábu Sidonii z Ortenburka upomíná poslední znak s dvojitým cimbuřím (Z. Procházka, Historické náhrobníky okresu Domažlice, Plzeň – Domažlice 1990, s. 25 – 27).

⁶⁷⁰ HÚ AVČR Praha, Sedláčková pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna; A. Sedláček, Hrady XIII, Praha 1998, s. 102.

⁶⁷¹ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 414. Dle Dobřenského Linhart umírá mezi lety 1484 – 87 (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301). A. Sedláček klade Linhartovo úmrtí k roku 1487 (Hrady X, Praha 1997, s. 151).

⁶⁷² Kupř. v březnu 1474 (AČ VII, s. 473, č. 168); v dubnu 1475 (AČ VII, s. 488, č. 209); v březnu 1480 (AČ VII, s. 527, č. 312); v březnu 1481 (AČ VII, s. 561, č. 370); v srpnu 1482 (AČ VIII, s. 402, č. 394).

⁶⁷³ AČ VIII, s. 452.. č. 489 (listina datovaná 1. května 1487).

⁶⁷⁴ AČ IX, s. 484. č. 626. Rodinné vztahy tehdy nebyly moc vstředné, neboť Eliška vinila svého syna Buriana, „že by některých věcí puojčila panu Linhartovi, manželu svému, i také že by jí některé věci vzal pan Burian po smrti otce svého“ (tamtéž, s. 484, č. 626).

⁶⁷⁵ AČ VI, s. 510 – 511, č. 121.

⁶⁷⁶ A. Sedláček, Hrady X, Praha 1997, s. 151; OSN X, Praha 1896, s. 640.

⁶⁷⁷ AČ IX, s. 492, č. 646.

manželce Zikonii náleží jistě všechna chvála, protože přes ohyzdnost manželovy nemoci se nechtěla dát vyrvat z jeho obětí.“⁶⁷⁸ Burianovo manželství se Sidonií můžeme tedy pravděpodobně zařadit mezi ta šťastnější, která byla protknutá láskou a porozuměním. Snad to dokládá i velký počet dětí narozených z tohoto manželství.

Po Burianovi, jenž dožít se asi roku 1489⁶⁷⁹, nezbyl ani náhrobní kámen. Při vyklizení zříceného kostela tzv. černého klášteřa karmelitánů v Tachově roku 1665 byl vykopán figurální náhrobník z červeného mramoru s gutštejnským znakem, pod kterým spočívaly ostatky mohutného muže, kterého přítomný český historik a jezuita Bohuslav Balbín považoval právě za Buriana II. z Gutštejna, obnovitele dotčeného klášteřa⁶⁸⁰. Bohužel nelze už dnes Balbínovu domněnku ověřit⁶⁸¹.

Zůstala po něm vdova Sidonie (Siguna, Zikuna), hraběnka z Ortenburka, několik dcer a pět synů, tj. Jan, Jetřich, Volf, Kryštof a Jindřich. Šestý syn Burian zemřel před otcovou smrtí⁶⁸². Dle Jana Václava hraběte Dobřenského z Dobřenic měl Burian II. z manželství se Sidonií třináct dětí. Na rozdíl od jiných autorů uvádí navíc dceru Sigonii⁶⁸³.

V roce 1492 probíhaly přípravy na další svatbu. Tehdy byla provdána Jitka z Gutštejna za Jana ze Šternberka, syna jednotníka Jaroslava ze Šternberka⁶⁸⁴. August Sedláček zařazuje Jitku z Gutštejna do gutštejnského rodokmenu jako dceru Buriana, ale neupřesňuje, zda se jednalo o Buriana II., či jeho syna Buriana

⁶⁷⁸ J. Úlovec – J. Jánský, Hrad Gutštejn, ZHS 6, 2000, s. 84.

⁶⁷⁹ P. Čornej (ed.), Království dvojího lidu, Praha 1989, s. 414. Burianovo úmrtí okolo roku 1489 uvádí A. Sedláček, Hrad XIII, Praha 1998, s. 52 i s. 102. Dle J. Úlovce a J. Jánského zemřel asi roku 1490 (Hrad Gutštejn, ZHS 6, 2000, s. 84), dle Ottova slovníku naučného před rokem 1489 (OSN X, Praha 1896, s. 640). Dobřenský dopřál Gutštejnovi ještě pár let života a klade jeho úmrtí kolem roku 1494 (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301). Vzhledem k tomu, že jsou bratři z Gutštejna k 6. únoru 1489 jmenováni jako „*filiis olim Buriani*“, musel Burian zemřít před tímto datem (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna). K Burianovu úmrtí nacházíme zprávu v článku B. Lůžka: „*Na prázdném listu poznamenal v první čtvrtině 18. století městský syndik Jan Metelka: 1483 Burián z Gutštejna umřel. Měl manželku Sidonii, hraběnku z Ortenburku, která tehovsly klášter řádu karmelitánského vlni ozdobil. V témž kostele on Gutštejn v mramorovém velmi slavně vystrojeném hrobě pochován leží.*“ (B. Lůžek. Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfridu, MZK VI, 1968, s. 339). Roku 1483 byl ovšem Burian stále mezi živými a politicky činnými šlechtici.

⁶⁸⁰ Klášter založil roku 1351 český král Karel IV. V roce 1427 vypalili klášter husité, ale od Gutštejnů byl opět obnoven. V roce 1665 je klášter opět připomínán jako pustý.

⁶⁸¹ Z. Procházková – J. Oulík. Historické náhrobníky Tachovska, Domažlice 1995, s. 49.

⁶⁸² OSN X, Praha 1896, s. 640. Dle A. Sedláčka zemřel až roku 1497 (HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna). J. Jánský a J. Úlovec, když píší o devadesátých letech, neuvádějí mezi syny Buriana II. Buriana III. (Hrad Gutštejn, ZHS 6, 2000, s. 84). Zřejmě již tedy nebyl naživu.

⁶⁸³ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301.

⁶⁸⁴ OSN XXIV, Praha 1906, s. 782; HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

III., nebo o Linhartova bratra Buriana mladšího či Linhartova syna Buriana⁶⁸⁵. Pravděpodobně však Jitku nemůžeme počítat mezi dcery Buriana II., protože to bychom o ní nenašli pouze zmínku u Augusta Sedláčka a ani Linhartova syna Buriana, neboť to by byla tehdy velmi mladá. Lze tedy soudit, že Jitka byla dcerou Buriana III. nebo Linhartova bratra Buriana mladšího.

V Tachově vládla nějaký čas vdova Sidonie z Ortenburka. Dovídáme se o tom ze pře, kterou vedla roku 1493 s Burianem ze Švamberka⁶⁸⁶. August Sedláček píše o při s Bohuslavem ze Švamberka, což by musel být syn Hynka ze Švamberka a Kunky ze Šternberka⁶⁸⁷. V Archivu českém se ale objevuje psaní hraběnky Sidonie „*pánu a sousedu milému*“ Henrichovi ze Švamberka, „*aby nedal sahati mocí na poddaného jejího*“⁶⁸⁸. Nejspíše měla Sidonie spor s Jindřichem ze Švamberka, jediným žijícím synem Bohuslava VII., jenž se stal poručníkem dětí svého bratra Hynka.

O svatbě další Burianovi dcery se dovídáme z register komorního soudu. V květnu roku 1497 pohnal Volf ze Švamberka, syn Hynka ze Švamberka a Kunky ze Šternberka, bratry Kryštofa, Jindřicha a Jetřicha z Gutštejna před komorní soud. Spor se týkal nesplněné sňatkové smlouvy pojištěné základem 1 000 kop grošů, podle níž měli Gutštejnové oznámit místo svatby Volfa ze Švamberka s jejich sestrou Annou z Gutštejna buď na Rabštejně nebo Tachově. To ale Gutštejnové neučinili a propadli tím značně vysokou sumu, i když se svatba uskutečnila na neznámém místě již roku 1496⁶⁸⁹. Tímto sňatkem, kdy vnuk jednotníka Bohuslava VII. ze Švamberka pojal za manželku dceru jednotníka Buriana II. z Gutštejna, došlo k opětovnému spříznění těchto dvou západočeských rodů.

Synové Buriana II., Kryštof, Jindřich, Jetřich, Jan a Volf, patřili k výkvětu zpupné a násilnické šlechty jagellonské doby. Loupení, paličství, zajímání a zabíjení byly běžnými prostředky jejich mocenské politiky. Dokonce zanedbali i základní zvyklosti rytířské války mezi urozenými. Jindřich z Gutštejna, nejdivočejší z Burianových synů, zrádně zabil roku 1506 bratry Bohuslava a Jana ze Švamberka, vnuky Bohuslava VII., bez toho, že by jim vypověděl válku, odvedl je do Horní Falce na hrad Schwarzenburg, který předtím koupil, a věznil je v hradní věži jako zločince. Za jejich vydání požadoval obrovské výkupné,

⁶⁸⁵ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

⁶⁸⁶ Rel. tab. terrae I, s. 149.

⁶⁸⁷ A. Sedláček, Hradý XIII, Praha 1998, s. 102.

⁶⁸⁸ AČ XV, s. 62 – 63, č. 130 (listina datovaná 26. března 1493).

⁶⁸⁹ AČ X, s. 473 (listina datovaná 26. května 1497).

z kterého nechtěl slevit, takže Švambergové po půlročním věznění byli vykoupeni za sumu, která jim měla být uhrazena z královské berně⁶⁹⁰.

Kryštof, Jindřich, Jetřich, Jan a Volf z Gutštejna vedli rovněž spory se Šliky z Lokte a jinými šlechtici v západních a severozápadních Čechách. V létě roku 1509 byla proti Gutštejnům vyhlášena zemská hotovost, ale vzpurní šlechtici se záhy poddali na milost králi. Toho roku vrcholí spory mezi bratry, kdy Jindřich dobyl Kynžvart na vlastním bratru Volfovi, kterého zajal.

Burianovy dcery byly provdány do předních šlechtických rodů. Markéta pojala za muže Voka z Rožmberka a po jeho smrti Alexe z Ronšperka. Anna měla za prvního manžela Volfa ze Švamberka a po něm Viléma z Rýzmberka, nejvyššího hofmistra Království českého. Alžběta se provdala do rodu Ilburků a Šlikovského. Burianova vnučka Sigonia (Sidonie), dcera Buriana III., uzavřela sňatek s Janem Holickým ze Šternberka⁶⁹¹. Další Burianova vnučka, dcera Kryštofa, se stala manželkou Volfa z Ronšperka. Díky Burianovým dcerám tak dochází k spříznění Gutštejnů s Rožmberky, s Ronšperky, se Švambergky a s Ilburky, prostřednictvím vnuček s Ronšperky a zároveň i se Šternbergky.

I synové Buriana z Gutštejna svými sňatky utvrzují dlouholetá přátelství s předními šlechtickými rody. Již jsme zmiňovali sňatek Kryštofa s Markétou ze Švamberka. Jejich syn Albrecht se oženil s Annou Holickou ze Šternberka⁶⁹². Důležité je pro nás také manželství Kryštofova bratra Jetřicha, jenž pojala za manželku jednu z dcer pánů z Plavna⁶⁹³. Dochází tak k spříznění Gutštejnů nejen se Švambergky a Šternbergky, ale také s Plavenskými.

V roce 1465 Burian II. z Gutštejna stojí v panské opozici po boku svých vzdálených příbuzných rytířů z Ronšperka a možná již i blízkého příbuzného Viléma z Ilburka. Bližší příbuzenské vztahy k Janovi z Rožmberka, k Bohuslavovi ze Švamberka, k Dobrohostovi z Ronšperka, k Jindřichovi z Plavna a k pánům ze Šternberka jsou navázány o několik let i desítek let později. Kolébkou k navázání užších pout s těmito šlechtickými rody mohla být již spolupráce Buriana II. z Gutštejna s výše zmíněnými katolickými pány v odboji proti králi Jiřímu z Poděbrad.

⁶⁹⁰ J. Úlovec – J. Jánský, Hrad Gutštejn, ZHS 6, 2000, s. 84.

⁶⁹¹ Dobřenský zařazuje Sidonii v rodokmenu Gutštejnů jako dceru Buriana II. a Sidonie z Ortenburku (NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301).

⁶⁹² OSN X, Praha 1896, s. 640.

⁶⁹³ HÚ AVČR Praha, Sedláčkova pozůstalost, Lístkový katalog k šlechtickým rodům, z Gutštejna.

Dobrohost z Ronšperka

Poslední, tj. šestnácté, místo na seznamu členů Jednoty zelenohorské bylo vyhrazeno Dobrohostovi z Ronšperka⁶⁹⁴.

Předci Dobrohosta z Ronšperka se psali původně z Dršťky, ale již během 14. století přijímají příjmení z Ronšperka. Ještě v 15. století se však Zdeněk Kolvín píše z Dršťky.

Společenský a majetkový vzestup katolického rodu Ronšperků, před husitskými válkami středně majetného a politicky nevýznamného rodu nižší šlechty z Rokycanska, je spojen s přízní císaře Zikmunda. Za úspěšnou obranu arcibiskupského hradu Horšovského Týna, na němž Ronšperkové ve 14. století sloužili jako purkrabí, i za jiné vojenské služby získal arcibiskupský purkrabí Zdeněk z Dršťky nebo-li z Ronšperka horšovskotýnské panství do zástavy. Ronšperkové pak už Horšovský Týn církvi nikdy nevrátili, ačkoli stále zůstávali „věrnými katolíky“, a neučinili tak ani přes rozhodnutí Ladislava Pohrobka z roku 1456, kterým král udělil pražské kapitule právo zpětného výkupu. Na počátku roku 1459 Jiří Poděbradský Ronšperkům, konkrétně Dobrohostovi, opět Horšovský Týn za 2 000 kop grošů zapsal, ale věrnost zástavního držitele si tím nezískal.

Príslušníci rodu z Ronšperka zůstali mezi věrnými katolické církvi, avšak za svou věrnost očekávali odměny. Kupříkladu Zdeněk Kolvín za své zásluhy v boji proti husitům a na porážce polních vojsk, ačkoli se lipanské bitvy neúčastnil, žádal za zaslanoou zprávu o likvidaci husitských radikálů od Zikmunda dobrého plnokrevníka.

Dobrohost z Ronšperka neboli Dršťky se narodil jako syn Zdeňka Kolvína z Dršťky a Markéty z Frumštejna⁶⁹⁵. O manželce Zdeňka Kolvína se dovídáme již roku 1434, kdy císař Zikmund dává list s majestátem na Hartmanov a Tuškov s příslušenstvím chotěšovského kláštera Zdeňkovi Dršťkovi, purkrabímu na Horšovském Týně, Zdeňkovi Dršťkovi řečenému Kolvín a potom Zdeňkovi Kolvínovi a jeho manželce Margaretě⁶⁹⁶. Další zpráva pochází z roku 1437, kdy

⁶⁹⁴ SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r; 1465 – 1466.

⁶⁹⁵ Přesné datum jeho narození není známé.

⁶⁹⁶ AČ I, s. 515, č. 110.

bylo převedeno věno Markéty z Frumštejna s její dobrou vůlí na hrad Starý Herštejn i s jeho příslušenstvím⁶⁹⁷.

Dobrohost byl původem z nižší šlechty držící statky v západních Čechách. O stavovské příslušnosti jeho nejbližších příbuzných jsme informováni z listiny z roku 1432, ve které král zapsal „uroz. panošiem“ Zdeňkovi z Dršťky řečenému Kolvín, jeho manželce paní Markétě z Frumštejna a jeho strýci Zdeňkovi z Dršťky, purkrabímu na Horšovském Týně, dluh chotěšovského kláštera 450 kop stříbrných grošů⁶⁹⁸. Je to také nejstarší zpráva o Zdeňkově manželce Markétě. Kdy k svatbě došlo, ale blíže určit nelze.

Zdeněk Kolvín z Ronšperka, purkrabí na Horšovském Týně, se i po husitských válkách aktivně účastní politického dění. Ceněny jsou především jeho diplomatické schopnosti, a proto roku 1440, kdy je na spadnutí nová volba krále, počal během února důvěrně jednat s kandidátem na krále Albrechtem Bavorským, z části přímo, z části prostřednictvím Jana ze Sedlce. Kolvín nevystupoval jako soukromá osoba, ale jako důvěrník rakouské strany, hodící se k tomu blízkostí svého sídla i dosavadními styky s Bavorskem. Jeho úkolem bylo předem zjistit, jak se Albrecht zachová, bude-li zvolen⁶⁹⁹. Ve čtyřicátých letech tedy nejsou zpřetrhány přátelské styky pánů z Ronšperka a Oldřicha z Rožmberka. Na spolupráci Zdeňka Kolvína a Oldřicha z Rožmberka navážou v šedesátých letech i jejich synové, kteří se setkají na stejné straně v panském odboji proti králi.

Dobrohostův otec zemřel kolem roku 1445⁷⁰⁰ a poručníkem nad nezletilými bratry Dobrohostem a Břeňkem se stává Kolvínův švagr Jetřich z Frumštejna. Ten je ale brzy nahrazen, pravděpodobně na podnět ovdovělé Markéty, Burianem z Gutštejna. Rod Gutštejnů a Frumštejnů, z něhož pocházela matka mladých rytířů, měli společného předka Jetřicha mladšího, jenž žil v letech 1263 až 1313. Oba rody patřily do klanu Hroznatoviců.

Bratři Břeňek a Dobrohost se začínají objevovat na politické scéně na počátku padesátých let. K roku 1454 se vztahy mezi Ronšperky a Gutštejny na čas zkalily. Důvodem byl spor Markéty Kolvínové s Burianem z Gutštejna o listy na

⁶⁹⁷ AČ VII, s. 636, č. 56 (listina datována 4. července 1437).

⁶⁹⁸ AČ VII, s. 632 – 633, č. 44 (listina datovaná 3. května 1432).

⁶⁹⁹ Mezi Albrechtem a Zdeňkem z Ronšperka se jednalo pravděpodobně více, než co vypravují zachované prameny. Není však vyloučeno, že již tehdy i sám Oldřich důvěrně jednal s Albrechtem, aby zjistil, jak se postaví k finančním požadavkům jeho i jeho přátel.

⁷⁰⁰ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Dobrohost z Ronšperka 191; A. Sedláček, Hrady IX. Praha 1996, s. 97. Dle M. Koláře zemřel Dobrohostův otec někdy v letech 1447 – 1454 (Rozrod Dobrohostův a osudy jejich, PAM VIII, 1870, s. 487).

Herštejn, které mu vdova Markéta svěřila a on je poté nechtěl vrátit. Burian z Gutštejna ale tvrdil, že se „*jemu w tom křiwdu činí*“⁷⁰¹.

Tehdy již Dobrohost s Břeňkem dosáhli svých let a ujali se otcova dědictví. To je vzápětí ohroženo majestátem krále Ladislava z 8. dubna 1456, kterým pražská kapitula obdržela právo zpětného výkupu Horšovského Týna a Herštejna. Díky přízni Jiřího Poděbradského ale bratři o majetek nepřišli.

Dobrohost získává vojenské zkušenosti na konci padesátých let a v první polovině šedesátých let ve službě knížete Ludvíka za hranicemi Českého království. Byl jednou z centrálních postav a kontaktní osobou při náboru žoldnéřů pro knížete v Čechách. Od března 1459 stál jako „*Diener-von-Haus-aus*“ v osobním služebním poměru ke knížeti Ludvíkovi. V letech 1460, 1461 a 1462 byl osobně s velkým množstvím žoldnéřů v Bavorsku⁷⁰².

Dobrohost a Břeňk z Ronšperka stáli v náboženském a politickém smýšlení na katolické straně, neboť „*vyrostli v hluku války s kacíři, a od nejútlejšího mládí již nenáviděti je počali*“⁷⁰³. To však Dobrohostovi, kterého můžeme považovat za politicky nejvýznamnějšího člena rodu Ronšperků, nebránilo, aby zpočátku patřil k přívržencům Jiřího Poděbradského⁷⁰⁴. Ještě v první polovině šedesátých let jej nacházíme po boku krále Jiřího. Dobrohost nechybí ani při útoku na Vídeň.

V roce 1465 jej ale již nacházíme jako jednoho z nejmladších mezi předními představiteli Zelenohorské jednoty. Jako diplomat této odbojné panské koalice byl vyslán k papeži a císaři, aby s nimi jednal o podporu proti králi Jiřímu. To svědčí o jeho nevšedních schopnostech a vzdělání, které získali Dobrohostovi tolik důvěry mezi jednotníky, že mu svěřili tato důležitá posláná, na nichž závisel budoucí průběh českých věcí. Dobrohost sice z Říma nepřivezl žádné peníze ani jinou pomoc, ale odpor panstva proti králi se utužil a dostal náboženské posvěcení.

Starý letopisec si neodpustil poznámku k roku 1468: „*Téhož léta uwedli sú křižowniky do Čech, Konopištský a Dobrohost; a ti sú mordowali Čechy pro krew boži wše napořád, i dietky, rúbajice s nich hlawy, házeli jimi na se co hlavami*

⁷⁰¹ AČ II, s. 476, č. 664.

⁷⁰² K žoldněřským zkušenostem Dobrohosta z Rožmberka R. Šimůnek, U. Tresp, Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens (Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern – Landshut im Böhmen (1459 – 1462) – mit Prosopografie), Tábořský archiv 10, 2000 – 2001, s. 145 – 146.

⁷⁰³ M. Kolář, Rozrod Dobrohostův a osudy jejich, PAM VIII, 1870, s. 487.

⁷⁰⁴ Nepochybně však kvůli Horšovskému Týnu.

*zelnými; mordowali také kmetiky, babičky w špitálech, kohož jediné podškopili, a ruce swé w jich krwi umýwali, majíce za to, že budú všech hříechuow čisti.*⁷⁰⁵

To, že Dobrohost „*uvedl zhovadilé křížáky do Čech*“, dokresluje dle Jiřího Jánského příznačnou bezzásadovost a věrolomnost rodu Ronšperků⁷⁰⁶. Dobrohost je rovněž obviňován z toho, že český jazyk „*utrpěl tehda v krajinách okolních ránu takovou, že se z ní již nevzpamatoval*“⁷⁰⁷.

V roce 1469 se Dobrohost z Ronšperka přidal na stranu Matyáše Korvína, který ho jmenoval královským prokurátorem. V letech 1470 – 1471 pak pomáhal Otovi Bavorskému. Ještě v roce 1477 patřil Dobrohost k předním korvínovcům a stále zastával úřad nejvyššího prokurátora Království českého.

V korespondenci Dobrohosta z Ronšperka s Bohuslavem ze Švamberka z druhé poloviny sedmdesátých let nacházíme často oslovení „*pane kmotře zvláště milý*“⁷⁰⁸, což dokládá vzájemné přátelské vztahy těchto dvou rodů. Po Bohuslavově zrádném zajetí králem Matyášem se i pan Dobrohost zasazoval o jeho propuštění. V té příčině odepisuje král Matyáš „*najw. prokurátorowi král. Českého, wěrnému našemu nám zvláště milému*“. „*A jakož nám pišeš o pana Švamberka: wěz, že sme my jeho nejali bez hodných příčin, jakož pak dnes jeho před saudem winiti máme a s ním se súditi*“⁷⁰⁹.

Od roku 1478 se stává Dobrohost věrným poddaným krále Vladislava.

V první polovině osmdesátých let postupně ustupuje z politické scény a nacházíme jej pouze jako radu komorního soudu⁷¹⁰. Natrvalo odchází z veřejného života roku 1486.

V registrech komorního soudu se s Dobrohostem setkáváme ještě roku 1492. Když Dobrohost z Ronšperka přikoupil k Horšovskému Týnu a Starému Herštejnu ještě Poběžovice, které honosně pojmenoval Nový Ronšperk a opevnil je bytelným vodním hradem spojeným s městským hradebním systémem, vytvořil tím souvislý pás držav ovládajících zemskou stezku do Horní Falce, významnou komunikaci spojující v Horšovském Týně stříbrskou, plzeňskou a klatovskou silnici, která při obnovení obchodního tranzitu za prvního jagellonského krále

⁷⁰⁵ SLČ, Praha 1829, s. 192 – 193.

⁷⁰⁶ J. Jánský, Zdeněk Dobrohost z Ronšperka ve světle Starých letopisů českých a německých pramenů ANM., ČNM 162, 1993, s. 1.

⁷⁰⁷ A. Sedláček, Hrady IX, Praha 1996, s. 98.

⁷⁰⁸ Kupř. AČ III, s. 385, č. 35 (dopis datovaný 10. prosince 1476); AČ VI, s. 158, č. 40 (dopis datovaný 11. listopadu 1477); AČ IX, s. 215 – 216, č. 893 (dopis datovaný 18. listopadu 1477).

⁷⁰⁹ AČ VI, s. 60, č. 22 (dopis datovaný 21. dubna 1478).

⁷¹⁰ AČ VII, s. 535, č. 326 (listina datovaná 30. května 1480); AČ VII, s. 561, č. 370 (listina datovaná 19. března 1481); AČ VIII, s. 434, č. 458 (listina datovaná 18. května 1486).

nepochybně přinášela nezanedbatelné příjmy. Na těchto komunikacích pravděpodobně Dobrohost vysazoval nová neoprávněná cla, čímž se dostal brzy do konfliktu se zemským řádem. Proto jej roku 1492 žalovali Novoměstští, Domažličtí a jiní obchodníci pro zabavení 120 kusů dobytka a více než 80 vepřů. Komorní soud rozhodl nejen o navrácení konfiskovaných zvířat, ale také o uhrazení veškerých škod tímto obstavením vzniklých⁷¹¹.

Na konci 15. století byl již rod Ronšperků počítán mezi členy panského stavu. S tím souvisí změna erbu Dobrohostů z Ronšperka, který v nové podobě můžeme vidět v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Poběžovicích na náhrobku Dobrohosta z Ronšperka⁷¹².

Dobrohost z Ronšperka ve své politické aktivitě zcela zastínil svého bratra Břeňka, jenž sídlil v Hlohové. Břeňek pojal za manželka Magdalenu z Vrtby. Jeho syn Aleš (Alex) Dobrohost z Ronšperka se roku 1505 oženil s Markétu z Gutštejna, dcerou Buriana II. z Gutštejna a vdovou po Vokovi II. z Rožmberka⁷¹³. Alešova druhá manželka pocházela také z předního šlechtického rodu, byla jí Eliška ze Šternberka. Aleš umírá pravděpodobně mezi lety 1526 – 1528 a je pohřben v Horšovském Týně v kostele sv. Petra a Pavla⁷¹⁴. Díky Dobrohostovu synovci Alešovi dochází tedy k navázání blízkých příbuzenských vztahů s Gutštejnými a Šternberky.

Gutštejnové byli dlouholetými politickými partnery svých blízkých sousedů pánů z Ronšperka. Vedle společné víry a sňatkového spojení sblížovalo pány z Ronšperka s Gutštejnými i bezohledné kořistnictví, časté ignorování práva a dravá mocenská politika. Na počátku 16. století, stejně jako za Jiřího z Poděbrad, stojí Gutštejnové s Ronšperky v odboji proti králi Vladislavovi Jagellonskému. To také vysvětluje, proč Dobrohost z Ronšperka 27. prosince 1502 udělil městečku Poběžovicím rozmanité výsady včetně práva pro měšťany užívat erbu a pečeti⁷¹⁵. Pokud jde o udělení erbu, je to jediný případ od osmdesátých let 15. století, kdy

⁷¹¹ AČ X, s. 453 – 454, č. 806 (listina datovaná 8. května 1492).

⁷¹² Štít je rozdělený na čtyři pole. V horním pravém a dolním levém poli je zobrazen beran ve skoku, jenž je obrácený na pravou stranu. V pravém dolním a levém horním je jelen ve skoku, jenž je rovněž obrácený na pravou stranu. Klenoty jsou beran a jelen.

⁷¹³ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Dobrohost z Ronšperka 191; NA, f. Wunschwitz, inv. č. 214, č. kartonu 8.

⁷¹⁴ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Dobrohost z Ronšperka 191. U jeho náhrobního kamene uvádí genealog Bohumír Daniel Wunschwitz pouze český text, který zaznamenal r. 1709: „*Leta od narození Panie /...v sobotu po svatem (Jiří?) umrzel / gest urozený pan pan /Alexius Dobrohost z Ronsperku, Buh racz geho / dusy milostivij bijtř*“ (NA, f. Wunschwitz, inv. č. 214). Náhrobní kámen a text se nedochoval.

⁷¹⁵ A. Haas, *Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501 – 1526*, CIM IV/3, Praha 1961, s. 40 – 43. Dobrohostovo rodové znamení beran (něm. die Ramme) se objevuje v novém názvu města Poběžovic, nazývaného od té doby Rammspergem – Ronšperkem.

vrchnost udělila svému poddanskému městečku toto právo, které v té době dával pouze panovník. Dobrohost se odvážil zasáhnout do panovnických práv v důsledku tehdejší politické situace. Právě kolem roku 1500 připravovali Gutštejnové s pomocí mnohých pánů a rytířů z Plzeňska branný odpor proti Vladislavovi II. Mezi povstalci byl i Dobrohost, který si právě tehdy zřídil ze svého městečka Poběžovic opevněné místo. Příčiny a průběh této vzpoury jsou ale v konkrétních obrysech dosti nejasné, u Dobrohosta ještě více než u Gutštejnů⁷¹⁶.

Někdy v této době se Dobrohost a jeho synové Zdeněk, Jiří a Volf stávají placenými klienty rýnských falckrabí, což ovšem nemusí mít přímou souvislost s jejich odbojem proti králi. Vojenská účast Ronšperků, Gutštejnů, Albrechta ze Šternberka, Heřmana Janovského a dalších českých pánů a rytířů v tzv. landshutské válce mezi bavorskými a rýnskými Wittelsbachy na straně posledně jmenovaných ale už byla akcí proti výslovnému zákazů krále Vladislava, který se postavil na stranu Albrechta Bavorského⁷¹⁷.

Páni z Ronšperka však vsadili na špatnou kartu, neboť rýnští falckrabí válku s Bavorskem prohráli a nebyli schopni všechny české kondotiéry vyplatit⁷¹⁸. Rýnští falckrabí se po landshutské válce nejdříve vyrovnali s bratry z Gutštejna, kteří se jim zcela oprávněně jevíli jako nejnebezpečnější, což také zřejmě vedlo k ochlazení tradičně dobrých vztahů mezi Gutštejnny a Ronšperky. Alespoň není v letech po landshutské válce bezprostředně následujících jediná zmínka o účasti Ronšperků na gutštejnských záštích proti Čechám.

Ronšperkové dokonce na rozdíl od pánů z Gutštejna, proti kterým jinak váhavý král začal postupovat s překvapivou rozhodností a tvrdostí, získali ztracenou panovníkovu přízeň. V březnu roku 1506 potvrzuje král Vladislav Dobrohostovi z Ronšperka, jeho synům a vnukovi držení Horšovského Týna s dodatkem, že toto panství může vyplatit jediné řádně zvolený arcibiskup a až po jejich smrti. Královský majestát byl získán vpravdě v hodině dvanácté, neboť za dva měsíce po jeho vydání starý Dobrohost umírá a jeho synové si dělí rodový a zástavní majetek.

⁷¹⁶ A. Haas, *Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501 – 1526*, CIM IV/3, Praha 1961, s. 43.

⁷¹⁷ K landshutské válce o dědickou posloupnost U. Tresp, *Söldner aus Böhmen. Im dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heersorganisation im 15. Jahrhundert*, Paderborn 2004, s. 72 – 75.

⁷¹⁸ Dokládá to stížný dopis Zdeňka z Ronšperka (U. Tresp, *Söldner aus Böhmen. Im dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heersorganisation im 15. Jahrhundert*, Paderborn 2004, s. 129).

Dobrohost z Ronšperka zemřel 29. května roku 1506 a je pohřben v pozdně gotickém kostele Nanebevzetí Panny Marie v Poběžovicích, jež sám založil kolem roku 1500⁷¹⁹.

Otázkou zůstává, zda po panu Dobrohostovi zůstala vdova. O jeho rodinném životě nacházíme zmínky velice ojediněle. Určité nastínění příbuzenských vztahů Dobrohosta z Ronšperka přináší dopis Hynka ze Švamberka z 27. února 1479 adresovaný Vokovi z Rožmberka⁷²⁰. Hynek se zmiňuje, „*těž píšete panu Dobrohostowi, šwagru mému, prosiec, abych se k tomu přičinil, aby také s wámi jel na ten rok*“⁷²¹. Z tohoto dopisu by se dalo usuzovat, že Dobrohost z Ronšperka pojal za manželku sestru Hynka ze Švamberka a tím dceru bývalého jednotníka Bohuslava VII. Oslovení „*páni Dobrohostové, švagrové naši milý*“ nacházíme ovšem rovněž v dopise synů Hynka Švamberského, Bohuslava a Jana, roku 1506⁷²². Vstoupil tedy snad některý z potomků Dobrohosta z Ronšperka do manželského svazku s vnučkou Bohuslava ze Švamberka?

Dle Jana Václava hraběte Dobřenského z Dobřenic byla první manželkou Dobrohosta z Ronšperka Ziguna (Siguna) z Gutštejna a druhou pak Kateřina z Lobkovic⁷²³. Tyto dvě šlechtičny ale uvádí Zdeněk Procházka jako manželky Dobrostova syna Volfa⁷²⁴. Manželství Dobrohosta pak zcela opomíjí. Blíže k pravdě má jistě Zdeněk Procházka s Augustem Sedláčkem a Martinem Kolářem, neboť páni z Ronšperka jsou až ke konci 15. století přijati do panského stavu a tudíž se dá předpokládat, že až poté uzavírají sňatky s dcerami předních šlechtických rodů.

⁷¹⁹ Jeho náhrobní deska z červeného mramoru o rozměrech (200 x 98 cm) je zasazena na levé straně v presbytériu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Poběžovicích. Její středovou část vyplňuje mistrně provedený znak Dobrohostů z Ronšperka. Na čtvercém štítě se střídá v I. a 4. polí beran s jelenem, zobrazeným ve 2. a 3. polí znaku. Nad štítem jsou na dvou turnajských přílbách umístěny klenoty – horní polovice berana a jelena – hledící proti sobě. Celek je doplněn bohatými fafrnochy a v horní části umístěnou spleť větvoví. Latinský opis psaný gotickou minuskulí, obíhající při okraji desky zní v překladu: „*Léta Páně 1506 dne 29. května umřel šlechtný svobodný pán království Českého a pan pan Dobrohost z Ronšperka a na Týně atd., tohoto kostela, hradu a města zakladatel a u hájení křesťanské víry nápomocník, zde pohřben, jehož duše zde v pokoji odpočívaj*“ (Z. Procházka, *Historické náhrobníky okresu Domažlice, Plzeň, Domažlice 1990, s.51 – 52*)

⁷²⁰ AČ VI, s. 181 – 182, č. 67.

⁷²¹ AČ VI, s. 182, č. 67.

⁷²² AČ XV, s. 82, č. 161 (dopis datovaný 2. září 1506).

⁷²³ NA, f. sb. Dobřenský, inv. č. Dobrohost z Ronšperka 191.

⁷²⁴ Z. Procházka, *Historické náhrobníky okresu Domažlice, Plzeň, Domažlice 1990, s. 27*. Zigunu jako Volfovu manželku uvádí i A. Sedláček, *Hrady IX, Praha 1996, s. 98 – 99* a M. Kolář, *Rozrod Dobrohostův a osudy jejich, PAM VIII, 1870, s. 489*.

Jisté je, že po Dobrohostovi zůstali čtyři synové⁷²⁵. Byli to Zdeněk, Jiřík, Volf a Václav. Pro nás je nejdůležitější především Volf, neboť jeho sňatkem dochází k dalšímu spříznění Ronšperků s Gutštejnny. Neznámo kdy, uzavírá sňatek se Zigunou z Gutštejna, dcerou Kryštofa z Gutštejna a Markéty ze Švamberka, tedy vnučkou bývalého jednotníka Buriana II. z Gutštejna i Bohuslava ze Švamberka. Zigunina bába z matčiny strany byla navíc Lidmila z Rožmberka, a tak se rod Ronšperků spříznil nejen se svými sousedy Švamberky a Gutštejnny, ale také s Rožmberky.

Když roku 1530 zemřela Volfova manželka, výše zmiňovaná Ziguna, oženil se Volf, ačkoliv mu bylo již kolem šedesátky, podruhé s Kateřinou z Lobkovic. Prostřednictvím této svatby přešlo potom horšovskotýnské panství do držení rodu Lobkoviců. Horšovský Týn držel Volf nejprve se svým bratrem Jiřím, po jeho smrti roku 1515 se stal samostatným majitelem panství, velice bezohledným jak k horšovskotýnským měšťanům, tak i vesnickým poddaným⁷²⁶. Podle historických údajů zemřel Volf Dobrohost z Ronšperka 25. prosince roku 1542 a byl pohřben do chrámu sv. Apolináře v Horšovském Týně⁷²⁷.

Prokázat blízké příbuzenské vztahy Dobrohosta z Ronšperka s jednotlivými členy Zelenohorské jednoty je velmi obtížné. V roce 1465 nebyl ještě členem panského stavu, avšak již tehdy navázal přátelské vztahy s předními katolickými rody, s kterými se za necelé půl století rod Ronšperků opravdu spřízní. Dochází k tomu díky sňatkům jeho synovce Aleše, nejprve v roce 1505 s Markétou z Gutštejna, dcerou Buriana II. z Gutštejna, podruhé s Eliškou ze Šternberka. I Dobrohostův syn nezůstává pozadu, jeho manželkou se stává Ziguna z Gutštejna, vnučka Buriana II. z Gutštejna a Bohuslava ze Švamberka. Jistý podíl na uzavření těchto sňatků musíme přičíst diplomatickým aktivitám Dobrohosta z Ronšperka. Zda již Dobrohost z Ronšperka pojal za manželku některou z dcer předních šlechtických rodů, či byla jeho manželkou příslušnice z nižší šlechty, zůstává otázkou.

⁷²⁵ Dobrohost z Ronšperka měl ještě pátého syna Bohuslava, který však zemřel ve stejném roce jako jeho otec a byl pohřben v kostele sv. Apolináře v Horšovském Týně. Roku 1712 zařadil do své sbírky tento náhrobník také B. D. Wunschwitz (NA, f. Wunschwitz, inv. č. 214).

⁷²⁶ K Volfovu krutému počínání A. Sedláček, Hradý IX, Praha 1996, s. 98.

⁷²⁷ Volfův náhrobník zachytil v náčrtu roku 1712 B. D. Wunschwitz. Český nápis zněl následovně: „*Ted lezy Wrozeny pan, pan Wolff Dobrohost z romssperka pan Buoh racz Geho dussy Milostyv bejty Leta od narozeny sina boziho Tysiezeho pietisteho (...?)*“ (NA, f. Wunschwitz, inv. č. 214) Wunschwitz však neuvádí, zda jím pořizovaný opis skutečně končí údajem „Tysiezeho pietisteho“ nebo je dále nečitelný. Náhrobní kámen a text se nedochoval.

Závěr

Zelenohorskou jednotu, která v polovině šedesátých let 15. století otevřeně vystoupila proti králi Jiřímu z Poděbrad, tvořilo šestnáct šlechticů. Ti byli nejen blízkými sousedy z jižních, západních a severozápadních Čech, ale i blízkými příbuznými.

Ve středověku a raném novověku hrálo příbuzenství ještě důležitější roli než dnes. Od dlouhodobě a promyšleně sjednávaných svateb se očekávalo ekonomické a společenské posílení obou rodin. Proto šlechtické sňatky sjednával otec a příbuzní a vše se točilo kolem věna a výbavy. O významu těchto sňatků svědčí i to, že se domlouvaly léta dopředu a nechyběly ani pokusy sezdat budoucí manžele v dětském věku. Vzpomeňme jen listinu z 20. ledna 1461, ve které Zdeněk Konopištský zasubuje svého syna Jiříka s Kateřinou, dcerou Jana z Rožmberka⁷²⁸. Ti měli nejdéle v jedenácti letech po zpečetění tohoto listu vstoupit ve skutečné manželství. Kateřině byli tehdy pouhé čtyři roky.

Sňatková politika upevňovala šlechtické příbuzenské svazky, důležitou součástí společenské struktury. Zejména při revolučních otřesech a v době krizí hledala užší rodina pomoc u příbuzných a rod často vyvíjel aktivity, aby vytvořil vzájemné záruky solidarity a bezpečnosti. Příbuzenství nebylo tudíž jen ručitelem kontinuity majetkové, nýbrž se stávalo i významným faktorem politickým. Šlechtic si mohl vzít poučení z Ezopa, kde lev varoval všechny posluchače, aby nezůstávali osamoceni a snažili se upevnit „*příezni*“ členů rodu a přátel: „*Viec musí slúti hubený, jenž jest všie příezni zbavený.*“⁷²⁹ Vychovatel šlechtických dětí dbal o to, aby mladý pán dobře rozpoznal své místo „*v řádu světských výsostí*“, aby se dobře orientoval mezi příbuznými a přáteli a pochopil, „*jak má k komu a s kým vyjítí v zachování*“⁷³⁰. Není pochyb, že panstvo, které se sešlo 28. listopadu 1465 na Zelené Hoře, znalo podrobně (pravděpodobně už sedm pokolení zpět) své rodokmeny a tedy i urozené příbuzné.

Princip urozenosti působil ve sňatkové politice šlechty. Podíváme-li se na genealogii panských rodů, zjišťujeme, že se panstvo žení a vdává jen mezi sebou. Vzhledem k tomu, že na Zelenohorské jednotě participovaly přední české šlechtické rody, nacházíme mezi nimi často blízké příbuzenské vztahy. Pro

⁷²⁸ AČ III, s. 569, č. 740.

⁷²⁹ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, Praha 1994, s. 137.

⁷³⁰ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, Praha 1994, s. 137 – 138.

utvrzení urozenosti rodu si šlechtici vybírají manželky nejen z předních českých panských rodů, ale obrací se i za hranice Čech.

V druhé polovině 15. století se totiž stalo módou, získávat do panských rodin nevěsty z knížecích rodů. Proto Jan z Rožmberka pojal za manželku Annu, kněžnu hlohovskou a Jan z Hazmburka Annu, kněžnu hlubčickou. Pozadu nezůstává ani Burian z Gutštejna, jenž má za manželku Sidonii, hraběnkou z Ortenburka a Jindřich z Hradce, jehož čtvrtou manželkou se stala Anna z Münsterberka. I Jindřich III. z Plavna pojal za manželku kněžnu, a to Barboru Anhaltskou. Knížecí manželky povznášejí urozenost panského rodu nad ostatní šlechtické rodiny, a proto i jednotlivci obrací svou pozornost při výběru nevěsty na knížecí dvory.

Závažnost příbuzenství lze dobře pozorovat zejména v panském stavu. Pán se musí s přáteli a příbuznými stýkat, zvat je na křtiny, na svatby, trávit s nimi masopustní veselí a samozřejmě radit se s nimi o politických a hospodářských akcích. Páni se vzájemně předem radí, koho a kam jmenovat vrchnostenským úředníkem, správcem či purkrabím, dohadují se však i o rozdělení a obsazení zemských úradů a o diplomatických službách. Příbuzenské svazky tvořily v kruzích šlechty hustou síť, jež bránila společné zájmy a zároveň byla i oporou šlechtické solidarity. Společné zájmy pojí i příbuzné na Zelené Hoře, kteří sdílejí stejné důvody odporu proti Jiřímu z Poděbrad.

Z pera pana Jana z Lobkovic a na Hasištejně vzešly rady synovi, aby se obklopoval přáteli, aby si jich vážil a pečoval o to, aby se mu neztráceli. I se sousedy je nutné žít v přátelské shodě, dobrých sousedů si šlechtic vždy váží, protože v nich má pomocníky a přátele. Šlechtici neponechávali takové rady jen sluchu, nýbrž žili ve veselém kontaktu se sousedy, s přáteli, a zejména se opírali o příbuzenské svazky⁷³¹. Zřetelně o tom vypovídá dochovaná korespondence, která nás přenáší do atmosféry 15. století a osobního života jednotlivých šlechticů.

Zelenohorská jednota byla tvořena šlechtici, které k sobě navzájem poutaly blízké příbuzenské vztahy. Některé vztahy lze snadno prokázat, jiné již hůře. Přesto nelze pochybovat, že se tehdy, onoho osudného 28. listopadu roku 1465, sešlo na Zelené Hoře nejen odbojné panstvo, ale i jedno velké příbuzenstvo.

Zde končím své pojednání o příbuzenských vztazích členů Zelenohorské jednoty. Stejně jako dnes, se i tehdejší člověk obracel o pomoc ke svým příbuzným.

⁷³¹ J. Macek, Jagellonský věk v českých zemích 2, Praha 1994, s. 138.

Ti jej naopak ovlivňovali v jeho názorech a chování. Myslím, že v dnešní uspěchané době se opět přikládá velký důraz na příbuzenské vztahy. U rodinného krbu člověk nachází oporu, pochopení a zároveň podporu v postupu za vytyčeným cílem. I když je jiná doba a sňatky nesjednávají otcové, přesto chápeme důsledky příbuzenství. Rodina, jako základní jednotka společenské struktury, přetrvala staletí a její význam neupadne ani v století jednadvacátém.

Seznam zkratek

- AČ = Archiv český
CIM = Codex iuris municipalis regni Bohemiae
ČČH = Český časopis historický
ČD = R. Urbánek, České dějiny. Věk poděbradský
ČNM = Časopis Národního muzea
ČSWM = Časopis společnosti vlastenského Museum w Čechách
DRTA = Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Friedrich III.
f. = fond
FRA = Fontes rerum austriacarum
HÚ AVČR = Historický ústav Akademie věd České republiky
KČBH = J. Jánský, Kronika česko – bavorské hranice
LC = Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensis per archidioecesim
LOR = Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 – 1462
MVGDB = Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
MZK = Minulostí Západočeského kraje
NA = Národní archiv
OChA = okresní archiv Cheb
OSN = Ottův slovník naučný
PAM = Památky archeologické a místopisné
Rel. tab. terrae = Reliquie tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum
Hrady = A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého
SLČ = Staří letopisové čeští
SOA = Státní oblastní archiv
ÚSH = Ústecký sborník historický
ZHS = Západočeský historický sborník
ZR = Zbytky register králův římských a českých z let 1361 – 1480

Prameny a Literatura

Prameny

NA Praha: f. sb. Dobřenský, inv. č. Dobrohost z Ronšperka 191.

f. sb. Dobřenský, inv. č. z Hradce 380.

f. sb. Dobřenský, inv. č. z Koldic 482.

f. sb. Dobřenský, inv. č. z Rožmberka 896.

f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Švamberka 1098.

f. sb. Dobřenský, inv. č. Švihovský 1101.

f. sb. Dobřenský, inv. č. ze Šternberka 1085.

f. sb. Dobřenský, inv. č. z Gutštejna 301.

f. Wunschwitz, inv. č. 214, č. kartonu 8.

f. Kolacionované opisy z chebského archivu, 1450 – 1461.

f. Kolacionované opisy z chebského archivu, 1462 – 1471.

f. Kolacionované opisy z chebského archivu, 1472 – 1520.

SOA Třeboň: f. Historica sign. 1887, inv. č. 2421, 1465 – 1466.

f. Historica sign. 1895, inv. č. 2430

f. Historica sign. 1906, inv. č. 2440

f. Historica sign. 1907, inv. č. 2441

Historický ústav AVČR v Praze: Sedláčkova pozůstalost, Listkový katalog
k šlechtickým rodům:

Dobrohost z Ronšperka

Z Gutštejna

Z Hazmburka

Z Ilburka

Z Plavna

Ze Švamberka

Švihovský

Edice pramenů

- Aeneae Silvii Historia Bohemica – Enea Silvio Historie česká*, edd. a překlad D. Martínková – A. Hadravová – J. Matl, Praha 1998.
- Archiv český* I – VI, ed. F. Palacký, Praha 1840 – 1872; VII – XI, ed. J. Kalousek, Praha 1887 – 1892; XIV – XVI, ed. J. Kalousek, Praha 1895 – 1897; XVIII – XXI, ed. J. Kalousek, Praha 1900 – 1903.
- Briefe und Acten zur Österreichisch – deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III.* (Fontes rerum Austriacarum XLIV), ed. A. Bachmann, Wien 1885.
- Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Friedrich III.* XV, ed. H. Herre, Gotha 1912.
- Království dvojího lidu. České dějiny let 1436 – 1526 v soudobé korespondenci.* Ed. P. Čornej, Praha 1989.
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim.* VIII – X (1421 – 1436). Ed. J. Emler, Praha 1889.
- Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 – 1462.* I – IV, edd. B. Rynešová – J. Pelikán, Praha 1929 – 1954.
- Listy bílé paní rožmberské*, edd. A. Skýbová – J. Porák, Praha 1985.
- Manualník M. Václava Korandy*, ed. J. Truhlář, Praha 1888.
- Staré písemné památky žen a dcer českých*, ed. F. Dvorský, Praha 1869.
- Pána Bohuslava Hasišteynského z Lobkowic věk a spisy vybrané*, ed. K. A. Vinařický, Praha 1836.
- Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles I – III*, ed. F. Priebatsch, Leipzig 1894 – 1898.
- Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501 – 1526.* Codex iuris municipalis regni Bohemiae (Sbírka pramenů práva městského království českého) IV./3. Ed. A. Haas, Praha 1961.
- Rožmberské dluhopisy z let 1457 – 1481*, ed. J. Pelikán, Praha 1953.
- Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, ed. A. Kubíková, České Budějovice 2005.
- Relique tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum I – II*, ed. J. Emler, Praha 1870 – 1872.
- Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili Pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, ed. F. Palacký, Praha 1829
- Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen* (Fontes rerum Austriacarum XXIII), ed. M. Pangerl, Wien 1865.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450 – 1471) (Fontes rerum Austriacarum XX), ed. F. Palacký, Wien 1860.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 – 1471) (Fontes rerum Austriacarum XLII), ed. A. Bachmann, Wien 1879.

Zbytky register králův římských a českých z let 1361 – 1480, ed. A. Sedláček, Praha 1914.

Z RABŠTEJNA, Jan. *Dialogus*. Praha : Maticе česká, 1946.

Literatura

BACHMANN, A. *Geschichte Böhmens bis 1526*. Band II.. Gotha 1905.

BALETKA, T. *Páni z Kravař: Z Moravy až na konec světa*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

BĚLIČ, J.; KAMIŠ, A.; KUČERA, K. *Malý Staročeský slovník*. Praha : SPN, 1978.

BĚLOHLÁVEK, M. Jiří z Poděbrad a Plzeň v roce 1466. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1954, roč. 62, s. 27 – 35.

BENEŠ, F. Osud zápisu panské jednoty (zelenohorské) z 28. listopadu 1465 jako historického pramene. *Minulostí Západočeského kraje*, 1968, roč. 6, s. 214–222.

BENEŠ, F. Zradil Jan z Rožmberka krále Jiřího Poděbradského? *Jihočeský sborník historický*, 1966, roč. 35, č. 3, s. 115–137.

BERINGER, J.; JANOUŠEK, J. *Město a panství Telč*. Telč 1927.

BOUBÍN, J. *Česká „národní“ monarchie*. Praha : Historický ústav, 1992.

BOUBÍN, J. Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty. *Český časopis historický*, 1990, roč. 88, č. 3, s.351–355.

BŘEZAN, V. Rosenberské kroniky krátký a summowni wýtah, sepsaný na konci léta 1609 v Třeboni od Václava Březana posledního archiváře Rosenberského. *Časopis společnosti vlastenského museum w Čechách*, 1828, roč. II, sv. IV, s. 39 – 88.

CVRČEK, J. Z archivu Ochránovského. Kulturně historické paběrky. *Český lid* VI, 1897, s. 128 – 130.

FRIEDRICH, G. *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha, Litomyšl : Paseka, 1997.

GLOGOWSKI, S. *Potomci krále Jiřího z Poděbrad. Genealogie knížat z Minstrberka*. Ostrava : Klub genealogů a heraldiků, 1989.

- GRADL, H. Eger und Heinrich von Plauen 1451 bis 1454. *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1881, roč. XIX, s. 198 – 214.
- HÁJEK Z LIBOČAN, V. *Kronika česká*, Praha : Odeon, 1981.
- HEERMANN, N. *Rosenberg'sche Chronik*, ed. M. Klimesch, Prag 1897.
- HOLÝ, V. Růst a rozklad rodového majetku Švihovských z Rýzemberka a pánů z Rožmitálu. *Minulost Plzně a Plzeňska*, 3, 1960, s. 45 – 79.
- CHLÍBEC, J. Náhrobek Viléma z Ilburka a figurální náhrobní plastika pozdní gotiky v Čechách. *Muzeum a současnost*, 3, 1980, s. 65 – 76.
- CHLÍBEC, J. Náhrobek Půty Švihovského a jeho symbolika v kontextu pozdně gotické náhrobní plastiky, *Umění*, 1983, roč. XXXI, s. 30.
- JÁNSKÝ, J. *Kronika česko – bavorské hranice I – V*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2001 – 2005.
- JÁNSKÝ, J. *Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2006.
- JÁNSKÝ, J. Zdeněk Dobrohost z Ronšperka ve světle Starých letopisů českých a německých pramenů ANM. *Časopis Národního muzea*, řada historická, 1993, roč. 162, s. 1 – 12.
- JIRÁSKO, L. *Jindřichův Hradec*. Praha : OSWALD, 1994.
- JUOK, J. Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské. *Právněhistorické studie* 28, 1987, s. 75 – 104.
- JUOK, J. Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty roku 1465. *Husitský Tábor* 6 – 7, 1983 – 1984, s. 181 – 192.
- KALINA, T. Václav Křižanovský. *Český časopis historický*, 1899, roč. 5, s. 333–359.
- KOLÁŘ, M.; SEDLÁČEK, A. *Českomoravská heraldika I, II*. Praha : Argo, 1996–1997.
- KOLÁŘ, M. Půta z Risenberka. *Otavan I*, 1863, č. 22, s. 169 – 170.
- KOLÁŘ, M. Půta z Risenberka. *Otavan I*, 1863, č. 23, s. 177 – 178.
- KOLÁŘ, M. Vilém mladší z Risenberka a Rábí. *Otavan I*, 1863, č. 1, s. 5 – 6.
- KOLÁŘ, M. Vilém mladší z Risenberka a Rábí. *Otavan I*, 1863, č. 2, s. 11 – 12.
- KOLÁŘ, M. *Rod pánů Švihovských z Risenberka*. Tábor 1892.
- KOLÁŘ, M. Rozrod Dobrohostův a osudy jejich. *Památky archeologické a místopisné VIII*, 1870, s. 481 – 494.
- KOL. AUTORŮ. *Dějiny Plzně I*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1965.

- KOSINOVÁ, V. Zdeněk ze Šternberka a jeho královské ambice. In: Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k šedesátým narozeninám 1872 – 1932. Praha 1932, s. 206 – 218.
- KUBÍKOVÁ, A. *Oldřich II. z Rožmberka*. České Budějovice : Veduta, 2004.
- LŮŽEK, B. Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfrídu. *Minulostí Západočeského kraje* VI, 1968, s. 337 – 340.
- MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích* 1 – 4. Praha : Academia, 1992 – 1999.
- MACEK, J. *Jiří z Poděbrad*. Praha : Svobodné slovo, 1967.
- MACEK, J. K zahraniční politice krále Jiřího. *Československý časopis historický* XIII, 1965, s. 19 – 48.
- MARÁZ, K. K problematice padělání pečeti na sklonku středověku. Sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha II. z Rožmberka. *Sborník archivních prací* XLVIII, 1998, s. 49 – 103.
- MAREŠ, F. Norbert Heerman a Václav Březan. Koncept životopisu p. Jana z Rožmberka († 1472) k velké historii Rožmberské od V. Březana. *Časopis Musea království českého*, 1899, roč. LXXIII, s. 221 – 243.
- MAREŠ, F. Padělané diplomy Rožmberské. *Český časopis historický* I, 1895, s. 371 – 384.
- MARKGRAF, H. Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad I. *Historische Zeitschrift* 38, 1877, s. 48 – 82.
- MARKGRAF, H. Die Bildung der katholischen Liga gegen König Georg von Podiebrad II. *Historische Zeitschrift* 38, 1877, s. 251 – 273.
- MARKGRAF, H. Über den böhmischen Herrenbund. *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* 53, 1876, s. 257 – 258.
- MAUR, E. Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora. *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 25 – 71.
- MEZNÍK, J. *Lucemburská Morava 1310 – 1423*. Praha : Lidové noviny, 1999.
- MÍKA, A. *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*. České Budějovice : Růže, 1970.
- NĚMEC, B. *Rožmberkové. Životopisná encyklopedie panského rodu*. České Budějovice : VEDUTA, 2001.
- NOVOBILSKÝ, M.; ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Krasikov neboli Švamberk*. Plzeň 1997.

- Ottův slovník naučný* V, X – XII, XIV, XIX, XXI, XXII, XXIV. Praha : J. Otto, 1892 – 1906.
- PALACKÝ, F. Charakteristika pana Bohuslava ze Šwamberka a pani Magdaleny Šwamberské, *Časopis společnosti vlastenského Museum w Čechách*, 1830, roč. IV, sv. III, s. 267 – 275.
- PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* IV. Praha 1939.
- PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* V. Praha 1939.
- PALACKÝ, F.; STERNBERG, Z. *Dějiny rodu Sternbergů*. Moravský Beroun : Moravská expedice, 2001.
- PAPROCKÝ Z GLOGOL a PAPROCKÉ VŮLE B., *Diadochos, id est successio...*, Praha 1602.
- PAŽOUT, J. O záměrech krále Jiřího roku 1467. *Světobzor*, 1867, roč. 1, s. 186–187.
- PETRÁŇ, J. Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 1, Praha 1976.
- POLIŠENSKÝ, J. *Jiří z Poděbrad, král český*. Praha 1997.
- VON PROCHÁZKA, R. *Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien*. Neustadt an der Aisch 1973, München 1990.
- PROCHÁZKA, Z. *Historické náhrobníky okresu Domažlice*. Plzeň, Domažlice 1990.
- PROCHÁZKA, Z.; OULÍK, J. *Historické náhrobníky Tachovska*. Domažlice 1995.
- PROCHÁZKA, Z. *Rýzmbek*. Plzeň 1988.
- RANSDORF, M. Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské. *Minulosti Západočeského kraje*, 1986, roč. XII, s. 211–212.
- RANSDORF, M. Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské. *Ústecký sborník historický*, 1983, s. 109 – 132.
- ROTTEROVÁ, B. Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století. *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 1, Praha 1976.
- SCHMIDT, B. *Burggraf Heinrich IV. zu Meißen. Oberstkanzler der Krone Böhmen und seine Regierung im Vogtlande*. Gera 1888.
- SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze Království českého* I – XV. Praha : Argo, 1995 – 1998.
- SEDLÁČEK, A. *Sbírka pověstí historického lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku*. Praha 1894.

- STOCKLÖW, J. *Geschichte der Stadt Tachau mit teilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Tachau I.* Tachau 1878.
- ŠIMŮNEK, R. Jan Smil z Křemže. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století. *Jihočeský sborník historický* 66 – 67, 1997 – 1998, s. 3 – 12.
- ŠIMŮNEK, R.; TRESP, U. Beiträge zu Praxis des spätmittelalterlichen böhmischen Söldnerwesens (Das Söldnerwesen der Herren von Rosenberg um die Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Söldnerwerbungen Herzog Ludwigs des Reichen von Bayern – Landshut in Böhmen (1459 – 1462) – mit Prosopografie). *Táborský archiv* 10, 2000 – 2001, s. 73 – 174.
- ŠŤASTNÝ, R. *Tajemství jména Dalimil*. Praha : Melantrich, 1991.
- TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce I. 2*, Jindřichův Hradec 1927.
- TERŠLOVÁ, H. Ilburkové v severozápadních Čechách. *Ústecký sborník historický*, 2001, s. 233 – 245.
- TOMEK, V. V. *Dějepis města Prahy VI – IX*, Praha : J. Otto, 1885 – 1893.
- TRESP, U. *Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*. Paderborn : Schöningh, 2004.
- ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J. Hrad Gutštejn. *Západočeský historický sborník*, 2000, č. 6, s. 75 – 103.
- URBAN, J. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha : Lidové noviny, 2003.
- URBAN, M. Zur Geschichte der Stadt und Herrschaft Königswart. *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* XIX, 1881, s. 24 – 50.
- URBÁNEK, R. *České dějiny. Věk poděbradský III.1 – 4*. Praha, 1915 – 1962.
- URBÁNEK, R. *Husitský král*. Praha : Vesmír, 1926.
- URBÁNEK, R. *Jiří z Poděbrad a české národní království*. Praha 1920.
- URBÁNEK, R. *Ve službách Jiříka krále. Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bírкова*. Praha 1940.
- VANČURA, J. *Dějiny někdejšího král. města Klatov I. 1 – 3*. Klatovy 1927 – 1929.
- VANĚČEK, V.; KEJŘ, J. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z let 1462/1464*. Praha : ČSAV, 1964.
- WAGNER, T. Jan Smil z Křemže. *Časopis Musea Království českého*, 1888, roč. LXII, s. 169 – 194.

Literatura k obrazové dokumentaci

- BAROCH, K. *Dějiny Nepomucka* I. Příbram 1991.
- BERNDORF, A. *Zelená Hora*, Plzeň 1926.
- BOUBÍN, J. *Česká „národní“ monarchie*. Praha : Historický ústav, 1992.
- BROŽOVSKÝ, M. *Konopiště*. Praha : Památkový ústav středních Čech, 1999.
- JÁNSKÝ, J. *Kronika česko – bavorské hranice* II – V. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2001 – 2005.
- KNOP, K. *Kost* 1996.
- KOL. AUTORŮ. *Český Krumlov*. Český Krumlov 1999.
- KOL. AUTORŮ. *Třeboň*. České Budějovice : ATIKA, 1997.
- KOL. AUTORŮ. *Velká cestovní kniha. Hrady, zámky a kláštery Česká republika*. Praha : Soukup&David, 2003.
- KOUKAL, P. *Státní hrad Házmburk*. Ústí nad Labem : Národní památkový ústav, 2005.
- NOVOBILSKÝ, M.;ROŽMBERSKÝ, P. *Hrad Krasíkov neboli Švamberk*. Plzeň 1997.
- PROCHÁZKA, Z. *Historické náhrobníky okresu Domažlice*. Plzeň, Domažlice 1990.

Přílohy

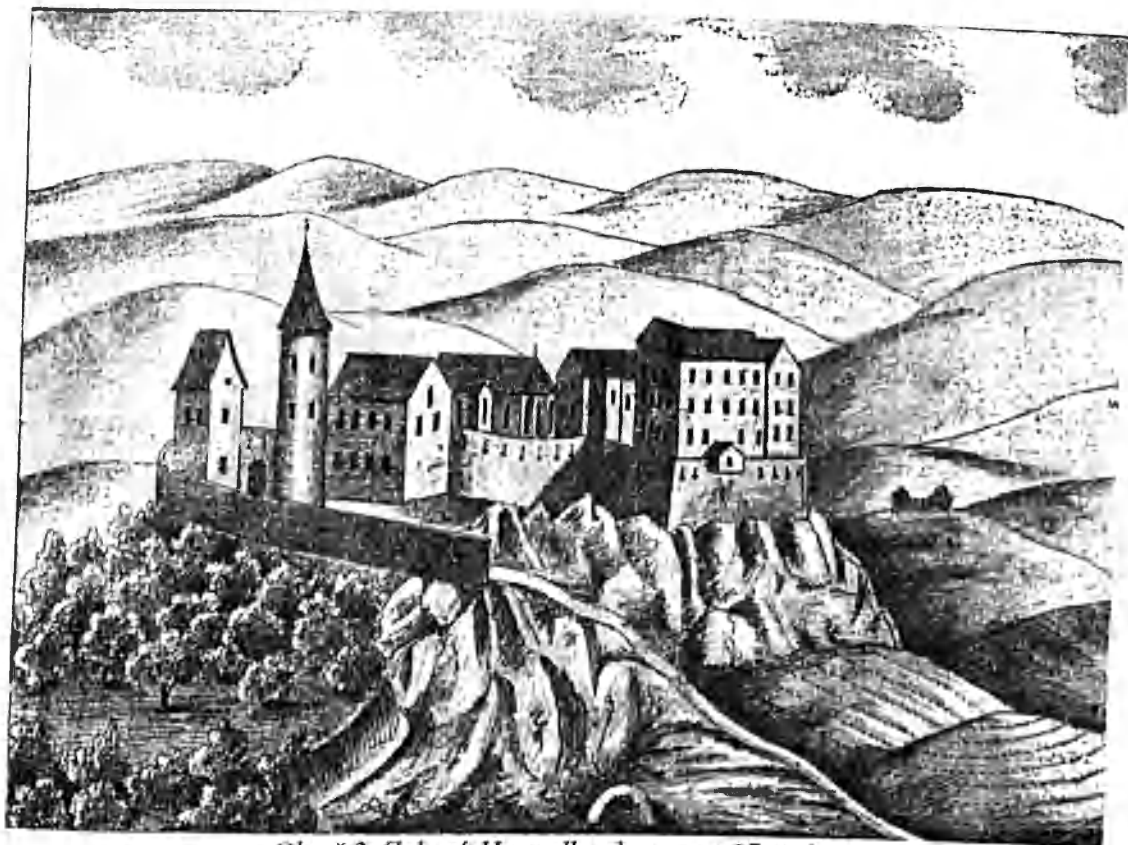
Zámek Zelená Hora	183
Hrady pánů z Rožmberka	184
Hrady pánů ze Šternberka	185
Hrady pánů z Hazmburka	186
Hrady Bohuslava ze Švamberka	187
Hrad Ronov Viléma z Ilburka	188
Hrady pánů z Plavna	189
Hrad Velhartice Děpolda z Rýzemberka	190
Hrad Jindřichův Hradec pánů z Hradce	191
Hrady pánů z Gutštejna	192
Hrady Dobrohosta z Ronšperka	193
Náhrobníky Dobrohosta z Ronšperka a Ziguny z Gutštejna	194
Seznam členů Zelenohorské jednoty	195
Část konceptu prvního stížného spisu českých pánů proti králi Jiřímu	196
Část konceptu druhého stížného spisu českých pánů proti králi Jiřímu	197
Koncept závěrečných klauzulí ustavujícího zápisu Jednoty zelenohorské	198
Rodokmen č.1. Příbuzenské vztahy Šternberků a Švamberků	199
Rodokmen č.2. Příbuzenské vztahy Rožmberků a pánů z Gutštejna	200
Rodokmen č.3. Příbuzenské vztahy Rožmberků a Švamberků	201
Rodokmen č.4. Příbuzenské vztahy Švamberků a pánů z Plavna	202
Rodokmen č.5. Příbuzenské vztahy pánů z Gutštejna a Ronšperků	203
Rodokmen č.6. Příbuzenské vztahy Šternberků a Švamberků	204
Rodokmen č.7. Příbuzenské vztahy Šternberků a pánů z Hradce	205
Rodokmen č.8. Příbuzenské vztahy Šternberků a Hazmburků	206
Rodokmen č.9. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Švamberků	207
Rodokmen č.10. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Ilburků	208
Rodokmen č.11. Příbuzenské vztahy Rožmberků a pánů z Hradce	209
Rodokmen č.12. Příbuzenské vztahy Rožmberků a Holických ze Šternberka	210
Rodokmen č.13. Příbuzenské vztahy Rožmberků a Šternberků	211
Rodokmen č.14. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Švamberků	212
Rodokmen č.15. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Holických ze Šternberka	213
Rodokmen č.16. Rodokmen pánů z Gutštejna	214
Rodokmen č.17. Rodokmen pánů z Dolan a z Rýzemberka	215
Rodokmen č.18. Rodokmen pánů z Rýzemberka	216

Zámek Zelená Hora

Zelená Hora leta Páně 1712.

Obr.č.1. Rytina Zelené Hory z r. 1712

Obr.č.2. Zelená Hora dle obrazu ze 17.stol.

Hrady pánů z Rožmberka

Obr.č.3. Hrad Zvíkov – Písecká brána

Obr.č.4. Zámek Český Krumlov

Obr.č.5. Zámek Třeboň

Hrady pánů ze Šternberka

Obr. č. 6. Hrad Kašperk

Obr. č. 7. Zámek Konopiště

Obr. č. 8. Zámek Zelená Hora

Hrady pánů z Hazmburka

Obr.č.9. Hrad Hazmburk

Obr.č.10. Hrad Budyně

Obr.č.11. Hrad Kost

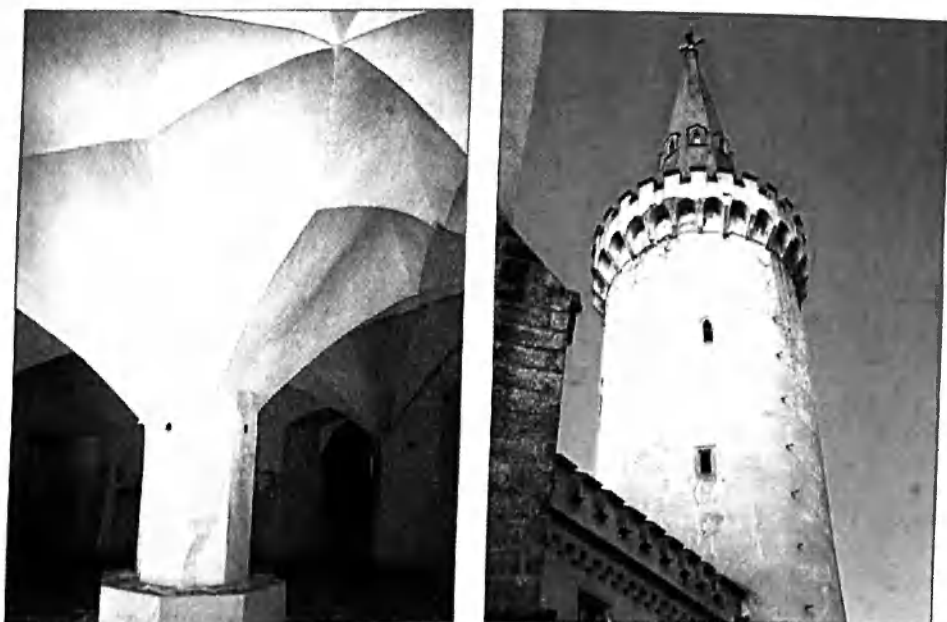
Hrady Bohuslava ze Švamberka

Obr.č.12. Hrad Švamberk (Krasíkov) fotografie z konce 19.stol.

Obr.č.13. Hrad Švamberk (Krasíkov) fotografie z 21.stol.

Obr.č.14. Hrad v Boru, sál se sklípkovou klenbou a válcová věž

Hrad Ronov Viléma z Ilburka

Obr. č. 15. Hrad Ronov

Hrady pánů z Plavna

Obr.č.16. Hrad Kynžvart

Obr.č.17. Hrad Bečov nad Teplou

Hrad Velhartice Děpolta z Rýzmběrka

Obr.č.18. Hrad Velhartice

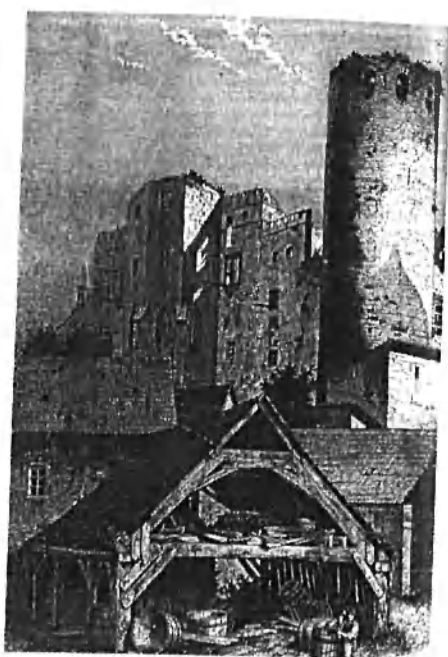

Obr.č.19. Velhartice, vstup na kamenný most a palác se starým mostem

Hrad Jindřichův Hradec pánů z Hradce

Obr.č.20. Hrad a zámek Jindřichův Hradec

Obr.č.21. Hrad Jindřichův Hradec

Obr.č.22. Hrad Jindřichův Hradec – pozdně gotická hradní kuchyně

Hrady pánů z Gutštejna

Obr.č.23. Hrad Gutštejn

Obr.č.24. Hrad Nečtiny

Obr.č.25. Tachov – část rekonstruovaného městského opevnění

Hrady Dobrohosta z Ronšperka

Obr. č. 26. Hrad Starý Herštejn

Obr. č. 27. Poběžovice s bývalým hradem

Obr. č. 28. Hrad a zámek Horšovský Týn

Náhrobníky Dobrohosta z Ronšperka a Ziguny z Gutštejna

Obr.č.29. Náhrobník Dobrohosta z Ronšperka a Ziguny z Gutštejna

Seznam členů Zelenohorské jednoty

Křesťan Jost biskup smetlavský
 Jan z Šternberka
 Adam z Šternberka
 Jan z Hřimberka
 Oldřich z Hřimberka
 Bohuš z Šternberka
 Cyril z Hřimberka
 Henrych stáří z plavna
 Siepolt z Šternberka
 Jaroslav z Šternberka
 Jan z Šternberka
 Ondřej z Hradce
 Václav z Šternberka
 Henrych stáří z plavna
 Václav z Šternberka
 Dobrohost z Šternberka
 Štěpán z Lazan
 Václav z Šternberka je přivzat

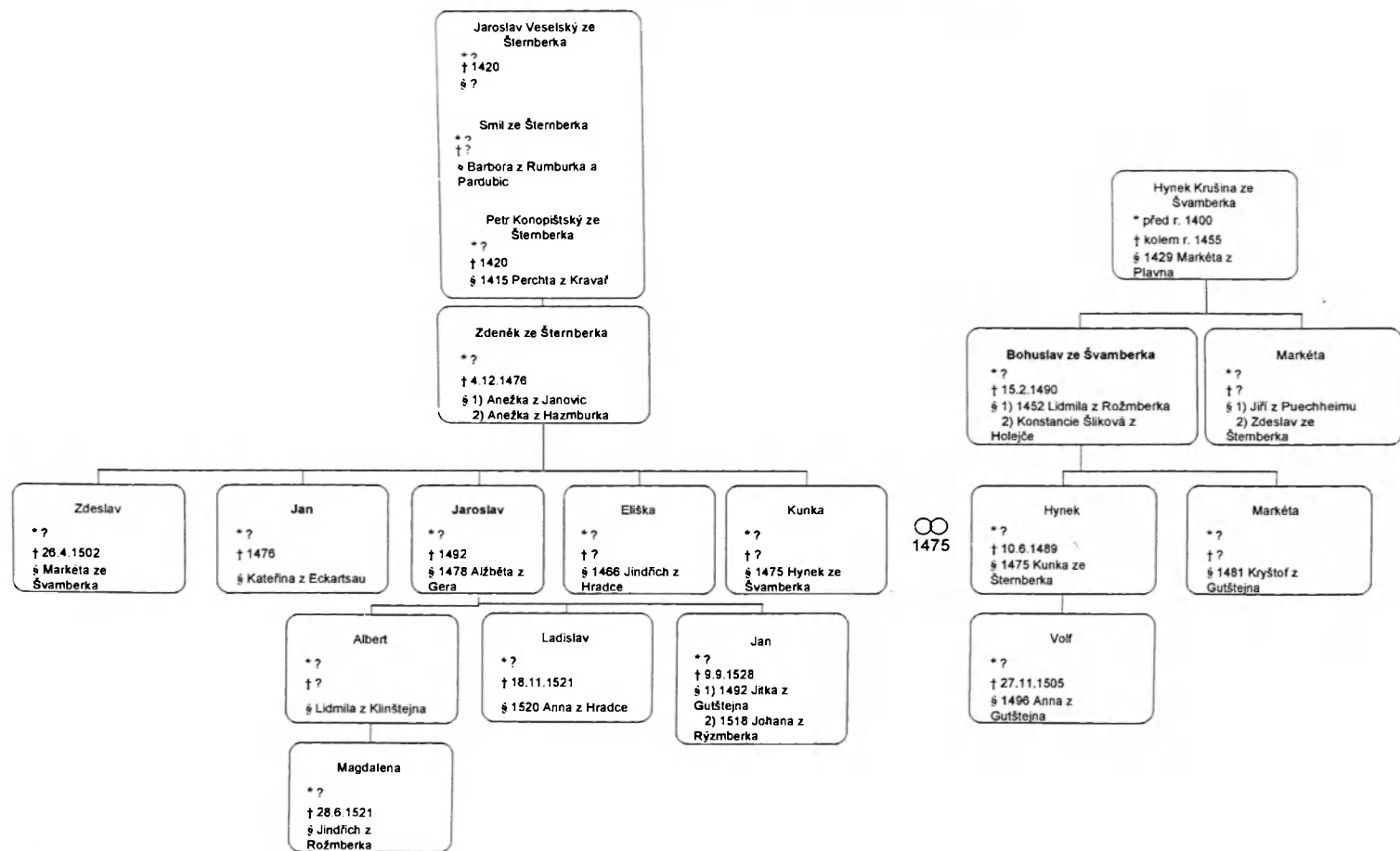
Obr.č.30. Seznam členů Zelenohorské jednoty (SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 2^r, 1465 – 1466)

Část konceptu druhého stížného spisu českých pánů proti králi Jiřímu

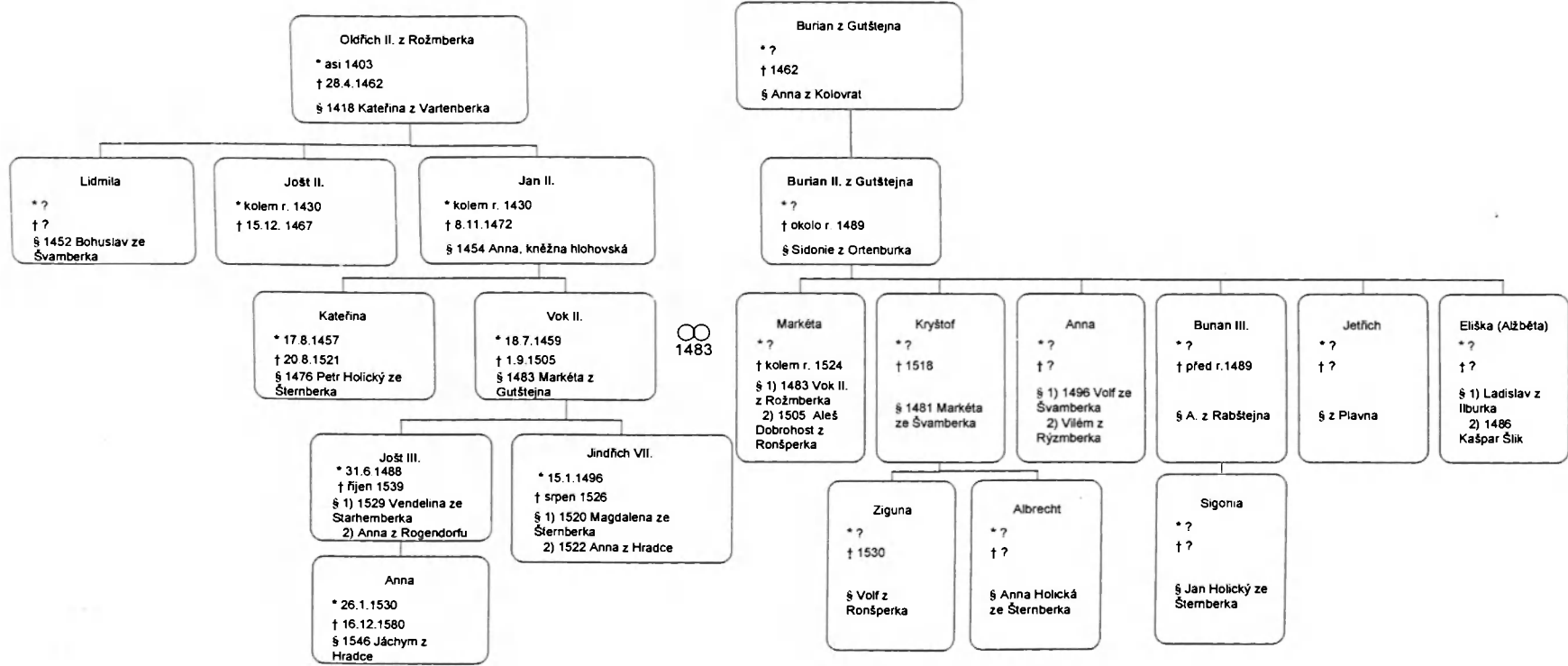
Handwritten text in Gothic script, likely a petition or complaint. The text is dense and appears to be a formal document. A large, dark, irregular ink blot or scribble obscures a significant portion of the text in the lower half of the page. The visible text is dense and appears to be a formal document or petition.

Obr. č. 32. Část konceptu druhého stížného spisu českých pánů proti králi Jiřímu (SOA Třeboň, f. Historica, sign. 1887, fol. 47^r, 1465)

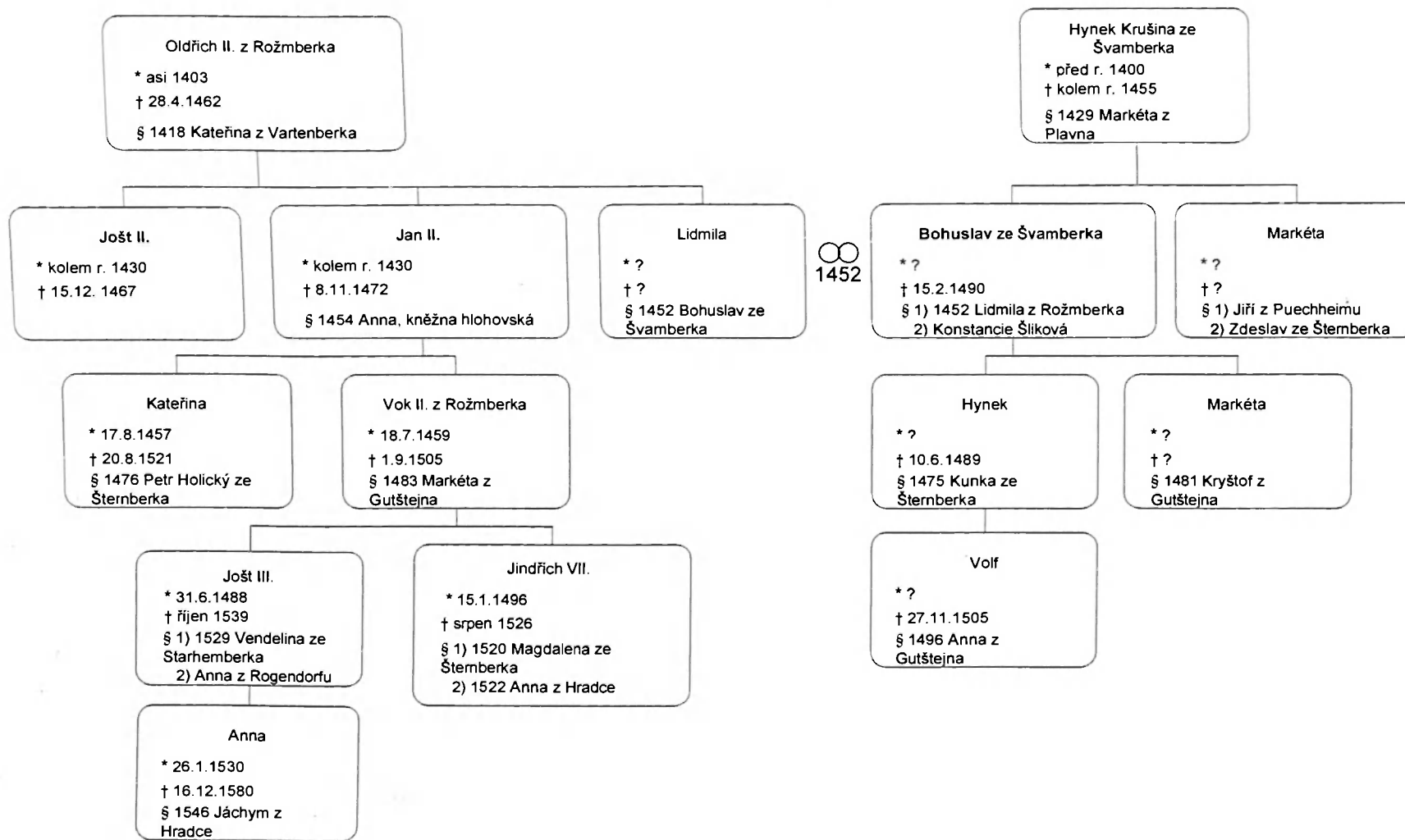
Příbuzenské vztahy Šternberků a Švamberků

Příbuzenské vztahy Rožmberků a pánů z Gutštejna

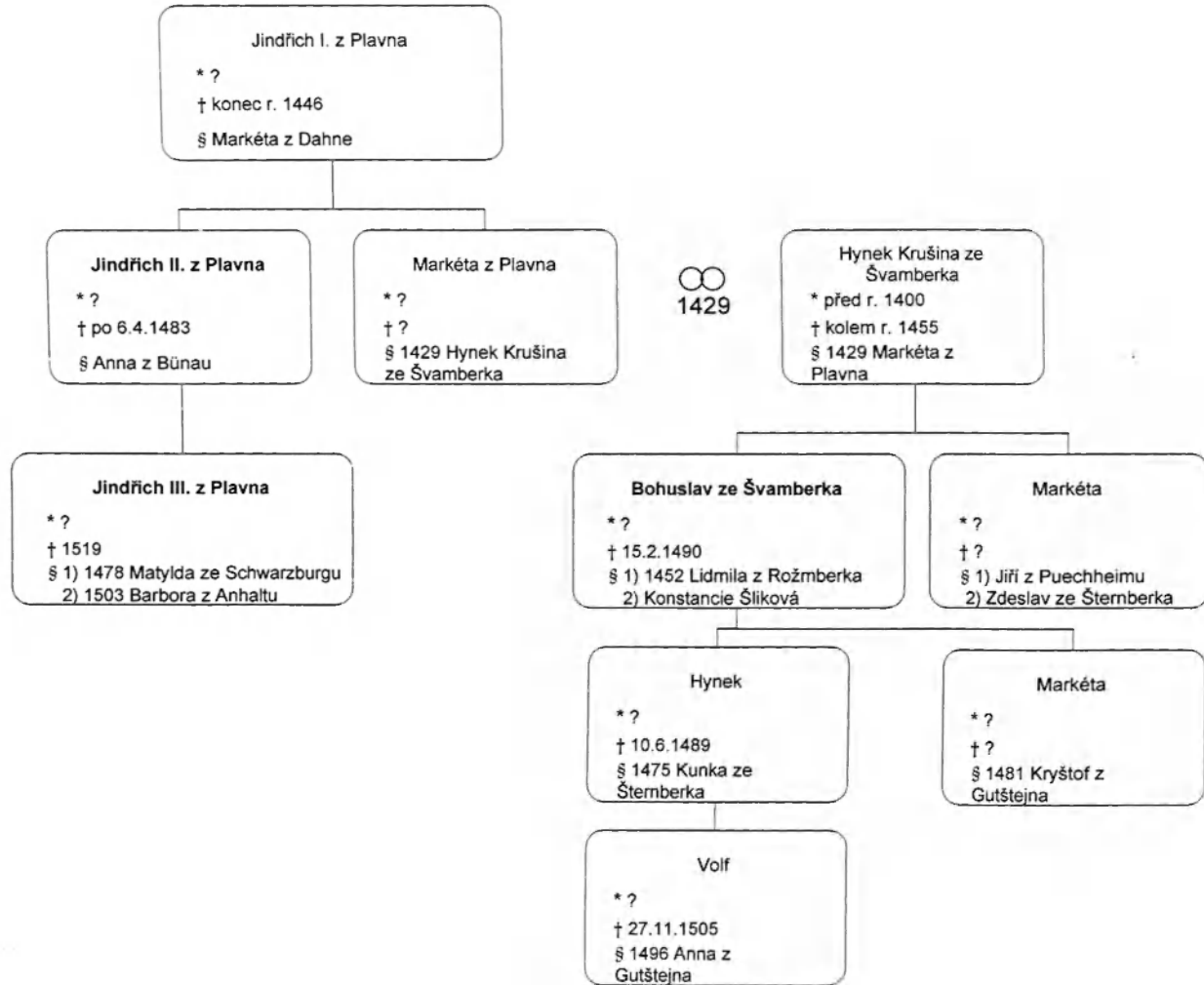
Příbuzenské vztahy Rožmberků a Švamberků

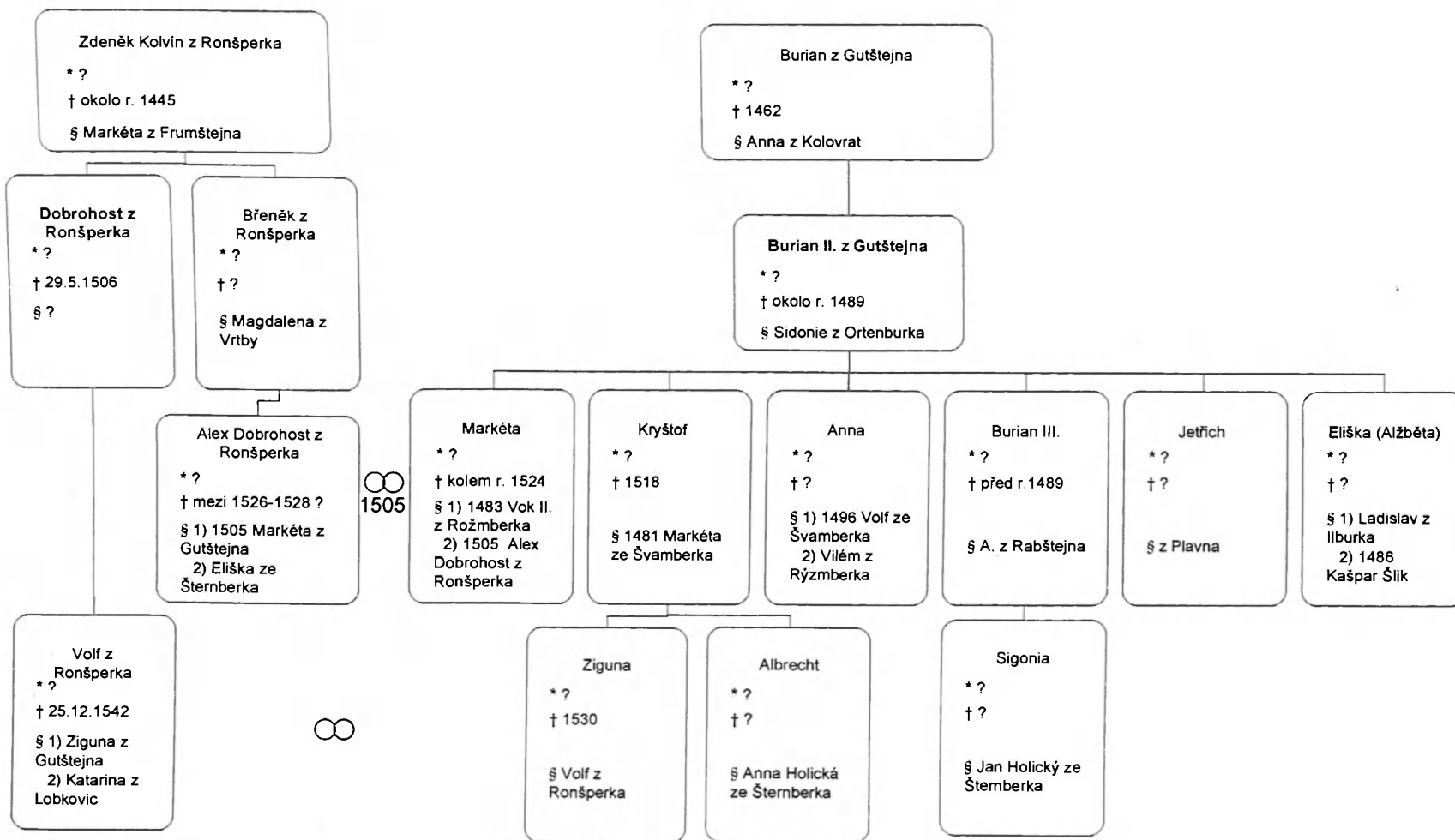
Rodokmen č.3. Příbuzenské vztahy Rožmberků a Švamberků

Příbuzenské vztahy Švamberků a pánů z Plavna

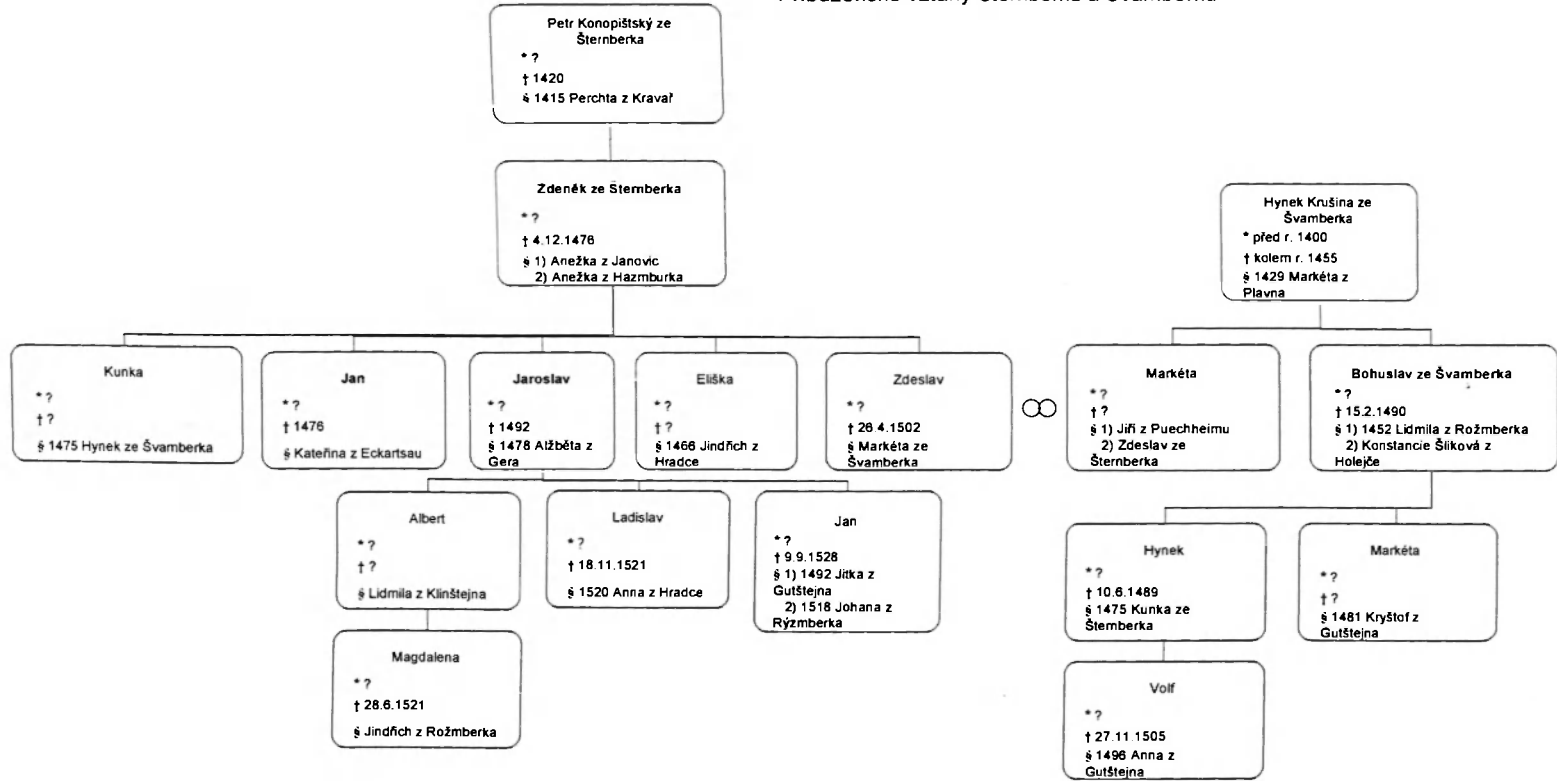
Rodokmen č. 4. Příbuzenské vztahy Švamberků a pánů z Plavna

Příbuzenské vztahy pánů z Gutštejna a Ronšperků

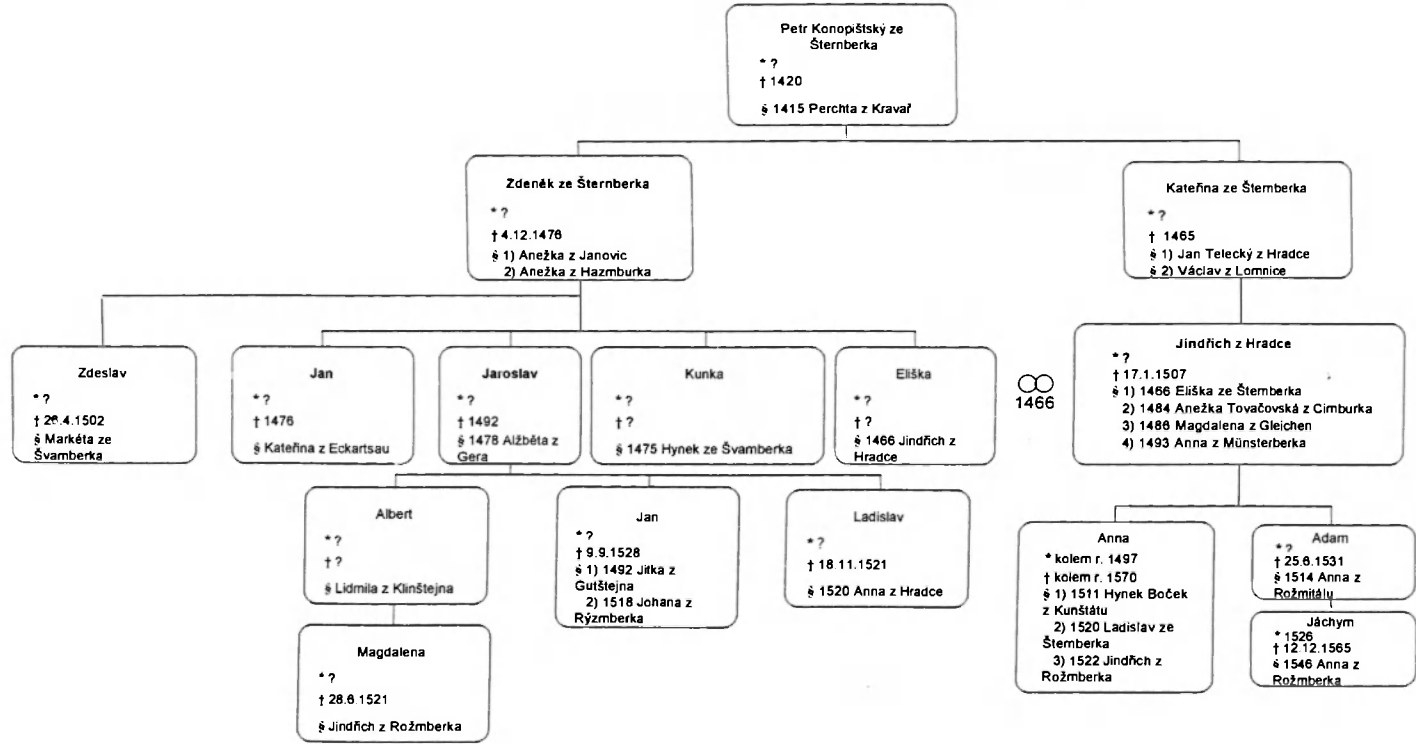

Příbuzenské vztahy Šternberků a Švamberků

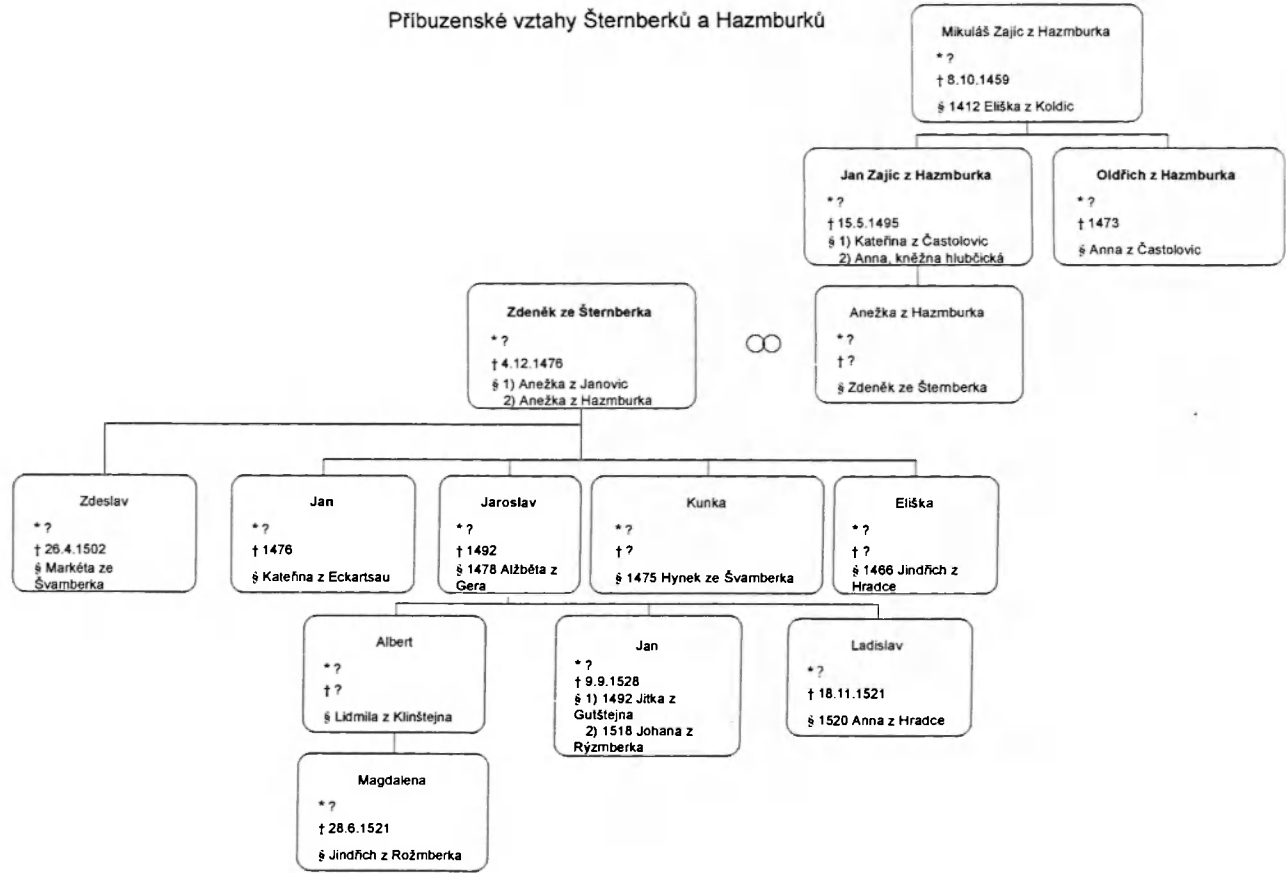
Rodokmen č. 6. Příbuzenské vztahy Šternberků a Švamberků

Příbuzenské vztahy Šternberků a pánů z Hradce

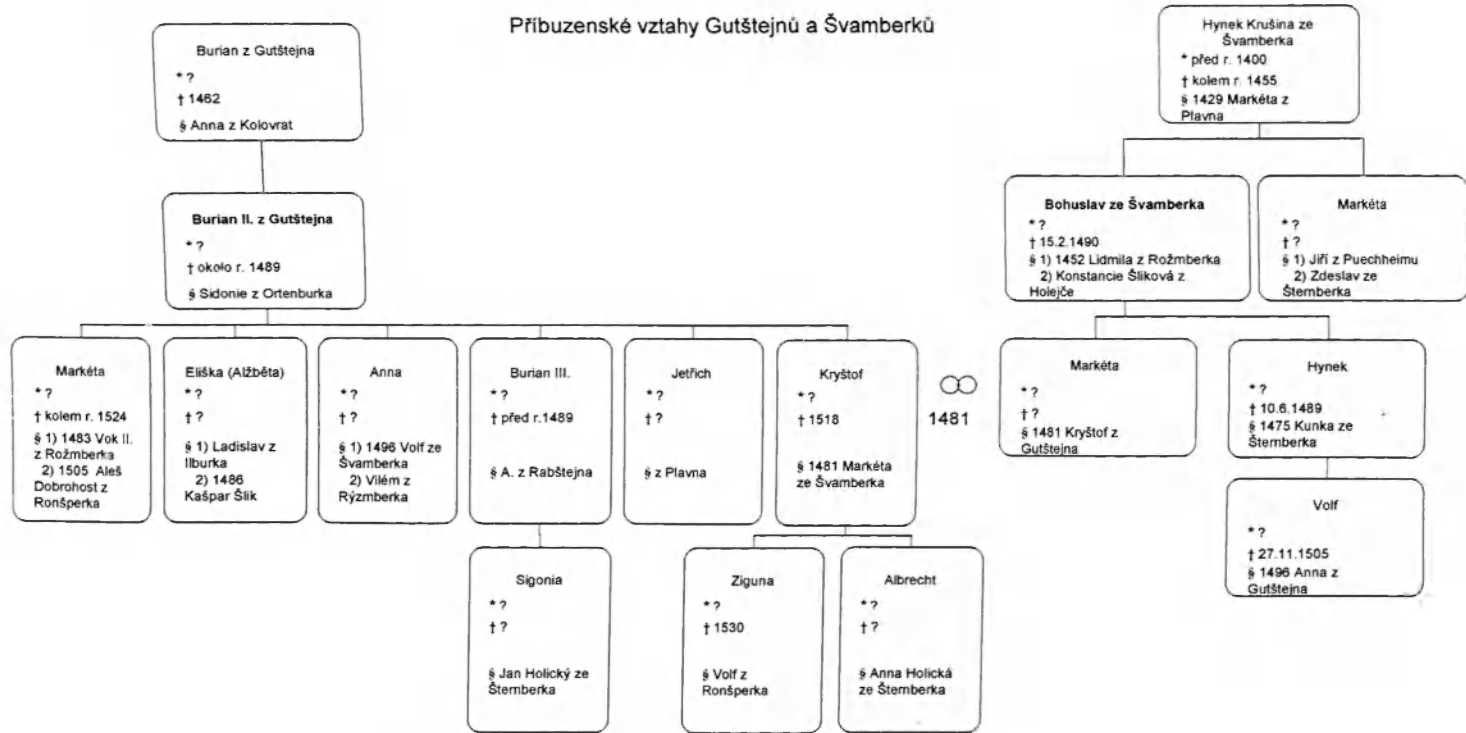
Rodokmen č. 7. Příbuzenské vztahy Šternberků a pánů z Hradce

Příbuzenské vztahy Šternberků a Hazmburků

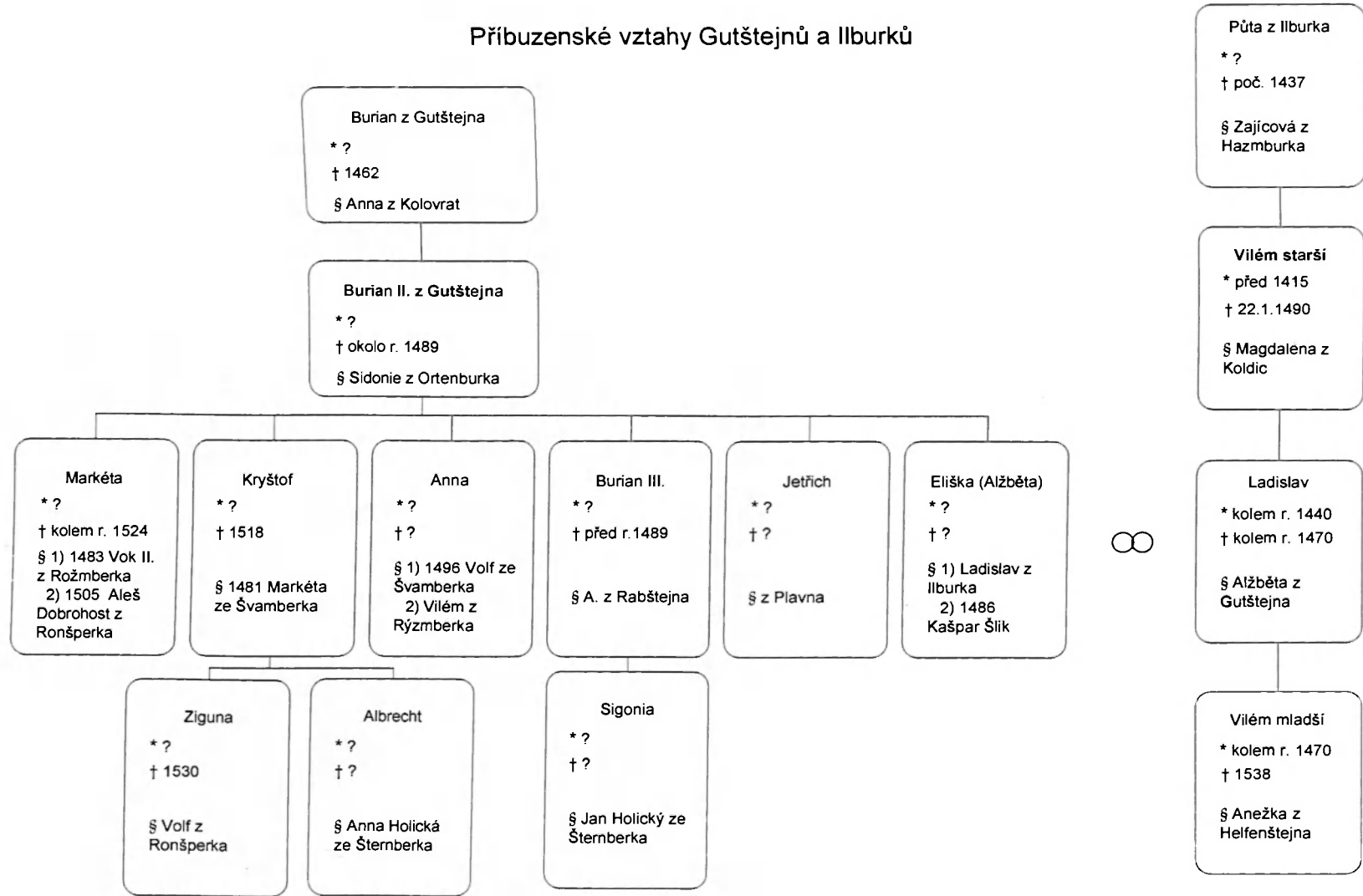
Rodokmen č. 8. Příbuzenské vztahy Šternberků a Hazmburků

Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Švamberků

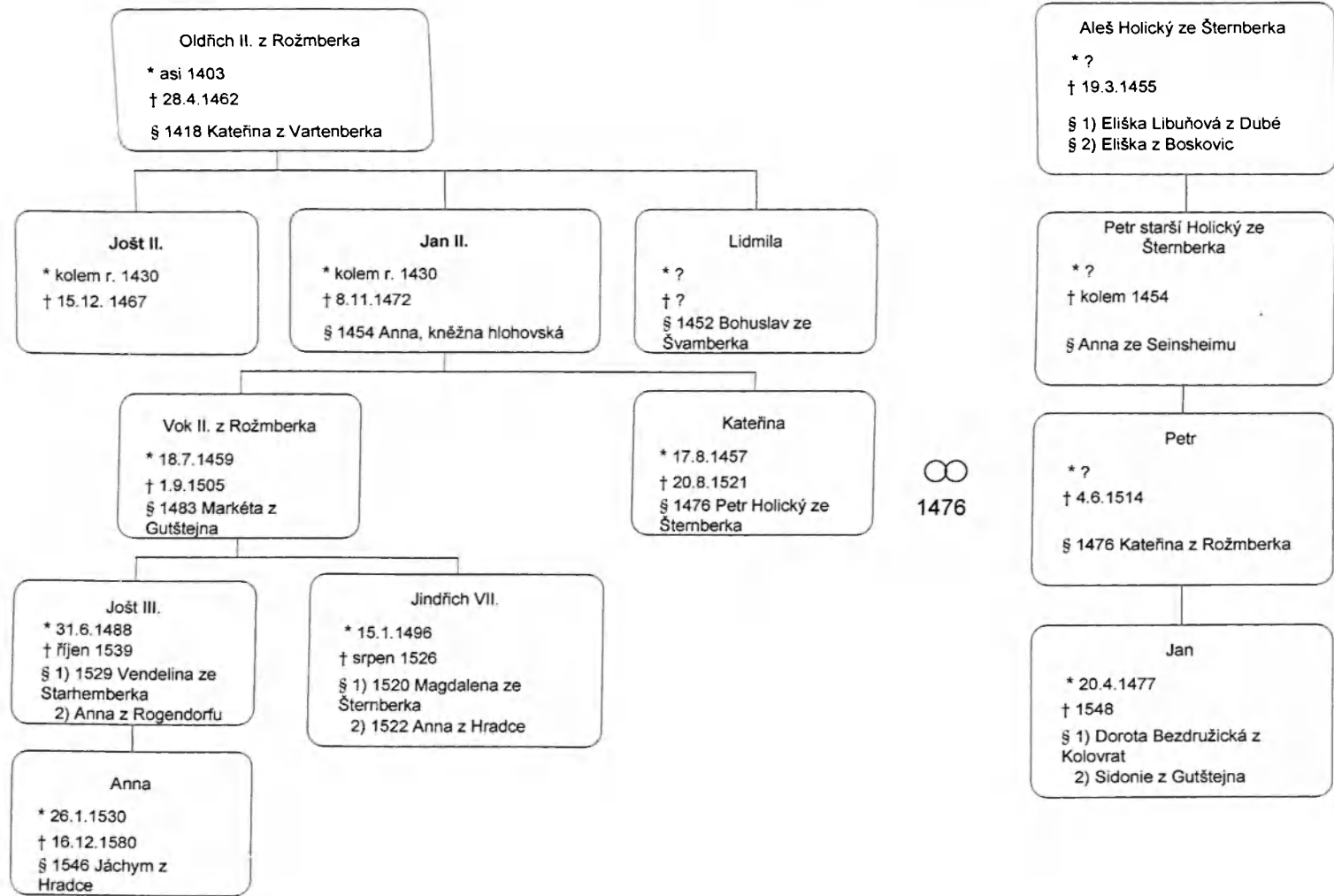
Rodokmen č.9. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Švamberků

Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Ilburků

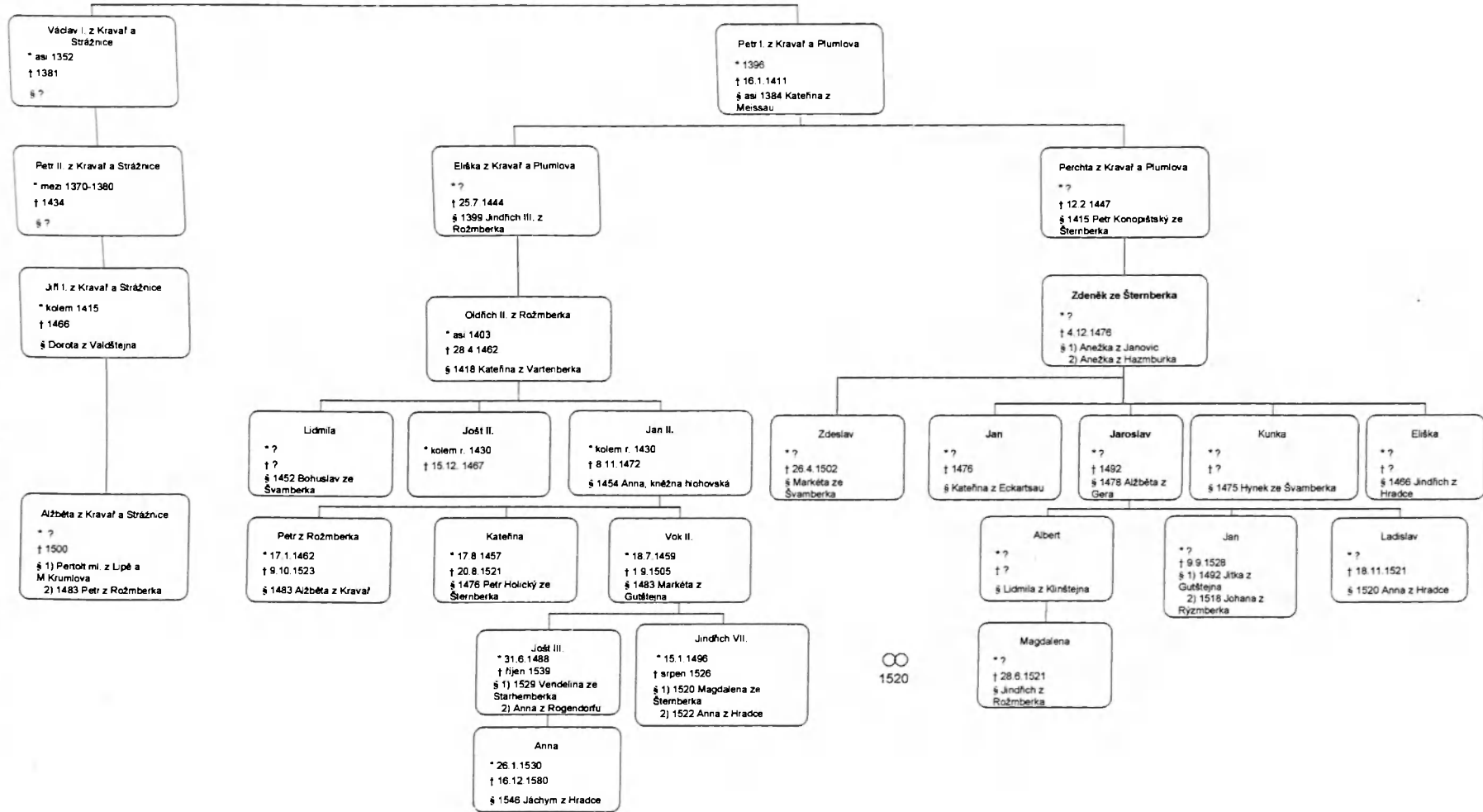

Příbuzenské vztahy Rožmberků a Holických ze Šternberka

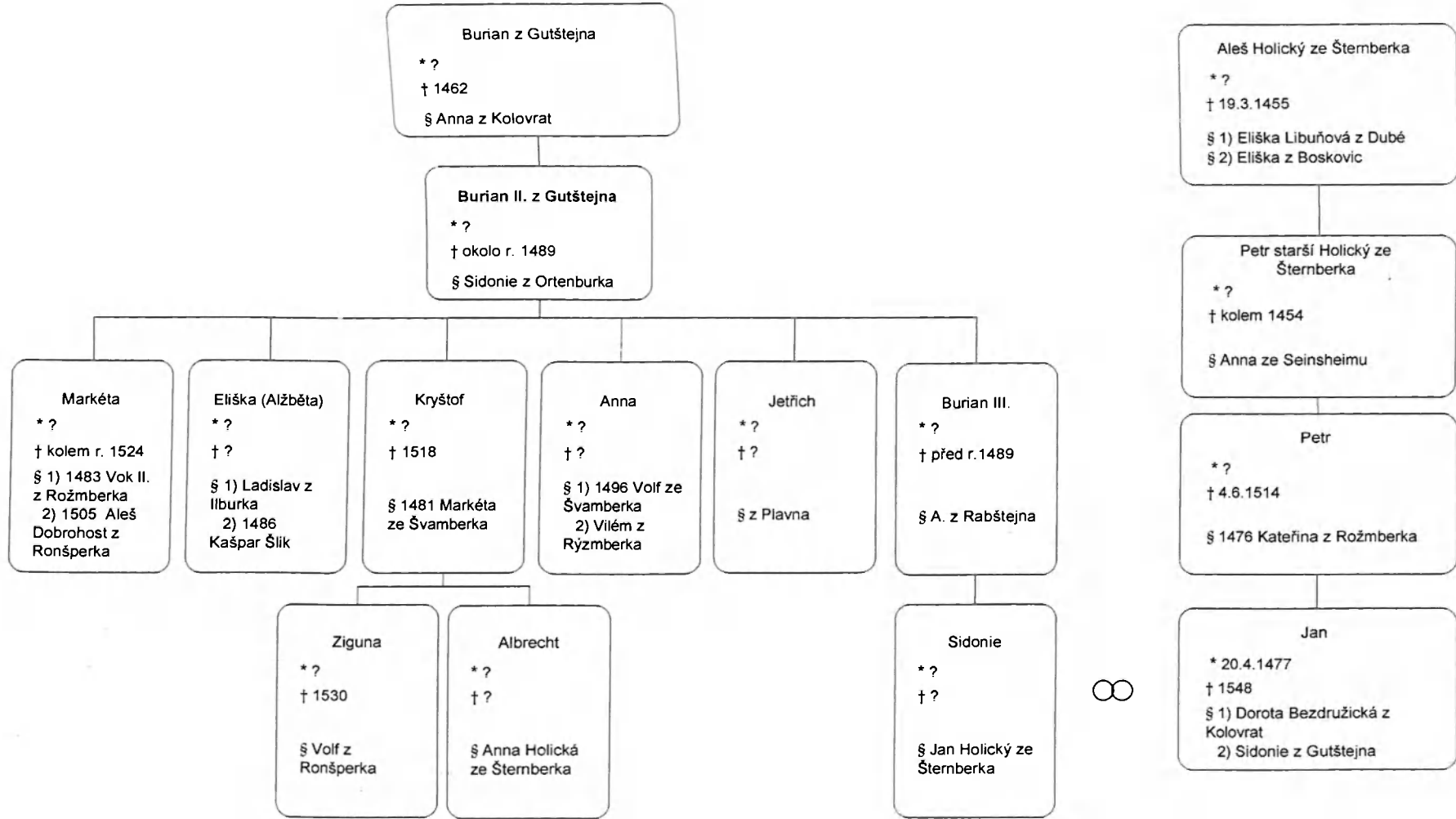
Rodokmen č. 12. Příbuzenské vztahy Rožmberků a Holických ze Šternberka

Příbuzenské vztahy Rožmberků a Šternberků

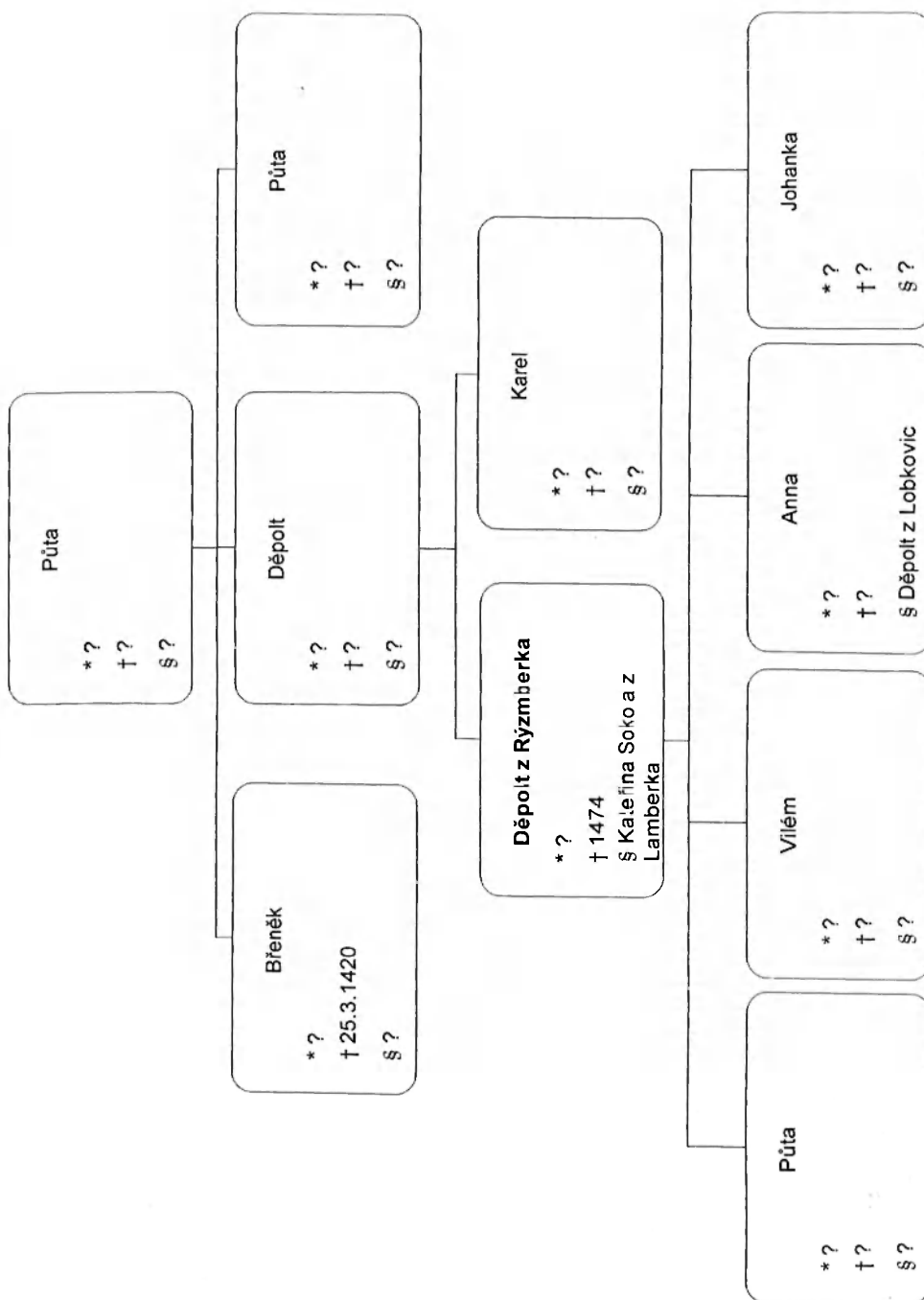

Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Holických ze Šternberka

Rodokmen č. 15. Příbuzenské vztahy Gutštejnů a Holických ze Šternberka

Rodokmen pánů z Dolan a z Rýzemberka

Rodokmen č.17. Rodokmen pánů z Dolan a z Rýzemberka

Rodokmen pánů z Rýzemberka

